

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**ESKİ UYGURCA MAİTRİSİMİT'TE İKİLEMELER
(KUMUL NÜSHASI)**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Sümbül Begüm YILDIZ

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**ESKİ UYGURCA MAİTRİSİMİT'TE İKİLEMELER
(KUMUL NÜSHASI)**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Sümbül Begüm YILDIZ

Öğrenci No:
17550960005

Danışman:
Dr. Öğr. Üye. Mağfîret Kemal Yunusoğlu

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eski Uygurca Maitrisimit’te İkilemeler (Kumul Nüshası)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 13.06.2019

Sümbül Begüm YILDIZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

13.06.2019

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 17550960005 numaralı *Sümbül Begüm YILDIZ*'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Eski Uygurca Maitrisimit'te İnkilemeler (Kumul Nüshası)*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21/05/2019 tarih ve 2019/21 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (75) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mağfiret YUNUSOĞLU
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Gülşen Seyhan ALIŞIK
(Marmara Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Ayşen USLU
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Sümbül Begüm YILDIZ
Danışmanı : Dr. Öğr. ye. Mağfıret KEMAL YUNUSOğLU
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler : Eski Uygurca, Maitrisimit, Kumul Nüshası, İkileme, Hendiadyoin

Z

ESKİ UYGURCA MAİTRİSİMİT’TE İKİLEMELER (KUMUL NÜSHASI)

İkilemeler bir dilin söz varlığı içinde yer alan önemli unsurlardır. Onları önemli kılan bir özelliği de dilin zenginliği ve ifade gücünü göstermedeki temel dil birimlerinden olmasıdır. Türk dilinde ise ikilemeler Göktürk Yazıtlarından itibaren tespit edilmiş, Eski Uygur Türkçesi döneminde sayıca çoğalarak hem yapı bakımından hem anlam bakımından gelişme göstermiştir. Bugüne kadar Türk dilinin tarihi kaynakları üzerinde yapılan çalışmalarda ikilemeler de birçok çalışmanın konusu olmuştur. Söz konusu çalışmalarda araştırmacılar, genellikle metinlerden tarayıp elde ettikleri malzemeleri ikilemelerin özelliğine göre sınıflandırarak yorumlamaya çalışmış, sonunda da dizinini çıkarmışlardır.

Bu çalışmanın amacı, Eski Uygur Türkçesi literatürü içinde önemli bir yere sahip olan Türklerin bilinen ilk drama türündeki eseri olarak bakılan ve aynı zamanda Budizm inancının yayılmasına katkı sağlayan Maitrisimit (<Skr. Maitreyasamiti) adlı eserin Kumul (Hami) nüshasında geçen ikilemeleri tespit etmek ve bütün özellikleriyle ortaya koymaktır. Bu bağlamda, çalışmamızda tespit edilen ikilemeler anlam, yapı ve köken bakımından sınıflandırılmış, dikkat çeken özellikleri dönem ve eser temelinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, eserde yer alan çoklu ikilemelerin tespiti metnin söz varlığı bakımından zenginliğini ortaya koymamız açısından büyük önem arz etmektedir.

ÖZ (UYGUR TÜRKÇESİNDE)

Jüp sözler bir tilning eng mühim söz bayliqliridin hésaplinidu. Ularning tilning mühim terkibi qismi bolalishida, asasiq bir tilning bayliqini ve ipadilesh küchini otturigha qoyalighan amillar ikenliki sevep bolghan. Türk Tilide jüp sözler Köktürk Abideliridin bashlapla közge chéliqudu. Qedimqi Uyghur Türkchesi devriğe kelgende san jehettin köpiyip, hem qurulma jehettin hem mena jehettin mükemmellleshken. Türk tilining tarihi eserleri üstide hazirghiche élip bérilghan tetqiqatlarda jüp sözler tetqiqatimu heli salmaqni igelleydu. Bu tetqiqatlarda metinlerdiki jüp sözler otturigha chiqirilib, ularning alahidilikige qarap guruppilargha ayırıp chüshendürüş ve indekisliq jedvilini chiqirish اساس qilinghan.

Bu ilmiy tetqiqatimizda biz, Qedimqi Uyghurche eserler ichide mühim dep qarilivatqan ve Türk tili tarihide eng qedimqi sehne esiri dep tonulghan Maitrisimit (<Skr. Maitreyasamiti) namliq bu qimmatlik eserning Kumul (Hami) nüshısında bar bolghan pütün jüp sözlerni éniqlap, ularni öziğe has alahidilik ve mezmunliri boyiche izahlashni meqset qilduq. Shunga biz eserdeki jüp sözlerni menisi, qurulushi ve menbesi jehetlerdin guruppilargha ayırıp, öz devrining devir alahidilikige اساسen yorutup bérishke tirishtuq. Yene bir jehettin, eserde ishlitilgen üç, dört hetta beş sözdin terkip tapqan jüp sözlernimu éniqlap chiqip, ilmiy tetqiqatimizgha kirgüzduq. Bu sözlerning Uyghurche Maitrisimitning ipadilesh küchige tolimu bay bir eser ikenlikini ispatlashta mühim ehmiyetke ige dep qaraymiz.

Name and Surname : Sümbül Begm YILDIZ
Supervisor : Mağfired Kemal Yunusoğlu
Degree and Date : Master, 2019
Major : Turkish Language and Literature
Key Words :Old Uyghur, Maitrisimit, Copy of Kumul,
Reduplication, Hendiadyoin

ABSTRACT

REDUPLICATIONS IN THE OLD UYGHUR MAITRISIMIT (COPY OF KUMUL)

Reduplications are important elements in the vocabulary of a language. What makes them important is that they are one of the basic language units in demonstrating the language richness and power of expression. The reduplications in Turkish language have been identified since the Gokturk Inscriptions and have grown in number during the Old Uyghur Turkish period and have improved in terms of both structure and meaning. In the studies conducted on the historical source of the Turkish language up until today, the reduplications have been the subject of many studies. In the relevant studies, researchers generally scanned the texts and try to interpret the materials that they obtained by classifying them according to the characteristics of the reduplications and finally originated on index.

The aim of this study is to determine and present the reduplications with all the characteristics in Kumul (Hami) copy of Maitrisimit (<Skr. Maitreyasamiti), which is considered as the first known drama of the Turks and which has an important place in Turkish literature and which contributes to the spread Buddhism. In this context, the reduplications identified in our study were classified according to meaning, structure and origin, and their striking features were tried to be interpreted in terms of period and work itself. In addition, the determination of multiple reduplications in the work is of great importance in terms of revealing the richness of the texts from the point of vocabulary.

ÖNSÖZ

Türk Dili Tarihi'nin 6-10. yüzyıllarını kapsayan Eski Uygur Türkçesi döneminde Uygurlar, pek çok Budist metnini kendi dillerine çevirmişlerdir. Çevirdikleri eserler arasında Eski Uygur Türkçesi döneminin en önemli yapıtlarından olan *Maitrisimit Nom Bitig* adlı eser de vardır. Tezimizde eserin Kumul nüshasında geçen ikilemeleri tespit etmeye çalıştık. Bu eser üzerinde çalışmayı seçmemizin nedeni, metinde bulunan ikilemeler üzerinde ayrı ve kapsamlı bir araştırmanın daha önce yapılmamış olmasıdır.

Çalışmamız Giriş, *Maitrisimit* ile İlgili Genel Bilgiler, *Maitrisimit*'te İkilemeler, Sonuç, Kaynakça ve Dizin olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, çalışma sırasında uyguladığımız yöntemler açıklanmış; ikileme teriminden, çeşitli araştırmacıların ikilemeler hakkında yaptığı tanımlardan ve Eski Uygurcada ikilemelerle ilgili yapılmış çalışmalardan bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, *Maitrisimit* hakkında bilgi verilmiş; eserin ortaya çıkış sürecine, bölümlerine, bu bölümlerin konularına, eserin nüshalarına ve *Maitrisimit* hakkında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

İkinci bölüm, tezimizin inceleme kısmıdır. Eski Uygurcanın grameri dikkate alınıp ikileme özelliği taşıyan ögeler tespit edilerek anlam bakımından, yapı bakımından ve köken bakımından sınıflandırılmışlardır. Üçlemeler, dörtlemeler ve beşlemeler de bu bölüme dâhil edilmiştir. İkilemelerin geçtiği yerler cümle biçiminde verilmeye çalışılmış, metinde geçtiği diğer yerler belirtilmiştir.

Üçüncü bölümü oluşturan, eserde tespit edilen ikilemelerin yapısal ve anlamsal özelliklerinin bulunduğu Sonuç bölümünde ise ikilemelerin kendi türleri içerisinde sayısal değerleri verilmiştir. Dördüncü bölümde Kaynakça; beşinci bölümde de tespit ettiğimiz ikilemelerin bulunduğu Dizin kısmı yer almaktadır.

Bilindiği üzere, Eski Uygurca Budist literatürünü oluşturan eserler çoğulukla Çince, Toharca ve Sanskrit dillerinden tercüme edilmiştir. Tezimize konu olan *Maitrisimit* ise Toharcadan çevrilmiştir. Biz, bu eserin Kumul nüshasının derli toplu çalışması olan Shimin Geng'in *Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)* kitabını kullandık. Metinde sıklıkla geçen Budizm ve Manihaizm terimlerinin yazımı konusunda da Türkoloji alanında belirlenen uluslararası yazı çeviri sistemini esas aldık. Tezimizin Eski Türkçede ikilemeler kapsamında yapılacak çalışmalara faydalı olacağını düşünüyoruz.

Tezimin konu tespitinden başlayarak sonuna kadar gerekli ilgiyi ve yöntemi gösteren, kaynaklar konusunda yardımını esirgemeyen ve lisans dönemimden beri Eski Uygur Türkçesi alanında araştırmalar yapmamı sağlayan sayın danışman hocam Dr. Mağfiret KEMAL YUNUSOĞLU'na, çalışmam sırasında bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve bu tezin hazırlanması sırasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ÖZ (UYGUR TÜRKÇESİNDE)

ABSTRACT

ÖNSÖZ iv

İÇİNDEKİLER vi

KONU KÜLLİYATI..... ix

DERGİ KISALTMALARI VE DİĞER KISALTMALAR..... xiii

İŞARETLER xiv

YAZI ÇEVİRİ SİSTEMİ xv

0. GİRİŞ 1

0.1. Yöntem..... 1

0.2. İkileme Nedir?..... 2

0.3. Eski Uygurcada İkilemelerle İlgili Çalışmalar..... 4

BİRİNCİ BÖLÜM

MAİTRİSİMİT İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Eserin İçeriği 7

1.2. Eserin Nüshaları 10

1.3. Eserle İlgili Yapılan Çalışmalar 11

İKİNCİ BÖLÜM

MAİTRİSİMİT’TE İKİLEMELER

2.1. Anlam Bakımından İkilemeler 14

2.1.1. Eş Anlamalı İkilemeler.....	14
2.1.1.1. Adlardan Oluşturulmuş İkilemeler	15
2.1.1.2. Sıfatlardan Oluşturulmuş İkilemeler.....	71
2.1.1.3. Zarflardan Oluşturulmuş İkilemeler	87
2.1.1.4. Fiillerden Oluşturulmuş İkilemeler.....	92
2.1.1.5. Fiilimsilerden Oluşturulmuş İkilemeler.....	106
2.1.1.5.1. İsim-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler	106
2.1.1.5.2. Sıfat-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler	112
2.1.1.5.3. Zarf-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler.....	116
2.1.2. Zıt Anlamalı İkilemeler	140
2.1.2.1. Adlardan Oluşturulmuş İkilemeler	141
2.1.2.2. Adılardan Oluşturulmuş İkilemeler	143
2.1.2.3. Sıfatlardan Oluşturulmuş İkilemeler.....	143
2.1.2.4. Zarflardan Oluşturulmuş İkilemeler	144
2.1.2.5. Fiillerden Oluşturulmuş İkilemeler.....	146
2.1.2.6. Fiilimsilerden Oluşturulmuş İkilemeler.....	146
2.1.2.6.1. İsim-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler	146
2.1.2.6.2. Sıfat-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler	147
2.1.2.6.3. Zarf-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler.....	147
2.1.3. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcüklerle Oluşturulmuş İkilemeler	148
2.2. Yapısı Bakımından İkilemeler	148
2.2.1. Tekrarlar	148
2.2.2. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşturulmuş İkilemeler	157
2.2.3. Eklerle Yapılan İkilemeler	166
2.2.3.1. +IXG Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler.....	166
2.2.3.2. +sXz Olumsuzluk Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler.....	176
2.2.3.3. +CI Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler.....	189
2.2.3.4. +çA Eşitlik Hâli Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler.....	190
2.2.3.5. Derecelendirme/Üstünlük Belirten Eklerle Oluşturulmuş Karşılaştırmalı İkilemeler	190
2.2.3.5.1. +DA Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırmalı İkilemeler	191
2.2.3.5.2. +IAr Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırmalı İkilemeler.....	194

2.2.3.5.3. +I Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırılmalı İkilemeler	195
2.2.3.5.4. +nge Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırılmalı İkilemeler	197
2.2.4. Aynı Kökten Oluşan İkinci Unsuru Ek Alan İkilemeler	197
2.2.5. Üçlemeler	199
2.2.6. Dörtlemeler	206
2.2.7. Beşlemeler	209
2.3. Kelime Kökenleri Bakımından İkilemeler	209
2.3.1. İkilemeler	210
2.3.1.1. Türkçe + Türkçe	210
2.3.1.2. Türkçe + Yabancı	211
2.3.1.3. Yabancı + Türkçe	211
2.3.1.4. Yabancı + Yabancı	212
2.3.2. Üçlemeler	212
2.3.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe	212
2.3.2.2. Türkçe + Türkçe + Yabancı	212
2.3.2.3. Türkçe + Yabancı + Türkçe	213
2.3.2.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe	213
2.3.2.5. Yabancı + Türkçe + Yabancı	213
2.3.2.6. Yabancı + Yabancı + Türkçe	213
2.3.3. Dörtlemeler	213
2.3.3.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe	213
2.3.3.2. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Yabancı	214
2.3.3.3. Yabancı + Türkçe + Türkçe + Yabancı	214
2.3.4. Beşlemeler	214
2.3.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Yabancı	214
SONUÇ	215
KAYNAKÇA	218
DİZİN	223

KONU KÜLLİYATI

Tezimizde ele aldığımız konu Eski Uygurca *Maitrisimit*'te ikilemeler olduğundan Konu Külliyatı hem *Maitrisimit* hakkında yapılan çalışmaları hem de taradığımız metinleri kapsamaktadır. Tezimizde kullandığımız Eski Türkçe ve Budist araştırmalarla ilgili sözlüklere de yer verilmiştir. Burada belirtilen çalışmalar Kaynakça bölümünde tekrar yazılmamıştır.

- AY Kaya, Ceval, **Uygurca Altun Yaruk**, TDK Yayınları, Ankara, 1994.
- BTIII Tezcan, Semih, **Das uigurische Insadi-Sūtra**, Berlin 1974. (Akademie der Wissenschaften der DDR. Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie. Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients. 6, Berliner Turfantexte 3).
- BTIX Tekin, Şinasi, **Mairisimit Nom Bitig I**, Die Uigurische Übersetzung eines Werkes der Buddhistischen Vaibhāṣika-Schule, Berlin, 1980.
- BudApo Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, **Eine Buddhistische Apokalypse, Die Höllenskapitel (20-25), und die Schlußkapitel (26-27) der Hami-Handschrift der alttürkischen Maitrisimit**, Unter Einbeziehung von Manuskriptteilen des Textes aus Sengim und Murtuk, Abhandlungen Der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften, Westdeutscher Verlag, 1998.
- EDPT Clauson, Sir Gerard, **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, At the Clarendon Pres, Oxford, 1972.
- ETG Gabain, Annemarie von, **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev: Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara, 1995.
- EUTS Caferoğlu, Ahmet, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2011.

- KedimkiMaitr.Yusup, İsrabil, Abdukayyum Hoca, Dolkun Kamberi, **Qädimki Uygur Yézikidiki Maitrisimit**, Şincan Halk Neşriyatı, 1988.
- Maitr.H Geng Shimin, **Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)**, CentralUniversity for Nationalities Press, Pekin, 2009.
- Maitr.II Geng Shimin, **Qädimqi Uygurçä Iptidayi Drama Piyesasi “Maitrisimit” (Hami Nushası)ning 2.Pärdäsi Häqqidiki Tätqiqat**, JTS 4, 1980, 101-130.
- Maitr.I-IV Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, **Das Zusammentreffen mit Maitriya. Die ersten fünf Kapitel der Hami-Version der Maitrisimit**. In Zusammenarbeit mit Helmut Einer und Jens Peter Laut herausgeben, übersetzt und kommentiert, C. 1-2, Asiatische Forschungen 103, Wiesbaden, 1988.
- Maitr.V Semet, Ablet, Dilara İsrabil, “Das 5. Kapitel des Maitrisimit Nom Bitig Prophezeiung über die Macht des König Śaṅkha (und) über die Wurde von Buddha Maitreya”, **Kutadgu Nom Bitig Festschrift für Jens Peter Laut zum 60. Geburtstag**, Harrasowitz Verlag Wiesbaden, in Kommission, 2014, 523-553.
- Maitr.X Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Der Herabstieg des Boddhisattva Maitreya vom Tuṣita-Götterland zur Erde”. Das 10. Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit, **AoF** 14, 1987, 350-376, 8 Tafeln.
- Maitr.XI Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Das Erscheinen des Bodhisattva”. Das 11. Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit, **AoF** 15, 1988, 315-366, 13 Tafeln.
- Maitr.XIII Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Die Weltflucht des Bodhisattva”. Das 13.Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit, **AoF** 18 1991, 264-296, 10 Tafeln.

- Maitr.XIV Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Der Gang zum Bodhi-Baum”. Das 14. Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit”, **Materialia Turcica** 16, 1992-93, 25-47, 7 Tafeln.
- Maitr.XV Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Das Erlangen der unvergleichlichen Buddhawürde”. Das 15. Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit, **AoF** 20, 1993, 182-234, 13 Tafeln.
- Maitr.XVI Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Das 16. Kapitel der Hami-Handschrift der Maitrisimit”, **JTS** 9, 1985, 71-132.
- Maitr.XVII Geng Shimin, Hans-Joachim Klimkeit, Jens Peter Laut, “Nachtrag zum “Erlangen der unvergleichlichen Buddhawürde”. **AoF** 20, 1993, 369-390.
- OTWF Erdal, Marcel, **Old Turkic Word Formation**, I-II, Wiesbaden, 1991.
- SH Soothill, William Edward ve Lewis Hodous, **A Dictionary of Chinese Buddhist Terms**, London, 1937.
- TekinMaitr. Tekin, Şinasi, **Maytrisimit Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976.
- TT IV Bang, Willi ve Annemarie von Gabain, “Türkische Turfan-Texte IV”, Berlin 1930, (**SPAW**. Phill.-hist. K1. 1930, 24: 432-450).
- UW Röhrborn, Klaus, **Uigurisches Wörterbuch**, Lieferung 1-5, Wiesbaden 1977-1979-1981-1988-1994.
- UW II Röhrborn, Klaus, **Uigurisches Wörterbuch**, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung, II. Nomina, Pronomina, Partikeln, Band 2: aš-äzü, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2017.
- GabainMaitr. **Maitrisimit I-II**, Faksimile der alttürkischen Version eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule, herausgegeben von A. v. Gabain, mit einer Einleitung von H. Scheel, I-1957, 113 Levha Fr. Steiner

Verlag, Wiesbaden; II- A. von Gabain, mit einem Geleitwort von R.
Hartmann Berlin Akademie-Verlag 1961, 114+227 Levha.

DERGİ KISALTMALARI VE DİĞER KISALTMALAR

AoF	Altorientalische Forschungen
bkz.	bakınız
c.	cilt
Çev.	Çeviren
Çin.	Çince
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Far.	Farsça
G	Maitrisimit'in giriş bölümü
İÜ-TDED	İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
JTS	Jurnal of Turkish Study
Moğ.	Moğolca
Skr.	Sanskritçe
Soğd.	Soğdca
SPAW	Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften
s.	sayfa
ss.	sayfa sayısı
TDAY-B	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
TDiA	Türk Dilleri Araştırmaları
TDK	Türk Dil Kurumu
TDüA	Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
Toh.	Toharca
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve başkaları

İŞARETLER

+	= İsim köküne gelen ek.
-	= Fiil kökü, fiil köküne gelen ek.
()	= Çeviride eklenen kısmı gösterir.
...	= Cümlenin devam ettiğini gösterir.
<	= Bu şekilden gelir.
x ₂	= İkilemeyi gösterir.
x ₃	= Üçlemeyi gösterir.
x ₄	= Dörtlemeyi gösterir.
A, I, U	= Sırayla a/e, ı/i, u/ü ünlü değişimlerini gösterir.
X	= a, e, ı, i, o, ö, u, ü harflerinin gelebileceğini gösterir.
C, D, G	= Sırayla c/ç, d/t, g/k ünsüz değişimlerini gösterir.
Xb ^{alm.}	= Eserin Almanca nüshasından eklenen kısımlarını gösterir.

YAZI ÇEVİRİ SİSTEMİ

Tezde kullandığımız yazı eviri sistemi, Türkoloji sahasında kullanılmakta olan yazı eviri sistemini esas almıştır. Metinde yer alan Budist teknik terimlerin imlasında ise Sanskritçe kelimelerin okunuşuna uygun uluslararası eviri yazı biçimleri temel alınmıştır.

Maitri-*Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)* kitabında Uygurca çevirilerde bazı sesler farklı yazılmıştır. Çalışmada ise bu sesler Latin alfabesindeki karşılıklarıyla yer almıştır. Tezimizde Uygur imlasıyla yazılan kelimelerde ve yabancı alıntılarda kullandığımız yazı eviri sistemimiz aşağıda gösterilmiştir:

a/ā, e, ı, i/ī, o, ö, u, ü/ū, b, c, , d/ḍ, f, g, h, j, k, l, m/ṃ, n/ñ/ṇ/ṅ, p, r/ṛ, s/ś/ṣ, ş, t/ṭ, v, y,
z

0. GİRİŞ

0.1. Yöntem

İkilemeler neredeyse tüm dillerde anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan ifade biçimidir. Bu anlamda Eski Uygur Türkçesi dönemi metinlerinde ikilemelere sıklıkla rastlarız. İkilemelerin bu kadar çok kullanılması, Manihaizm ve Budizm dininin yaymak istenilmesi ve anlatımda canlılığın aranmış olmasındandır. Bu amaçla bazen kelimeler aynen tekrarlanmış, bazen eş ya da zıt anlamlı kelimeler bir arada kullanılmış, bazen yabancı sözcüklerin açıklayıcısı niteliğinde Türkçe karşılıkları ile kullanılmış ve bazen de kelimeleri pekiştirerek ikileme yoluna gidilmiştir. Nitekim bu ikilemelerin bir kısmı bugün hâlâ kullanılmakta ve araştırılmaktadır.

Bu bölümde *Maitrisimit*'in Kumul nüshasında bulduğumuz ikilemelerin imlası ve tezde kullandığımız yöntemler hakkında değinmemiz gereken bazı durumlar bulunmaktadır.

Öncelikle *Maitrisimit* hakkında yapılan çalışmalarda kaynakların gösteriliş biçimleri birbirine benzemektedir. Örneğin, eserin onuncu bölümü “MaitrH X” şeklinde verilir. Biz de Geng'in kaynağını gösterirken “MaitrH” yazdık. Bu karışıklığı önlemek için diğer kaynakları belirtirken sadece “Maitr.” şeklini yazmayı uygun bulduk. Bölümleri, örneğin (MaitrH.10.1a₁) şeklinde gösterirken Geng'in notlarını sayfa olarak (MaitrH: 300 vb.) yazdık. Ayrıca Geng, metnin bazı bölümlerini eserin Almanca nüshasından eklemiştir. Bunları da örneğin (MaitrH.1.1a^{alm.1}) şeklinde belirttik.

İmlada ise her ne kadar Geng'in transkripsiyonuna sadık kalsak da birçok kelimenin farklı yazılışları, bizi eser hakkında yapılmış olan diğer çalışmalara yönlendirdi. Manihaizm ağzı dil özelliklerinden kaynaklanan bu farklılıklarda, tezimizde imla birliğini sağlamak amacıyla ortak bir yazım biçimi kullanmaya çalıştık. Bu tür kelimeleri eser hakkında yapılan diğer çalışmalardaki biçimleriyle karşılaştırma yaparak yazdık.

Çağatay'ın belirttiği üzere Uygur metinlerinde hendiadyoin kullanımı o kadar çoktur ki (1942: 102) bu metinlerden biri olan *Maitrisimit*'te bir cümlede 12 tane ikilemenin geçtiği uzun cümleler görülür. Bu uzun cümlelerdeki ikilemeleri değerlendirirken her bir ikileme için aynı cümleyi kullandık. Bunlar dışında dışındaki çok uzun cümleleri anlam bütünlüğünü koruyacak şekilde böldük.

Geng, metindeki bazı kelimeleri eksik okumuştur. Bu kelimelerden önceki ve sonraki bağlamlardan yola çıkarak eksik okunan kelimelerin aslında ikilemenin bir üyesi olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin *bilge biliglig* olması gerekirken *bilge iliglig*; *asıg tusu* olması gerekirken *sag tusu*; *ögrünçülüğ seviçlig* olması gerekirken *ögrünülüğ sevinçlig* şekillerinde okunan örnekler bulunmaktadır. Bunları da ikilemelerin geçtiği yerler arasında yazdık.

Maitrisimit'in 21. bölümünün 5b numaralı kısmından sonra sadece ?a ve ?b bölümleri gelmektedir. Geng, bölümleri bu şekilde göstermesiyle ilgili bir açıklama yazmamış, bölümlerden sonra da eserin Almanca nüshasından ekleme yapmıştır. Biz de bu bölümün adını eserdeki gösterimiyle (?a ve ?b) yazdık.

Metinde çekim ekleriyle yapılan pek çok ikileme bulunmaktadır (*ogulka kızka*, *erter barır* vb.). Bunlar için ayrı bir başlık açmadık. Örneğin *ev bark* ikilemesini madde başı olarak alıp *evi barkı*, *evleri barkları*, *evlerin barkların*, *evde barkta*, *evig barkıg*, *evdin barktın*, *evin barkın* gibi varyantlarını ikilemenin geçtiği yerlerde belirttik. Bunlar dışında ikilemeyi oluşturan her iki kelime de yapım eki aldıysa onları madde başı olarak verdik. İkilemelerin bazıları, örneğin; *hua çeçek* metnimizde *hua çeçeklig* olarak da geçmektedir. İkinci kelimesi yapım eki almıştır. Yine aynı şekilde *bı bıçgu* ikilemesinin *bı bıçguluk*; *yaruk yaltrık* ikilemesinin *yaruk yaltruklag* varyantı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tip örnekleri tekrar müstakil bir ikileme olarak vermeyip bir madde başı altında toplamayı uygun bulduk.

0.2. İkileme Nedir?

İkilemeler, Türk dilinde anlatımı kuvvetlendirmek, pekiştirmek, dilin ifade gücünü zenginleştirmek ve somutlaştırmak gibi amaçlarla kullanılan; eş anlamlı, yakın anlamlı ya da zıt anlamlı sözcüklerden oluşan dil birlikleridir. Dilimizin sözcük

türetmedeki zenginliğini ortaya koyan ikilemeler, Orhun Yazıtlarından beri başvurulan en eski ve en etkili ifade biçimleridir. Türkçenin her döneminde kullanılmış, bugün de kullanılmaya devam edilmektedir.

Yapılan çalışmalarda ikilemeler için pek çok terim kullanıldığı görülür: Osmanlıcada “atf-ı tefsiri, terkeb-i ihtimali ve mühmelât” olarak anılan ikilemelerin günümüzde “ikileme, hendiadyoin, ikizlenme, kelime koşması, tekrar, yineleme, bağlam öbeği, ikiz kelime, katmerleme, çift kullanış, koşma takım, yakın anlamlı çift, koşaç, sıralama vb.” karşılıkları bulunmaktadır.

İkilemeler hakkında en eski çalışmalardan birini yapmış olan Saadet Çağatay, aynı manada olan yahut yakın manadaki iki kelimenin bir tek kelime gibi bir mefhum ifade etmesine hendiadyoin demiş ve ikilemelerin çoğunlukla sinonim sözcüklerden oluştuğunu, bunun yanında zıt anlamlı kelimelerden oluşan hendiadyoinlerin de olduğunu belirtmiştir (1942: 101).

İkilemeleri “kelime koşması” olarak nitelendiren Mehmet Ali Ağakay, “Eskiden atf-ı tefsirî denilen kelime çiftleri Türkçenin, her türlü tahmini aşacak derecede bol ve çeşitli bir dil varlığıdır.” (1954: 97) diyerek ikilemelerin sık kullanılan ögeler olduğunu altını çizmiştir.

“Söze çeşni, biraz da zenginlik katmak için birbiriyle ilgili sözcüklerin deyim biçiminde kalıplaşmasından oluşan öbekler, söz bölükleri bakımından da yapıları bakımından da çeşitlidir.” (Gencan, 1975: 178) diyen Gencan, bu tanımıyla hem ikilemeleri ve ikilemeyi oluşturan kelimelerin çeşitliliğini hem de ikilemelerin zamanla kalıplaştığını vurgulamıştır.

İkilemeyi oluşturan kelimelerin birinin diğerinin açıklayıcısı olması da önemli bir noktadır. Bu anlamda, sözlerin belli kurallara bağlı olarak böyle yan yana kullanılmaları, dilimize kelime yaratma zenginliği, faaliyetlerin her türlüünün, en ince bir şekilde söz ile ifadesinin mümkün kılan fiili şekiller zenginliği tasvir zenginliği ve güzelliği gibi çok esaslı özellikler kazandırmıştır (Tuna, 1948: 429).

Mehmet Hengirmen, “Anlatımı daha güzel ve etkili bir duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana

kullanılmasına ikileme denir.” (1995: 400-409) tanımıyla, ikilemelerin ses benzerliğini esas alarak oluştuğunu ileri sürmüştür.

İkilemeleri tekrar olarak açıklayan Muharrem Ergin ise “Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır.” (2013: 377) der ve Günay Karaağaç da ikilemelerdeki bu denklik ilişkisini yineleme başlığı altında; “Dillerin dil bilgilik yapılarında az görülen bir yoldur. Burada, yinelenen birimler arasında asıl ve bağlı biçim birimi ilişkisi değil, denklik ilişkisi vardır.” (2013: 759) şeklide açıklar.

Türkiye Türkçesinde ikilemeler için yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri olan Vecihe Hatiboğlu’nun *Türk Dilinde İkileme* kitabında da ikileme için “İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu, 1981: 9) tanımı bulunmaktadır.

Buraya kadar iki kelimedenden oluşan ikilemelerle ilgili tanımları verdik. Belirtmeliyiz ki Eski Türkçede de Türkiye Türkçesinde de ikilemeler kadar sık olmasa da üç, dört, beş, hatta altı ve daha fazla kelimedenden oluşan çoklu tekrarlar da bulunmaktadır. Bunları için müstakil bir çalışma yoktur. Fakat bu ikileme türlerinin varlığı üzerinde durulmuş, bunların ayrıca araştırılması gerektiği belirtilmiştir (Tuna, 1982-1983: 187).

0.3. Eski Uygurcada İkilemelerle İlgili Çalışmalar

Türkçenin her döneminde olduğu gibi ilk yazılı eserimiz olan Orhun Yazıtlarında da değişik sözcük türleriyle oluşturulmuş ikilemeler vardır.¹ Eş anlamlı, yakın anlamlı, zıt anlamlı hatta ses benzerlikleriyle oluşturulmuş bu ikilemeler, bazı değişikliklerle sonraki dönemlere de aktarılmıştır. Özellikle 9. yüzyılda Uygurların yaygın olarak Budizm’i benimsediği ve pek çok önemli Budist kaynağını çevirerek ilim dünyasına kazandırdığı bilinir (Yıldız, 2018: 282). Bu yüzden ikilemeler,

¹ Bu ikilemeler için bkz. Aydın, 1997 ve Tekin, 1998: 15-17.

Uygurların benimsediği Budizm ve Manihaizm dinlerinin öğretilmesinde sıklıkla kullanılmıştır. Kullanılan bu ikilemelerle ilgili olarak da günümüze kadar değişik yöntemlerle pek çok çalışma yapılmıştır. Biz burada, Eski Uygurcada ikilemeler hakkında yapılmış bazı çalışmalara tarihsel sıralama içinde değinmek istedik. Bu hususta bahsedeceğimiz ilk çalışma şüphesiz, Saadet Çağatay'ın “Uygurca'da Hendiadyoinler” adlı makalesidir. Eski Uygurcadaki ikilemeler hakkında ilk derli toplu çalışma olarak kabul edilen makale aslında, *Uigurica, Manichaica ve Türkische Turfantexte* adlı metin yayımları ile bunları destekleyen çeşitli yayınlara, içerisinde Uygurca metin içeren birkaç makaleye dayanmaktadır (Ölmez, 2017: 244). İlk olarak 1942'de yayımlanan bu makale 1978 yılında, yazarın makalelerinin toplandığı *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler* kitabında da yer almıştır. Çağatay, çalışmasının ilk sayfalarında hendiadyoinin tanımını yapmış, daha sonra sırayla ikilemeleri savtî ciheti, aliteration, gramer ciheti, fiiller, mana ciheti ve hendiadyoinin neveleri başlıklarında değerlendirmiş ve çalışmasının sonunda 261 tane ikilemeye yer vermiştir. 1986 yılında Osman Fikri Sertkaya, “Maitrisimit Nom Bitig I” başlıklı tanıtma yazısında hendiadyoinlerden bahsetmiş, söz konusu eserin neşriyle hendiadyoin probleminin beraberinde geldiğini belirtmiştir (1986a: 265). Avrupa dillerinde sadece birbirini tamamlayan (santonim) kelimelerin hendiadyoin olarak kabul edildiğini; fakat aynı manada olan veya aynı manaya gelebilen (sinonim), ya da birbirinin zıttı olan iki kelimenin hendiadyoin olarak kabul edilmediğine değinmiştir. Yazar, ikilemeleri her iki unsuru da Türkçe olan söyleyişler, ilk unsuru Türkçe ikinci unsuru yabancı olan söyleyişler, ilk unsuru yabancı ikinci unsuru Türkçe olan hendiadyoinler ve her iki unsuru da yabancı kelime olan hendiadyoinler olmak üzere dört temel başlıkta değerlendirmiş, *Maitrisimit*'te geçen hendiadyoinlerden de örnekler vermiştir. 2001 yılında Uta Schilling, “Zur Bildung und Bedeutung von Paarformeln im Altürkischen” başlıklı makalesinde, Eski Türkçedeki ikilemeleri “Binomina” ve “Biverba” (isim ve fillerden oluşan ikilemeler) olarak iki gruba ayırmıştır. Taradığı birçok eserden örnekler vermiş; Eski Uygurcadan aldığı *iç içegü, yul yulak, bay bayagut* gibi iştikaklı ikilemeleri “Figura Etymologica” olarak nitelendirmiştir. İkilemelerin aldığı ekleri açıklamış, ayrıca üç ve dört kelimedenden oluşan çoklu tekrarlara da örnekler vermiştir. Konumuzla ilişkili en kapsamlı çalışmalardan biri de Serkan Şen'in 2002 yılında tamamlanan, “Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler” başlıklı

yüksek lisans tezidir. Eski Uygurcadaki birçok kaynaktan yararlanan Şen, temel olarak anlam açısından, köken açısından ve kuruluşlarına göre ikilemelerden kısaca bahsetmiştir. Hemen sonrasında taradığı kaynaklardan bulduğu pek çok ikilemeyi, bu ikilemelerin geçtiği yerleri ve çevirilerini vermiştir. Yine 2002 yılında, Yıldız Kocasavaş'ın "Aynı Köke Dayalı Unsurları İsim ve Fiil Olan İkilemeler" makalesi yayımlanmıştır. Kocasavaş, ikilemeler hakkında yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak bir isim ve bir fiilden oluşan ikilemeler üzerinde durmuştur. Yazar, Eski Uygurca metinlerinde geçen ikilemelerden örnekler vermiştir. Bu örnekleri aldığı eklerle göre sınıflandırarak bu tür ikilemelerin ortaya çıkış sebeplerinden bahsetmiştir. Konuyla ilgili diğer bir çalışma ise Meltem Can'ın "Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler" başlıklı yüksek lisans tezidir. 2010 yılında tamamlanan bu tezde Can, ikilemeleri yapı, öğelerin türü, söz dizimi, anlam ve köken açısından olmak üzere beş temel gruba ayırmıştır. Ayrıca iki, üç, dört ve altı kelimeden oluşan ikilemelere de yer vermiş, ikilemeleri geniş bir biçimde incelemiştir. Kemal Eraslan'ın, Eski Uygur Türkçesinin gramer çalışmalardan biri olan ve 2012 yılında yayımlanan *Eski Uygur Türkçesi Grameri* kitabında da pek çok örneğin yer aldığı İkilemeler bölümü bulunmaktadır. Eraslan, ikilemelerin başlıca özelliklerine değinmiş ve ikilemeleri aynen ikilemeler, eş anlamlı ikilemeler, zıt anlamlı ikilemeler ve ilaveli ikilemeler olmak üzere dört temel başlıkta toplamıştır. Bunlara ek olarak, yabancı kökenli ikilemelere ve bir isim bir fiilden oluşan ikilemelere de yer vermiştir. Son olarak değineceğimiz çalışma Emrah Bozok'un "Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkilemeler" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bozok, 2012'de tamamladığı bu tezde, ikilemenin genel olarak tanımını vermiş, Eski Uygur Türkleri Tarihi ve Edebiyatı'nı ve iştikaklı ikileme kavramını açıklamış; Eski Uygur Türkçesinde yer alan iştikaklı ikileme örneklerini vermiştir. Yazar aynı zamanda tezinin sonunda "İştikaklı İkilemeler Sözlüğü" de oluşturmuştur.

Yukarıda, Eski Uygur Türkçesi kapsamında ikilemeler konusuna kaynak oluşturacak niteliğe sahip çalışmaların bazılarına değindik. Bu çalışmalar dışında yöntem ve sınıflandırma bakımından birbirinden farklı pek çok çalışmanın bulunduğunu da belirtmek isteriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAİTRİSİMİT İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Eserin İçeriği

Uygurların 10. yy.dan itibaren çok sayıda Budist eseri kendi dillerine çevirmeye başladıkları görülür (Kemal-Yunusoğlu, 2016: 94). Bu eserlerden biri *Maitrisimit*'tir. Budizmin *Hīnayāna* mezhebinin *Vaibhāśika* tarikatına ait olan *Maitrisimit*'te (<Skr. *Maitreyasamiti*) genel olarak *Burkan*'ın insanlar âleminde doğmadan önceki olayları; menkıbevi hayatı anlatılır. *Maitreya*, Müslümanların Mehdisi gibi istikbalde gökten yere inip insanları *Nirvāṇa*'ya ulaştıracak olan bir *Burkan*'dır (Ercilasun, 2014: 245). İnananlar, 5000 yıl sonra tanrılar ülkesi *Tusita*'dan insanlar alemine gelecek olan *Burkan Maitri* ile tanışmayı ümit ederler. Bunun gerçekleşmesi için “inanmış bir gönülle” *Maitrisimit*'i yazdırıp *Maitri* bayramında bu eserin temsiline katılırlar (Tekin, 1961: 144).

Maitrisimit, bir secde (yükünç) ve 27 fasıldan (ülüş) oluşur. Her faslın başında *Burkancılar*ın besmelesi diyebileceğimiz (Tekin, 1958: 319) *namo bud namo drm namo sang* “*Burkan*'a saygı, dine saygı, cemaate saygı” ifadesi bulunmaktadır. Eseri Sanskritçeden Tohrî diline çeviren *Āryacandra*, Tohrî dilinden Türk diline çeviren ise *Prajñarakṣita*'dır:

alku şastar nomlarag adartlayu uktaçı vaybaş şastarlag noş suvsuş içmiş aryçantri bodisvt kṣi açari enatkek tilintin tohri tilinçe yaratmış. prtnarakṣit kranvaziki türk tilinçe evirmiş maitrisimit nom bitigde badari bramanning yağış yagamak atlag baştınkı ülüş tükedi. (MaitrH.1.16b₂₈) “Bütün *śāstraları* iksir (gibi) içmiş olan üstat *Bodhisattva Āryacandra*'nın Hint dilinden Tohrî diline çevirdiği ve *Prajñāraṣita Karmavācaka*'nın (da) Türk diline çevirdiği *Maitrisimit* (adlı) din kitabından, *Badhari Brahman*'ın kurban sunmak adlı ilk bölümü bitti.”

Eserin birçok Eski Türkçe metinlerde görüldüğü gibi orijinal yani telif eser değil, bir çeviri olduğu, en eski asıl metin *Maitreya*'nın milâdi III. yüzyılda

Hindistan’da meydana geldiği (Çağatay, 1978: 94); önsözün (yükünç) de tercüme değil telif (1978: 95) olduğu bilinir. Bununla birlikte öz adlar, Budalık terimleri ve medeniyet tabirleri nadiren Çince asıllı olup çoğu Sanskritçeden bozmadır (Mansuroğlu, 1958:137).

Tekin, eserdeki her bölümün başında olayın nerede geçtiğine dair bir bilgi verildiğini, bunun da bir tiyatro eserindeki sahne tasvirine benzediğini belirtmiştir (1976: 31). Ayrıca yazarın, eseri “iptidai bir dram” olarak nitelendirmesi Uygurlarda sahne sanatının olduğunu belirginleştirir. Nitekim Geng, Koçu’da 10.yy’a kadar bir tür dramatik temsil gösterimleri yapıldığını belirtir (2002: 788). *Maitrisimit*’in *körünç* “temsil, görülecek şey, piyes, manzara” olarak anılması da bunu doğrular niteliktedir. Çağatay’a göre de *körünç* sözcüğü, türlü kimseler tarafından inşad edilmiş bir oyun ve bu oyun için türlü resim ve levhalar asılmış olan bir yer anlamına da geldiği düşünülebilir (1978: 95-96). Kamberi bu konuda, *Maitrisimit*’in drama edebî gen formunun kusursuz bir şekilde kullandığını; sahnedeki Buda’nın geleceğinin nazik görüntüsünü başarılı bir şekilde yarattığını ifade eder (2004: 1464).

Yine her bölümde sıklıkla geçen *inçe tip tidi*, *inçe tip yarlıkayur*, *tip ayıtdı*, *tip sakınç* *sakinur*; *körüng* *kaujiki*, *körüngler* *bilgelerim* vb. ifadeleri karşılıklı konuşmaları andırır. Ruben de *Maitrisimit*’in yalnızca okunmak için değil, dini bayramlarda da oynansın diye yazıldığını, pazar yerlerinde veya Budacı tapınakların önünde toplanan halka, eserin Budacı keşişler tarafından oynandığını belirtir. Canlandırılması mümkün olmayan sahnelerin ise resimlerle gösterildiğini ifade eder (2000: 16).

Eserin sadece Türkçe olan kısımlarında, *Jātaka* ve *Avadāna* tarzı yazılmış öykülerle ilişkili olan kesimlerin bulunması, *yangı kün* (yeni yıl günü) için hazırlanmış tiyatral bir drama olan bu eserin yazarı ya da yazarlarının Klasik Budist literatürüne geniş ölçüde vakıf kişiler olduklarını göstermektedir (Klimkeit, 2009: 101).

Canlandırma konusunda değineceğimiz bir diğer nokta da eserde karşılıklı konuşmalar sırasında tasvir edilen; araya giren ve gökyüzünde beliren ilahlardır:

bu savag işidip üstün tngri yirinteki yavlak sakınçlg şmnu bir yigit urı etözin belgürtip tengri burhan ödinte belgülüğ bolup şlokin inçe tip tidi. (MaitrH.1.2a₁₇) “Yukarıda tanrı

yerindeki kötü düşünceli *Māra*, bu sözü işitip, bir yiğit₂ kılığına girerek, Tanrı *Burkan* zamanında ortaya çıkıp şöyle bir şiir söyledi...”

inçip yme elpin emgekin udumbar çeçekke yölesi burhanlar yirtinçüde belgülig bolurlar. (MaitrH.16.11a₂₆) “Böylece *Burkanlar*, *udumbara* çiçeği gibi yeryüzünde çok zor₂ ortaya çıkarlar.”

Bizim temel olarak kullandığımız Shimin Geng’in *Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)* kitabında *Maitrisimit*’in yükünç, 1, 2, 3, 4, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 24, 25, 26 ve 27. Bölümleri bulunmaktadır. Şinasi Tekin’in kitabında ise (1976) secde, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. bölümleri yer almaktadır. Elimizdeki kaynaklardan yola çıkarak bu bölümlerin konularına kısaca değinirsek, secde (yükünç) bölümü din kitabının yazılma sebebi, ne kadar sürede yazıldığı ve canlıların birçok din kitapları yazdırmış olan üstatlara secde ettikleri teşekkür mahiyetinde bir giriştir. Birinci bölüm *Badhari Brahman*’ın kurban sunma kısmıdır. Ev bark gibi dünyevi malları, dünyevi istekleri ve bağları bırakıp rahip olmanın gerekliliği, *Badhari Brahman*’ın yaşlı vücudu, yaşlanmayla neleri kaybettiği ve *Burkan*’ın doğumu anlatılmaktadır. İkinci bölüm *Maitri Bodhisattva*’nın rahip olma kısmıdır. Aynı zamanda Buda’nın 32 *lakṣaṇa*sına değinilmiştir. Üçüncü bölümde yıllar sonra dünyanın üç çeşit büyük ışığa sahip olacağından, *Śākya* kadınlarının vaaz dinlemesinden, onların dine ulaşmasından ve Aziz *Anuruddha*’nın *avadana* hikayesinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölüm *Burkan* hilafeti adını takdis edildiği, yeni günün (*abhiṣeka*) anlatıldığı bölümdür. Beşinci bölümde *Ketumatī* şehrinin güzelliğine, her şeyin mücevherlerle süslü oluşuna, Kral *Śaṅkha*’nın gücü ve Buda *Maitreya*’nın saygınlığı hakkında kehanete değinilmiştir (Maitr.V: 524). Altıncı bölümde gelecek zamandaki *Jambudvīpa* ülkesine övgüler; sekizinci bölümde *Maitri Bodhisattva*’nın *Tuṣita* tanrı yerine götürülmesi; onuncu bölümde *Maitri Bodhisattva*’nın *Tuṣita* tanrı yerinden dünyaya inişi; on birinci bölümde *Bodhisattva*’nın zuhur alametleri/görünümü ve doğumu; on ikinci bölümde *Maitri Boddhisattva*’nın asil bayrağı (sırığı) sebebiyle *Samśāra*’dan korkması; on üçüncü bölümde *Bodhisattva*’nın evini terk etmesi; on dördüncü bölümde *Maitri Boddhisattva*’nın *Bodhi* ağacında istiğraka durması/aydınlanması ve tüm varlıkların ona secde etmesi; on beşinci bölümde *Maitri Bodhisattva*’nın eşsiz *Burkan* saadetini bulması; on altıncı bölümde *Maitri Bodhisattva*’nın *dharmā*

tekerleğini çevirmesi; on yedinci bölümde *Maitri Bodhisattva*'nın *Ketumatī* şehrine gelişi (MaitrH II: 105); on sekizinci bölümde *Maitri Bodhisattva*'nın zuhur eden şehri görüp korkması; on dokuzuncu bölümde zenginlerin, hırsızların ve *Śākya* rahiplerinin Tanrılar Tanrısı *Burkaṇ*'ı öldürmek istedikleri, canlıları öldürenlerin cehennemde doğacak olmaları anlatılmaktadır.

20-25. bölümler ise eserin cehennem kısmıdır. Yirminci bölümde basit kişilerin gösterişli küçük cehennemlik (günahkâr) vücutlarını göstermesi; yirmi birinci bölümde rahip görünüşlü küçük cehennemliklerin (günahkâr canlıların) görülmesi, yirmi ikinci bölümde cehennemlik canlıların birbiriyle kavgalarının tasvirinin bulunduğu, canlıların hangi günahları işleyerek cehennemlik olduklarını ve büyük bağışlanma dileyerek *Maitri Bodhisattva*'nın onları nasıl affettiği anlatılmaktadır. Yirmi üçüncü bölümde ayrı ayrı görünüşlü yine küçük cehennemliklerin görünmesi, yirmi dördüncü bölüm hangi beş türlü sebeple canlıların cehennemlik oldukları; yirmi beşinci bölümde büyük cehennemliklerin (günahkâr canlılar) görülmesi, hangi cehenneme hangi suçları işleyen canlıların gittiği anlatılır. Yirmi altıncı bölümde *Maitri Bodhisattva*'nın yeni güne karar vermesi, canlıların dünyevi mal mülk ve arzularından geri döndürmeye çalışması ve Buda'nın *lakṣaṇa*ları; son olarak yirmi yedinci bölümde ise *Burkaṇ* saadetine yüceliği, *lakṣaṇa*ları, canlıların iyi devirlerde yaşamaları için neler yaptıkları, yeni gün ve yine cehennemde doğan canlıların işledikleri günahlar anlatılmaktadır. Bu bölümlerin konularından ve anlatım biçimlerinden yola çıkarak Uygurların, 9. ve 10. yy.da Koçu'da basit dram türünü dini konulara uygulamışlardır diyebiliriz.

1.2. Eserin Nüshaları

Eski Türkçe *Maitrisimit*'ten bugüne kadar altı yazma nüsha tespit edilmiştir (Çağatay, 1978: 95). Bunlardan ikisi Sengim'de, üçü Murtuk'ta bulunmuştur. Sonuncusunun ise nerede bulunduğu kaydedilmemiştir (Sertkaya, 1986a: 255). I. nüsha Sengim'de kayalara gömülü on iki Burkaṇ Manastırı kütüphanesinde; II. nüsha Sengim'den beş kilometre kuzeyde Murtuk adlı nehrin kıyısındaki manastırlarda bulunmuştur. III. Nüsha da yine Sengim'de başka bir nüshadan yalnız iki yaprak bulunabilmiştir (Tekin, 1976:27-28). Daha sonra Berlin'e götürülen bu yazmalar FWK Müller ve A. v. Le Coq'un idaresinde G.R. Rahmeti Arat, A. v. Gabain, Brunhild

Körner ve Charlotte Leis'in çalışmaları ile tasnif edilmiş, türlü parçalar birleştirilerek yapraklar meydana getirilmiş (Tekin, 1976: 28), yazmalardaki metinlerin birbirini tamamladığı görülmüştür (Sertkaya, 1986a: 255). Dolayısıyla bu nüshalar genel olarak eserin “Berlin Nüshası”nı oluşturur.

1959 yılında bir Uygur köylüsü olan Yahya Rehim tarafından Tengri Tagh yaşam yerinin Bastura köyünde *Maitrisimit*'in bir nüshası daha ortaya çıkarılır. Bu nüsha, taşla kapatılmış bir oyukta battaniyeye sarılmış hâlde bulunur. El yazması ve battaniye artık çürümeye başlamış bir hâldedir. Eser şimdi, Urumçi müzesindedir (Kamberi, 2004: 1452) ve bu nüsha 293 varaktan (586 sayfa) oluşan Kumul nüshası olarak bilinir. El yazması olan bu sayfaların üç ayrı kişi tarafından istinsah edildiği ve iki müstensih adının Fatson Şâli ve Tog Tsupa Äkâ (Sertkaya, 1986b: 275); eseri istinsah ettirenin de Çuu Taş Yegen Tutuk (MaitrH.G.1a1-8) olduğunu öğreniyoruz.

1.3. Eserle İlgili Yapılan Çalışmalar

Budist edebiyatta, Skr. *Maitreya-uyakarana* “Maitreya hakkında kehanet [eine Prophezeihung über den künftigen Buddha Maitreya]” veya Skr. *Maitreya-samiti* Uyg. Maytrisimit veya Maytısimit “Maitreya ile buluşma [Zusammentreffen mit Maitreya]” konularının birçok defa işlendiği görülmektedir (Sertkaya, 1986a: 253). Bu bağlamda eserin Sanskritçe, Çince, Tibetçe, Toharca, Soğdca, Sakaca ve Eski Türkçe metinleri bulunmaktadır.

Maitrisimit, Uygurcada ve Çince yazılmış en büyük ve en uzun eserdir (Kamberi, 2004: 1464). Böyle olması sebebiyle üzerinde pek çok çalışma yapılmış, savaş sebebiyle kaybolan eksik metinler tamamlanmaya çalışılmıştır. Biz de burada esas olarak *Maitrisimit* ve eserin Berlin ve Kumul nüshaları hakkında yapılan bazı çalışmalara değindik.

Öncelikle eser ile ilgili ilk çalışmalar ve yayımlar Friedrich Wilhelm Karl Müller tarafından yapılmıştır. Müller 1907'de, “Beitrag Zur Genaueren Bestimmung Der Unkebannten Sprachen Mittelasien” adlı makalesinde eserin X. Bölümünde geçen “Tohrı” dilinin Toharca olduğunu belirtmiştir. İkinci defa ise E. Sieg ile birlikte yazdığı “Maitrisimit und Tocharisch” adlı makalede, Uygur harfli yazmanın ketebe

kayıtlarında geçen “Tohri” dilinin Toharca ile aynı dil olduğunu ispat için Uygurca *Maitrisimit Nom Bitig* ile Toharca *Maitreyasamitināṭaka*’daki bazı bölümleri karşılaştırmıştır (Sertkaya, 1986a: 256). A. v. Le Coq da Berlin’e götürülen nüshaların çeviri yazısını yapmıştır. A. v. Le Coq ve Müller’in bu çalışmaları daha sonra A. v. Gabain ve Reşit Rahmeti Arat tarafından gözden geçirilmiş, ardından Şinasi Tekin ile Klaus Röhsborn’e verilmiştir. 1945 yılından sonra ise *Maitrisimit*’e ait sayfalar 44 büyük boy ve 69 orta ve küçük boy olmak üzere, 113 levha halinde Stuttgart Üniversitesi Fotoğraf Atölyesi tarafından çoğaltılmıştır. Bu 11 levha A. v. Gabain’in tetkiki ve Helmut Schell’in önsözüyle birlikte yayımlanmıştır (1986a: 257): *Maitrisimit, Faksimile der alttürkischen Version eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule [1]*, In Faksimile herausgegeben von Annemarie von Gabain. Mit einer Einleitung von Helmuth Scheel”. Bu 113 levha üzerinde 1960 yılında Şinasi Tekin transkripsiyon, notlar-açıklamalar ve dizin kısmıyla *Maytrisimit Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram* başlıklı doçentlik tezi hazırlamış ve bu tez 1976 yılında basılmıştır. Şinasi Tekin yine konuyla ilgili olarak 1958 yılında Gabain’in tıpkıbasımının birinci cildini (1957) tanıtmış, *Maitrisimit*’in imlasına ve ses değişimlerine değinmiştir. 1961’deki “Kitaplar Arasında” başlıklı yazısında da tıpkıbasımın ikinci cildini tanıtmıştır. Mecdut Mansuroğlu 1958 yılında, A.v. Gabain’in 1956’da yayımlanmış olan *Maitrisimit, die alttürkische Version eines Werkes der buddhischen Vaibhāṣika-Schule* çalışmasının tanıtımını yapmıştır. Feng Chia-sheng 1959 nien Hami hsin fahsienti Huihuwen foching [1959 yili Hamida tapilgan Uygurçā buddhistik yangi äsär] adlı yazısında Hami nüshasını tanıtarak sahifeler hakkında bilgi vermiştir (Sertkaya, 1986b: 276). 1978 yılında Saadet Çağatay’ın makalelerinin toplandığı *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler* kitabında yer alan ve yazarın 1968 yılında yayımladığı “Maitrisimit” başlıklı tanıtma yazısında, eser ve eserin nüshaları hakkında bilgi verilmiş, *körünç* kelimesine değinilmiştir. 1980 yılında Shimin Geng, “Qādimqi Uygurçā İptidayi Drama Piyesasi “Maitrisimit” (Hami Nushası)ning 2.Pärdäsi Häqqidiki Tātqıqat” makalesinde *Maitrisimit*’in II. bölümünün transkripsiyonunu ve Uygurca çevirisini yayımlamıştır. Nitekim, Feng Chia-sheng’in 1962’deki makalesinden sonra Hami yazmasını geniş ve güzel bir şekilde tanıtan ikinci yazı Shimin Geng’in bu makalesi olmuştur (Sertkaya, 1986b:277). 1986 yılında Osman Fikri Sertkaya *Maitrisimit* hakkında üç tanıtma yazısı yayımlanmıştır.

Bunlardan ilki olan “Maitrisimit Nom Bitig I”de eserin Budist edebiyatta hangi dillerde işlendiğini yazmıştır. Eserin Eski Türkçedeki nüshalarından bahsederek, eser üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bilgi vermiş, *Maitrisimit*’teki hendiadyoin problemine değinmiştir. Sertkaya, ikinci çalışması olan “Maitrisimit Nom Bitig II” de Jens Peter Laut’un, *Maitrisimit*’teki cehennem bölümlerini incelediği *Buddhistische Höllenvorstellungen* başlıklı çalışmasını tanıtmıştır. Üçüncü çalışması ise “Maitrisimit Nom Bitig’in Hamı=Komul Yazması III” başlığından anlaşılacağı üzere eserin Kumul nüshası hakkındadır. Yazar, nüshanın nasıl bulunduğundan ve bu nüsha üzerine kimlerin çalıştığından bahsetmiştir. 1988 yılında İsrail Yusup, Abdukayyum Hoca ve Dolkun Kamberi’nin, *Maitrisimit*’in secde (yükünç), 1, 2, 3 ve 4. bölümlerini ele aldıkları *Qadimki Uygur Yezikidiki Maitrisimit* adlı kitapta metnin, Çağdaş Uygurca ve Çince çevirisi olmak üzere kitabın başında ve sonunda iki kısmı bulunmaktadır. Ele alınan bölümlerin transkripsiyonu, çevirisi ve açıklamaları bu iki dilde verilmiştir. Ayrıca kitapta incelenen metnin sözlüğü ve tıpkıbasımı da yer almaktadır. Shimin Geng, Hans-Joachim Klimkeit ve Jens Peter Laut’un 1998’de yayımladıkları *Eine Buddhistische Apokalypse, Die Höllenskapitel (20-25) und die Schlußkapitel (26-27) der Hami-Handschrift der alttürkischen Maitrisimit* adlı kitabın ilk sayfalarında Budizm’deki cennet ve cehennem anlayışı açıklanmış, *Maitrisimit* metnine göre bu cehennemlerin derinlikleri hakkında bilgi verilmiş, sonrasında metnin transkripsiyonu verilerek Almanca tercümesi yapılmıştır. 2004 yılında Dolkun Kamberi “Ortaçağ Uygur Maitrisimit El Yazmasının Tarih ve Düzenlenmesine Yeni Bir Yaklaşım” başlıklı çalışmada Maitreya ile ilgili bilgiler vermiş, eserin diğer versiyonlarından bahsetmiştir. *Maitrisimit*’in tarihlendirilmesi konusunda çeşitli araştırmacıların görüşlerine yer vermiş ve *Maitrisimit*’te geçen diyaloglara, bölümlerin geçtiği konumlara; kısacası eserin dramatik yönüne ayrıntılı bir şekilde değinmiştir. Shimin Geng, Hans-Joachim Klimkeit ve Jens Peter Laut da *Matrisimit*’in Kumul nüshasının bölümleri hakkında çalışmalar yapmış; Shimin Geng, 2009 yılında *Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)* kitabında bu bölümlerini toplu hâlde yayımlanmıştır. *Maitrisimit*’in toplam 18 bölümünün ve Çince tercümesinin bulunduğu kitapta metnin ilk beş bölümünün sözlüğü, *Maitrisimit* hakkında bilgiler ve eserin bölümlerinin konusu da yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAİTRİSİMİT’TE İKİLEMELER

2.1. Anlam Bakımından İkilemeler

2.1.1. Eş Anlamlı İkilemeler

Eş anlamlı ikilemeler, bir kavramı ifade için kullanılan aynı veya yakın anlamda iki yahut daha fazla kelimenin belirli diziliş kuralıyla yan yana getirilmesinden oluşan ikileme gruplarıdır (Korkmaz, 1992: 56). *Maitrisimit*’teki ikilemelerin büyük bir kısmı eş anlamlı ikilemelerden oluşmaktadır.

Bilindiği üzere bu tür ikilemelerde sözcükler görünürde aynı anlamlı sayılsalar da her yerde birbirlerinin yerine kullanılamadıkları için gerçekte aynı anlamlı değildirler (Hatiboğlu, 1981:58). Bu yüzden yakın anlamlı ikilemeleri de buraya dâhil ettik. Üçlemeler, dörtlemeler ve beşlemeler de eş ve yakın anlamlı kelimelerden oluşmaktadır. Fakat onları kendi bölümlerinde verdik.

Eş anlamlı ikilemelerde esas olarak ikilemelerin tür bakımından çeşitlilik göstermesi dikkat çeker. Adlardan, sıfatlardan, zarflardan, fiillerden, filimsilerden; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerden oluşmuş birçok ikileme bulunmaktadır. Ayrıca ikilemeleri oluşturan kelimelerin yapı olarak birleşimi de dikkat çeker. Nitekim ikilemelerin her iki kelimesinin de eksiz olduğu ikilemeler (*ed tavar* vb.), bir kelimenin ek alıp diğerinin ek almadığı ikilemeler (*böğü biliglig* vb.) ve aynı eki alan kelimelerden oluşan ikilemeler (*kararig tünerig, inanç tayanç, sevgü taplagu, tegdeçi bardaçı, yetigen uduzgan* vb.) bulunmaktadır. Yer değiştirmiş ikilemelerin de (*töz oğuş/oğuş töz, törü nom/nom törü, uk- bil-/bil-uk- vb.*) yer aldığı bu grupta, ikilemeleri oluşturan kelimelerin kendisi ya da yeri/sırası değiştirilse de aynı anlamı taşıyabildiği görülmektedir (Yıldız, 2012: 150).

Köken bakımından ikilemeleri açıklarken değindik; fakat burada da belirtmek gerekir ki Uygurcanın geniş istilah ve ifade tarzı yavaş yavaş yeni giren yabancı

tesirler altında kalıyor (Çağatay, 1941: 104). Bu bağlamda eş anlamlı ikilemelerde sıkça karşılaştığımız yabancı bir sözcüğün, adeta açıklaması konumundaki Türkçe sözcüklerle kullanımına örneklerde de rastlamaktayız (*arhant dintar, kraja ton* vb.).

2.1.1.1. Adlardan Oluşturulmuş İkilemeler

ig kigen: “hastalık”

içtin singar ig kigen bolmazun taştın singar yagılar bolmazun. (MaitrH.G.1a₁₇)

“İç tarafta hastalık, dış arafta düşmanlar olmasın.”

sizik sakınç: “şüphe, düşünce”

siz sizik sakınç öritmeng. (MaitrH.10.1b₁₉) “Siz şüphe₂ duymayın.”

yir bor²: “toprak; mezar”

nomsuz törüsüzler savlar yirke borka kirürler. (MaitrH.15.11a₁₀) “Kanunsuz₂

konuşanlar mezara₂ girerler/yok olurlar.”

iliş tutuş: “ilişme, yapışma, tutuşma; sahip, bağlı”

anın sizler singillerim bu etöz üzeki iliş tutuş köngülüngüzlerni ıdalanglar

(MaitrH.16.15b₇) “Bunun için küçük kız kardeşlerim, sizler bu vücuda sahip₂ gönüllerinizi terk edin.”

bögteg edgü kılınç: “sevap, iyi amel, yardım”

² İkilemenin ikinci üyesi olan *bor* kelimesi “şarap” (EUTS: 47) anlamındadır. Kelimenin anlamı Almanca çevirisinde de “şarap” (Maitr.XV: 210) olarak geçmektedir. Fakat *bor* kelimesinden türeyen *borluk* çoğunlukla “üzüm bağı, meyve bahçesi” (EUTS: 47) ve *vineyard* “bağ, üzüm bağı” (Erdal, 2004: 147); *yir borluk* “arazi bahçe” (Şen, 2002: 363) ve *bag borluk* (TT IV:106) *weinberg* “bağ” anlamıyla kullanılmaktadır. *Maitrisimit*’in Berlin nüshasında ise Tekin, *yirke borka* ifadesini “yerine, üzüme” (TekinMaitr.: 221) olarak çevirmiştir. Clauson ise *bor* ve *borluk* kelimelerinin her ikisinin de *vineyard* (EDPT: 365) “üzüm bağı” anlamına gelebileceğini belirtmiştir. Eserde bağlamdan önceki ve sonraki kullanımları değerlendirdiğimizde *bor* kelimesinin bu cümlede aslında şarap yapılan yeri veya mahzeni, yani yer altını belirten bir sözcük olduğunu anlıyoruz. Dolayısıyla *yir bor* ikilemesine “toprak; mezar” anlamını vermeyi uygun bulduk.

kim kayu tüzünler oğlu tüzünler kızı maitri burhanning edgüsin öp sakınıp süzüük könglin bögteg edgü kılınç kılsar... (MaitrH.1.4b₂₄) “Hangi₂ soylular oğlu soylular kızı Maitri Burkan’ın iyiliğini düşünüp, temiz gönlüyle yardım₂ (edip) iyilik yaparsa...”

eke baltız³: “abla kardeş, abla baldız”

biz öngre kişi ajunıta erken eke baltız ini içi ogul kız birle amranmak biligin yazıntımız. (MaitrH.20.14b₂₈) “Biz (daha) önce insanlar aleminde iken abla kardeş, kız (ve) erkek kardeşler, erkek çocuk (ve) kız çocuklarıyla çarpık ilişki kurduk.”

MaitrH.1.3a₂₄, MaitrH.1.15b₁₃, MaitrH.1.16a₁₆₋₁₇

kız kunçuy: “kız, prenses, hatun”

yükünür biz tngirim kop kamag yırtınçüdeki edler tavarlarda yiğetmiş utmuş kız kunçuylar erdininge. (MaitrH.11.9a₂₂₋₂₃) “Tanrım, yeryüzündeki bütün süslerden₂ üstün gelmiş₂ kızlar (ve) prensesler mücevherine saygı duyarız.”

amal yumul: “huzurlu, sakin”

ançama amal yumul erigingiz barıngız kaçıngız örüg amal erür. (MaitrH.13.9b₁₈) “Tavırlarınız, hareketleriniz (ve) duygularınız ne kadar da sakin₂ (ve ne kadar da) huzurludur₂.”

kut vakşik: “ruh”

ordu karşıda çoğlug yalınlig kut vahşiklar tükel tururlar. (MaitrH.13.4a₂₁) “Parlak₂ ruhların₂ hepsi sarayda₂ dururlar.”

boşgutçı titsi: “öğretmen, hoca, danışman”

³ Cümlelerin genel anlamından yola çıkarak *eke baltız* ifadesini ikileme olarak aldık. Fakat ikilemenin geçtiği diğer cümlelerden emin olamadık. *Nant nantbala atlag eke baltızlarig kutka tegürüp...* (MaitrH.1.3a₂₄) örneğinde ifade “iki baldız” olarak da çevrilebilmektedir. Nitekim diğer bir çalışmada bu ikilemenin ilk üyesi olan *eke* kelimesi *iki* (KedimkiMaitr.: 120) olarak okunmuştur. Yine aynı kaynakta, MaitrH.1.15b₁₃ ve MaitrH.1.16a₁₆₋₁₇’de geçen *eke* ise *naga* (KedimkiMaitr.: 139 ve 140) okunuşuyla karşımıza çıkmaktadır. Biz yine de *eke baltız* ifadesinin yukarıda verdiğimiz örnekte ikileme olarak değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Geng’da zaten bu örneğin Çince tercümesinde bunu “abla, baldız” olarak tercüme etmiştir.

bilge bahşılar udu boşgutçı tistsiler yoriyurça ulug ulug bramanlar bilgeleri uluş balık sayukı bay bayagut kişiler tıkmış teg yolta sığınmadın tüzün maitri bodisvtag körgeli kösüşin basa yoriyurlar. (MaitrH.2.10a₁₀) “Bilgeler, (kendi) hocalarının (önderliğinde) büyük *Brahman*ları takip ederek yürür; (yine) onlar, (her bir) şehri zengin₂ insanlar kaplamış gibi yola sığmadan (itişip kakışarak) soylu *Maitri Bodhisattva*’yı görme arzusuyla yürüyorlar.”

idiz ırak: “yüksek ve uzak; uzaklık”

muntada üstün öng alkınçusı tngri yiri iki ming kolti bere idiz ırak erür. (MaitrH.26.8b₂₇) “Buradan, üstün renk bozan tanrı yeri 2000 *kotī* mil uzaktadır₂.”

yigıt türk: “güç, kuvvet; güçlü kuvvetli”

yme yigid türk etözüg ap yme körü kanınçsız körtle körküg adırar üdirer. (MaitrH.15.7a₁) “(Ölüm), hem güçlü kuvvetli vücudunu hem de görmeye doyulmayan güzelliğini₂ ayırır₂.”

olma yapa: “çanak çömlek”

yme küvez katkı köngüllüg sasıçı ernaling kövençin sıgalı buzgalı üçün ıduk etözin sasıçı etözin belgürtüp sasılıkta kirip olma yapa olurdı. (MaitrH.G.4a₂₇) “Yine, gururlu (ve) katı₂ gönüllü çömlekçinin kibrini bozmak için₂ mübarek vücuduyla çömlekçi kılığında belirip, çömlek yapılan yere girip çanak çömlek yapardı.”

altın yir: “aşağı, yer; yeryüzü”

üstün örtüki altın yiri dört tamı alku temirlig örtlüg kamag ödün irinç yarlag tamuluglarag oksuz teginçsiz örteyür küyür. (MaitrH.25.6a₁₂) “Yukarıdaki örtü aşağıdaki₂ dört duvar hep demirden ateşlidir (ve) her zaman zavallı₂ cehennemlikleri durmadan₂ yakar₂.”

sokançığ tatıglıg: “sevimli, hoş, tatlı”

kaltı siz sokançığ tataglag nom nomlap erüş öküş tınlaglarka edgü kılır erser siz... (MaitrH.4.11a₁₋₂) “Eğer siz, hoş₂ öğretiyi dinleyip çok fazla canlılara iyilik yaparsanız...”

lu asuri: “ejderha, şeytan”

amti öküş lular asurilar kintarlar kantarvilar birle tegrilep paşanak atlıg tagda erür. (MaitrH.1.3a₂₆₋₂₇) “Şimdi pek çok ejderler (ve) şeytanlar, *Kiṃnara* (ve) *Gandharvalar* ile dört yanını kaplayarak *Paṣānak* adlı dağa gider.”

şal çojal: “ev, kulübe; oda”

... bayagutlar upasi upasançlar virhar sangramlar lin pryan şal çojal çantak... (MaitrH.26.8a₂₇) “... zenginler, *upāsaka* (ve) *upāsikālar* *Vihāra* manastırları, hücreler/çilehaneler, odalar, *Jantāka* (inşa ederek)...”

MaitrH.16.14a₁₂

lin pryan: “hücre, çilehane”

... bayagutlar upasi upasançlar virhar sangramlar lin pryan şal çoza çantak... (MaitrH.26.8a₂₇) “... zenginler, *upāsaka* (ve) *upāsikālar* *Vihāra* manastırları, hücreler/çilehaneler, odalar, *Jantāka* (inşa ederek)...”

MaitrH.16.8b₅, MaitrH.16.13b₂, MaitrH.20.14b₁₅

hua yavişgu: “çiçek”

ol mini yirtinçülüğ hua yavişgun yaratdı erse... (MaitrH.3.8a₁₁₋₁₂) “O, beni dünyevi çiçekle₂ süsledi ise...”

MaitrH.11.6b₂₂, MaitrH.11.12a₄, MaitrH.11.12b₂₄, MaitrH.13.8a₅₋₆, MaitrH.27.6b₇₋₈

kraja ton: “elbise, elbiseli”

körüng siz kaujiki ançama körkle kraja ton birle yaraşmış erür. (MaitrH.2.17a₁₃) “Bakın *Kauśika*, güzel elbise₂ ne kadar da yakışmış.”

MaitrH.4.8a₂₅, MaitrH.13.1a₁₆, MaitrH.13.9a₂₄, MaitrH.13.9b₁₂, MaitrH.13.12b₇, MaitrH.13.12b₁₀, MaitrH.13.12b₁₅₋₁₆, MaitrH.13.12b₂₂, MaitrH.16.10a₁

arhant titsi: “aziz, öğretmen; öğrenci”

torum ara on yingaktınkı kırk tümen arhant titsilar alku arşvadan sengremde yığıltılar. (MaitrH.4.7a₂₋₃) “O sırada₂ on taraftan 40.000 azizlerin₂ hepsi *Rşivadana* manastırında toplandılar.”

titsi uri: “öğrenci, genç”

anta ötrü ol kamag titsi urlar tanglap mungadıp braman törüsinçe ong kolların örü kötürüp... (MaitrH.2.2b₂₈₋₂₉) “Bundan dolayı bütün öğrenciler₂ şaşırıp₂, *Brahman* töresince sağ kollarını yukarı kaldırıp...”

sudur nom: “*sūtra* ve *dharmā*; öğreti”

sekiz türlüğ tüzün yolug yme tngri tngri burhan öküş sudur nomlarda üç türlüğ adruk atın atayu yarlıkadı. (MaitrH.G.7b₁₅) “Tanrı Tanrısı *Burhan* sekiz türlü asil yolu, yine pek çok *sūtra* (ve) *dharmā*lardan üç türlü ayrı ad vererek lütfetti.”

MaitrH.3.2b₃₁

arhant dintar: “rahip, din adamı”

bu törtünç boşgutsuz arhant dintar titir. (MaitrH.G.11a₁₈₋₁₉) “Bu üçüncüsü öğretisiz dindardır₂.”

MaitrH.G.11a₄, MaitrH.G.11a₁₃ MaitrH.G.11a₂₅ MaitrH.G.11a₃₀, MaitrH.G.11b₄₋₅, MaitrH.G.11b₁₁₋₁₂, MaitrH.G.11b₁₆₋₁₇, MaitrH.3.9a₆, MaitrH.25.8b₁₂₋₁₃, MaitrH.25.9a₂₄

arhant toyın: “rahip”

on yangı arhant toyınlar boltular. (MaitrH.1.1b₁) “On yeni rahip₂ oldular.”

MaitrH.G.11a₁₁, MaitrH.1.3a₁₁, MaitrH.4.7b₂₃, MaitrH.25.8b₁₄

kara bodun: “halk”

anta ötrü dkşanpt ilteki kalın kara bodun inçe işittiler. (MaitrH.2.6b₁₁) “Sonra *Dakṣiṇāpatha* şehrindeki kalabalık halk₂ şöyle işitti...”

MaitrH.13.11a₁₅₋₁₆

ot suv: “ot ve su”

adın adın keyikler oşuglug otın suvın etöz iltinelim. (MaitrH.2.8a₁₉) “Diğer₂ geyikler gibi ot (ve) suyla vücut götürelim/yaşayalım.”

MaitrH.20.13a₁₀

övke nizvani: “öfke ve ihtiras”

övke nizvani küçinte munta toğmış erürler. (MaitrH.G.5b₃₀) “Öfke (ve) ihtiras sebebiyle burada doğmuşlar.”

yapıg emig: “uzuv, göğüs”

yapıgımızni emigimizni köngüllerin te Bretür erdimiz. (MaitrH.23.13b₃) “Uzvimuzla (ve) göğsümüzle gönülleri titretirdik.”

yaruk yaşuk: “ışık”

ne üçün tip tiser tün tünle bir antag kedim ton etük yivik tizik kedmiş tonamış körü kanınçsız yaruk yaşuk yaltrıtdı. (Maitr.2.1a₂₃₋₂₄) “Ne için deyip derse (şöyle ki), geceleyin₂ böyle giyim kuşam (ve) gerdanlıkla₂ donanmış₂ bakmaya doyulmayan ışı₂ parladı.”

MaitrH.4.2a₃, MaitrH.4.10b₁₀, MaitrH.15.11a₂

ögrünç sevinç: “sevinç”

tüzünüm kayu tujit tngri yirinteki mengi tonga ögrünç sevinç erdi erser... (MaitrH.11.6a₂₈) “Asilim, hangi *Tuşıta* tanrı yerinde saadet₂ (ve) sevinç₂ oldu ise...”

MaitrH.11.13b₂₆₋₂₇, MaitrH.16.5a₁₈₋₁₉

buyruk bütrük: “yöneten, yönetici”

takı yme iligler begler atlag yüzlüg buyruk bütrük inanç tayanç ev idisi bolup balak uluş bodun bokunug kul küng yarlıg işidteçilerig övkesiz aymançsız nomça törüçe açını agrını tutsarlar olar alku maitri burhan şazanınta kop kamag emgektin ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.8b₂₃₋₂₄) “Ve yine hanlar₂ şöhretli₂ (bir) yönetici₂, arkadaş₂ (ve) ev sahibi olup, ülkeye₂ (ve) halka₂, vaaz dinleyecek (olan) kölelere₂, öfkesiz (ve) korkusuz kanun₂ gibi özen göstererek₂ (ellerinde) tutsalar onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

emgek tolgak: “acı, ızdırap, hastalık”

kamag ödün inçsizin turançsızın alku tınlaglarning emgekin tolgakın tarkarkalır üçün edgü nomlug yarlıg yarlıkayur ermiş. (MaitrH.2.1b₂₉) “Huzursuz₂

(olan) bütün canlıların ızdırabını₂ uzaklaştırdığı için her zaman iyi (ve) kanuna uygun (olarak) lütfedermiş.”

MaitrH.4.1b₁₇₋₁₈, MaitrH.15.9a₁₉₋₂₀, MaitrH.20.1b₂, MaitrH.25.2b₂₂, MaitrH.25.3a₂₀

bamak çomak: “kement”

kanta karımak iglemek ölmek amraktın adralmak aklayı kavışmak tokımak tonlamak bamak çomak arıtı yok erser ol nirvan atlıg törü ulug küsüşin tileyür mn. (MaitrH.13.10a₄) “Nerede yaşlanıp ölme, sevgiliden ayrılma, sevgisiz kavuşma, dövme₂ (ve) kement₂ tamamıyla yok ise (işte ben) o *Nirvāṇa* olarak adlandırılan töreyi büyük (bir) istekle diliyorum.”

yaruk yaltrık: “ışık, parlak”

ol süzüük köngül küçinte sekiz tümen tört ming tüü túbintin yaruk yaltrık ünér. “O temiz gönül sayesinde 84.000 kıl dibinden ışık₂ yükselir.”

MaitrH.2.2b₈₋₉, MaitrH.2.7b₇, MaitrH.2.15b₁₀, MaitrH.4.7a₆, MaitrH.10.2b₇, MaitrH.10.2b₂₃, MaitrH.10.2b₁₀, MaitrH.11.10a₂₈, MaitrH.13.8a₂₀, MaitrH.14.6a₂, MaitrH.15.10b₁₂, MaitrH.16.10b₃₀₋₁₁ a₁, MaitrH.21.7b^{alm-7}₄, MaitrH.25.2a₈

ilig tutug: “dünyevi istek”

anın amtı biz yme kop ilik tutuk ev barkag kodup toyın dintar bolalım. (MaitrH.1.1b₁₃) “Bunun için şimdi biz yine bütün dünyevi isteklerimizi (ve) evimizi barkımızı bırakıp rahip₂ olalım.”

MaitrH.1.1b₁₃, MaitrH.1.2a₃₀, MaitrH.24₁₃₋₁₄

tıdıg tutug: “yasak, engel”

amtı antag törü yok kim edgülig işke tıdıg tutug sıntag köngül turgursar. (MaitrH.2.13b₂₇) “Şimdi tembel gönül iyi işe engel₂ (olup onu) durdurursa öyle (bir) töre olmaz.”

sıkıg tangıg: “korku”

⁴ Geng, eserin 22. bölümüne ait olan parçaların olmadığını, eserin Alman nüshasından bu bölüme bazı eklemeler yaptığını belirtmektedir (MaitrH: 463).

busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangıg ulug emgeklig... (MaitrH.15.9a₂₀)
“Dert₂, ızdırap₂, korku₂ (ve) büyük ızdıraplı...”

tapıg udug: “hürmet”

*kaltı yüz iki ygrmi yaşlag tınlıglarning özinte yaşinta şakimuni tngri tngrişi
burhan birle sokuşup edgü kılınç buyan edgü tapıg udug kılta eriser...* (MaitrH.1.4b₁₆)
“Eğer yüz on iki yaşındaki canlıların hayatında₂ *Śākyamuni* Tanrı Tanrısı *Burhan* ile
karşılaşıp, iyi amel₂ (yapıp) iyi hürmet₂ gösterdi ise...”

MaitrH.1.6a₂₇, MaitrH.1.16a₁₈₋₁₉, MaitrH.2.7b₂₀, MaitrH.2.9a₂₂, MaitrH.3.3b₂₂,
MaitrH.3.4a₂₆, MaitrH.13.10a₂₀, MaitrH.13.10a₂₁ MaitrH.16.4a₂₆, MaitrH.16.11b₂₉,
MaitrH.20.14a₂, MaitrH.23.9a₃₋₄, MaitrH.27.7a₁₉

açıg agrıg: “acı, ağrı; ızdıraplı, dert”

ol antag açıg agrag bolup artuk yme kövenç sevenç köngül öritmez.
(MaitrH.2.9a₂₃) “O, daha fazla dert (sahibi) olup yine gurur (ve) heves (dolu) gönlünü
besleyemez.”

erig barıg: “tavır, hareket; davranış”

*takı yeme az kılınçlag övke köngüllüg biligsiz müntrük kövenç köngüllüg (ters)
körüm kögüzlüg tınlıglarning erigin barıgın otgurak uka yarlıkar erdi.* (MaitrH.G.5a₁)
“Yine hırslı, öfkeli, bilgisiz₂ (ve) gönlünde kibir olan yanlış düşünceli₂ canlıların
davranışlarını₂ muhakkak öğrenerek lütfederdi.”

MaitrH.26.1a₄

kararıg tünerig: “karanlık, zulmet”

*biligsiz biliglig kararıg tünerigde munmış azmış tınlıglarka kün tngri oşuglug
abidaram aglık em örünteg bolur.* (MaitrH.G.7b₇) “Cahil (ve) karanlıkta₂ yoldan
çıkış₂ canlılara, (tıpkı) gün tanrı gibi *abhidharmā* hazinesi (de onlara) ilaç₂ olur.”

MaitrH.11.10a₁₀

inanç tayanç: “arkadaş, sırdaş”

*takı yme iligler begler atlag yüzlüg buyruk bütrük inanç tayanç ev idisi bolup
balak uluş bodun bokunug kul küng yarlıg işidteçilerig övkesiz aymançsız nomça*

törüçe açını agrını tutsarlar olar alku maitri burhan şazanınta kop kamag emgektin ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.8b₂₄) “Ve yine hanlar₂ şöhretli₂ (bir) yönetici₂, arkadaş₂ (ve) ev sahibi olup ülkeye₂ (ve) halka₂, vaaz dinleyecek (olan) kölelere₂, öfkesiz (ve) korkusuz kanun₂ gibi özen göstererek₂ (ellerinde) tutsalar onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

bulunç kılınç: “iş, kazanç”

ulug bulunç kılınçka tegdimiz (MaitrH.27.17-18) “Büyük kazanca₂ ulaştık.”

bulunç alınç: “elde etme, kazanç, kâr”

törtünç edgü tınlaglarning bulunç alınç ayag çilteğlerin üzser kesser... (MaitrH.25.9b₁₇) “Dördüncüsü, iyi canlıların elde ettikleri₂ saygıyı₂ yok etse...”

MaitrH.20.14a₂, MaitrH.21.5a₃

korkınç ayınç: “korku”

anta timin ök korkınçı ayınçı sönti. (MaitrH.G.6b₂₇) “Korkusu₂ orada hemen₂ geçti.”

MaitrH.G.4b₂₂

inçgü esengü: “sağlık, sıhhat, huzur”

kop kamag yirtinçüdeki tınlag oğlanına inçgü esengü tiledeçi men erür men. (MaitrH.14.7a₂₅) “Bütün₂ yeryüzündeki insanoğullarına sağlık (ve) huzur dileyen benim.”

MaitrH.14.7a₂₇, MaitrH.14.7a₂₈₋₂₉

sevgü taplagu: “sevgi, sadakat, hoşlanma”

ikinti sevgü taplagu ed tavar yakın kelürmekin kutgurmakı antag erdi. (MaitrH.G.6a₅) “İkincisi, sevgiye/ihtirasa₂ (ve) mala mülke yakınlaşması, (canlarını) kurtarması böyleydi.”

taplagu sevgü: “sadakat, sevgi, hoşlanma”

ikinti taplagu sevgü ed tavar yakın kelürmekin. (MaitrH.G.5a₃₀) “İkincisi, sevgiye/ihtirasa₂ (ve) mala mülke yaklaşması.”

ölgü yitgü: “ölü, yitik”

bu muntag türlüg ölgümüz yitgümüz bar. (MaitrH.13.5b₉₋₁₀) “Bu kadar çok ölümüz₂ var.”

bala yumurtga: “yavru; evlat”

ang mintin uçugma kuş kuzgunların aşındaki balasın yumutgasın öginte öngi ödirser... (MaitrH.25.4a₂₋₃) “İlk olarak uçan kuş (ve) kuzgunların yemeğindeki yavrusunu₂ annesinden ayırsa...”

MaitrH.10.2a₁₋₂

ev bark: “ev bark”

mening şazanımta ev bark kodup toyin törüsin tutgıl. (MaitrH.2.16a₁₉₋₂₀) “Benim dinimde evi barkı bırakıp rahip töresini tut.”

MaitrH.G.12a₁₃, MaitrH.1.1b₁₁, MaitrH.1.1b₁₃₋₁₄, MaitrH.1.4a₂₁, MaitrH.1.13b₁₁, MaitrH.1.15a₂₂, MaitrH.1.15a₂₅, MaitrH.2.2b₄, MaitrH.2.7b₁₃, MaitrH.2.9b₅, MaitrH.2.13b₁₆₋₁₇, MaitrH.2.14a₁₆, MaitrH.2.14a₂₆, MaitrH.2.14b₁₃₋₁₄, MaitrH.2.15b₄₋₅, MaitrH.2.16b₁₅, MaitrH.3.2a₃, MaitrH.3.3a₁₈, MaitrH.3.3b₁₉, MaitrH.3.14a₂₂, MaitrH.10.6b₁₅, MaitrH.11.3b₁₀, MaitrH.11.6b₂₃₋₂₄, MaitrH.11.16b₃, MaitrH.13.1a₁₇, MaitrH.13.5a₂₁, MaitrH.13.7b₇, MaitrH.13.9a₁₀, MaitrH.13.9b₂, MaitrH.13.9b₂₃, MaitrH.16.8a₁₉, MaitrH.16.9a₁₅, MaitrH.16.10a₃₀, MaitrH.16.13b₂₇₋₂₈, MaitrH.16.15b₁₈, MaitrH.16.16a₄, MaitrH.16.16a₂₁, MaitrH.20.1b₁₃, MaitrH.25.7b₇, MaitrH.25.9a₁₀

ul kıdıg: “temel, esas; sınır, kıyı”

ongalı ög köngüllüg ongalı dyan sakınçlag ulı kıdıgı erür. (MaitrH.16.2b₁₃) “Doğru dikkat₂ (ve) doğru yoğunlaşma₂ temelidir.

kay beltir: “cadde, yol ağzı; yol”

telim taşım bay barımlıg sansız öküş kotişvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmış teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiş kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didimında pasakıngı ogşatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluşta... (MaitrH.G.12a₁₅) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları üzerini kaplamış

gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ *Ketumatī* adlı şehirde₂...”

vyakrt alkış: “dua, kader”

antada basa telim öküş öd kolu ertmişte kin vasavi atlag ilig han erken ratnaşiki atlıg burhan eng aşnu burhan kutinga vyakrt alkış birü inçe tip tidi. (MaitrH.1.5a₂₀) “Ondan çok₂ zaman₂ sonra geçmişte son *Vāsava* adlı hükümdar iken *Ratnaśikhin* adlı *Burkan*, ilk önce *Burkan* saadetinde dua₂ ederek şöyle dedi...”

aş içgü: “yiyecek içecek”

ol mini tüü türlüg aşın içgün tançun toturdi kanturdi erser men yine anı tüzünlerning bilge biliglig ögrünçün todurdum kanturdum. (MaitrH.3.8a₃) “O, beni çok çeşitli yiyecek (ve) içeceklerle doyurup kandırdı ise ben de onu soyluların (ve) bilgelerin sevinciyle doyurdum₂.”

MaitrH.1.10a₃₀, MaitrH.3.1b₁₆, MaitrH.3.8b₆, MaitrH.3.11b₈, MaitrH.3.13a₃, MaitrH.3.14a₂₄, MaitrH.4.1a₁₈, MaitrH.4.13b₂₈, MaitrH.4.14b₁₁, MaitrH.4.16b₂₆, MaitrH.16.6a₁₅, MaitrH.16.8b₇, MaitrH.16.10a₂₀₋₂₁, MaitrH.20.14a₂₄, MaitrH.25.9b₁₃, MaitrH.25.10b₂₃

saç sakal: “saç sakal”

evig barkıg kodup saçın sakalın yulup vazanpt kılıp toyun bolur. (MaitrH.1.4a₂₂) “Evini barkını bırakıp, saçını sakalını yolup, vaftiz edilip dindar olur.”

MaitrH.13.9b₁₁, MaitrH.13.9b₁₇, MaitrH.13.12a₃, MaitrH.13.12a₅, MaitrH.13.12a₂₀

kunçuy katun: “hatun, prenses”

bizing begimiz sidarti hormuzta tngrike ogşatı altı tümen kunçuy katunlarıg amranmak biligin ögirtürü sevintürü tngri mengisin mengiler. (MaitrH.3.5b₂₁) “Bizim hükümdarımız *Siddhārtha*, Tanrı *İndra*’ya benzeyen altmış bin hatunla₂ ihtiras ile sevinerek₂ tanrı saadetine ulaşır.”

MaitrH.3.1b₁₉, MaitrH.11.16b₁₉, MaitrH.13.1b₁₋₂, MaitrH.16.9a₁₅, MaitrH.16.14b₁₂, MaitrH.16.14b₂₇

üzük bilezük: “yüzük bilezik”

purnabatri urungu tengridem itig yaratig yivik tizikig cınra tıp cınrak sayu yüzüki bilezüki yalrıyu yaşuyu badari bramanning evin yarutup yaşutup badarika inçe tip tidi. (MaitrH.1.14a₁₄) “*Pūrṇabhadra* (adlı) ilahi savaşçı süs₂ (ve) gerdanlık₂ gerçek, çok gerçek, deyip yüzüğü bileziği parlayarak₂, *Badhari Brahman*’ın evini aydınlatıp₂, *Badhari*’ye şöyle deyip dedi...”

bilezük üzük: “bilezik yüzük”

bilezüklerin üzüklerin iligi adakı itiglig yarayaglag. (MaitrH.2.10b₂₇) “Eli ayağı bilezik (ve) yüzüklerle süslü.”

kol ilig: “kol, el”

bilezüklig üzüglüg kolları iligleri üze kitumati balıkta küle oynayu şanki cakravart ilig hanka yakın kelgeyle. (MaitrH.4.14b₁) “*Ketumatī* şehrinden, bilezikli yüzüklü kolları (ve) elleriyle güle oynaya *Şankha Cakravartī* hana₂ doğru gelecekler.”

ujik bitig: “harf ve yazı; kitap”

kop kamağ bilge bilig boşgunmakka ujik bitig bahşı oşuglug erür. (MaitrH.11.14a₁₈₋₁₉) “Kitap₂, bütün₂ bilgileri₂ öğrenmede hoca gibidir.”

MaitrH.11.14b₃, MaitrH.11.14b₁₄₋₁₅, MaitrH.11.15a₁, MaitrH.11.15a₂

il adak: “el ayak”

baş bıçgalı töş sençgeli kırtışın soygalı közin oygalı ilgin adakın bıçgalı amrak kişi. (MaitrH.10.6b₁₄) “Baş kesmeye, göğüs yarmaya/saplamaya, deri yüzmeye, göz oymaya, el ayak kesmeye hevesli kişi.”

MaitrH.2.10b₂₇ MaitrH.2.11b₂₈, MaitrH.26.10a₁₋₂, MaitrH.26.10a₃

kuş kuzgun: “kuş, kuzgun; karga”

yangaktın tüü türlüğ önglüğ etözlüğ kuş kuzgunlar bodisvika yakın kelip alku bir önglüğ mengizlig bolup turur bolur. (MaitrH.13.5a₂) “Dört taraftan renkli vücutlu pek çok kargalar₂ *Bodhisattva*’ya doğru gelip, hepsi tek renkli olup dururlar.”

MaitrH.15.3b₁₂, MaitrH.25.4a₂

kapıg tü(n)glüg⁵: “kapı pencere”

takı yme erdinilig kapıglaringız tü(n)glükleringiz takı yme erdinin itmiş kalaglaringız ısırkalaringız yaruk yaltrıkın yaşuyı turur. (MaitrH.13.8a₁₈₋₁₉)
“Mücevherli kapı (ve) pencereleriniz de mücevherlerle süslenmiş (olan) kaleleriniz (ve) saraylarınız da ışıkla₂ parlayarak durur.”

kalak ısırka: “kale, saray”

takı yme erdinilig kapıglaringız tüglükleringiz takı yme erdinin itmiş kalaglaringız ısırkalaringız yaruk yaltrıkın yaşuyı turur. (MaitrH.13.8a₁₉₋₂₀)
“Mücevherli kapı (ve) pencereleriniz de mücevherlerle süslenmiş (olan) kaleleriniz (ve) saraylarınız da ışıkla₂ parlayarak durur.”

kul küng: “köle, cariye”

kim yme yarlıg işidteçi kul küng ajunıta togmuş erksiz türksüz tınlaglar beglerin işilerin köni köngülin tapansar udunsar olar alku maitri burhan şazanıta kop munglarıntın ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.9a₁) “Şayet yine hüküm dinleyen köleler₂ âleminde doğmuş (olan) güçsüz kuvvetsiz canlılar, beylere (ve) kadınlara dürüst gönülleriyle hürmet ederlerse₂ onlar hep₂ Maitri Burkan’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

MaitrH.16.8b₂₅₋₂₆, MaitrH.23.11a₁₀

saç tü: “saç, kıl”

... yüz yakrı miyi yogun bagarsuk yinçke bagarsuk böğür yürek talag övke bagar ying yar kuyug suyuğ aragsızlar... (MaitrH.16.15a₂₈) “... (bu bedende) yüz, yağ, beyin, kalın bağırsak, ince bağırsak, kalça, kalp, dalak, ciğer, karaciğer/göğüs, irin₂, koyu (ve) sulu pislikler...”

MaitrH.23.12a₄

⁵ Metnin yazıçevriminin esas alındığı çalışmada *tüglük* (Maitr.XIII: 277) şeklinde okunmuş olan kelime sözlükte *tünlük* (EUTS: 258), MaitrH.G.8a₁₅₋₁₆’da *tünglög* olarak geçmektedir. Bu okunuş farklılıklarına rağmen kelimenin aslında *tünglög* (EDPT: 520) olması kanaatindeyiz.

ying yar: “irin, salya”

... yüz yakrı miyi yogun bagarsuk yinçke bagarsuk böğür yürek talag övke bagar ying yar kuyug suyu aragsızlar... (MaitrH.16.15b₂₋₃) “... (bu bedende) yüz, yağ, beyin, kalın bağırsak, ince bağırsak, kalça, kalp, dalak, ciğer, karaciğer/göğüs, irin₂, koyu (ve) sulu pislikler...”

tag yış: “dağ, yayla”

tag yış kat katragta tıdıgsız tutugsuz kirür. (MaitrH.15.1b₄) “Dağlardan, yaylalarından (ve) sıradağlardan₂ engelsizce₂ geçer.”

MaitrH.15.1a₁₄

bitig ujik: “harf ve yazı; kitap”

kayu kişike bilig erdem kergek erser ol kişi bitig ujik boşgunmuş kergek. (MaitrH.11.14a₂₄₋₂₅) “Kime bilgi (ve) erdem gerekirse o kişinin harf (ve) yazı/okuma yazma öğrenmiş olması gerek.”

MaitrH.11.14a₁₅, MaitrH.11.14a₂₂, MaitrH.11.14a₂₈, MaitrH.11.14b₄, MaitrH.11.14b₂₂₋₂₃, MaitrH.11.15a₇₋₈, MaitrH.11.15a₁₄

içgü ot: “içecek, ilaç”

... kimbag yapşursar ig ağırlıg kişig satagsız tersiz içgü ot öntürüp emleser otasar... (MaitrH.16.14a₁₆₋₁₇) “... (üstüne) altın varak yapıştırırsa, hastalıklı₂ kişiye ücretsiz₂ ilaç₂ vererek (hastalığı) tedavi etse₂...”

MaitrH.G.5b₂, MaitrH.G.6a₂₃, MaitrH.26.8b₁₁

ata kang: “ata, baba”

anın manga brhmayu braman ata kang bolgalı tegimlig erür. “Bu yüzden Brahmayu Brahman bana baba₂ olması için uygundur.”

MaitrH.2.11a₁₈, MaitrH.10.4b₈₋₉, MaitrH.11.16a₁₀₋₁₁, MaitrH.11.16a₁₁

inanç buyruk: “kumandan, vezir”

anta ötrü vayşarvani maharaçning üç ulug küçlüg inanç buyrukları erti sadagari haymavati. (MaitrH.1.1a₅) “Sātāgiri, Haimavata (ve) Pūrṇaka bundan sonra Vaiśravaṇa Māharāja’nın üç büyük (ve) güçlü vekilleriydi₂.”

altun kümüş: “altın gümüş”

sekiz tümen yaşlag tınlaglar ödinte mengilig tongalıg ödte altun kümüş agı baram king alkıg erken üç asanki emgek toşgurup üstün tengri altı yalngukning umugı inagı maitri atlg burhan bolgay. (MaitrH.1.5a₂₂₋₂₃) “84.000 yaşındaki canlılar zamanında (ve) mutlu₂ zamanda altın, gümüş, servet₂ bol₂ iken üç uzun sürede (tüm) ızdıraplar yok olup yukarıda tanrı aşağıda insanların ümidi₂ Maitri adlı Burkan olacak.”

MaitrH.1.6a₁₅, MaitrH.4.14b₁₀ MaitrH.4.14b₁₇, MaitrH.11.16b₁₈

uluş il: “memleket, şehir”

anta ötrü uluşta ulugı tükel bilge tngri tngri burhan ol altmış titsi kuvrak arhantlarag öngi öngi uluş balık sayu idu yrılıkap kentü baranas uluşın iltin ünü yrılıkap ang magit ilke keli yarlıkadı. (MaitrH.1.3a₁₇) “Bundan dolayı şehirde ulu tam bilge Tanrı Tanrısı Burkan, o altmış (kişilik) öğretmen topluluğunu (ve) azizleri, her birini farklı şehirlerle göndererek lütfedip, kendi Varānaśī şehrinden₂ seslenerek ve lütfederek, yüksek Magadha iline gelip lütfetti.”

MaitrH.15.13a₂₁

ilig beg: “hükümdar, bey”

anı işidip virutak ilig beg çantallarka yarlıg yarlıkadı. (MaitrH.G.6b₅) “Hükümdar₂ Virūdhaka onu duyup cellatlara lütfetti.”

MaitrH.G.4a₁, MaitrH.G.4a₂₈, MaitrH.G.6a₂₆, MaitrH.G.6a₃₀, MaitrH.G.6b₉, MaitrH.1.3b₁₁, MaitrH.1.4a₁₄, MaitrH.1.14b₂₉, MaitrH.2.8b₂₉, MaitrH.2.9a₂, MaitrH.3.2a₅₋₆, MaitrH.16.6b₁₉, MaitrH.16.8a₁₅, MaitrH.16.8b₂₃, MaitrH.16.10a₂₇, MaitrH.16.15b₂₀₋₂₁, MaitrH.25.11a₁₉

katun kunçu(y): “hatun, prenses, kraliçe”

tokuz otuz yaşında yaşodra marika tngri kızlarına yölaşı katunların kunçu(y)ların katunların altı tümen yinçke kırkınların kodu ıdalap igmek karımak ölmek bu üç türlüğ törüke korkup ayınıp şankar tünle kapalvastu balıktın ünüp topavan arıgka bardı. (MaitrH.1.15b₁₋₂) “Yirmi dokuz yaşında Yaśodharā Mārikā, tanrı kızlarına benzeyen prenseslerle₂ altmış bin ince cariyeleri bırakarak₂, hastalanmak,

yaşlanmak (ve) ölmek (adlı) bu üç türlü töreden korkup₂, *śaṅkara*, geceleyin *Kapilavastu* şehrinden dışarı çıkarak *Tapovana* ormanına vardı.”

balık suzak: “şehir, köy”

... *kiçik balıklar sozaklar*... (MaitrH.4.1b₁₆) “... küçük şehirler₂...”

budık çibık: “dal budak”

ol altunlug pariçatr sögütke ogşatı alku sögütlerning begi oşuglug budık çibık yap yavişgu hua çeçeklerin tegriklemiş çambu sögüt tapa bardı. (MaitrH.11.8b₄) “O, altın *paricitra* ağacı gibi (olan) bütün ağaçların beyi gibi dal budak, yaprak₂ (ve) çiçeklerle₂ çevrelenmiş (olan) *jambu* ağacına doğru gitti.”

budık yapırgak: “dal, yaprak”

otrakı budıklar yapargaklarda altunlug kongragular yinçülüğ torlar asarlar salıntururlar. (MaitrH.14.6b₂₄) “Bitkilerdeki dallarda (ve) yapraklarda altınlı çanlar, incili tuzaklar sallanıyor₂.”

yavişgu çibık: “yaprak, budak; dal budak”

altunlug ıgacı kümüşlüğ budıkları vayduri erdinilig yavişguları çibıkları... (MaitrH.11.8a₂₃₋₂₄) “Altınlı ağacı, gümüşlü dalları, *vaidurya* mücevherli dalları (ve) budakları...”

didim pasak: “taç, kral tacı”

telim taşım bay barımlıg sansız öküş kotişvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmış teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiş kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didimında pasakıngə ogşatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluşta... (MaitrH.G.12a₁₆₋₁₇) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları üzerini kaplamış gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ *Ketumatī* adlı şehirde₂...”

MaitrH.14.6b₁₉₋₂₀, MaitrH.15.12a₁₅

bursang kuvrag: “topluluk, cemaat, meclis”

kamag birle ygrmi artukı yiti türlüg tüzün kutlug tınlıgların tıkmış teg tolu tüzün bursang kuvrag erdini titir. (MaitrH.G.9a₁₂) “Hepsi ile 27 türlü asil₂ canlıları kaplamış gibi dolu (olan) asil cemaat₂ mücevheridir.”

MaitrH.G.11b₁₈₋₁₉, MaitrH.G.11b₂₂₋₂₃, MaitrH.2.16a₂₉₋₃₀, MaitrH.3.6b₂₉, MaitrH.3.7a₂₅, MaitrH.3.8a₂₄, MaitrH.3.8a₁₆, MaitrH.3.8b₂₄, MaitrH.3.10a₉₋₁₀, MaitrH.3.10a₂₆, MaitrH.4.1a₁₂, MaitrH.4.4b₁₋₂, MaitrH.4.4a₁₉, MaitrH.4.9a₃, MaitrH.16.6a₈, MaitrH.16.15b₂₉₋₃₀, MaitrH.25.8b₁₅, MaitrH.25.9a₂₅, MaitrH.25.9b₁₀₋₁₁, MaitrH.25.9b₁₅

erkeç teke: “teke”

... adgar atların yarataglag körtle kangılar ulug bedük ud ingek bukalar koduz ögüzler todun turpı buzagular irk erkeç teke oğlag tült orun eşük tüşek ton etük itig yaratag aş içgü tarıg... (MaitrH.1.10a₂₈) “... aygır atlarla donatılmış güzel kağnılar, büyük₂ sığırlar, inekler, boğalar, yabani öküzler, küçük danalar₂, buzağılar, koyun, keçi, teke, oğlak; yastık, yer, örtü, döşek, kıyafet₂, süs₂, yiyecek içecek (ve) darı...”

oyun ır: “oyun, müzik ve şarkı, boru/davul sesi”

kök kalıkda oyun ır üni iştilür. ulug küçlüg luular yumşak amrak ünin kökreyürler. (MaitrH.11.9b₂₅) “Gökyüzünde₂ şarkı₂ sesi iştilir. Büyük (ve) güçlü ejderler yumşak (ve) güzel sesleriyle bağırıyorlar.”

MaitrH.2.2a₈₋₉, MaitrH.10.5b₂₇, MaitrH.15.10a₂₄

ır oyun: “oyun, müzik ve şarkı, boru/davul sesi”

ontın yingak ır oyun külçirmek ünler iştilti. (MaitrH.1.15b₂₅) “Sağ tarafata şarkı₂ (ve) gülme sesleri iştilti.”

MaitrH.27.6b₈

bag borluk: “bağ, bahçe”

... yir suv bag borluk ulug ulug... (MaitrH.10.6b₁₆) “... yeryüzü₂, bağ bahçe büyük büyük...”

kösüş sakınç: “istek, niyet, düşünce”

bu beksiz mengüsüz etöz ornagsız köngül edgülüg kösüş sakınçığ küdgeli bolmazlar. (MaitrH.2.13b₃₀) “Bu fânî₂ vücut güçsüz gönlü, iyi istek (ve) düşünceyi gözetecek olmaz.”

et kırtış: “görünüş, güzellik”

kim bu tonug alıp tngri tngrişi burhanka kedürgeli buşı birser ol tınlığ ajunta otguratı altun önglög eti kırtışı bolur. (MaitrH.3.4b₂₂) “Kim bu kıyafeti alıp Tanrı Tanrısı *Burka*’a giydirecek (olur) ve sadaka verirse o canlının muhakkak dünyadaki görünüşü₂ altın renkli olur.”

MaitrH.25.4a₂₁, MaitrH.26.10a₂₅

ig agrıg: “hastalık, ağrı”

üçünç ig agrıg ogrınta (y)ivik yakag tapag udug kılurlar. (MaitrH.3.3b₂₁) “Üçüncüsü, hasta₂ olduklarında ceviz (gibi yiyeceklerle hastalara) hizmet₂ ederler.”

ig agrılgı: “hastalık”

... kimbag yapşursar ig agrılgı kışig satagsız tersiz içgü ot öntürüp emleser otasar (MaitrH.16.14a₁₅₋₁₆) “... (üstüne) altın varak yapıştırırsa, hastalıklı₂ kişiye ücretsiz₂ ilaç₂ vererek (hastalığı) tedavi etse₂...”

uvut yin: “ud uzuv”

onunç yangalar begi at begining osuglug kızleglig batutlug uvut yinin körür. (MaitrH.26.10a₁₁₋₁₂) “Onuncusu, filler beyinin (ve) at beyininki gibi gizli saklı (olan) ud uzvunu görür.”

MaitrH.2.5a₂₂

boşug yarlıg: “izin, onay”

bu boşug yarlıg işidip tüklüg tümenlig işiler yığılıp toylap kapilavastu balıktın önüp nigodaram sangramke barırlar erdi. (MaitrH.3.2b₁₅₋₁₆) “Bu kurtuluş hükmünü/iznini₂ işitip, on binlerce kadın bir araya gelerek, *Kapilavastu* şehrinden çıkıp *Nyagrodhārāma* tarafına (doğru) giderdi.”

MaitrH.2.17a₂₉

ed tavar: “süs, servet, mal mülk”

ikinti taplagu sevgü ed tavar yakın kelürmekin.(MaitrH.G.5b₁) “İkincisi, sevgiye/ihtirasa₂ (ve) mala mülke yaklaşması.”

MaitrH.G.6a₅, MaitrH.G.12b₂₉, MaitrH.1.7b₂₃, MaitrH.1.7b₂₉, MaitrH.1.10a₂₃, MaitrH.1.10b₁, MaitrH.1.10b₂₋₃, MaitrH.1.12a₆, MaitrH.1.12b₁₄, MaitrH.1.13a₂, MaitrH.2.16b₂₄, MaitrH.3.4a₂₅, MaitrH.3.8a₁₄, MaitrH.3.9b₆, MaitrH.4.2b₁₀, MaitrH.10.7b₂₄, MaitrH.11.9a₂₁₋₂₂, MaitrH.11.14a₄, MaitrH.13.2a₂₂₋₂₃, MaitrH.15.7b₃₀, MaitrH.16.4b₁₃, MaitrH.16.15b₄, MaitrH.20.13a₁₇, MaitrH.25.6a₂₃, MaitrH.25.6b₂₄₋₂₅, MaitrH.25.8b₁₇₋₁₈, MaitrH.25.9b₁₁, MaitrH.25.10b₂₂, MaitrH.26.9a₂₁

urug tarıg: “kuşak, soy”

bar mu munung kögüzinte kutrulmaklag urug tarıg azu yok mu. (MaitrH.G.4b₂₀) “Bunun göğsünden kurtulan soy₂ acaba var mı yahut yok mu?”

MaitrH.G.8b₂₆₋₂₇, MaitrH.2.7a₂₈, MaitrH.10.6b₉

çog yalın: “ışık, parlak, parıltılı”

bu buyan edgü kılınç küçinte tngridem çog yalın asılzun üstelzün uluşumın balıklarımın küzedü erzünler. (MaitrH.G.1a₁₄) “Bu iyi ameller₂ sayesinde ilahi parlaklığı₁₂ arttırıp çoğaltarak şehrimi₂ gözetsinler.”

MaitrH.G.8b₂₉, MaitrH.1.1a₁₁, MaitrH.3.12b₁₅, MaitrH.3.14a₂₁, MaitrH.2.11a₂₈, MaitrH.3.12a₂₀, MaitrH.3.12b₂₂₋₂₃, MaitrH.3.15a₁, MaitrH.4.5a₁, MaitrH.4.10b₂₄, MaitrH.4.14a₂₁, MaitrH.4.15a₂₀, MaitrH.10.4b₆, MaitrH.11.7b₁₂₋₁₃, MaitrH.13.9a₆, MaitrH.13.9b₂₅, MaitrH.15.10b₆, MaitrH.16.6b₆, MaitrH.16.9a₁₄₋₁₅, MaitrH.27.2₁₆

buyan edgü kılınç: “sevap, iyi amel”

bu buyan edgü kılınç küçinte tngridem çog yalın asılzun üstelzün uluşumın balıklarımın küzedü erzünler. (MaitrH.G.1a₁₃₋₁₄) “Bu iyi ameller₂ sayesinde ilahi parlaklığı₁₂ arttırıp çoğaltarak şehrimi₂ gözetsinler.”

MaitrH.G.1a₁₁, MaitrH.G.1a₁₃₋₁₄, MaitrH.G.1b₂, MaitrH.2.15a₂₄, MaitrH.3.1b₁₇, MaitrH.3.10b₂₆, MaitrH.4.3b₁₉, MaitrH.10.6a₄, MaitrH.11.16b₂₁

oguş töz: “soy, nesil”

yene inçe sakınur iki türlüg oğuş töz erür. (MaitrH.10.4a₁₈) “Yine öyle düşünür, iki türlü soydandır₂.”

MaitrH.1.14b₂₅, MaitrH.10.4a₂₁, MaitrH.10.4b₁₃, MaitrH.16.8a₂₂₋₂₃

töz oğuş: “soy, nesil; geçmiş”

amıtı kayusu töz oğuş ayaglıg erür. (MaitrH.10.4a₂₄) “Şimdi hangisi geçmişine₂ saygılıdır?”

MaitrH.10.4a₂₃

tadun turpı: “dana”

... adgar atların yarataglag körtle kangılar ulug bedük ud ingek bukalar koduz ögüzler todun turpı buzagular irk erkeç teke oğlag tült orun eşük tüşek ton etük itig yaratag aş içgü tarıg... (MaitrH.1.10a₂₈) “...aygır atlarla donatılmış güzel kağnılar, büyük₂ sığırlar, inekler, boğalar, yabani öküzler, küçük danalar₂, buzağılar, koyun, keçi, teke, oğlak; yastık, yer, örtü, döşek, kıyafet₂, süs₂, yiyecek içecek (ve) darı...”

kent uluş: “şehir, ülke”

tıkmış teg tolu kent uluş. (MaitrH.4.1b₁₄) “Şehir₂ dolmuş gibi (çok) kalabalık.”

MaitrH.G.12a₁₈, MaitrH.G.12a₈, MaitrH.G.8b₁₇, MaitrH.1.1a₃, MaitrH.1.16a₁₄, MaitrH.2.1a₂₉, MaitrH.3.10b₁₄, MaitrH.3.12a₁₇, MaitrH.10.4a₈, MaitrH.11.13a₁₀₋₁₁, MaitrH.11.13a₁₉₋₂₀, MaitrH.13.1a₄, MaitrH.13.8b₁₃, MaitrH.13.8b₂₈, MaitrH.13.9a₈, MaitrH.13.12a₈, MaitrH.15.1a₁₋₂, MaitrH.15.13a₂₆, MaitrH.16.9a₆, MaitrH.16.9a₁₃, MaitrH.16.13b₂₉₋₃₀, MaitrH.16.14a₂₈, MaitrH.16.14b₃₀, MaitrH.21.?^{alm}₁₀, MaitrH.26.1b₂₃

kalp ödün: “zaman”

bu muntag türlüg sarasavati brhasvati ulatı tengridem bilgeler kalp ödün sözlep alkınçsız asag tusulug edgüsin öp sakınıp men çuu taş ygen töpümin yirke tegürüp kop ajuntakı etözin ayayu agarlayu yinçürü yükünü teginür men. (MaitrH.G.7a₁₈) “Sarasvati Brahaspati”den başka bunca ilahi bilgiler zamanla₂ konuşup, sonsuz faydalı iyiliği düşünüp₂, ben Çuu Taş Yegen başımı yere koyup, tüm âlemlerdeki vücudumla saygı göstererek₂ secde ettim.”

MaitrH.25.8a₅, MaitrH.25.10a₂, MaitrH.27.6b₁₃, MaitrH.27.6b₁₅

kalp öd: “zaman”

kaltı sintu ögüzününg erkeçlenmiş suvlar kaylas tag singiringe tokınmış teg birisi kırk kalp ödte yıgmuş kataglanmış. (MaitrH.4.6a₁₀) “Tıpkı Sindhu Nehri’ndeki coşmuş sular Kaylas Dağı tarafına vurmuş gibi birinci (kişi bilgiyi) kırk zamanda₂ toplamış, çabalamış.”

MaitrH.4.6a₁₁, MaitrH.4.7b₄, MaitrH.4.2b₂₂, MaitrH.11.16a₂₃₋₂₄ MaitrH.16.8a₂₉, MaitrH.16.10a₅

irü belgü: “işaret, alamet; lakşana”

anı körüp bilge tngri yalnguk irü belgü bilteçi bögülügler iki türlüg yolın aydılar. (MaitrH.1.15a₂₀) “Bilge tanrı onu görünce insan işaretini₂ bilen bilgiler iki türlü yolu söylediler.”

MaitrH.2.2a₁₃, MaitrH.2.5a₄, MaitrH.2.5b₂₉, MaitrH.2.6a₁₄ MaitrH.3.6b₂₆, MaitrH.4.10a₂, MaitrH.10.4b₂₀, MaitrH.10.7b₁₂, MaitrH.11.10b₂₄, MaitrH.11.13b₁₁, MaitrH.14.6b₂, MaitrH.16.1b₆, MaitrH.25.2a₂₅₋₂₆, MaitrH.26.9a₁₅₋₁₆, MaitrH.26.9b₆, MaitrH.26.9b₂₂, MaitrH.26.11a₂₂₋₂₃

küç küsün: “güç kuvvet”

ançama yarasinçig otun karımak sen kim togmısta berü altmış yaşka tegi küç küsün et kan üstelü üklyü turdı. (MaitrH.1.10b₂₇) “Ne kadar iğrenç (ve) kabasın sen ihtiyarlanmak; çünkü doğduğumdan beri altmış yaşına kadar güç kuvvet, et kan (hep) artı₂ durdu.”

MaitrH.1.14b₁₇, MaitrH.3.7a₂₂₋₂₃, MaitrH.4.5b₉, MaitrH.4.7b₁₄₋₁₅, MaitrH.4.15b₂₄ MaitrH.10.5b₆, MaitrH.10.5b₁₂, MaitrH.11.6b₁₃₋₁₄, MaitrH.11.7a₂₈, MaitrH.13.1b₉, MaitrH.14.6a₁₂, MaitrH.15.6b₁₇

nom bitig: “öğreti, bilgi; kitap”

takı yme antada basa öküş türlüg nom bitig itdiler yaratdılar. (MaitrH.G.12b₇₋₈) “Ve bundan sonra çok çeşitli kitaplar₂ hazırladılar.”

MaitrH.1.16b₂₈, MaitrH.2.17b₂₃, MaitrH.3.15a₂₄, MaitrH.10.8a₂₃, MaitrH.15.14b₇, MaitrH.16.10a₂₀, MaitrH.16.16b₂, MaitrH.20.b₁, MaitrH.21.?b^{alm}₂₅, MaitrH.23.14b₄, MaitrH.25.11b₅

agı baram: “hazine, servet”

men yme alku agı baram iligsiz tutuksuz kõnglin buşı birdim. (MaitrH.1.12a₇)

“Ben yine bütün malımı (ve) servetimi alçak gönlümle sadaka (olarak) verdim.”

MaitrH.1.5a₂₃, MaitrH.1.12a₇, MaitrH.1.14a₁₉, MaitrH.4.2a₈, MaitrH.4.2a₂₃,
MaitrH.11.16b₁₈, MaitrH.13.5b₁₉₋₂₀

ayag çilteg: “itibar, saygı”

ögdir ançu ayag çiltegke tegip öngrünü sevinü... (MaitrH.1.6b₂₂₋₂₃) “Kıymetli₂
saygıya₂ ulaşır, sevinerek₂...”

MaitrH.1.6b₃, MaitrH.11.14b₁₃, MaitrH.13.9a₁₈, MaitrH.15.13b₂₂, MaitrH.16.14a₁₇₋₁₈,
MaitrH.16.14b_{30-15a1}, MaitrH.25.9b₁₇₋₁₈

yagış saçıg: “kurban, kurbanlık”

*dkşanpt ilinteki badari bilge braman srvapaşantik atlıg ulug yagışda
saçagda...* (MaitrH.1.6b₁₉) “*Dakṣināpatha* şehrindeki *Badhari* bilge *Brahman*, *sarva-*
pāṣandika adlı büyük kurbanda₂...”

MaitrH.11.3b₁₆

öd kolu: “zaman, an”

ol antag öd kolu kaçan bolgay arki. (MaitrH.3.5b₁₀) “Böyle zaman, (bir daha)
ne zaman olacak idi?”

MaitrH.G.6b₁₂, MaitrH.1.5a₁₆, MaitrH.1.16b₁₇₋₁₈, MaitrH.2.1b₂₀, MaitrH.4.6b₁₁,
MaitrH.15.5b₃₀, MaitrH.15.6a₃₋₄, MaitrH.15.6b₁₋₂, MaitrH.27.5a₁₀

tüş utlı: “sonuç, karşılık, semere”

ol neteg etöz emgenmekning tüşin utlısın bulmadın... (MaitrH.1.15b₁₂) “O,
nasıl vücut ızdırabının karşılığını bulmadan...”

MaitrH.3.9b₁, MaitrH.16.8b₃, MaitrH.21.1a₉, MaitrH.26.8a₃

utlı түş: “sonuç, karşılık, semere”

kõnglin buşı birser sansız sakışsız utlısın tüşin teginür. (MaitrH.1.8a₁₉)
“Gönlüyle sadaka verirse (bunun) sayısız₂ mükâfatını₂ alır.”

MaitrH.3.9b₁₁, MaitrH.3.10b₂₄, MaitrH.3.13b₂, MaitrH.4.1a₂₅

nom törü: “kanun, öğreti, din”

bişinç ters azag dintarlarning nomın törüsin yarutsar tamtursar bu biş türlü tınlaglar otgurati paratyakanarak tamularda tugarlar. (MaitrH.25.9b₁₉) “Beşincisi, kötü₂ dindarların öğretileriyle₂ aydınlanırlarsa₂ bu beş türlü canlılar tekrar Pratyekanaraka cehennemlerinde doğarlar.”

MaitrH.1.15b₉, MaitrH.11.15a₂₉, MaitrH.16.13a₂₇, MaitrH.25.8a₁₅, MaitrH.25.8b₁₇

törü nom: “kanun, öğreti, din”

anta ötrü payngike törüler nomlar ukmakın ayasın kavşurup ayagka tegimlig maitrika inçe tip tidi. (MaitrH.2.14a₂₇) “Bundan dolayı Painḡika, öğretileri anlamasıyla ellerini kavuşturup, saygıdeğer Maitri’ye şöyle deyip dedi...”

karı kul: “yaşlı; kul, köle”

ap yme ajunlug taluy ögüzdin ozdum kutrultum ang kininte irinçte irinç yarlıgda yarlıg men karı kul boltum. (MaitrH.1.16b₄) “Her ne kadar dünyevi denizden₂ kurtuldum₂ ise de en sonunda yoksulluk₂ (ve) sefillik₂ beni kul köle etti.”

ür ödün: “zaman, müddet”

inçip yme neçe ür ödün amranmak mengi mengileser tüpinte todmak kanmak bultukmaz. (MaitrH.13.5b₁₅) “Sonra yine nice uzun zaman₂ ihtiras₂ (ile) sevinse (bunun) sonunda doymak₂ olmaz.”

MaitrH.15.13a₁₃

em örünteg: “ilaç”

az almır igin iglemiş emgeklig tınlıglarka iginge yaraşı em örünteg sudur aglık titir. (MaitrH.G.7b₃) “Hırslı₂, hasta olmuş (ve) ızdıraplı canlıların hastalığına uygun/iyi gelen ilaç₂ sūtra hazinesidir.”

MaitrH.G.7b₉₋₁₀, MaitrH.11.7a₂₀, MaitrH.15.1b₇

töz yiltız: “temel, kök, esas”

kutrultaçı tınlaglarning köngül kögüs töz yultız kılınç eriglerin otgurak körür erti. (MaitrH.G.4b₁₇₋₁₈) “Kurtulacak (olan) canlıların gönlünü₂, esasını₂, tavır (ve) hareketlerini muhakkak tamamıyla görürdü.”

MaitrH.G.4b₁₇₋₁₈, MaitrH.G.4b₂₂, MaitrH.10.8a₂, MaitrH.16.8a₂₆₋₂₇, MaitrH.25.8b₁₉, MaitrH.25.11a₁₇

kut kıv: “kut, saadet”

alku ulug ilig ezrua tngrikerdin yigedmiş utmış kutunguzka kıvıgınkızka yükünür biz. (MaitrH.2.8b₂₀) “Ulu hükümdar Brahma’nın, (diğer) bütün tanrılardan kazanmış₂ (olduğu) saadetine₂ secde ederiz.”

MaitrH.11.3b₉, MaitrH.11.14a₁₀, MaitrH.15.6a₁₅, MaitrH.16.7b₂₁, MaitrH.27.2₆

kılınç erig: “tavır, hareket, davranış”

kutrultaçı tınlaglarning köngül kögüs töz yultız kılınç eriglerin otgurak körür erti. (MaitrH.G.4b₁₈) “Kurtulacak (olan) canlıların gönlünü₂, esasını₂, tavır (ve) hareketlerini muhakkak tamamıyla görürdü.”

MaitrH.11.14a₆

toy kuvrag: “cemaat, topluluk”

altun sıruk oşuglug alkunung tırginte ögütmiş kop toy kuvragda kutadmış kentü tngri tngrişi burhan ikinti agam nom içinte yüz türlüğ ögdigin öge yive yarlıkamış. (MaitrH.G.8b₂₂) “Altın sarık gibi bütün topluluklarda övülmüş, birçok cemaate₂ sadaka vermiş Tanrı Tanrısı *Burkan*, ikinci büyük öğreti içinde yüz türlü öğüdünü överek₂ lütfetmiş.”

toyın dintar: “rahip, dindar”

anın amtı biz yme kop ilik tutuk ev barkag kodup toyın dintar bolalım. (MaitrH.1.1b₁₄) “Bunun için şimdi biz yine bütün dünyevi isteklerimizi, evimizi barkımızı bırakıp dindar₂ olalım.”

MaitrH.1.1b₁₆, MaitrH.1.3a₈, MaitrH.1.4a₂₅₋₂₆, MaitrH.1.13b₅, MaitrH.2.13b₂₀₋₂₁, MaitrH.2.15a₈, MaitrH.2.15a₁₇, MaitrH.2.15a₂₁, MaitrH.2.15a₂₅, MaitrH.2.15a₃₀, MaitrH.2.16b₆, MaitrH.2.17a₂₋₃, MaitrH.2.17a₂₆, MaitrH.2.17b₇, MaitrH.3.8b₁₅,

MaitrH.3.15a₃, MaitrH.13.9b₃, MaitrH.13.10a₁₄, MaitrH.13.10a₁₅, MaitrH.13.10b₂,
MaitrH.15.13a₁₀, MaitrH.15.13b₁₃₋₁₄, MaitrH.16.9b₂₈, MaitrH.16.13b₂₃

bag bukagu: “bağ, köstek”

*üstün tngri yirinteki altın yalینگuk etözinteki bag bukagularag biçmiş kesmiş
erür men.* (MaitrH.1.2a₃) “Yukarıda tanrı yerindeki aşağıda insan vücudundaki
bağları₂ kesmiş₂ olurum.”

MaitrH.1.2a₅₋₆, MaitrH.15.11b₂₈

yigit urı: “yiğit, delikanlı”

*bu savag işidip üstün tengri yirinteki yavlak sakınçlg şmnu bir yigit urı etözin
belgürtip tngri burhan ödinte belgülig bolup şlokin inçe tip tidi.* (MaitrH.1.2a₁₇)
“Yukarıda tanrı yerindeki kötü düşünceli *Māra*, bu sözü işitip, bir yiğit₂ kılığına
girerek, Tanrı *Burkan* zamanında ortaya çıkıp şöyle bir şiir söyledi...”

MaitrH.4.14a₂₄, MaitrH.11.3a₂₅

itig yaratıg: “süs, bezek”

ton etük itig yaratıg aş içgü söğüt arag alku közüntiler. (MaitrH.4.13b₂₈)
“Giyim kuşam, süs bezek, yiyecek içecek (ve) söğüt ağaçlarının hepsi göründü.”

MaitrH.1.9a₂₄, MaitrH.1.10a₂₉₋₃₀, MaitrH.1.3b₁₉, MaitrH.1.14a₁₃, MaitrH.13.7b₁₇,
MaitrH.13.10a₁₆₋₁₇, MaitrH.13.12a₇, MaitrH.13.12a₂₁, MaitrH.14.6b_{30-7a1}, MaitrH.14.7a₁₂,
MaitrH.15.4b₁₅, MaitrH.15.5a₄

iş ködüg: “iş güç”

kayu kayu iş ködüg(üg)⁶ işleyü yarlıkayur erki. (MaitrH.1.3b₈) “Hangi₂ işi₂
yaparak lütfediyordu?”

MaitrH.G.9a₂, MaitrH.1.3a₁₂, MaitrH.1.3b₂₇, MaitrH.1.4a₆₋₇, MaitrH.1.4a₁₀,
MaitrH.1.13a₁₄, MaitrH.1.13a₁₉, MaitrH.2.4b₁₈, MaitrH.4.6b₁₈, MaitrH.4.8a₁₋₂, MaitrH.4.8a₃,
MaitrH.16.2b₁₀, MaitrH.25.11a₂

⁶ Geng’in *ködüg* olarak okuduğu bu kelime taradığımız diğer bir kaynakta *ködügüg* (KedimkiMaitr.: 121) olarak geçmektedir. Bu kullanımın cümlede çeviri açısından daha uygun olduğunu düşünerek kelimeye +*üg* ekini ekledik.

köngül kögüs: “gönül, göğüs”

kutrultaçı tınlaglarning köngül kögüs töz yultız kılınç eriglerin otgurak körür erti. (MaitrH.G.4b₁₇) “Kurtulacak (olan) canlıların gönlünü₂, esasını₂, tavır (ve) hareketlerini muhakkak tamamıyla görürdü.”

MaitrH.G.4b₂₁, MaitrH.2.15b₂₈₋₂₉, MaitrH.3.8a₁₀, MaitrH.11.11a₄₋₅, MaitrH.16.2a₁₆, MaitrH.21.7b^{alm.}₁₆, MaitrH.26.1a₃₋₄, MaitrH.26.10b₂₅₋₂₆

et kan: “et kan”

ançama yarasınçig otun karımak sn kim togmıšta berü altmış yaşka tegi küç küsün et kan üstelü ükliyü turdı. (MaitrH.1.10b₂₈) “Ne kadar iğrenç (ve) kabasın sen ihtiyarlanmak; çünkü doğduğumdan beri altmış yaşına kadar güç kuvvet, et kan (hep) artıp₂ durdu.”

MaitrH.15.3b₁₄, MaitrH.25.10b₂₀

sevinç utlı: “sevinç, mutluluk; karşılık”

amtı birök analarka sevinç utlı tegürmek törü bar erser alıp kede yarlıkadı. (MaitrH.3.7a₈) “Eğer annelere mutluluk₂ götürme töresi varsa şimdi (onu) alıp giderek lütfetti.”

MaitrH.3.4a₂₅₋₂₆, MaitrH.27.4a₂₇

inç amıl: “sakin, huzur”

... agusuz tikensiz inçin amılın... (MaitrH.4.2a₁₅) “... zehirsiz₂ huzuru₂...”

orun tüşek: “yer, döşek”

anı üçün kuvraguluk barktakı orun tüşek tırgeli idiş tavar yıggalı yulalar öçürgeli könglenip ötrü köngülinte inçe sakınçı boltı. (MaitrH.4.4b₁₄) “Onun için bir araya gelecekleri evdeki yer döşek toplayıcıyı, mal mülk toplayıcıyı (ve) meşaleler söndürücüyü hatırlayıp sonra gönlünde şöyle düşünce oldu...”

noş tatıg: “hoş, tat, iksir, yemek”

küing tngri oşuglug udusıntın önmiş luu hanı oşuglug altun önglög yarukın yaltrıtı noş tatagın saçar. (MaitrH.4.7a₂₂) “Gün tanrı gibi, maiyetinden çıkmış/yükselmiş ejdarha hanı gibi altın renli ışığıyla parlayarak (etrafa) iksir₂ saçar.”

iş tuş: “eş dost”

... sekiz tümen tört ming iş tuş bolguluklar... (MaitrH.10.8a₁₀) “... 84.000 eş dost olanlar...”

tült töşek: “yastık, döşek”

sengrem sanlıg sangik tültin töşekin etimizke yinimizke tegürü töşedimiz. (MaitrH.21.3a₁₁) “Manastıra ait₂ yastıkları (ve) döşekleri tenimize₂ değdirerek kullandık.”

MaitrH.16.8b₇₋₈

çomak berke: “çomak, kamçı”

kim yme kişi ajunıta erken kişig tokıguçı tonglaguçı erser ogı igid erserler ol tınlaglarag sangat tamuda örtlög yalanlag temirlik çomakın berkin tokıyurlar tültürürler. (MaitrH.25.4b/5a₁₀) “Ve yine insanlar âleminde iken insanları döven₂ (ve) kandıran₂ (biri) iseler bu canlılara Sañghāta cehenneminde ateşli₂ (ve) demirden kamçılarla₂ vururlar₂.”

toz toprak: “toz toprak”

biş ygrminç eti kırtışı arıg süzük yılın üçün toz toprak öl ödüş yugulmamışın körür. (MaitrH.26.10a₂₆) “On beşincisi, teni₂ temiz₂ (ve) sıcak (olduğu) için toz toprakla nasırlaşmamış (olan) ıslak₂ (ve canlı tenini) görür.”

ün sav: “ses, söz”

üni savı kılınçı erigi seviglig bolur. (MaitrH.11.14a₅) “Sesi₂, tavır (ve) hareketleri sevimli olur.”

MaitrH.16.5a₁₆

amranmak mengi: “sevinç, aşk; ihtiras”

inçip yme neçe ür ödün amranmak mengi mengileser tüpinte todmak kanmak bultukmaz. (MaitrH.13.5b₁₅₋₁₆) “Sonra yine nice uzun zaman₂ ihtiras₂ (ile) sevinse (bunun) sonunda doymak₂ olmaz.”

et yin: “et, deri”

altı ygrmi yaşlıg kızlarning teg eti yini körki mengizi erür. (MaitrH.3.1b₂₁) “Derisi₂ on altı yaşında (olan) kızlarınkı gibi görünür₂.”

MaitrH.20.13b₂₁₋₂₂, MaitrH.20.13b₂₅, MaitrH.21.3a₁₁₋₁₂, MaitrH.23.12b₄₋₅

balık uluş: “şehir, memleket, ülke”

amti yavlak sakınçlıg şmnu arhant toyınlarning balık uluş sayu barmak iş ködügke tıdık kılur. (MaitrH.1.3a₁₂) “Şimdi kötü düşünceli *Māra*, bütün rahiplerin₂ şehirlerine₂ varma işine₂ engel olur.”

MaitrH.2.7b₂₁, MaitrH.2.10a₁₇, MaitrH.13.8b₂₅₋₂₆, MaitrH.13.9a₁₂, MaitrH.13.9a₁₄, MaitrH.13.10b₂₃, MaitrH.13.11b₅, MaitrH.15.1a₁₄, MaitrH.15.10a₂₀, MaitrH.15.13b₂₁, MaitrH.16.4b₁₂, MaitrH.16.8b₂₅, MaitrH.16.10b₁₇

ulus balık: “şehir, memleket, ülke”

anta ötrü uluşta ulugı tükel bilge tngri tngrişi burhan ol altmış titsi kuvrak arhantlarag öngi öngi uluş balık sayu idu yarlıkap kentü baranas uluştin iltin ünü yarlıkap ang magit ilke keli yarlıkadı. (MaitrH.1.3a₁₆) “Bundan dolayı şehirde ulu tam bilge Tanrı Tanrısı *Burhan*, o altmış (kişilik) öğretmen topluluğunu (ve) azizleri, her birini farklı₂ şehirlere göndererek lütfedip, kendi *Varānaśī* şehrinden₂ seslenerek ve lütfederek, yüksek *Magadha* iline gelerek lütfetti.”

MaitrH.G.1a₁₅₋₁₆, MaitrH.1.4b₃, MaitrH.2.8b₉, MaitrH.2.10a₁₂, MaitrH.3.10b₁₃, MaitrH.2.10b₁₄₋₁₅, MaitrH.10.4a₉, MaitrH.13.8b₂₈, MaitrH.13.9a₂, MaitrH.15.13b₇, MaitrH.16.4b₁₈, MaitrH.16.4b₃₀, MaitrH.16.5b₅, MaitrH.16.6b₈, MaitrH.16.6b₁₆, MaitrH.16.11b₂₅₋₂₆, MaitrH.16.12a₁₈₋₁₉

ög köngül: “akıl fikir; dikkat”

ongalı ök köngüllüg ongalı dyan sakınçlag ulı kıdıgı erür. (MaitrH.16.2b₁₂) “Doğru dikkat₂ (ve) doğru yoğunlaşma₂ temelidir₂.”

MaitrH.25.11a₄

açıg emgek: “acı, ızdırıp”

otgurati tüzün maitridin adralmaklag açıg emgekke badari bramanning yüreki yarılıp isig kan kusup etöz kodgay. (MaitrH.1.13b₆) “*Badhari Brahman*, asıl₂ *Maitri*’den ayrılma acısına₂ (dayanamayıp), yüreği yarılarak, sıcak kan kusup ölecek.”

MaitrH.1.13b₆, MaitrH.2.4a₂₂, MaitrH.2.6b₂₈, MaitrH.2.7a₁₇, MaitrH.15.4b₇₋₈, MaitrH.15.5a₇₋₈, MaitrH.15.14a₁₅, MaitrH.21.3b₁₁, MaitrH.23.12b₆

mung ta(r)k⁷: “dert, keder; ızdırıp”

anın ara bir bir kuşlagu kuşka kovıtmış kögurçgün mungka ta(r)kka tegip şariputri arhantning köligesinge sığıntı. (MaitrH.G.6b₂₂) “Bu arada, yırtıcı bir₂ kuş tarafından takip edilen güvercin yorgun (ve) bitkin/dertli₂ olup aziz *Śāriputra*’nın gölgesine sığındı.”

MaitrH.15.6b₅

yivig tizig: “gerdanlık”

ne üçün tip tiser tün tünle bir antag kedim ton etük yivik tizik kedmiş tonamış körü kanınışsız yaruk yaşuk yaltrıtdı. (MS 2.1a₂₂) “Ne için deyip derse (şöyle ki), geceleyin₂ böyle giyim kuşam (ve) gerdanlıkla₂ donanmış₂ bakmaya doyulmayan ışı₂ parladı.”

MaitrH.1.14a₁₃, MaitrH.3.8a₁

töpü baş: “tepe, baş”

⁷ Geng’in *tak* olarak okuduğu kelimenin anlamı sözlükte “ihtiyaç, angarya” (EUTS: 220) olarak geçer. Clauson, bu kelimenin ilk zamanlar *mung* ile kullanıldığında “acı, dert” anlamına geldiğini, daha sonra kelimenin “ihtiyaç” anlamında kullanıldığını belirtir (EDPT: 463). Bu kelimenin aynı cümlede *tarka* (KedimkiMaitr.: 101) ve *tarkka* (TekinMaitr.: 48) şeklinde okunuşları da bulunmaktadır. BTIX: 37’de kelimenin transliterasyonu “t’rq” şeklindedir ve kelime *tarka* olarak okunabilir. *Tark* kelimesi “dert”; *tarka* kelimesi ise “acı, ağrı” anlamındadır (EUTS: 226). EDPT’de ise *tark* kelimesi yoktur; *tarka* kelimesi vardır. Clauson bu kelimenin “acı, ekşi, mayhoş vb.” anlamlarına gelebileceğini belirtmiştir (EDPT: 539). Verdiği örneklerde *açıg tarka emgek* üçlemesinde *tarka* kelimesini diğer iki kelimeyle yakın anlamlı olduğunu anlayabiliriz. Dolayısıyla yukarıdaki cümlede Geng’in kelimeyi eksik okuduğunu düşünerek *tak* kelimesini *tark* olarak yazdık.

birökin yiti gün içinte yürekim yarılgu teg emgek kelser yitinç künte töpüm başım yiti öngi yarılır erser ötrü tetrü körümlügler ögrünçülüğ sevinçlig bolur. (MaitrH.1.13b₂₇) “Eğer yedi gün içinde yüreğim yarılr gibi (bir) hastalık gelirse, yedinci günde başım₂ yedi farklı tarafa ayrılırsa o zaman aksine bakışlar sevinçli₂ olur.”

MaitrH.2.5b₂₅, MaitrH.2.11b₁₁₋₁₂

iş küç: “iş güç “

muntada ulatı sansız öküş tınlıglarka asag tusu kılğuluk terk tavrak iş güç işleyü yrlıkadı erser alku manoçap küügelig erdemning küçi titir. (MaitrH.G.5a₂₃₋₂₄) “Bundan sonra sayısız₂ canlılara faydalı₂ olacaklardan acele₂ (bir şekilde) iş₂ yaparak lütfetti ise (bu) hep *Manojalpa* (adlı) meşhur olağanüstü erdemleri sayesinde.”

bilge bilig: “hikmet, bilim, bilgi”

ikinti sarvatyan atlıg bilge bilig üze asag tusu kılmakı antag erti. (MaitrH.G.4b₁₅) “İkinci (olarak) *Sarvadyana* adlı hikmet₂ üzerine fayda₂ sağlaması şöyle idi...”

MaitrH.G.5a₇, MaitrH.G.11b₅, MaitrH.G.11b₇, MaitrH.1.5b₁₁, MaitrH.1.5b₁₂, MaitrH.1.5b₁₃, MaitrH.1.5b₁₈, MaitrH.2.2b₂₅, MaitrH.2.4a₃₀, MaitrH.2.6a₁₅, MaitrH.2.9b₂₈, MaitrH.2.12a₂₃, MaitrH.2.12b₁₄, MaitrH.2.12b₁₈₋₁₉, MaitrH.2.13a₁₆, MaitrH.4.5a₁₉, MaitrH.4.5b₁₇, MaitrH.4.5b₁₈, MaitrH.4.5b₂₂, MaitrH.4.6a₁₂, MaitrH.4.6a₂₂, MaitrH.4.6a₂₅₋₂₆, MaitrH.4.7b₂₁, MaitrH.4.7b₂₂, MaitrH.4.8b₈₋₉, MaitrH.10.4b₃, MaitrH.10.4b₁₄, MaitrH.10.4b₁₇, MaitrH.4.10b₃, MaitrH.11.14a₁₈, MaitrH.11.14a₂₁₋₂₂, MaitrH.11.14b₁₁, MaitrH.11.16b₁₁, MaitrH.15.1b₁₉, MaitrH.15.5a₇, MaitrH.15.8a₄, MaitrH.15.8a₂₀₋₂₁, MaitrH.15.8b₁₆, MaitrH.15.10a₆, MaitrH.15.11b₁₅, MaitrH.15.14a₆₋₇, MaitrH.16.3a₁₈, MaitrH.16.8a₉, MaitrH.16.8a₂₅, MaitrH.16.13a₃₀, MaitrH.16.13b₈, MaitrH.16.13b₁₆, MaitrH.16.14a₁₀, MaitrH.16.16a₁₁₋₁₂, MaitrH.25.4b₁₇, MaitrH.26.9a₂₄, MaitrH.26.11a₁₁

köngül yürek: “gönül, yürek”

anın mening tınlıg üçün könglüm yürekim angsız sıkılır tangılır. (MaitrH.1.14a₁₁) “Bundan dolayı benim (gibi) biri için yüreğim₂ hep sıkılır₂.”

yürek köngül: “yürek, gönül”

mengi ögrünçün mening yürekim könglüm esrük teg erür. (MaitrH.11.3a₆)
“Benim gönlüm₂ sevinç₂ ile sarhoş gibidir.”

mengi ögrünç: “neşe, sevinç, mutluluk”

mengi ögrünçün mening yürekim könglüm esrük teg erür. (MaitrH.11.3a₅₋₆)
“Benim gönlüm₂ sevinç₂ ile sarhoş gibidir.”

bilge bahşı: “bilge, öğretmen; hoca”

anın amtı bilge bahşı ulug ilig ezrya tngri yirinte toggalı arıg erzün.
(MaitrH.1.10b₄) “Bu yüzden hoca₂, ulu hükümdar Tanrı Brahma yerinde doğmak için temiz olsun.”

MaitrH.11.13b₆₋₇

tirin kuvrak: “topluluk, cemaat, meclis”

sengremdeki tirilmiş tirin kuvraklar ögirdi sevintiler. (MaitrH.4.3b₂₄₋₂₅)
“Manastırdaki bir araya gelmiş (olan) topluluklar₂ sevindiler₂.”

MaitrH.3.12a₁₂, MaitrH.3.12a₂₂₋₂₃, MaitrH.14.6a₂₀₋₂₁, MaitrH.25.10b₁₁, MaitrH.27.4a₂,
MaitrH.27.4a₁₄, MaitrH.27.4a₂₉, MaitrH.27.4b₃, MaitrH.27.4b₇

umug inag: “umut, ümit; dayanak”

burhan kutınga ulug umug inag tuta teginür men. (MaitrH.2.11a₁₉) “Burkan huzurunda büyük (bir) umut besliyorum.”

MaitrH.G.12a₄, MaitrH.1.5a₂₅, MaitrH.2.2b₂, MaitrH.2.4a₂₄, MaitrH.2.6b₂₂₋₂₃,
MaitrH.2.7a₂₄, MaitrH.2.10a₂₅, MaitrH.2.16a₂₈, MaitrH.3.7a₁₈, MaitrH.16.12b₉,
MaitrH.20.13b₁₀₋₁₁, MaitrH.26.12b₃

inag umug: “umut, ümit, dayanak”

bizing inagımız umugumuz teginür. (MaitrH.4.15a₁₃₋₁₄) “Bizim umudumuz₂ gerçekleşir.”

busuş kadgu: “dert, keder, kaygı”

anı körüp şmnu tngriining busuş kadgu ukıtdaçı tuğı tebreti kamşadı.
(MaitrH.4.14a₁₂) “Onu görünce Tanrı Māra’nın derdini₂ bildiren bayrağı sallandı₂.”

MaitrH.11.4a₁₆₋₁₇, MaitrH.15.6b₂₆, MaitrH.15.9a₁₉, MaitrH.20.14b₁₁

arig simek: “orman, koruluk”

amtı sizingte basa evig barkag kodup aragag simekag sevgeyler amragaylar.
(MaitrH.13.9a₁₁) “Şimdi (onlar), sizden sonra evi barkı bırakıp ormana₂ (gitmeye)
heveslenecekler₂.”

MaitrH.2.7b₂₇₋₂₈, MaitrH.2.9a₂₁, MaitrH.13.5b₂₁₋₂₂, MaitrH.13.10b₁₁, MaitrH.13.11b₁₀,
MaitrH.20.13a₉₋₁₀

bulung yingak: “yön, taraf”

tört bulung yingak yarudı yaşudı. (MaitrH.2.16b₂₃) “Dört taraf₂ aydınlandı₂.”
MaitrH.2.6b₁₇, MaitrH.2.16b₂₃, MaitrH.4.13b₂₀, MaitrH.4.16a₁, MaitrH.11.9b₂₄,
MaitrH.14.6a₁₆₋₁₇, MaitrH.15.1a₁₁, MaitrH.15.6b₁₁₋₁₂, MaitrH.16.7b₁₄, MaitrH.16.7b₁₆₋₁₇

hua çeçek: “çiçek”

*ol altunlug pariçatr sögütke ogşatı alku sögütlerning begi oşuglug budık çbık
yap yavışgu hua çeçeklerin tegriklemiş çambu sögüt tapa bardı.* (MaitrH.11.8b₅) “O,
altın *paricitra* ağacı gibi (olan) bütün ağaçların beyi gibi dal budak, yaprak₂ (ve)
çiçeklerle₂ çevrelenmiş (olan) *jambu* ağacına doğru gitti.”

MaitrH.1.15a₁₈, MaitrH.2.9a₁₀, MaitrH.2.16b₂₇, MaitrH.3.8a₁₃, MaitrH.4.11a₁₅₋₁₆,
MaitrH.4.13b₂₅, MaitrH.4.14a₂₈, MaitrH.11.8b₅, MaitrH.11.9b₂₉, MaitrH.11.10b₁₃,
MaitrH.11.11b₂₈, MaitrH.11.13a₁₃, MaitrH.13.7a₂₅, MaitrH.13.12a₁₆, MaitrH.14.6a₂₂,
MaitrH.14.7a₈, MaitrH.15.10a₂₉₋₃₀, MaitrH.15.11a₁₉, MaitrH.15.13a₂₅, MaitrH.16.7b₁₃,
MaitrH.16.10b₆₋₇, MaitrH.20.1b₁₀, MaitrH.26.1b₄, MaitrH.26.8b₄, MaitrH.26.8b₁₃,
MaitrH.26.8b₁₉₋₂₀, MaitrH.27.3a₇₋₈, MaitrH.27.3b₂₋₃, MaitrH.27.6a₂₅

linhua çeçek: “çiçek”

anta ötrü ol kutlug tınlıg suvdakı linhua çeçek oşuglug ulgatdı beltrüdi.
(MaitrH.1.15a₂₈) “Bundan sonra o mutlu canlı, sudaki çiçek₂ gibi büyüdü₂.”

MaitrH.2.15b₉, MaitrH.11.14a₁₂, MaitrH.11.9a₁₅, MaitrH.11.14a₂, MaitrH.11.14a₁₂,
MaitrH.13.11b₁₉₋₂₀, MaitrH.15.6b₂₂, MaitrH.16.4b₂₀₋₂₁, MaitrH.16.4b₂₂, MaitrH.16.4b₂₄,
MaitrH.16.12b₁₁, MaitrH.16.14b₂₅, MaitrH.16.15a₄, MaitrH.27.3a₅₋₆

yap yavişgu: “yaprak”

ol altunlug pariçatr sөгütke ogşatı alku sөгütlerning begi oşuglug budık çıbık yap yavişgu hua çeçeklerin tegriklemiş çambu sөгüt tapa bardı. (MaitrH.11.8b5) “O, altın *paricitra* ağacı gibi (olan) bütün ağaçların beyi gibi dal budak, yaprak₂ (ve) çiçeklerle₂ çevrenilmiş (olan) *jambu* ağacına doğru gitti.”

sav söz: “söz, laf”

anta ötrü tükel bilge tngri tngrişi burhan ol kuvraguluk barktakı yığılmış toyin kuvragning bu muntag türlüğ nomlug savlar sözlerin tengridem böğü kulgakın işidü yarlıkap kuvraguluk barkta yakın tegti. (MaitrH.4.1a4-5) “Bundan dolayı tam bilgili Tanrı Tanrısı *Burkan*, o toplanılacak (olan) evde bir araya gelmiş rahip topluluğunu, bu kadar çeşitli *dharmā* sözlerini₂ ilahi bilge kulağıyla işiterek lütfedip topluluğun evine doğru yaklaştı.”

MaitrH.2.12a₁₂, MaitrH.16.2b₉₋₁₀

erim barım: “şekil, görüntü”

ançama erim barım olruğı turuğı. (MaitrH.2.12a₁₀) “Görünüşü₂ ne kadar zarif/havalı, ne kadar da oturması kalkmasını bilen (biridir).”

mün kadag: “suç, günah”

biş türlüğ müni kadagı erür. (MaitrH.3.3a₂) “Beş çeşit günah₁₂ var.”

MaitrH.3.2b₂₈, MaitrH.3.3a₉, MaitrH.3.3a₂₁, MaitrH.11.4a₂₄, MaitrH.21.4b₁₁, MaitrH.21.5a₄₋₅, MaitrH.25.5b₂₆, MaitrH.25.7a₂, MaitrH.25.7a₃

kök kalık: “gökyüzü”

ulug küçlüğ tngriker kök kalık yüzinte tıkmış teg tolu turdılar. (MaitrH.2.16b₁₁) “Büyük (ve) güçlü tanrılar gökyüzünü₂ kaplamış gibi dolu durdular.”

MaitrH.1.1a₆₋₇, MaitrH.2.1a₂₄₋₂₅, MaitrH.2.2a₄, MaitrH.2.16b₂₃₋₂₄, MaitrH.2.17a₁, MaitrH.2.17a₁₇, MaitrH.3.8b₂₂, MaitrH.4.3b₂₂₋₂₃, MaitrH.4.8a₁₆, MaitrH.4.11a₁₄, MaitrH.4.13a₁₂, MaitrH.4.13a₂₄, MaitrH.4.13b₁₁₋₁₂, MaitrH.4.13b₁₈, MaitrH.11.6a₂₃, MaitrH.11.9a₁₇₋₁₈, MaitrH.11.9b₂₄₋₂₅, MaitrH.11.9b₂₇, MaitrH.11.9b₃₀, MaitrH.11.11b₂₂, MaitrH.11.12b₁₀, MaitrH.11.15a₂₁, MaitrH.11.15b₆, MaitrH.13.2a₂₁, MaitrH.13.7a₂₃,

MaitrH.13.8a₁, MaitrH.15.10a₃₀, MaitrH.15.10b₉, MaitrH.16.7b₁₃, MaitrH.20.1a₂₂,
MaitrH.25.3a₁₀, MaitrH.25.9a₁₇, MaitrH.26.1b₂₋₃

edgü kılınç buyan: “iyi amel, sevap”

*kaltı yüz iki ygrmi yaşlag tınlıglarning özinte yaşınta şakimuni tngri tngrişi
burhan birle sokuşup edgü kılınç buyan edgü tapıg udug kaltı erser... (MaitrH.1.4b₁₅)*
“Eğer yüz on iki yaşındaki canlıların hayatında₂ *Śākyamuni* Tanrı Tanrısı *Burhan* ile
karşılaşıp, sevap₂ (işleyip) iyi hürmet₂ gösterdi ise...”

ilig han: “hükümdar, kral”

ilig han yme boşug yarlıg yarlıkadı. (MaitrH.3.2b₁₄) “Hükümdar₂ yine kurtuluş
hükümünü lütfetti.”

MaitrH.G.5b₁₅, MaitrH.G.6b₅, MaitrH.G.11b₃₀, MaitrH.1.5a₁₇₋₁₈, MaitrH.1.5b₂₈,
MaitrH.1.14b₂₄, MaitrH.1.14b₂₈, MaitrH.1.15a₂₄, MaitrH.2.3a₁₇, MaitrH.2.7a₂₃, MaitrH.2.7b₁₅₋₁₆,
MaitrH.3.2b₁₃, MaitrH.3.5b₁₂, MaitrH.3.5b₁₄, MaitrH.3.12a₂₀, MaitrH.3.12b₁₂,
MaitrH.3.12b₁₇, MaitrH.3.12b₂₂, MaitrH.3.12b₂₄, MaitrH.4.1b₂₆, MaitrH.4.2a₁₈, MaitrH.4.2b₅₋₆,
MaitrH.4.3a₁₇, MaitrH.4.3b₁₃, MaitrH.4.3b₁₆₋₁₇, MaitrH.4.4a₂₃, MaitrH.4.4a₂₈, MaitrH.4.6b₂₆₋₂₇,
MaitrH.4.11a₂₃, MaitrH.4.14a₂₋₃, MaitrH.4.14a₅, MaitrH.4.14a₂₀, MaitrH.4.14b₂₋₃,
MaitrH.4.14b₁₃, MaitrH.10.3a₉, MaitrH.10.4a₂₇, MaitrH.10.6b₇₋₈, MaitrH.11.3a₁₉,
MaitrH.11.3a₂₃, MaitrH.11.3a₂₈, MaitrH.11.4b₂₇, MaitrH.11.9b₁₅, MaitrH.11.9b₁₆₋₁₇,
MaitrH.11.12b₂₃, MaitrH.11.13b₁₄₋₁₅, MaitrH.11.16b₁₄, MaitrH.11.16b₁₆, MaitrH.13.11a₅,
MaitrH.13.11a₁₄₋₁₅, MaitrH.13.11a₂₄₋₂₅, MaitrH.15.11a₂₈, MaitrH.15.12a₁₄, MaitrH.15.12a₂₂,
MaitrH.15.12a₂₆, MaitrH.15.12b₄, MaitrH.15.12b₆₋₇, MaitrH.15.12b₁₀, MaitrH.15.12b₁₇,
MaitrH.15.12b₁₈, MaitrH.15.12b₂₃, MaitrH.15.13a₄, MaitrH.15.13b₃, MaitrH.15.13b₁₀,
MaitrH.15.13b₁₇, MaitrH.16.2a₇, MaitrH.16.4a₃, MaitrH.16.4a₂₃, MaitrH.16.4b₂,
MaitrH.16.4b₆, MaitrH.16.4b₁₅, MaitrH.16.4b₁₇₋₁₈, MaitrH.16.4b₂₂, MaitrH.16.4b₂₃,
MaitrH.16.3b₂₄, MaitrH.16.4b₂₈, MaitrH.16.5a₇, MaitrH.16.5a₁₁, MaitrH.16.5b₁,
MaitrH.16.5b₇, MaitrH.16.5b₉, MaitrH.16.5b₂₂, MaitrH.16.5b₂₉, MaitrH.16.6a₁,
MaitrH.16.6a₃₋₄, MaitrH.16.6a₁₂, MaitrH.16.6a₁₉₋₂₀, MaitrH.16.6a₂₅, MaitrH.16.6a₂₆,
MaitrH.16.6a₂₈, MaitrH.16.6b₄, MaitrH.16.6b₁₁₋₁₂, MaitrH.16.6b₁₅, MaitrH.16.6b₁₇,
MaitrH.16.6b₁₈, MaitrH.16.6b₂₀, MaitrH.16.6b₂₂, MaitrH.16.6b₂₈, MaitrH.16.7a₁₋₂,
MaitrH.16.7a₁₅, MaitrH.16.7a₁₅₋₁₆, MaitrH.16.7b₄, MaitrH.16.7b₂₀, MaitrH.16.7b₂₃,
MaitrH.16.7b₂₄, MaitrH.16.7b₂₆, MaitrH.16.8a₆, MaitrH.16.8a₁₂, MaitrH.16.9a₁₂,
MaitrH.16.10a₂₆, MaitrH.16.13b₂₁₋₂₂, MaitrH.16.14a₂₉, MaitrH.16.14b₂, MaitrH.16.14b₆,

MaitrH.16.14b₁₂, MaitrH.16.14b₁₇, MaitrH.26.8a₅, MaitrH.26.8a₁₈, MaitrH.26.8b₂₂,
MaitrH.26.9a₆, MaitrH.26.9a₉, MaitrH.26.9b₁₅₋₁₆, MaitrH.26.9b₂₀, MaitrH.26.12b₅,
MaitrH.26.13b₁₂

yir orun: “yer”

takı yme kop kamağ yir suvda erngek uçın sançguça yir orun kalmadı.
(MaitrH.4.2b₂₀) “Ve yine bütün₂ yeryüzünde₂ parmak ucuyla sayılacak kadar yer₂
kalmadı.”

MaitrH.3.3b₆, MaitrH.11.8b₁₂₋₁₃, MaitrH.11.8b₁₇, MaitrH.11.8b₂₃, MaitrH.15.2a₈,
MaitrH.15.2a₉, MaitrH.15.6a₄₋₅, MaitrH.15.6a₇₋₈, MaitrH.26.1b₈, MaitrH.26.1b₁₆

agrıg ig: “ağrı, hastalık”

divadatag baş agrıg iginte ozguru yarlıkadı. (MaitrH.G.7a₅) “Devadatta’yı baş
ağrısından₂ kurtararak lütfetti.”

MaitrH.15.7a₁₅

nom yarlıg: “öğreti, buyruk”

*anta ötrü ol tüklüg tümenlig şmnanç kuvrag tngri tngri burhantın nom yarlag
ışidip kentü kentü ergüsin gerü barırlar.* (MaitrH.16.16a₂₄₋₂₅) “Bundan dolayı o on
binlerce *bhikṣuṇī* topluluğu, Tanrı Tanrısı *Burkan*’dan vaaz dinleyip kendi evlerine
geri giderler.”

MaitrH.3.4a₁₅, MaitrH.16.15b₁₄

süyek tayak⁸: “destek, dayanak”

⁸ Geng’in burada *suvak tayak*, MaitrH.1.10a₁’de *süyek tayrk* olarak okuduğu ikileme TekinMaitr.: 108, KedimkiMaitr.: 132 ve KedimkiMaitr.: 174’te *süng tayak* olarak geçmektedir. Tekin *süng* kelimesinin <Çin. sung “refakat etmek, dayanak” olabileceğini belirtmektedir (TekinMaitr.: 331). İkilemenin ele alındığı diğer çalışmalarda da ortak bir yazım bulunmamaktadır. Can, ikilemeyi *süng tayak* (2010: 351), Şen ise *suyak tayak* olarak okumuştur (2002: 258). İkileme BTIX’da ise “swy’k t’y’k” olarak geçer. Tekin dipnotta “swy’k” ifadesinin anlamını *stütze* “destek” olarak vermiş; Kırgızca *süyök* olduğunu da ayrıca belirtmiştir (BTIX: 147). Biz ise ikilemeyi *süyek tayak* olarak yazmayı uygun gördük.

tükel bilge tngri tngri burhantın ertingü ulug suvak tayak asag tusuka tegintim. (MaitrH.3.4a₂₂) “Tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan*’dan son derece büyük destek₂ (görüp) faydaya₂ eriştim.”

ton etük: “giyim kuşam; kıyafet”

iglig agraglar yatgu ev itgüçiler aş içgü ton etük tült tüşek buşı birgüçiler maitri burhan belgürmiş ödte tngri mengisin mengileyürler. (MaitrH.16.8b₇) “*Maitri Burkan*’ın zuhur ettiği zamanda hastaların₂ yatması için ev hazırlayanlar, yiyecek içecek, kıyafet₂, yastık (ve) döşek (gibi mallarını) sadaka verenler tanrı saadetiyle seviniyorlar.”

MaitrH.1.10a₂₉, MaitrH.3.14a₂₄₋₂₅, MaitrH.4.4b₂₄, MaitrH.4.13b₂₈, MaitrH.13.5b₁₀, MaitrH.16.10a₂₀

basut tusu: “yardım, fayda”

... basut tusu kıl-... (MaitrH.3.6a₂₅) “... yardım₂ etmek...”

kenç kiçig: “genç, küçük”

kenç kiçig erken ögüngüztin adrılmışta kentü sütin emizip igitdi beltrütdi. (MaitrH.3.7b₁₃) “Genç₂ iken annenizden ayrıldığınızda (kraliçe *Gautamī* sizi) kendi sütüyle emzirip büyüttü₂.”

MaitrH.3.7b₂₀, MaitrH.11.14b₂₄

uvut uyat: “edep yeri; utanç, ahlak”

yaling yorır ters nomlug dintarlarag kutgarkalır üçün uvut ıyat içginu yarlıkap tonsuz çuba yaling olarnı birle katılı yorıp kutgaru yarlıkadı. (MaitrH.G.4a₆) “Çıplak yürüyen yanlış töreli dindarları kurtarmak için (kendi) ahlakını₂ kaybederek lütfedip, çıplak₃ olanlara katılarak yürüyüp, (onları) kurtararak lütfetti.”

MaitrH.3.7b₃₀

taluy ögüz: “deniz, nehir”

... taluy ögüz teg tering edgülig kök kalıg teg kolusuz erdemlig... (MaitrH.3.8b₂₁) “... deniz₂ gibi derin faydalı, gökyüzü₂ gibi sonsuz faziletli...”

MaitrH.1.4a₃, MaitrH.1.15b₂₃, MaitrH.1.16b₂, MaitrH.4.3a₆₋₇, MaitrH.4.11a₁₃,
MaitrH.10.2a₁₈₋₁₉, MaitrH.10.4a₃, MaitrH.11.9a₂₆₋₂₇, MaitrH.11.10b₄₋₅, MaitrH.15.6a₂₃₋₂₄,
MaitrH.15.10a₁₉, MaitrH.15.12a₂₃, MaitrH.15.13b₆, MaitrH.16.6b₇, MaitrH.16.7a₉,
MaitrH.25.10a₁₅

yir suv: “yer, yeryüzü”

anča sakınç sakıntukta üç mung yir suvlar altı türlüğ tepreyür kamşayur.
(MaitrH.26.1a₂₈) “Böyle düşünce düşündüğünde üç bin yeryüzü₂ altı türlü sallanıyor₂”

MaitrH.1.1b₆, MaitrH.1.5b₂₈, MaitrH.1.6a₂₂, MaitrH.1.9b₂, MaitrH.1.10a₄,
MaitrH.1.13b₃, MaitrH.1.14a₂₄, MaitrH.1.15a₁₇, MaitrH.2.1a₂₆, MaitrH.2.1a₂₇, MaitrH.2.2a₁₇₋₁₈,
MaitrH.2.7a₂₃, MaitrH.2.8b₂₆, MaitrH.2.10a₂₄, MaitrH.2.12b₂₅₋₂₆, MaitrH.2.14b₂₈,
MaitrH.2.15a₁₋₂, MaitrH.2.16b₁₆, MaitrH.3.2b₃, MaitrH.3.3b₃₁, MaitrH.3.6b₃, MaitrH.3.12b₆,
MaitrH.4.2b₁₉, MaitrH.4.3b₁₅, MaitrH.4.5a₂₈, MaitrH.4.5b₁₆, MaitrH.4.5b₂₄, MaitrH.4.7a₁,
MaitrH.4.7a₉, MaitrH.4.9a₁₉, MaitrH.4.10b₃, MaitrH.4.11a₁₁, MaitrH.4.13b₆, MaitrH.4.16a₂₀,
MaitrH.10.1a₉, MaitrH.10.2b₁₀, MaitrH.10.4a₁₃, MaitrH.10.5a₄, MaitrH.10.6b₁₆,
MaitrH.10.7a₂₀₋₂₁, MaitrH.10.7b₁₅, MaitrH.11.3a₁₃, MaitrH.11.9b₂₂, MaitrH.11.10a₁₀,
MaitrH.11.10b₄, MaitrH.11.11a₁, MaitrH.11.11b₆, MaitrH.15.1a₁₀, MaitrH.15.6a₂₇,
MaitrH.15.10a₁₅₋₁₆, MaitrH.15.10b₁₁, MaitrH.15.11a₂₃, MaitrH.15.12a₁₄, MaitrH.15.13b₇,
MaitrH.16.2a₂₁, MaitrH.16.2b₁₅, MaitrH.16.6b₃₀, MaitrH.16.7a₅, MaitrH.16.7a₉,
MaitrH.16.7b₁₂, MaitrH.20.1a₂, MaitrH.20.1a₃₋₄, MaitrH.25.2a₁₁, MaitrH.26.11a₁₇,
MaitrH.27.1b₂₁, MaitrH.27.6b₃

edgü erdem: “iyilik, fazilet”

amrak oglum, sening bu muntag türlüğ sözleyü yitiñsiz kut buyan edgügingin edremingün körüp ertingü mungadur men adınur men. (MaitrH.2.2b₂₂₋₂₃) “Sevgili oğlum, senin böyle söyleyerek ulaşılamayan saadetini₂, iyiliğini (ve) faziletini görüp fazlasıyla şaşıyorum, hayret ediyorum.”

MaitrH.G.7a₁₆, MaitrH.G.11a₂₈, MaitrH.1.14b₁₈₋₁₉, MaitrH.1.16a₃, MaitrH.2.9a₂₉₋₃₀,
MaitrH.4.7b₄₋₅, MaitrH.15.2b₅

kalın kuvrag: “kalabalık, topluluk”

emti tngirim kalın kuvrag ara yarlıkang bile uka tapınalım. (MaitrH.4.7b₇)
“Tanrım, siz şimdi topluluk₂ ortasında lütfedin, (biz de) anlayarak₂ saygı duyalım.”

MaitrH.3.12a₄, MaitrH.4.9a₄₋₅, MaitrH.4.15a₁₋₂, MaitrH.4.15b₂₅, MaitrH.16.9a₂₈

osug yang: “yol, usül”

amarı nirvanka barmış osug yang kılurlar erti. (MaitrH.4.11b₇) “Bazıları *Nirvāṇa*’ya ulaşan yol₂ yaparlardı.”

öteg birim: “borç”

öteg birim arıtgalı üçün ögümin kangımın tört kirtü nomlarka tegürdüm. (MaitrH.4.12a₂₁) “Borç₂ ödemek için annemi (ve) babamı dört doğru töreye ulaştırdım.”

sögüt arıg: “ağaç, ağaçlık”

ton etük itig yaratıg aş içgü sögüt arag alku közüntiler. (MaitrH.4.13b₂₈₋₂₉) “Giyim kuşam, süs bezek, yiyecek içecek (ve) söğüt ağaçlarının hepsi göründüler.”

sögüt ıgaç: “ağaç”

yene yme kop kamag sögütler ıgaçlar sizni küseyür okıyurlar. (MaitrH.11.6a₂₀) “Yine₂ bütün₂ ağaçlar₂ sizi istiyor₂.”

isig öz: “can”

kim anıng küçinte öz üzteçi yağılarıg isig özinte yigrek amrayurlar. (MaitrH.4.16a₆) “Çünkü onun sayesinde kendini yok eden düşmanları (kendi) canlarından₂ daha çok seviyorlar.”

MaitrH.10.1b₄

öng kürtük: “çöl, ıssız yer”

bedük töngürge oşuglug kentü saçınta yörgeyip açmak suvsamak emgekin öng körtüklerde yügürü sansız tümen yıl emgek teginür. (MaitrH.25.10b₇) “Büyük ağaç gövdesi gibi kendi saçıyla çevrenip, acıkma (ve) susama ızdırabıyla çöllerde₂ yürüyerek on binlerce₂ yıl ızdırıp çeker.”

MaitrH.2.9a₂₀₋₂₁

karanlag tünerig: “karanlık”

bu maitrilag kut tngri burhan kuti küsüşin tujit tngri yirin kodup brahmavati katunnung karanlag tüneriginte olurur. (MaitrH.11.3b₂₄) “Bu Maitrili saadet tanrısı, Burkan saadeti isteğiyle Tuşita tanrı yerini bırakıp Brahmāvatī hatunun karanlığında/gölgesinde₂ oturur.”

mengi tonga: “neşe, sevinç; güç, saadet”

tüzünüm kayu tujit tngri yirinteki mengi tonga ögrünç sevinç erdi erser... (MaitrH.11.6a₂₇) “Asilim, hangi Tuşita tanrı yerinde saadet₂ (ve) sevinç₂ oldu ise...”
MaitrH.G.8b₂₉, MaitrH.13.9a₆₋₇, MaitrH.13.9b₂₅

adruk adınçig: “seçkin, özel, başka”

ançama adruk adınçig bu söğüt erdini erür. (MaitrH.11.8a₂₁) “Bu ağaç mücevheri ne kadar da özeldir₂.”

tev kür: “hile, fesat, kandırma”

ançaginça yme amranmak köngül övke biligi busuş kadgu emgek tev kür adınagug emgetmek ezük batut sözlemekin alku tarkarur. (MaitrH.11.4a₁₇) “Bu sırada yine ihtiraslı gönül öfkeli bilgiyi, kaygı₁₂, ızdırabı, fesatlığı₁₂ (ve) başkalarına ızdırap çektiren yalan (ve) gizli saklı (söz) söylemenin hepsini uzaklaştırır.”

adınçig adruk: “seçkin, özel, başka”

aning adınçig adruk yarukinga üç ming ulug ming yir suv yalınayu turur. (MaitrH.11.10a₂₀₋₂₁) “Onun seçkin₂ parlaklıkla binlerce₂ yeryüzü₂ parlayarak durur.”
MaitrH.26.11a₂

yinçü munçuk: “inci boncuk”

ilaptri pingali pntu şnki ulatı huu hanları erdini yinçü munçuk hua çeçek birle katı karı yagıturlar. (MaitrH.11.10b₁₂) “Elapatra, Piṅgala, Pāṇḍu, Śaṅkha ve ejder hanları, değerli inci boncuk (ve) çiçeklerle₂ sıkı kar yağıdırıyorlar.

MaitrH.4.14a₂₇

ordu karşı: “saray”

neng bu orduda karşıda olurgu ermez. (MaitrH.11.13b₁₆) “Asla bu sarayda₂ oturulmaz.”

MaitrH.3.3b₁₉, MaitrH.11.13a₁₄, MaitrH.13.1a₁₇, MaitrH.13.4a₂₀₋₂₁, MaitrH.13.4b₆, MaitrH.13.5a₁₆, MaitrH.13.7b₇, MaitrH.13.8a₈, MaitrH.13.8b₃, MaitrH.15.13a₉, MaitrH.15.13a₂₁, MaitrH.16.14b₇₋₈, MaitrH.16.14b₁₉

bantatu kebez: “pamuk”

bişinç pantatu kebez teg yılınçga yumşak iligi erür. (MaitrH.2.5a₁₄) “Beşincisi, pamuk₂ gibi yumuşak₂ elidir.”

MaitrH.11.7a₁₀₋₁₁

yıd yıpar: “koku”

ingridem linhualar kumut suman puntarikta ulatı hua çeçekler edgü yıd yıpar birle katı karı yagarlar. (MaitrH.11.11b₂₈₋₂₉) “İlahi lotus çiçekleri, kumuda, sumana, puṇḍaīka ve başka çiçekler₂, güzel kokularla (birlite) katı karı yağıdırıyorlar.”

MaitrH.4.14b₂₁, MaitrH.27.6b₈

san sakış: “ölçü, hesap, sayı”

takı yme asanki kalp ödte berü öğretinmiş san sakış urmak tamga ugrın bilmek. (MaitrH.11.16a₂₄₋₂₅) “Hesap₂ düzenleme (ve) mühür sebebini bilme, yine sayısız zamandan₂ beri öğretilmiş.”

MaitrH.4.2b₁₈, MaitrH.4.3a₁₆

kut buyan: “kut, saadet, sevap; sevap”

kut buyan kazgangu ödte bilge kişiler otguratı edgülik yalinguklarka agar ayamakın yakın barırlar. (MaitrH.11.16b₂₂) “Bilge kişiler, sevap₂ kazanılacak zamanda tekrar büyük (bir) saygıyla iyi insanlara doğru giderler.”

MaitrH.1.15a₃, MaitrH.2.2b₂₂, MaitrH.2.5a₄, MaitrH.2.6a₁₃₋₁₄, MaitrH.2.11a₂₇₋₂₈, MaitrH.3.6a₂₄, MaitrH.3.6b₂₅, MaitrH.4.10a₃, MaitrH.10.2b₁₄, MaitrH.10.4b₁₄, MaitrH.11.9b₁₈₋₁₉, MaitrH.11.10b₂, MaitrH.11.11b₂₀, MaitrH.11.13b₈₋₉, MaitrH.11.13b₁₁, MaitrH.11.13b₁₅, MaitrH.11.13b₂₉, MaitrH.13.9a₅₋₆, MaitrH.14.6a₁₆, MaitrH.14.7b₁₁, MaitrH.15.1b₂₇₋₂₈, MaitrH.15.6a₂₅₋₂₆, MaitrH.15.10a₄, MaitrH.16.5a₂₅, MaitrH.26.9a₁₅,

MaitrH.26.9b₁₂, MaitrH.26.9b₂₂, MaitrH.26.9b₂₃₋₂₄, MaitrH.26.11a₉, MaitrH.27.1a₁₅,
MaitrH.27.5b₂₈, MaitrH.27.6b₁₉

sın suburgan: “mezar”

*aning ara amti sın suburganlar içinte ürülmüş ölüg kişiler yatırça tüşüp kamılıp
manga inçe ukıtlar. (MaitrH.13.5b₅₋₆)* “Bu arada şimdi, mezar₂ içinde şişmiş ölü
kişiler yatar gibi devrilerek₂ bana şöyle anlatırlar...”

noş suvsuş: “ıksır, içecek”

erüş öküş tınlıglarka nomlug noş suvsuş içürmekingiz bolzun. (MaitrH.13.8b₂₂)
“Pek çok canlıya *dharmā* içeçeği₂ içirmeniz (kısmet) olsun.”

MaitrH.1.16b₂₄, MaitrH.16.12a₁₂, MaitrH.21.?b^{alm}₂₀₋₂₁

mingü kölük: “binek hayvanı, yük hayvanı”

*anta ötrü ayagka tegimlig bodisvt örüg amal nirvanning atın küüsün işidip
nirvan bulmuş oşuglug ögirü sevinü terk tavrak mingü kölüküsintin kodu inip inçe tip
sakinç sakınur. (MaitrH.13.10a₁₀₋₁₁)* “Ondan sonra saygıdeğer *Bodhisattva*, *sakin₂*
Nirvāṇa’nın adını₂ işitip, *Nirvāṇa*’yı bulmuş gibi sevinerek₂, hemen₂ binek hayvanını₂
bırakıp inerek, şöyle deyip düşünce düşünür...”

MaitrH.13.7a₂₆, MaitrH.13.10b₁₉, MaitrH.13.11a₁₀₋₁₁, MaitrH.16.9a₁₆, MaitrH.16.9a₂₀,
MaitrH.25.11a₁₅, MaitrH.16.15a₃

yol oruk: “yol”

yol oruk aza muna sansar içinte ür kiç tegzintürdeçi erürler. (MaitrH.G.8a₂₇)
“Yoldan₂ çıkarak₂ *Samsāra* içinde uzun zaman₂ dönecek olurlar.”

MaitrH.2.13a_{30-13b₁}

bag çug: “bağ, zincir”

alku ilik tutuk bag çoqlardın ozmış ok erür men. (MaitrH.1.2a₃₀) “Ben bütün
dünyevi isteklerden₂ (ve) bağlardan₂ kurtulmuş olurum.”

MaitrH.1.2a₁

bag tügün: “bağ, düğüm”

anta ötrü bodisvt artukta artuk süzülüp ol vaçrazan örgünüg nagapuşp sögetüg üç kurla ongaru tegzinip ulug ağır ayamakin bek katag köngülin vasuki atlag luular iligining etözlüg bag tügüninge ohşatı adaki üze urup vijir örgün üze bağdaşını olurup yarlıkar. (MaitrH.14.7b₂₂) “Sonra *Bodhisattva*, çok samimi bir şekilde elmaslı tahtıyla *Nāgapuṣpa* ağacının etrafında üç defa sağa dönüp (dolaşarak), büyük bir saygıyla (ve) inançlı₂ gönlüyle *Vāsuki* adındaki ejderler hanının vücutlu bağına₂/vücudu ve gövdesine benzeyen ayağına eğilip, elmaslı tahtına bağdaş kurarak oturup lütfetti.”

MaitrH.16.15b₁₀

tıdıg ada: “yasak, engel, tehlike”

amtı men öngreerek edgü törülerke tıdıg ada kıltaçı savlarning em örüntegin sakınayın. (MaitrH.15.1a₂₀) “Şimdi ben, daha önce iyi törelere engel₂ olan sözlerin çaresini₂ düşünüyüm.”

MaitrH.15.1b₆, MaitrH.15.1b₁₂₋₁₃

ün taviş: “ses, gürültü”

kayu ödün tngri yirintin taygu ödleri yagusar yiti künte öngre etözlerinteki itig yaratıglarining ün tavişı itlinür. (MaitrH.15.4b₁₆) “Ne zaman tanrı yerinden düşecek (oldukları) zaman yaklaşırsa yedi günden önceki vücutlarındaki süslerinin sesleri₂ kaybolur.”

örüg amıl: “sakin, huzur, sessizlik; sükûnet”

örüg amıl nirvanning atı bolur. (MaitrH.11.15b₁₀) “Sükûnet₂, *Nirvāṇa*’nın adı olur.”

MaitrH.10.3a₁, MaitrH.11.4a₂₃, MaitrH.13.9a₂₅₋₂₆, MaitrH.13.9b₁₉, MaitrH.13.10a₇, MaitrH.13.10b₁₅, MaitrH.14.6a₂₇₋₂₈, MaitrH.15.6a₂, MaitrH.15.6a₂₈

yil esin: “rüzgâr”

kaltı kiçigkye ot üçüni yilig esinig basutçı iş bulup ükliyür bediyür ançulayu yme az kılınç tıltagınta alku nizvanılar ükliyür asılurlar. (MaitrH.15.7b₂₀₋₂₁) “Tıpkı küçük ateşin (çıkmasının) sebebi, (ateşin) rüzgârı₂ (kendisine) yardımcı (ve) eş yapıp büyümekse yine bunun gibi hırs sebebiyle de bütün ihtiraslar artar₂.”

MaitrH.2.2a₁₆

yultuz körüm: “fal, görüş; fal ilmi”

takı yme yultuz körüm bilmek ırk saçmak wyakirt çantoviçiti ulatı şastarlarag...
(MaitrH.11.16a₂₇) “Ve yine fal₂ bilme, işaret saçma, vyākṛti, chandoviciti ve başka śāstraları...”

MaitrH.1.9a₅₋₆

yüz mengiz: “yüz, çehre”

yüzlerin mengizlerin tarmayurlar itiglerin yaratagların üzerler.
(MaitrH.15.5a₃) “Yüzlerini₂ parçalıyorlar, süslerini₂ koparıyorlar.”

agir ayag: “şeref, saygı, itibar; saygılı”

tngriler tngri katunları tngri tngri burhanag agir ayag kılgaı kodı inarlar.
(MaitrH.15.10b₄) “Tanrılar (ve) tanrı hatunları, Tanrı Tanrısı Burkan’a saygı₂ göstermek için aşağı inerler.”

MaitrH.4.8a₁₂, MaitrH.11.12a₂₃, MaitrH.11.13a₂₃, MaitrH.16.10b₁₈, MaitrH.16.13b₂₉

il han: “hükümdar”

ertingü törüsüz tokusuz il han ermiş mening ilig hanım bu ilig hanka erdinilig linhua beleg ıdtı. (MaitrH.16.5a₃₀) “Son derece kanunsuz₂ (bir) han₂ idi (ve) benim hanım₂ bu (kanunsuz) hana₂ hediye (olarak) mücevherli lotus çiçeği gönderdi.”

MaitrH.16.5b₁, MaitrH.16.5b₁₀

iglig agrıg: “hasta, hastalıklı”

iglig agraglar yatgu ev itgüçiler aş içgü ton etük tült tüşek buşı birgüçiler maitri burhan belgürmiş ödte tngri mengisin mengileyürler. (MaitrH.16.8b₆) “Maitri Burkan’ın zuhur ettiği zamanda hastaların₂ yatması için ev hazırlayanlar, yiyecek içecek, kıyafet₂, yastık (ve) döşek (gibi mallarını) sadaka verenler tanrı saadetiyle seviniyorlar.”

yıd tütsük: “koku, tütsü”

burhan körkin suvka kigürser yıdın tütsükin tapınsar... (MaitrH.16.14a₁₄₋₁₅)
“Burkan heykelini suya soksa (ve temizlese), tütsüyle₂ hürmet etse₂...”

MaitrH.26.8b₅

orun uya: “yer, yuva”

muntada ulatı alku aragsaz ed tavarlarning ornı uyası bolmuş bu
(MaitrH.16.15b₅) “Bunlardan başka bütün pis mal mülklerin yeri₂ burası olmuş.”

ot yalın: “ateş, alev”

ot yalın içinte titirü körser irinç yarlıg tınlaglar örtenürler. (MaitrH.20.1a₁₉)
“Ateş₂ içine dikkatli bakarsa fakir₂ canlılar yanıyor.”

MaitrH.20.1a₁₃, MaitrH.20.1a₁₉, MaitrH.20.1b₁₄, MaitrH.23.13a₆

tor bag: “ağ, bağ; tuzak”

örtlög yalınlig temirliğ torlar baglar içinte yörgep tolgap ulug bedük tokımakın
yança tokıyurlar. (MaitrH.20.13a₆) “Ateşli₂ (ve) demirden ağlarla₂ etrafını dolayıp₂,
büyük₂ tokmakla ezerek vuruyorlar.”

mün yazuk: “suç, günah”

kentü kılmış münlerin yazukların bilinip tijit kşanti kılı öğrenmiş erserler
közünürde tamulug etözinte tükel bilge maitri burhanag körüp inçe sakınç sakınurlar.
(MaitrH.21.2a₃₋₄) “Kendi işledikleri günahları₂ itiraf edip af₂ dilemeye alışmış iseler
görünürde cehennemlik vücutlarıyla tam bilge *Maitri Burkan*’ı görüp şöyle düşünce
düşünürler...”

MaitrH.21.3b₁₆₋₁₇, MaitrH.21.4b₃₋₄, MaitrH.21.4b₈₋₉, MaitrH.21.5a₁₃,
MaitrH.21.7b^{alm.}₁₇₋₁₈, MaitrH.23.9b₅₋₆, MaitrH.23.12b₇₋₈

tijit kşanti: “af, tövbe”

kentü kılmış münlerin yazukların bilinip tijit kşanti kılı öğrenmiş erserler
közünürde tamulug etözinte tükel bilge maitri burhanag körüp inçe sakınç sakınurlar.
(MaitrH.21.2a₃₋₄) “Kendi işledikleri günahları₂ itiraf edip af₂ dilemeye alışmış iseler
görünürde cehennemlik vücutlarıyla tam bilge *Maitri Burkan*’ı görüp şöyle düşünce
düşünürler...”

sanlıg sengik: “ait”

sengrem sanlıg sengik tultin töşekin etimizke yinimizke tegürü töşedimiz. (MaitrH.21.3a₁₀₋₁₁) “Manastıra ait₂ yastıkları (ve) döşekleri tenimize₂ değdirerek kullandık.”

tsuy yazuk: “suç, günah”

anta kop kamag tsuyda yazukta boşunu ötünür biz (MaitrH.21.?b₁₁) “Orada bütün₂ günahlardan₂ kurtulmayı diliyoruz.”

MaitrH.23.9b₁

kurt konguz: “kurt, böcek; börtü böcek; bit”

munta tugup kenti saçlarınta tüülerinde yörngenip kurt konguz yimteki bolup yoriyurlar. (MaitrH.23.12a₄₋₅) “Burada doğup, kendi saçlarıyla₂ sarmalanıp, börtü böcek (gibi) olup yürüyorlar.”

irklig isiç: “tencere, kazan, kap”

ulug tamulug irkliglerde isiçlerde temürler kayına çograyu tamu erkligleri katag ünin kıkıra alkıra tamuluglarıg emgeti kadar kaşlag tumlug yüzlüg yagız korkınçig etözleri birle... (MaitrH.25.2b₁₀) “Büyük cehennemlik kazanlarda₂ demirler kaynarken₂, cehennem beyleri katı sesleriyle bağırıp çağırarak, cehnnemliklere acı çektirip çatık kaşlı, donuk yüzlü (ve) korkunç vücutları ile...”

kın kızgut: “ceza, eziyet, işkence”

bu sekiz ulug örtlüg tamular ağır tsuylug yazuklug tınlaglarka kın kızgut emgek tolgak kılguluk üçün belgölüg bolmuş erür. (MaitrH.25.3a₂₀) “Bu büyük ateşli sekiz cehennem, günahı₂ çok (olan) canlılara işkence₂ (yapmak ve) acı (çektirmek) için ortaya çıkmıştır.”

MaitrH.15.10b₁₉, MaitrH.25.4b/5a₁₂, MaitrH.25.5b₈

örmen ig: “hastalık”

munta tugup örmen igin tolپ etözümüteki etimiz olup oprap yirde tüşer kan iring akar barınur. (MaitrH.20.14b₂₀) “Burada doğup, derimiz hastalanıp, bütün vücudumuzdaki etimiz çürüyüp₂ yere düşer, kan (ve) irin akar.”

tigin öge: “prens, şehzade”

kiçmedin ara tngri burhan törüsinçe tigin üge atunga tegip burhanlıg çkrvrt ilig han bolup yir suvda belgürür. (MaitrH.1.5b₂₆₋₂₇) “(Vakit) geçmeden, Tanrı *Burkan* töresince prens₂ şanına ulaşarak, *Burkan Cakravartī* han₂ olup yeryüzünde₂ belirir.”

ogrı igid: “hırsız, yalancı, kandıran”

kim yme kişi ajunıta erken kişig tokıguçı tonglaguçı erser ogrı igid erserler ol tınlaglarag sangat tamuda örtlüg yalanlag temirlik çomakın berkin tokıyurlar tültürürler. (MaitrH.25.4b/5a₇₋₈) “Ve yine insanlar âleminde iken insanları döven₂ (ve) kandıran₂ (biri) iseler bu canlılara *Saṅghāta* cehenneminde ateşli₂ (ve) demirden kamçılarla₂ vururlar₂.”

yazuk yangluk: “günah, hata, suç”

kim yme kın kızgut kıltaçı erserler küniçi yagıcı könglin irinç yarlag tınlaglarag yazuk yanglukka tüşürdeçi erserler... (MaitrH.25.4b/5a₁₄) “Ve yine eziyet₂ eden (biri) iseler, kıskanç₂ gönülleriyle zavallı₂ canlıları günaha₂ sürükleyen (biri) iseler...”

irt birt: “vergi”

kim kayu tınlıg kişi etözinte erken yok yok irt birt asıp üstep ödsüz kolusuz tartıp asıp irt birt kolsarlar bilge bilig boşgunmış bilgelerig tod uçuz kılsarlar... (MaitrH.25.4b₁₄₋₁₅) “Hangi₂ canlılar insan vücudunda iken kötü₂ vergileri₂ çoğalıp₂, vakti gelmeden₂ çekip el koyarak vergi₂ isteseler, hikmet₂ öğrenmiş (olan) bilgeleri değersiz₂ kılsalar...”

ört yalın: “ateş, alev”

örtin yalının yörngenmiş ulug bedük et kötkiler oşuglug etözlerimiz erür. (MaitrH.23.12b₁) “Ateşlerle₂ çevrilmiş büyük₂ et tepeleri gibi vücutlarımız var.”

MaitrH.20.13b₂₃

irkek eren: “erkek, eren”

kamag birle sekiz ygrmi tümen irkek eren şakilar nizvani basınçıntın oztilar.
(MaitrH.3.2a₂₂) “Hepsi ile (toplam) 18.000 erenler₂ Şākyların ihtiras baskısından/zulmünden kurtuldular.”

MaitrH.3.2a₁₂

idiş tavar: “mal”

anı üçün kuvraguluk barktakı orun tüşek tırgeli idiş tavar yıggalı yulalar öçürgeli könglenip ötrü köngülinte inçe sakınçı boltı. (MaitrH.4.4b₁₄₋₁₅) “Onun için bir araya gelecekleri evdeki yer döşek toplayıcıyı, mal mülk toplayıcıyı (ve) meşaleler söndürücüyü hatırlayıp sonra gönlünde şöyle düşünce oldu...”

tsuy ayıg kılınç: “suç, günah”

takı yme aviş tamuda tugmuş tınlag bir anantriş tsuy ayıg kılınç kılmuş erser...
(MaitrH.25.8a₂₁) “Ve yine *Avīci* cehenneminde doğmuş canlı, bir *ānantarya* günahını₂ işlemişse...”

MaitrH.25.8a₂₃, MaitrH.25.8a₂₅

öz yaş: “ömür, yaş”

bolgay kin keligme ödte sekiz tümen yaşlıg tınlıglarning özinte yaşınta maitri atlıg ançulayu kelmiş. (MaitrH.4.10a₂₅) “Maitri böylece, gelecek₂ zamanda yaşları 80.000 (olacak olan) canlıların hayatına₂ gelmiş olacak.”

MaitrH.2.1b₁₂, MaitrH.2.11a₁₆, MaitrH.4.12b₄, MaitrH.10.7b₂₂

tsuy irinçü: “suç, günah, hata”

işidingler sizler tınlıglar kayu erser tsuy irinçü kılıp tınlıglar aviş tamuda tugarlar erser anı sizlerke ayu bireyin. (MaitrH.25.8b₇) “Sizler işitin, günah₂ işleyen canlılar kimlerse (ve) *Avīci* cehenneminde doğarlarsa onu sizlere söyleyivereyim.”

MaitrH.24₄, MaitrH.26.8a₂

söz sav: “söz”

... körüm ongalı böğüş urmak ongalı söz sav ongalı iş ködüg ongalı iltinmek ongalı katagılanmak ongalı ög köngül ongalı dyan sakınç bu sekiz türlüg tüzün yolug sevmiş taplamış kergek. (MaitrH.25.11a₂) “... (Doğru) görüş, doğru düşünce düşünme,

doğru söz₂, doğru iş güç, doğru yaşama, doğru çabalamak, doğru dikkat₂ (ve) doğru yoğunlaşma₂; bu sekiz türlü asil yolu sevmiş₂ (olmak) gerek.”

tiki kög: “ses, gürültü”

ulug ulug tigi kögi ünerler iştilür. (MaitrH.25.7b₂₂) “Çok fazla gürültü₂ sesleri iştilir.”

öl ödüş: “ıslak, rutubet, nem”

etözleringe öl ödüş yukulur. (MaitrH.15.4b₁₈) “Bedenlerine nem₂ toplanır.”

MaitrH.26.10a₂₇

çopa⁹ yaling: “çıplak”

... tileryürçe evdin baktın üngüsinge basutçı bolu yinçke kırkınların çuba yaling yak()r belgürtir. (MaitrH.13.5a₂₂₋₂₃) “... Dilediği gibi evden barktan çıkmasına yardımcı olup ince cariyeleri çıplak₂ gösterir.”

kan kir: “kan, kir”

ayagka tegimlig bodisvt yme kamag ödün örüg amıl könglin yirtinçüdeki tınlıglarıg mün kadag sözlemekte küzedkelir üçün ög karnınta olurup kaltı munçuk erdni kaş atlag erşide urmuş osuglug kalın kan kir yamka arıtı yukulmaz. (MaitrH.11.4a₂₈) “Saygıdeğer Bodhisattva, yine bütün zamanların sakin₂ gönlüyle yeryüzündeki canlıları günah₂ (olacak) söylemlerden koruyup anne karnında oturur, rahipler kıyafetine sarılmış müvcevhre gibi kan (ve) kirle tamamen kirlenmez.”

⁹ Çalışmamızda “çıplak” anlamıyla ele aldığımız *çopa* kelimesinin *çuba* ve *çopa* olmak üzere iki yazılışı bulunmaktadır. Daha önceki çalışmalardan *çopa* kelimesinin tam olarak karşılığını bulamadık. Fakat *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlêgê*’nde kelime *çoba* şeklinde ve “kendir kumaşından dikilmiş astarı olmayan giysi” anlamında yer almaktadır (1981: 438). Eserin Berlin nüshasında Tekin, bu kelimeyi *çuba* olarak okumuş ve dizin kısmında kelimeye “elbise” anlamını vermiştir (TekinMaitr.: 380); metinde ise ikilemenin geçtiği yeri “elbisesiz” olarak çevirmiştir (TekinMaitr.: 235). Maitr.XIII’teki transkripsiyonda ise kelime *çopa* olarak yazılmış ve *splitternackt* (Maitr.XIII: 288) “çıplak” olarak anlamlandırılmıştır.

kan iring: “kan, irin”

munta tugup örmen igin tolپ etözümüteki etimiz olup oprap yirde tüşer kan iring akar barınur. (MaitrH.20.14b₂₂) “Orada doğup, derimiz hastalanıp, bütün vücudumuzdaki etimiz çürüyüp₂ yere düşer, kan (ve) irin akar₂.”

körk mengiz: “güzellik, görünüş”

bu brhmayu bramanning kunçuyı brahmavati atlıg katun alku kunçuylarda oguş töz körtle körk mengiz kut buyan çşaptın bilge biligin yigedmiş. (MaitrH.10.4b₁₃₋₁₄) “Bu *Brahmāyu Brahman*’ın hatunu (olan) *Brahmāvatī* adlı hatun, bütün prenseslerden soy₂, güzel görünüş₂, sevap₂, ahlak (ve) hikmetiyle üstün gelmiş.

MaitrH.1.6a₁₄, MaitrH.2.15a₄, MaitrH.2.15a₈₋₉, MaitrH.3.1b₂₁₋₂₂, MaitrH.10.4b₁₃₋₁₄, MaitrH.11.14a₁₀₋₁₁, MaitrH.13.9a₂₁, MaitrH.16.13a₁₅

asıg¹⁰ tusu: “yarar, fayda”

evritmiş ödte alku tınlıglarka adrançsız köngülin asıg tusu kıltingız. (MaitrH.4.13a₃₀) “Çevrilmiş zamanda bütün canlılara ayırt etmeden/gönlünüzden geldiği gibi fayda₂ sağladınız.”

MaitrH.G.4b₁₄, MaitrH.G.4b₁₆, MaitrH.G.5a₁₀, MaitrH.G.5a₂₃, MaitrH.G.5a₂₇, MaitrH.G.5b₃, MaitrH.G.5b₆, MaitrH.G.6a₄, MaitrH.G.6a₂₃, MaitrH.G.6b₁₇, MaitrH.G.6b₂₉, MaitrH.G.7a₁, MaitrH.G.7a₁₅, MaitrH.G.7a₁₉, MaitrH.G.12b₂₋₃, MaitrH.G.12b₁₄₋₁₅, MaitrH.2.8b₁₀, MaitrH.2.13b₁₄, MaitrH.2.14b₃₀, MaitrH.2.15a₅₋₆, MaitrH.2.16a₈, MaitrH.3.4a₂₂₋₂₃, MaitrH.3.7a₂₆₋₂₇, MaitrH.3.8a₁₄₋₁₅, MaitrH.3.10b₁₂, MaitrH.3.10b₁₃, MaitrH.4.1a₁₇, MaitrH.4.4a₂₁, MaitrH.4.11a₈, MaitrH.11.3b₈, MaitrH.11.10b₁₈₋₁₉, MaitrH.13.9b₁₁, MaitrH.14.6a₆, MaitrH.15.11b₁₇, MaitrH.21.?^{alm}₁₉, MaitrH.26.12a₂₋₃

öng kırtış: “güzel görünüş; renk, deri”

alkuning etözlerindeki öngleri kırtışları altun önglüg bolur. (MaitrH.16.4a₁₇₋₁₈) “Hepsinin vücutlarındaki derileri₂ altın renkli olur.”

MaitrH.3.4.b₃₀, MaitrH.4.10a₁₇, MaitrH.4.10b₂₂

¹⁰ İkilemenin ilk üyesi olan *asıg* kelimesinin *Maitrisimit*’te de diğer Eski Uyğurca metinlerde de *asıg* ve *asag* olmak üzere iki yazımı bulunmaktadır. Röhbörn (UW: 227) ve Clauson (EDPT: 244) bu kelimeyi *asıg* olarak okuduğundan biz de madde başı olarak *asıg* yazdık.

öng mengiz: “biçim, görünüş; güzellik”

ol ayagka tegimlig motgalayan arhant tngridem böğü közin kolti sanınça çkrvr taglarda untunkı öng mengiz bod sınlarag titrü kördi. (MaitrH.4.5a₆₋₇) “O saygıdeğer aziz *Maudgalyāyana* (adlı) ilahi bilgili, gözüyle sayısız *Çakravāḍa* Dağı’nın diğer tarafındaki güzelliğini (ve) vücudunu₂ net bir şekilde gördü.”

kararig karangug: “karanlık”

bükünki kün vijirlag örgün üze olurup bilge biliglig yarukın biligsiz biliglig kararag karangug kargay siz. (MaitrH.14.6a₁₀₋₁₁) “Siz bugün *vajra* tahtına oturup bilgi₂ ışığıyla bilgisizlik/cahillik karanlığını₂ karıştıracaksınız.”

ulag sapag: “sıra, dizi; bağlanma”

kim gang ögüzteki kum sanınça ilkide ertmiş bodisvtlar bu koluda bi yir orunta titrüm tering ulag sapag nomug sakıntılar uktılar. (MaitrH.15.6a₉) “Çünkü Ganj Nehri’ndeki kum sayısı kadar baştan beri gelmiş geçmiş *Bodhisattvalar*, bu zamanda (ve) bu yerde dikkatli (bir şekilde) bağlanma₂ kanununu düşündüler, anladılar.”

MaitrH.15.7a₁₁, MaitrH.15.10a₇, MaitrH.15.13b₃₀

dyan samar: “isiğrak”

alku dyan samarlarda erk türk bolmuş. (MaitrH.G.11b₁₅) “Bütün istiğraklardan₂ (daha) zor₂ olmuş.”

MaitrH.G.4b₂₃, MaitrH.G.10a₂₁, MaitrH.G.11b₉, MaitrH.G.11b₁₅, MaitrH.4.15b₁₉, MaitrH.4.15b₂₉

yek içkek: “şeytan”

savarti atın ataguluk nyaptıçaturt atlg iş ködüg üze dyanka nomka kirmiş sekiz sanvar içinte togmış kutlugların itiglig yaratıglıg paramart atın ataguluk sekiz ygrmi türlüğ boşgutlug nizvanılığ yekig içkekig alingatdurugalı öğretingüçiler... (MaitrH.G.9a₆) “*Svartha* adı verilmiş olan *Jñapticaturtha* adlı işi üzerine, *dhyāna* öğretisine girmiş sekiz *saṃvara* içinde doğmuş mutlu (canlılar), süslü₂ *Paramārtha* adı verilecek olan ihtiraslı şeytanı₂ yenen on sekiz öğrenci...”

MaitrH.11.4a₆

ayığ yavlak: “kötü, fena; kötülük”

edgü edgü oğlanım, ayığ yavlak kılmanglar. (MaitrH.2.8a₂₆) “İyi₂ oğlum, kötülük₂ yapmayın.”

MaitrH.1.9b₂₄, MaitrH.15.10b₁₅, MaitrH.16.3b₁₈, MaitrH.16.13b₇, MaitrH.25.5b₂₁₋₂₂

yir yol: “yer, yol”

vişvakrmi uz tngri tüü türlüğ hua çeçekin yirig yolug iter yaratur erdu. (MaitrH.2.9a₁₁) “Vişvakarman (adlı) usta tanrı çok çeşitli çiçeklerle₂ yolu₂ süslerdi₂.”

bod sın: “vücut”

ol ayagka tegimlig motgalayan arhant tngridem böğü közin kolti sanınça çkrvr taglarda intınkı öng mengiz bod sınılarag titrü kördi. (MaitrH.4.5a₇) “O saygıdeğer aziz Maudgalyāyana (adlı) ilahi bilgili, gözüyle sayısız Çakravāda Dağı’nın diğer tarafındaki güzelliğini (ve) vücudunu₂ net bir şekilde gördü.”

MaitrH.2.5a₂₅, MaitrH.2.11b₂₀

bod bok: “millet, halk”

ol balıkta çakarvart ilig hanlarning keziginte tizikinte gaudam oğuştın tözintin belgürmiş kamag şaki tözlüg bodun bokun üze erklig türklüg şudotan atlg hormuzta tngrike yöleşı ilig han bar. (MaitrH.1.14b₂₆) “O şehirde Cakravartī hanın₂ zamanında₂ Gautamī soyundan₂ gelmiş (ve) Śākya soyundan (olan) bütün halka₂ hükmeden, Tanrı Indra’ya benzeyen, Śuddhodāna adlı güçlü kuvvetli (bir) hükümdar₂ var.”

MaitrH.1.6a₂₀₋₂₁, MaitrH.2.7a₃, MaitrH.3.2a₇₋₈, MaitrH.13.8b₂₆, MaitrH.13.11b₅₋₆, MaitrH.15.13b₂₁, MaitrH.16.8b₂₅, MaitrH.16.10b₁₇₋₁₈, MaitrH.25.10b₁₂

teng tüz: “denk, eş”

kim bodisvtlar birle teng tüz bolsar... (MaitrH.13.1b₁₃) “Kim Bodhisattvalarla denk₂ olursa...”

MaitrH.13.1b₁₇

yok yodun: “imha edilmiş, yok; yokluk”

kayu ödün biligsiz virutak ilig beg kapilavastu balıktaki şakıların ölütlep yok yodun kılmuşinta tengri kızların ogşatı körü kanınçsız körkle körklüg altı kızların bolun alıp kislenti erti. (MaitrH.G.6a₂₇) “Ne zaman bilgisiz hükümdar₂ Virūdhaka, Kapilavastu şehrindeki Śākya₂ öldürüp yok₂ etmişse (onları) tanrı kızlarına benzer görerek, (bir türlü) doymayan güzel₂ altı kızı yanına alıp saklandı.”

idi yok: “yok, mevcut değil; hiç, asla”

yaz ogurda ikinti ay sekiz yangıka tangta keli tört kırk kşan ödte kop kamag nizvanılag idi yoki birle tarkarıp üzüp kop edgüke tükellig bilge biliglig yarukın kop kamag yir suvlarag yarutır yaşutır. (MaitrH.15.10a₁₃) “Yaz zamanında ikinci ayın sekizinde, yeni günde gelerek otuz dört zamanda bütün₂ ihtiraslarını yok₂ (edip) uzaklaştırarak₂ birçok iyiliğe sahip bilge ışıyla bütün₂ yeryüzünü₂ aydınlatır₂.”

toku törü: “töre, örf, kanun”

... kanımlag todumlug köngülin kunçular tokusın törüsün küzedser... (MaitrH.16.16a₁₀) “... doymuş₂ gönlüyle prensesler töresini₂ korusa...”

küg ün: “ses, gürültü”

paşanak tagda antag kügi üni işildi. (MaitrH.2.16b₁₃) “Paşanak Dağı’nda şöyle (bir) ses işildi...”

ig toga: “hastalık”

ig toga emgek tolgak arıtı bolmaz. (MaitrH.4.1b₁₇) “Hastalık₂ (ve) ızdırap₂ tamamen iyileşmez.”

yingak bulung: “taraf, yön”

... törtin yingak bulungka yakın barıp toyın başına bürünüp... (MaitrH.4.4b₄) “... dört tarafa₂ yakın gidip, rahip başına bürünüp...”

at kü: “ad, ün”

atı küsi bilge biligi asılur. (MaitrH.11.16b₁₁) “Ün₂ (ve) hikmeti₂ artar.”

MaitrH.G.5a₁₈₋₁₉, MaitrH.1.14b₂, MaitrH.1.14b₇, MaitrH.13.10a₈, MaitrH.13.10b₁,
MaitrH.21.5a₄

ton kedin: “elbise, kıyafet”

*ne me*¹¹ *ton kedin*te adılmış kördi. (MaitrH.13.4b₁₉) “(Kendisini)
kıyafetinden₂ ayrılmış (olarak) gördü.”

ı ıgaç: “ağaç”

bu yagız yir tag yiş balık uluş ı ıgaç basa basa tepreyür kamşayur.
(MaitrH.15.1a₁₄) “Bu kötü yer, dağ, yayla, şehir₂ (ve) ağaçlar₂ durmadan₂ sallanıyor.”
MaitrH.15.10a₂₀₋₂₁, MaitrH.25.7b₈

yürek buu: “yürek, cesaret”

tngrî katunları yme kentü begleri tngrîlerig taymışların körüp isig özlerin
yüreklerin pooların üzüp... (MaitrH.15.4b₃₀) “Tanrı hatunları yine kendi beylerini (ve)
tanrılarını düşenlerle görüp, canlarını₂ (üzüp), cesaretlerini₂ kırıp...”

dyan sakınç: “istiğrak, yoğunlaşma; dhyāna”

... körüm ongalı böğüş urmak ongalı söz sav ongalı iş ködüg ongalı iltinmek
ongalı kataglanmak ongalı ög köngül ongalı dyan sakınç bu sekiz türlüg tüzün yolug
sevmiş taplamış kergek. (MaitrH.25.11a₄) “... (Doğru) görüş, doğru düşünce düşünme,
doğru söz₂, doğru iş güç, doğru yaşama, doğru çabalamak, doğru dikkat₂ (ve) doğru
yoğunlaşma₂; bu sekiz türlü asil yolu sevmiş₂ (olmak) gerek.”

MaitrH.G.11b₁₀, MaitrH.1.5a₃₀, MaitrH.2.8b₂₂, MaitrH.2.9b₁₋₂, MaitrH.2.8b₂₃₋₂₄,
MaitrH.4.5a₂, MaitrH.4.5a₁₃, MaitrH.10.3a₁₀, MaitrH.15.11b₁₅, MaitrH.25.2a₁₃₋₁₄

¹¹ *Me* kendinden önceki sözcükle birleşerek anlam bütünlüğü oluşturan bir yapıdır (EDPT: 777). Dolayısıyla bu cümlede geçen ve ayrı yazılmış olan *neme* sözcüğünün “ne, hangi” (EUTS: 136) ve “şey, hiçbir şey; buna rağmen” (EDPT: 777-778) gibi anlamları bulunmaktadır. Fakat bu kelimenin diğer bir kaynakta *ne yme* (Maitr.XIII: 273) şeklinde yazıldığı görülür. Erdal da bu kelimeleri *ne yme* (2004: 312) yazımıyla almış fakat çeviride bu kelimeleri kullanmamıştır: *That she saw (herself) separated from (her) clothing* (2004: 313) “Kendini kıyafetinden ayrılmış olarak gördü.” Biz de cümleyi hem Almanca çevirisinden hem de İngilizce çevirisinden yola çıkarak “(Kendisini) kıyafetinden ayrılmış (olarak) gördü.” şeklinde yazdık.

turug orun: “durak, yer, sığınak”

kop edgülnerng turugı ornı bolmış. (MaitrH.16.3b₂₀) “Bütün iyilerin yeri₂ olmuş.”

sü urungut: “asker, savaşçı”

süü urungut ot suv anutung. (MaitrH.16.5b₂₀) “Savaşçıları₂, ateşi (ve) suyu hazırlatın.”

orun ev: “yer, ev”

inçip yme tokuz türlüg tınlaglarnıng ilki eçüleri yaguru kanglarıning evleri barkları oşuglug aviş tamu orunları evleri erür. (MaitrH.25.9a₁₁) “Sonra yine dokuz türlü canlıların ilk ecdatları (ve) yakın atalarının evleri barkları gibi Avici cehennemi (onların) yerleridir₂.”

kut ülüg: “kut, saadet”

kazanmış kangımız zegek tutuk igidmiş ögümüz torku kunçu içimiz begen tutukta ulatı kamag ka kadaşka kut ülüg bolzun. (MaitrH.G.1b₁₃) “Katkısı büyük olan babamız Zegek Tutuk, (bizi) büyüten annemiz Torku Hanım, ağabeyimiz Begen Tutuk ve diğer bütün akraba (ve) arkadaşlarımız saadetli₂ olsun.”

kşan öd: “kısa bir an, an, zaman”

altı kırk kolti sanı şmnu tıgrıning süüsın utup yigedip otuz artuk törtünç kşan öde tüzkerinçsiz burhan kutın bulu yarlıkadı. (MaitrH.1.15b₂₀₋₂₁) “Otuz altı *koṭī* sayısı kadar (olan) *Māra* Tanrısı’nın ordusunu yenip₂, otuz dört zamanda₂ kusursuz₂ *Burhan* saadetini bularak lütfetti.”

MaitrH.G.9a₂₉, MaitrH.4.3b₅₋₆, MaitrH.G.9a₂₄, MaitrH.10.1a₁₅, MaitrH.15.7a₁₂, MaitrH.15.8b₂₆, MaitrH.15.10a₁₂, MaitrH.16.2b₁₆₋₁₇, MaitrH.16.2b₁₉₋₂₀, MaitrH.16.2b₂₂, MaitrH.16.2b₂₄, MaitrH.16.2b₂₇, MaitrH.16.3a₁, MaitrH.16.3a₃₋₄, MaitrH.16.3a₆, MaitrH.16.3a₁₀, MaitrH.16.3a₂₁, MaitrH.16.3b₁

kşan ödün: “kısa bir an, an, zaman”

mahaklp ödte edgü kılınç yığıp tirip bir kşan ödün yme burhan kutınga köşüşüg unitmadı. (MaitrH.1.5a₇) “*Mahākalpa* zamanında iyi işleri bir araya getiren₂ (kişi), kısa (bir) zamanda₂ yine *Burkan* saadetindeki isteklerini unutmadı.”

buyan bögteg: “sevap, iyi amel, yardım”

tört tümen yaşlag yalunguklar artukta artuk buşı çgşaput ulatı buyan bögteg yığıp sekiz tümen dört ming yıl yaşaguçı bolurlar. (MaitrH.3.12b₉₋₁₀) “4000 yaşındaki canlılar daha fazla sadaka (verip), *śīksapāda* ve diğer iyi amelleri₂ biriktirip 84.000 yıl yaşayacak olurlar.”

MaitrH.3.4b₃₁, MaitrH.3.10b₂₃, MaitrH.4.11a₂₆, MaitrH.26.13b₇

kişi yalanguk: “kişi, insan”

bu tınlaglar ne ayıg kılınç kılmişlar erki kim bu muntag ajunta tugup adruk adruk etözleri kişi yalanguk teg yüzleri... (MaitrH.20.1b₂₂) “Bu canlılar nasıl (bir) günah işlemişler ki böyle (bir) âlemde doğup ayrı ayrı vücutları, insan₂ (yüzü) gibi yüzleri...”

MaitrH.3.9b₁₂, MaitrH.3.14a₂₈

tiki çuğı: “gürültü”

ötrü maitri burhan kangı brahmayu purohit sekiz tümen dört ming purohit bramanlar erkin türkin erdinilig evlerin kodup ıdalap ulug tikin çoğın balak uluş bodun bokuntın agar ayag teginü kitumati balıktın ünüp supuşpit yimişlikke barır. (MaitrH.16.10b₁₇) “Sonra *Maitri Burkan*’ın babası *Brahmāpurohita* (ve) 84.000 *purohita Brahmanlar*, güçlerini kuvvetlerini (ve) mücevherli evlerini terk ederek₂, büyük (bir) gürültüyle şehirden₂ (ve) halktan₂ büyük saygı kazanarak, *Ketumatī* şehrinden çıkıp *Supuspa* adlı bahçeye giderler.”

ınal çur: “rütbe, makam sahibi”

antag oglagu antag mengiligin ulgatmış yaşıda ınallar çorlar evlerin barkların kodup toyın dintar bolmazlar erti. (MaitrH.1.1b₁₁) “Bu kadar şefkatli, bu kadar mesut yaşı ilerlemiş ınallar/rütbeliler₂, evlerini barklarını terk edip dindar₂ olmazlardı.”

erdini yinçkü: “mücevher, inci”

inçe kaltı ratnadrha atlıg erdini yinçkü adara ukguluk şastar vitsayahar atlıg şastar... (MaitrH.1.9a₃) “Öyleyse eğer *ratnadrha* adlı mücevher₂, ayrıntılı okunacak olan *vidyā-sāgara* adlı *śāstār...*”

avant tıltag: “sebepe”

kim ol sanga avant tıltag bolzun. (MaitrH.1.4b₁₂) “Şayet o sana sebepe₂ olsun.”
MaitrH.G.8b₃₀, MaitrH.1.13a₂₈₋₂₉, MaitrH.3.3a₂₉, MaitrH.15.9a₇₋₈

yang osug: “yol, usül”

anın amtı süzük könglin tınglanglar, sizlerke maitri burhan birle tuşguluk edgü kılınçlag yang osug ayu bireyin. (MaitrH.4.16b₇₋₈) “Şimdi (beni) temiz gönlünüzle dinleyin (ki) sizlere *Maitri Burkan* ile karşılaşmanız için iyi amelli (bir) yol₂ söyleyiveririm.”

MaitrH.2.13b₁₋₂, MaitrH.13.9b₂₀₋₂₁

sunçuk suvluk: “dilenci kâsesi ve su kabı; kap kâse”

kayu kayu bursong kuvraglarning tonı sunçukı suvlukı unıtı ıdıp munta kalmış bolsar anı işteyü tileyü ırakta kördi başı bürünçüklüg tonıning bulungı salını bulungta bir toyın dyanka olırmışın. (MaitrH.4.4b₁₈) “Hangi₂ toplulukların₂ (rahibi) olursa olsun (kendi) kıyafetini, kabını (ve) suluğunu burada unutup, onu (almak) isteyip₂, geri geldiğinde uzaktan (bakarak) başı kapalı (olan ve) elbisesinin köşesi etrafta sallanan istiğraka durmuş bir rahip gördü.”

çakır tilgen: “tekerlek, çark”

ikinti adakı ulınta mıng eningülüğ çakar tilgen körür. (MaitrH.26.9b₂₇)
“İkincisi, ayağının tabanında bin parmaklı tekerlerk₂ görür.”

MaitrH.2.11b₃₀, 12a₁, MaitrH.3.6a₃, MaitrH.4.1b₂₇

törü toku: “töre, örf, kanun”

antag arag körk mengiz kayu törü toku tutup adan tınlıglarka asag tusu kılmak ne körür sen. (MaitrH.2.15a₄₋₅) “Öyle temiz görünüşlü₂ töreyi₂ tutup, diğer canlılara fayda₂ kılınca sen (bundan) ne (fayda) görürsün?”

MaitrH.4.12a₂₄

süngük yilik: “kemik”

ol emgekke et kırtış süngük yiliklerke tegi örtenür yalar erüyür sizar. (MaitrH.25.4a₂₁) “O ızdıraptan (dolayı) deriden₂ kemiklere₂ kadar (vücudun her yeri) yanar₂, erir, yorgun düşer.”

küç tüş: “sebepe, etken; sayesinde”

yüz kalp üç asanki ötden berü yıgmış kut buyan küçinte tüşinte belgülig bolmış. (MaitrH.26.9b₁₂₋₁₃) “Sayılmayacak kadar çok zamandan beri birikmiş seavplar₂ sayesinde ortaya çıkmış.”

tül tüş: “rüya”

anı amtı sizler bahşılar kentü kentü erdemingilerni üntürüp ol tülning tüşin adartlayu biringler kim kamag yalanguklar işidzünler. (MaitrH.11.3a₃₋₄) “Siz hocalar, şimdi kendi₂ erdemlerinizi çıkarıp (ortaya koyarak) o rüyayı₂ teferruatıyla anlatın ki bütün insanlar onu işitsin.”

şazan nom: “din, kanun, öğreti, anlayış”

mening yme sini birle kavışıp şazanımta nomumta ulug asag tusu bulgusı var. (MaitrH.2.16a₇₋₈) “Benim yine seninle kavuşmamın dinime (ve) anlayışına büyük yarar₂ var.”

tapıg yükünç: “tapma, saygı, secde”

hua çeçeklig tapıgımın yükünçümün birle alı yarlıkang. (MaitrH.27.3b₃) “(Benim) çiçekli₂ saygı (ve) hürmetimi alarak lütfedin.”

2.1.1.2. Sıfatlardan Oluşturulmuş İkilemeler

yarsınçig yavlak: “pis, tiksindirici”

kurt kovşap aragsazlag barık oydaki teg yarsınçığ yavlak yıdlar yıdıyur. (MaitrH.20.14b₂₄) “Kurtların kaynaştığı kirli pislik çukurundaki/tuvaletteki gibi pis₂ kokular kokuyor.”

ters azag: “ters, yanlış; yoldan çıkmış”

bişinç ters azag dintarlarning nomın törüsin yarutsar tamtursar bu biş türlüğ tınlaglar otguratı paratyakanarak tamularda tugarlar. (MaitrH.25.9b₁₉) “Beşincisi, kötü₂ dindarların öğretileriyle₂ aydınlanırlarsa₂ bu beş türlü canlılar tekrar *Pratyekanaraka* cehennemlerinde doğarlar.”

yıparlag yıd: “kokulu koku; koku”

basa basa yıparlag yıdın katıklıg yil esin esneyür. (MaitrH.2.2a₁₅) “Durmadan₂ kokulu₂ sert rüzgâr₂ esiyor.”

adartsız tüp tüz: “ayırmadan, olduğu gibi; dürüst”

alku tınlıglar üze adartsız tüp tüz köngüllüg yarlıkar. (MaitrH.1.16b₁₆) “Bütün canlılara dürüst₂ gönüyle lütfeder.”

küvençeng sevinçeng: “gururlu, sevinçli”

kim yme küvençeng sevinçeng köngüllüg erserler... (MaithH.25.5b₂₈) “Şayet yine gururlu (ve) sevinçli gönüllü iseler...”

küvez katkı: “gurur, kibir, katı; gururlu ve katı”

yime küvez katkı köngüllüg sasıçı ernalıg kövençin sıgılı buzgalı üçün iduk etözin sasıçı etözin belgürtüp sasılıkta kirip olma yapa olurdı. (MaitrH.G.4a₂₄) “Yine, gururlu (ve) katı₂ gönüllü çömlekçinin kibrini bozmak için₂ mübarek vücuduyla çömlekçi kılığında belirip, çömlek yapılan yere girip çanak çömlek yapardı.”

arığ süzük: “temiz”

öngre arag ögüzlerde arag süzük suvlar akarlar. (MaitrH.14.6a₂₅) “Önce temiz nehirlerde temiz₂ sular akar.”

MaitrH.4.10b₉₋₁₀, MaitrH.11.10a₂₇, MaitrH.14.6a₁₃, MaitrH.14.6a₁₇₋₁₈,
MaitrH.26.10a₂₄, MaitrH.26.10a₂₆, MaitrH.26.11b₄₋₅

arığ silig: “temiz”

biş türlüg upasanç çhşaputın arag silig küzedür. (MaitrH.11.4a₁₄₋₁₅) “Beş türlü *upāsikā*, ahlak kaidesini temizce₂ korur.”

uçuz yinik: “ucuz, değersiz, hafif”

kutsuz kuvi tınlığ kim muni oşuglug kutlug ülüglüg tınlığ uçuz yinik sakınıp tod tolı kılım. (MaitrH.4.4a₄) “Bunun gibi kutlu₂ canlıyı saadetsiz₂ (ve) ucuz₂ canlı (diye) düşünüp değersiz₂ kıldım.”

titik odug: “zeki, uyanık”

anta togup titik odug üçün emgeksiz tolgaksız nirvanka barır. (MaitrH.G.10b₆₋₇) “Orada doğup zeki₂ (biri olduğu) için ızdırapsız₂ (bir şekilde) *Nirvāṇa*’ya varır.”

otgurak katag: “sağlam, emin; inançlı”

amtı men bükünki kün ök ordu karşı kodup toyın dintar bolayın ötrü otgurak katag könglin örgünintin kodı inti. (MaitrH.15.13a₁₀₋₁₁) “Şimdi ben, bugün saray₁₂ terk edip dindar₂ olayım (dedi ve) sonra inançlı₁₂ gönlüyle tahtını bırakıp indi.”

ezük armak: “yalan, sahte, aldatıcı”

ezük armak savag... (MaitrH.10.4b₂₅) “Yalan₂ sözü...”

çöbik bulganyuk: “pis, kötü, bulanık”

ıngri bahşıya, bu muntag biş çöbik bulganyuk iritmiş kışga özte yaştı burhanlar yırtinçüde blgürdi tip timiş. (MaitrH.2.1b₁₁) “Üstat tanrıya, böyle beş (türlü) kötü (ve) bulanık (olan) kısa hayatta₂ Burkanlar yeryüzünde belirdi, deyip demiş.”

türk türkiş: “güç kuvvet; güçlü kuvvetli”

bu bizing inimiz türk türkiş uluşta balıkta utarapurv yingaktın yorır üçün ayagka tegimlig maitri bodısvtning edgüsin edremin anın amtı mungar kingürü ayu

biring. (MaitrH.1.4b₃) “Şimdi bizim güçlü₂ küçük kardeşimiz, şehirde *Uttarapūrva* tarafından yürüdüğü için saygıdeğer *Maitri Bodhisattva*’nın iyiliğini (ve) faziletini ona ayrıntılı bir şekilde söyleyiverin.”

köni tüz: “doğru düzgün”

ayagka tegimlig köni tüz tuyuglı kop kamag nomlarag uktaçı bilteçi tngri tngrişi burhan bolgay siz. (MaitrH.16.7b₉) “Saygıdeğer, doğru₂ duygulu (ve) bütün₂ öğretileri bilen₂ Tanrı Tanrısı *Burkan* olacaksınız.”

adınçığ mungadınçığ: “şaşırtıcı, olağanüstü”

adınçığ mungadınçığ elp bulguluk altı türlüğ edler birle tuşmış erür biz. (MaitrH.3.3b₄) “Olağanüstü₂ (ve) zor bulunan altı türlü servetlerle karşılaşmış oluruz.”
MaitrH.4.8b₇

telim taşım: “çok, sayısız”

telim taşım bay barımlıg sansız öküş kotişvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmış teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiş kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didiminga pasakınga ogşatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluşta... (MaitrH.G.12a₁₁₋₁₂) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları üzerini kaplamış gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ *Ketumatī* adlı şehirde₂...”
MaitrH.1.1a₁₁

bilge böğü: “bilge, bilgili kişi”

tıdıgsız tutugsız tükel bilge böğülüğ erdemi yme artuk adınçığ ermiş. (MaitrH.2.12b₄) “Engelsiz₂ tam bilgili₂ erdemi de son derece özel₂ imiş.”

kraja boyunluk: “elbiseli, boyunluklu; elbiseli (rahip kıyafeti)”

kin ödün mening şazınımta nomsuz törüsüz çgsaptsz kraja boyunlag gotrabumuk atlıg toyınlar bolgaylar. (MaitrH.3.8b₁₃) “Gelecek zamanda benim dinimde öğretisiz₂ (olan), ahlak kurallarına uymayan, elbiseli₂ *gotrabhū* adlı rahipler olacak.”

ulug bedük: “ulu, büyük”

... *adgar atların yarataglag körtle kangılar ulug bedük ud ingek bukalar koduz ögüzler todun turpı buzagular irk erkek teke oğlag tült orun eşük tüşek ton etük itig yaratag aş içgü tarıg...* (MaitrH.1.10a₂₆₋₂₇) “... aygır atlarla donatılmış güzel kağnılar, büyük₂ sığırlar, inekler, boğalar, yabani öküzler, küçük danalar₂, buzağılar, koyun, keçi, teke, oğlak; yastık, yer, örtü, döşek, kıyafet₂, süs₂, yiyecek içecek (ve) darı...”

MaitrH.10.2a₁₅, MaitrH.10.6b₁₀, MaitrH.11.6b₇₋₈, MaitrH.15.4a₁, MaitrH.20.1a₁₃, MaitrH.20.1b₇, MaitrH.20.13a₇, MaitrH.20.13b₂₅₋₂₆, MaitrH.20.14b₃, MaitrH.23.11b₇, MaitrH.23.12b₁, MaitrH.25.4a₁₃, MaitrH.25.4b/5a_{30-5b1}, MaitrH.25.5b₂, MaitrH.25.7b₁₉₋₂₀, MaitrH.25.9b₆, MaitrH.25.9b₂₃, MaitrH.25.10b₁₋₂

mungadıncığ adınçığ: “şaşırtıcı, olağanüstü”

mungadıncığ adınçığ ne savlar işidür men. (MaitrH.11.14b₈) “Şaşırtıcı₂ (olan) ne sözler işitirim.”

MaitrH.13.1b₇₋₈

bilge biliglig: “bilge, hikmetli, bilgili kişi”

ol tınlag tükel bilge biliglig burhan atanur. (MaitrH.2.6a₁₅) “O canlıya tam bilgili₂ *Burkan* denir.”

MaitrH.2.4a₃₀, MaitrH.2.4b₂₀, MaitrH.2.15b₂₇₋₂₈, MaitrH.3.5b₃₀, MaitrH.3.7a₃₁, MaitrH.3.8a₅, MaitrH.4.5b₂₅, MaitrH.4.6a₂₁, MaitrH.4.7b₁₁₋₁₂, MaitrH.4.11a₂₂₋₂₃, MaitrH.11.14a₇₋₈, MaitrH.14.6a₉, MaitrH.15.5b₁₉, MaitrH.15.6a₁₈, MaitrH.15.10a₁₄₋₁₅, MaitrH.16.2a₁₄, MaitrH.16.9b₅, MaitrH.27.2₁₂₋₁₃

kin kelir: “sonra, gelecek (zaman)”

kin kelir ödün sekiz tümen yaşlag tınlaglar özinte yaşında maitri atlıg ançulayı kelmiş munçulayı kop kamag nomug ukmış. (MaitrH.4.12b₃) “Gelecek₂ zamanda 80.000 yaşındaki canlıların hayatına₂ *Maitri* adlı (*Burkan*) öylece gelmiş (ve) bunun gibi bütün kanunları bilmiş (olacak).”

MaitrH.G.12a₄, MaitrH.3.12a₄, MaitrH.3.12a₁₈₋₁₉, MaitrH.4.1b₇, MaitrH.4.10b₂₃, MaitrH.4.11a₄, MaitrH.4.13b₂₀, MaitrH.4.14a₁₆

köp kalın: “çok, sayısız”

köp kalın tınlıglarag tüzün maitri bodsvt birle sokuşturkalır üçün...

(MaitrH.4.6b₈) “Sayısız₂ canlıları asil *Maitri Bodhisattva* ile karşılaştırmak için...”

MaitrH.11.4b₁₉₋₂₀

kolti nayut: “sayısız”

kim ol nomug işidip kolti nayut sanınça tınlaglar kutka tegirler.

(MaitrH.27.7b₁₃) “Çünkü sayısız₂ canlılar o öğretiyi işitip saadete ulaşırlar.”

MaitrH.23.9a₅

igil karti: “bayağı, sıradan, basit”

adan adan şamnançlarning yok bar münlerin yazukların adan adan igil karti kişilerke ayaglayu yongadılar. (MaitrH.21.4b₄₋₅) “Diğer₂ *bhikşuñıların*, olsun olmasın, günahlarını₁₂ diğer₂ sıradan₂ kişilere kötüleyerek iftira attılar.”

MaitrH.20.b₁₀

ödüş özlüg: “diri, canlı, yaşayan”

kop kamağ ödüş özlüg tınlag oğlanın yogant ödteki ot gibi... (MaitrH.15.6b₂₉)

“Yaşayan₂ bütün₂ insanoğullarını *yogānta* zamanındaki ateş gibi...”

az almır: “hırs, tutku; hırslı”

az almır iğın iğlemiş emgeklig tınlıglarka iğinge yaraşı em örünteg sudur aglık titir. (MaitrH.G.7b₁) “Hırslı₂, hasta olmuş (ve) ızdıraplı canlıların hastalığına uygun/iyi gelen ilaç₂ *sūtra* hazinesidir.”

MaitrH.15.3b₂₈, MaitrH.24₁

ulug kutlug: “kutlu, saadetli, ulu; seçkin”

sekiz tümen tört ming ulug kutlug bramanlarning sumanta ulatı sekiz tümen tört ming kızları togarlar. (MaitrH.11.12a₂₇₋₂₈) “84.000 saadetli₂ *Brahmanların Sumanā* ve diğer 84.000 kızları doğarlar.”

adınçig tanglançig: “hayrete şayan, şaşırtıcı; eşsiz, değerli”

adinçig tanglançig bahşining kunçuylag erdinisi tüller körmiş.
(MaitrH.11.3a₁₁) “Eşsiz (ve) değerli hocanın kraliçeler mücevheri (olan eşi) rüyalar görmüş.”

kin kelime: “sonra, gelecek (zaman)”

sen kin kelime ödte sekiz tümen yaşlıg tınlaglar özinte şanki çakaravart ilig han yiti erdini... (MaitrH.4.3b₁₁) “Sen, gelecek zamanda yaşları 80.000 (olacak olan) canlıların hayatında *Şankha Cakravartī* hanın₂ yedi mücevheri...”

MaitrH.4.10a₂₄, MaitrH.4.14a₂₆, MaitrH.4.13b₁, MaitrH.4.14b₉, MaitrH.4.14b₁₅,
MaitrH.11.15a₃₀, MaitrH.16.10₂₃

idiz üksek: “yüksek, kutsal”

... ayagin evinge kigürüp idiz üksek orunlarka olgurtup tataglıg süçiglig aşın içgün tapınur udunur erdi. (MaitrH.3.11b₆) “... Hürmetle evine sokup, yüksek₂ yerlere oturtup lezzetli₂ yiyeceği (ve) içeceğiyle saygı gösterirdi₂.”

irinç çıgay: “fakir, yoksul”

... irinç çıgay tınlıglarag tod tolvı kalsar... (MaitrH.25.7b₁₁) “... fakir₂ canlıları (iyice) sefil₂ yaparsa...”

MaitrH.3.14a₂₇, MaitrH.25.10b₁₅

teng tuş: “eş, aynı”

anın uçuz ermez yirtinçülüğ ed tavar üzeki asag tusu birle teng tuş kılğalı.
(MaitrH.3.8a₁₅) “Onu, dünyevi mal mülk üzerindeki fayda₂ ile eş görenler (gibi) değersiz olmaz.”

esen tükel: “sıhhatli, iyi bir hâlde”

tükel bilge tngri tngri burhan aning emgekin körü serü umatın anasının etözin belgürtüp yılıg yumşag savın avıtu ıduk elgin enikte işin işlep kençkiesin yup esen tükel balıkka tegürü ilitdi. (MaitrH.G.4a₁₈₋₁₉) “Tam bilge Tanrı Tanrısı *Burhan* onun ızdırabını görerek₂, annesinin kılığına girip, ılımlı₂ sözleriyle (onu) avutup, kutsal eliyle son işini yaparak, yavrucuğunu yıkayıp sağlıklı₂ bir şekilde şehre götürdü.”

tod tol(v)¹²: “sefil, değersiz, alçak, kötü”

ne üçün öz iligin kebez terip tod tolı kişi osuglug böz tokudı erki.
(MaitrH.3.1b₂₅) “Niçin kendi eliyle pamuk toplayıp değersiz₂ bir kişi gibi bez dokudu ki?”

MaitrH.G.6b₃, MaitrH.4.4a₄, MaitrH.25.7b₁₂

ada tuda: “tehlike, tehlikeli”

ada tuda tınlaglar aning köligesinte olurup ögirürler sevinürler.
(MaitrH.16.10b₈) “Tehlikeli₂ canlılar onun gölgesinde oturup sevinirler₂.”

MaitrH.2.14b₁₃, MaitrH.16.11a₁₈

agar ulug: “ağır, büyük, ulu”

ıngri ıngrisi burhanning agar ulug kutadmaklıg belgülerin yme begiz belgülig işidü kanınçsız nomın tıngladımız. (MaitrH.2.13b₂₄) “Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın ulu₂ kurtuluş işaretlerini (ve) yine belli₂ (ki) dinlemeye doyulmayan öğretiyi dinlediniz.”

çin kirtü: “doğru, gerçek”

çin kirtü nomlug ogulçakım yaltrıyu yaşuyı oluru yarlıkar. (MaitrH.3.6a₁₄)
“Doğru₂ (ve) adaletli oğulcuğum aydınlanarak oturup lütfeder.”

MaitrH.2.12a₆₋₇, MaitrH.2.12a₅,

tüz köni: “hakikatli, gerçek; doğru düzgün”

¹² Metnimizde ikilemenin ikinci kelimesinin *tolı* ve *tolıvı* olmak üzere iki yazımı mevcuttur. Diğer bir çalışmada ise kelime *tolıy* (KedimkiMaitr.: 169) olarak geçmektedir. Tekin de *tod*’ın hemen yanındaki *tolı* kelimesinin eş anlamlısı olması ihtimalini belirterek kelimeyi *tolı* olarak yazmıştır (TekinMaitr.: 294). Kelimenin “twlyy” (BTIX: 37) şeklindeki transliterasyonundan *toluy* olarak yazılabileceği de muhtemeldir. BTIX: 37’de yazar bu kelimenin her ne kadar *tod* kelimesinin eş anlamlısı gibi görünse de aynı kökten gelip gelmediğine karar verilmesinin mümkün olmadığını belirtir. Ayrıca ikileme Şen’in tezinde *tod tolıvı* “aşağılık, değersiz” (2002: 286); Bektaş’ta *tod tolı* “fena” (2014: 102); *Altun Yaruk*’ta *tod tolıvı* (AY 419/5) “kötü”; *İnsadi-sūtra*’da ise *tod tolıvı* (BTIII: 44) “utanç verici, rezil” anlamıyla geçmektedir. Bu kullanımları da göz önünde bulundurarak ikilemenin ikinci kelimesini *tolıvı* yazdık.

çin kirtü tüz keriñsiz tüzü köni tuymakka tegmiş tüzün tınlag erür.
(MaitrH.2.12a₇) “Gerçek₂ (ve) kusursuz₂ doğruyu₂ duymaya/hissetmeye erişmiş asil canlıdır.”

MaitrH.10.1b₁₆

birer evin: “tane tane”

birer evin tüüleri ongaru evrilip tegzinçlenip tururlar. (MaitrH.2.5a₂₇) “Tane tane saçları sağa doğru kıvrılıp₂ durur.”

MaitrH.26.10a₂₁

kop kamag: “bütün, hepsi”

kop kamag bilge bilig boşgunmakka ujik bitig bahşı oşuglug erür.
(MaitrH.11.14a₁₇) “Kitap₂, bütün₂ bilgileri₂ öğrenmede hoca gibidir.”

MaitrH.2.8a₁₃₋₁₄, MaitrH.2.9b₂₉, MaitrH.2.14b₂₁, MaitrH.2.14b₂₂, MaitrH.2.14b₂₄,
MaitrH.2.15b₂₈, MaitrH.3.6b₈, MaitrH.3.8b₁₈, MaitrH.3.8b₂₀, MaitrH.4.2b₁₉, MaitrH.4.8a₆,
MaitrH.4.9b₁₂, MaitrH.4.12a₇, MaitrH.4.12b₅, MaitrH.4.13a₁, MaitrH.4.13b₁₂, MaitrH.10.2a₂₀,
MaitrH.10.5a₃, MaitrH.11.4a₁₁, MaitrH.11.6a₁₉, MaitrH.11.6b₁₆₋₁₇, MaitrH.11.9a₂₁,
MaitrH.11.9a₂₅, MaitrH.11.11a₆₋₇, MaitrH.11.15a₁₄₋₁₅, MaitrH.11.15a₂₃₋₂₄, MaitrH.11.16b₅,
MaitrH.11.16b₁₂, MaitrH.13.7a₇, MaitrH.13.8b₁₇, MaitrH.14.6a₄₋₅, MaitrH.14.7a₂₄,
MaitrH.15.2b₆, MaitrH.15.5b₂₂, MaitrH.15.6b₂₈, MaitrH.15.10a₁₂, MaitrH.15.10a₁₅,
MaitrH.15.10b₁₂₋₁₃, MaitrH.15.11b₁₁, MaitrH.15.14a₁₆₋₁₇, MaitrH.16.1b₆, MaitrH.16.3b₁₈,
MaitrH.16.3b₂₁, MaitrH.16.4a₁₅, MaitrH.16.4a₁₉, MaitrH.16.7a₁₆, MaitrH.16.7b₉,
MaitrH.16.8a₂, MaitrH.16.8b₂₉, MaitrH.16.12b₈₋₉, MaitrH.16.15a₁₂, MaitrH.16.15b₁₁,
MaitrH.16.15b₁₄₋₁₅, MaitrH.21.?a₁₁, MaitrH.26.8a₁₆, MaitrH.26.12a₂, MaitrH.26.12b₂,
MaitrH.26.12b₈₋₉, MaitrH.27.1b₂₆₋₂₇, MaitrH.27.4b₂₀

irinç yarlıg: “fakir, perişan, zavallı”

ança ança irinç yarlıg tınlag oğlanı kuvrag mung tagka tegmiş erürler.
(MaitrH.15.6b₄) “Bunca₂ fakir₂ insanoğlu topluluğu ızdıraba₂ ulaşmış olur.”

MaitrH.1.7b₁₉, MaitrH.1.12b₄, MaitrH.2.6b₂₉, MaitrH.2.7b₂, MaitrH.2.8a₉,
MaitrH.4.3a₁₉, MaitrH.4.11b₁₄, MaitrH.11.4a₁₂₋₁₃, MaitrH.16.7a₂₁₋₂₂, MaitrH.16.13b₂,
MaitrH.20.1a₂₀, MaitrH.25.4b/5a₁₃, MaitrH.25.6a₁₄

yok çıgay: “yoksul, fakir”

yime irinç yarlıg yok çıgay... (MaitrH.1.7b₁₉₋₂₀) “Yine perişan₂, fakir₂...”
MaitrH.3.4b₁₂, MaitrH.4.3a₁₉

ezük yazuk: “yanlış, hata, günah, suç”

anta ötrü ayagka tegimlig maitri bodiswt artukta artuk ögrünülüg sevinçlig bolup ezök yazak köküş önglög körtle közin badari bramanag titirü körüp inçe tip tidi. (MaitrH.2.2a₂₀₋₂₁) “Bundan dolayı saygıdeğer *Maitri Bodhisattva*, fevkalade₂ sevinçli₂ olup, suçlu₂ (ve) mavi renkli güzel gözüyle *Badhari Brahman*’a dikkatle bakıp, şöyle deyip dedi...”

körüm kögüzlüg: “düşünceli”

takı yeme az kılınçlag övke köngüllüg biligsiz müntrük kövenç köngüllüg (ters) körüm kögüzlüg tınlıglarning erigin barıgın otgurak uka yarlıkar erdi. (MaitrH.G.4b₃₀) “Yine hırslı, öfkeli, bilgisiz₂ (ve) gönlünde kibir olan yanlış düşünceli₂ canlıların davranışlarını₂ muhakkak öğrenerek lütfederdi.”

ulug karı: “ulu, yaşlı, muhterem”

bu savag işidip angsız ögrünçülüğ sevinçlig bolup badari braman ulug karı bükülmüş etözin kirt kurt külçire inçe tip tidi. (MaitrH.1.10b₈) “*Badhari Brahman* bu sözü işitince, tamamen sevinçli₂ olup, yaşlı₂ (ve) bükülmüş vücudu ile kıkır kıkır gülererek, şöyle deyip dedi...”

MaitrH.G.4a₃₀, MaitrH.1.12b₁₂, MaitrH.1.7b₁, MaitrH.2.4b₁₄, MaitrH.2.4b₁₀

ezük yalğan: “sahte; yalan yanlış”

yime agı baramka azlanmakın başsız közsüz ezük yalğan savın sini sökti. (MaitrH.1.14a₂₀) “(O *Brahman*) yine mal (ve) servet kıskançlığı (yüzünden), çarpıtılmış₂ yalan yanlış sözlerle seni azarlar.”

otguratı tüzün: “sağlam, soylu, emin, asil”

otguratı tüzün maitridin adralmaklag açığ emgekke badari bramanning yüreki yarılıp isig kan kusup etöz kodgay. (MaitrH.1.13b₅) “*Badhari Brahman*, asil₂ *Maitri*’den ayrılma acısına₂ (dayanamayıp), yüreği yarılarak, sıcak kan kusup ölecek.”

titik sikiz¹³: “zeki, uyanık; titiz”

bulganmaksız telgenmeksiz tözlüg titik sikiz otgurati otguraki üçün arhant kutın bulup taymak tüşmekke arıtı korkmaz. (MaitrH.G.11b₁) “Kızmayan₂, asil, uyanık₂ (ve) emin₂ (biri olduğu) için aziz saadetine ulaşp, kayıp düşmekten asla korkmaz.”

MaitrH.G.4b₂₆, MaitrH.G.9a₁₈

ulug agar: “ulu, büyük, şerefli”

... kumbatılar lular urungutları teng teng itig yaratıg künteki asguk iliglerinte tuta ulug agar ayamakın paşanak tag tapa barırlar. (MaitrH.1.3b₁₈) “... *Kumbhāṇḍalar* (ve) ejderler savaşçıları dizip/dize₂ getirip, ellerinde (çeşitli) süsleri₂ (ve) bayrakları tutup büyük (bir) saygıyla *Paşānak Dağı*’na doğru giderler.”

asanki nayut: “sayısız”

biş ajun tınlıglarıg urunçak teginmiş biş ygrmi asanki nayut sanınca tınlıg oglanınıg umuıgı inagı kin kelir ödün sekiz tümen yaşlıg tınlıglarınıg özinte yaşınta tört erdinin yaratıglıg... (MaitrH.G.12a₃) “Beş âlemdeki canlılara rehin olmuş (ve) gelecek₂ zamanda yaşları 80.000 (olacak olan) canlıların hayatında₂, on beş (ve daha) sayılmayacak kadar çok insanoğlunun ümidi (olacak) mücevherle donatılmış...”

bögü biliglig: “bilgili”

ikinti kamag gang ögüz içinteki kum sanınça üç ödkı bögü biliglig burhanlarınıg bahşıısı bolmuş, uşnır lakşanlag töpüleri üze yinçürü töpün yükünmiş nom erdini titir. (MaitrH.G.7a₂₄) “İkincisi, bütün Ganj Nehri içindeki kum sayısı kadar üç zamandaki bilgili₂ *Burkan*ların hocası olmuş, *uşñĩrsaşĩrsa lakşana*lı başları üzerine eğilerek secde etmiş *dharmā* mücevheridir.”

¹³ İkilemenin ikinci üyesi olan *sikiz* kelimesi için farklı yazılış ve anlamlar bulunmaktadır. Kelime, *KedimkiMaitr.*: 97, 111 ve 106’da *sekiz* olarak okunmuş ve kelimeye “titik, hüşyâr” (uyanık, akıllı) anlamı verilmiştir. *TekinMaitr.*: 46’da kelime *sekiz* olarak okunmuş ve kelimenin geçtiği ifade “sekiz yanlış şuur” olarak çevirmiştir. Fakat *Tekin*, *sikiz* kelimesinin ilk bakışta “sekiz” anlamında olduğunu, ancak örnekler incelendiğinde kelimenin eğer *sek-/sik(g)*- kökünden gelmişse *sikiz*in bu kökten türeyen bir kelime olduğunu ve *verstehen* “kavramak” anlamına geldiğini ifade etmektedir (BTIX: 35). Ölmez, *Tekin*’in bu ifadesindeki örneği her ne kadar *sézig* (2017: 291) olarak verse de biz *sikiz* olarak yazdık.

MaitrH.2.12b₂₅, MaitrH.3.2b₂, MaitrH.10.1b₂₄, MaitrH.26.9a₁₀

odug sak: “zeki, uyanık, kurnaz”

ilkisizde berü bu sansar içinte tınlaglar tört türlügel kelgin nizvanilig karımların tegrikmiş tokuz türlügel temir bagka üleşi nizvanilag odug sak kapagçıların küzedmiş tört türlügel az kılınçlıg kapag tünğlüklerin övkelig kılınçlıg işikin yaratmış. (MaitrH.G.8a₁₄) “Ezelden beri bu *Saṃsāra* içindeki canlılar dört türlü ihtiras seliyle çevrilmiş, dokuz türlü demir bağlara bağlanıp, ihtiraslı (ve) kurnaz₂ kapıcılar (tarafından) gözetilip dört türlü hırsın kapı (ve) pencereleriyle öfke amelinin kapısını yaratmıştır.”

MaitrH.1.14b₁₅₋₁₆, MaitrH.1.15b₂₇, MaitrH.2.17b₁₈₋₁₉

yılıg yumşak: “sıcak, yumuşak, ılımlı”

kişi etözinte tugmışta yılıg yumşak köngüllügel köni kirtü eraser... (MaitrH.21.2a₁₋₂) “İnsan vücudunda doğduğunda yumuşak₂ gönüllü (ve) dürüst₂ ise...”

MaitrH.G.4a₁₇, MaitrH.25.2b₁₆

tüzün kutlug: “soylu, kutlu; asil”

kamag birle ygrmi artukı yiti türlügel tüzün kutlug tınlıgların tıkmış teg tolu tüzün bursang kuvrag erdini titir. (MaitrH.G.9a₁₁) “Hepsi ile 27 türlü asil₂ canlıları kaplamış gibi dolu (olan) asil cemaat₂ mücevheridir.”

MaitrH.G.9a₁₄, MaitrH.G.11b₁₇₋₁₈, MaitrH.1.7a₃₀

karti igil: “dünyevi, yapay”

anta ötrü paynkiki urı şordapan kutın bulup ulug agar ayamakın tngri tngrişi burhantın boşug yarlag alıp karti igil etözin bahşısı badarika ol savlarag ögrünçü iştürğeli dkşanapt ilke ünüp bardı. (MaitrH.2.17a₂₉) “Bundan dolayı *Paiṅika* oğlan *Şrota-āpanna* saadetine erişip, büyük (bir) saygıyla Tanrılar Tanrısı *Burka*’dan onay₂ alıp dünyevi₂ bedeniyle hocası *Badhari*’ye o sözleri sevinçle duyurmak için *Dakṣiṇāpatha* ülkesine çıkıp gitti.”

MaitrH.2.14b₂

king alkıg: “geniş, uzak; bol”

ulug bedük tag teg etözi bolur kısıl tag teg king alkıg karnı bolur.
(MaitrH.25.10b₃) “Büyük₂ dağ gibi vücudu olur, kızıl dağ gibi geniş₂ karnı olur.”

MaitrH.1.5a₂₃, MaitrH.1.14b₁₉, MaitrH.2.5b₁₇, MaitrH.26.10b₁₇₋₁₈

edgü ögli: “iyi, akıllı”

sansar içinteki ödüş özlüg tirig tınlıg yalınguk oğlanı üze maitri edgü ögli köngül yada yarlıkadı. (MaitrH.1.5a₂₋₃) “Maitri, Saṃsāra içinde yaşayan₄ insanoğlu üzerine iyi (ve) akıllı gönül/düşünce yayarak lütfetti.”

MaitrH.G.5a₂₆, MaitrH.1.5a₂₋₃, MaitrH.1.5a₁₁, MaitrH.1.5a₁₃, MaitrH.1.5a₁₅, MaitrH.1.5a₂₉, MaitrH.2.7b₂₂, MaitrH.2.7b₂₅₋₂₆, MaitrH.2.8a₁₂, MaitrH.2.8b₂₆, MaitrH.2.9a₂₈, MaitrH.2.14a₉, MaitrH.2.14a₂₅, MaitrH.10.2a₂₋₃, MaitrH.10.3a₉₋₁₀, MaitrH.11.6b₁₈, MaitrH.13.11b₁₆, MaitrH.13.12b₁₃, MaitrH.15.11b₁₃, MaitrH.16.7a₁₇, MaitrH.16.8a₃, MaitrH.16.8a₁₇, MaitrH.16.16a₇₋₈

ming tümen: “bin, on bin; on binlerce”

... otuz tigit oğlanı tokuz ilçi bilgisi ming tapınur tümen içrekileri birle ming tümen yılka tegi il aşayı yarlıkamakları bolzunlar. (MaitrH.G.1a₂₆) “... otuz şehzade, dokuz bakana bin hizmet eden on bin içerdekiler/saraydakiler ile on binlerce₂ yıla kadar (Uygur) devletini yöneterek lütfedip mutlu olsunlar.”

ulug küçlüg: “büyük, güçlü”

ulug küçlüg tıgriler kök kalık yüzinte tıkmış teg tolu turdılar. (MaitrH.2.16b₁₁)
“Büyük (ve) güçlü tanrılar gökyüzünü₂ kaplamış gibi dolu durdular.”

MaitrH.G.11b₂₀, MaitrH.1.1a₄₋₅, MaitrH.1.3b₁₃, MaitrH.1.7a₄₋₅, MaitrH.1.7a₁₇₋₁₈, MaitrH.1.13a₁₉, MaitrH.1.15b₈, MaitrH.2.2a₄, MaitrH.2.7a₂₉, MaitrH.2.8b₁₃, MaitrH.3.10b₁, MaitrH.4.3b₂₃, MaitrH.4.3b₂₅, MaitrH.4.6b₂₄₋₂₅, MaitrH.4.7a₁₂, MaitrH.10.2b₁₂, MaitrH.10.2b₁₇, MaitrH.10.5a₁₆, MaitrH.11.3b₂₅, MaitrH.11.4.b₃₀, MaitrH.11.9b₂₅₋₂₆, MaitrH.11.10a₁₁₋₁₂, MaitrH.13.8a₂, MaitrH.15.5b₂₇, MaitrH.16.11a₄, MaitrH.16.11a₁₉, MaitrH.16.11b₁₇, MaitrH.16.12b₂₋₃, MaitrH.16.13a₂₄₋₂₅, MaitrH.27.1b₁₆, MaitrH.27.7a₁₈₋₁₉

yılınçga yumşak: “ılık, yumuşak”

bişinç pantatu kebez teg yılınçga yumşak iligi erür. (MaitrH.2.5a₁₄₋₁₅)
“Beşincisi, pamuk₂ gibi yumuşak₂ elidir.”

MaitrH.3.9b₁₃₋₁₄, MaitrH.11.9a₁₃, MaitrH.16.15a₁₀, MaitrH.26.10a₁₉, MaitrH.27.10b₂₁

köni kirtü: “doğru, gerçek”

tört köni kirtü nomlug uluṣlar üze erk tartgay. (MaitrH.11.13b₁₉) “Dört gerçek₂ dharmalı şehirlere hükmedecek.”

MaitrH.2.13a₂₀, MaitrH.3.8b₁₉, MaitrH.21.2a₂

bek katıg: “sağlam, katı; kararlı, emin”

ötrü antag bek katag sakınç sakınur. (MaitrH.14.7b₂₅) “Sonra şöyle sağlam₂ düşünce düşünür...”

MaitrH.1.2a₂₁, MaitrH.1.5a₄, MaitrH.1.15b₁₇, MaitrH.4.12b₁₉, MaitrH.14.7b₂₀, MaitrH.15.1a₈₋₉, MaitrH.16.4b₁₁

bay barımlıg: “zengin, varlıklı ”

telim taşım bay barımlıg sansız öküṣ kotiṣvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmıṣ teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiṣ kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didimunga pasakınga ogṣatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluṣta... (MaitrH.G.12a₁₂) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları üzerini kaplamış gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ Ketumatī adlı şehirde₂...”

MaitrH.3.9b₆₋₇, MaitrH.4.1b₁₂, MaitrH.16.8a₁₉

kotiṣvar bayagut: “zengin”

telim taşım bay barımlıg sansız öküṣ kotiṣvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmıṣ teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiṣ kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didimunga pasakınga ogṣatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluṣta... (MaitrH.G.12a₁₂₋₁₃) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları üzerini kaplamış gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ Ketumatī adlı şehirde₂...”

telim öküṣ: “çok”

antada basa telim öküṣ öd kolu ertmiṣte kin vasavi atlag ilig han erken ratnaṣiki atlig burhan eng aṣnu burhan kutınga wyakrt alkıṣ birü inçe tip tidi.

(MaitrH.1.5a₁₆) “Ondan çok₂ zaman₂ sonra geçmişte son *Vāsava* adlı hükümdar₂ iken *Ratnasikhin* adlı *Burkan*, ilk önce *Burkan* saadetinde dua₂ ederek şöyle dedi...”

MaitrH.1.6a₂₀, MaitrH.1.10a₄, MaitrH.2.4b₂₆, MaitrH.3.1a₁₁, MaitrH.11.13b₂₅, MaitrH.16.13b₂₈, MaitrH.21.3b₈

ters tetrü: “ters, aksine, yanlış”

üçünç karmaput arag küzedür erken ters tetrü sakınçlar sakınmamak. (MaitrH.26.11b₆) “Üçüncüsü, *karma-pathayı* temiz (bir şekilde) korur iken yanlış₂ düşünceler düşünmemek.”

MaitrH.1.2b₂₆, MaitrH.4.4a₁₉, MaitrH.4.15b₅, MaitrH.25.8a₁₃, MaitrH.26.11b₁₇

ögdir ançu: “değer, kıymet; kıymetli”

ögdir ançu ayag çiltegke tegip ögrünü sevinü... (MaitrH.1.6b₂₂) “Kıymetli₂ saygıya₂ ulaşp, sevinerek₂...”

MaitrH.11.13b₆₋₇

erüş öküş: “sayısız, çok fazla”

titsi atın yorip erüş öküş tınlıglarka süyek tayrk kılğay men. (MaitrH.1.10a₁) “Öğrenci adıyla gidip çok fazla₂ canlılara destek₂ olacağım.”

MaitrH.2.7b₂₂, MaitrH.3.7a₂₆, MaitrH.4.6b₄, MaitrH.4.7a₁₇, MaitrH.4.8a₁₁, MaitrH.4.10b₁₉, MaitrH.4.11a₂, MaitrH.4.15a₆, MaitrH.10.4a₅₋₆, MaitrH.10.5b₁₅, MaitrH.13.8b₂₁, MaitrH.13.12a₁₀, MaitrH.15.11a₁₁, MaitrH.16.7a₁₁, MaitrH.16.11a₆, MaitrH.16.11a₁₄, MaitrH.16.13b₂₂, MaitrH.24.12-13, MaitrH.26.1a₁₅, MaitrH.26.1b₂₈

kim kayu: “kim, hangi”

kim kayu tüzünler oğlu tüzünler kızı maitri burhanning edgüsin öp sakınıp süzüük könglin bögteg edgü kılınç kılsar... (MaitrH.1.4b₂₁) “Hangi₂ soylular oğlu soylular kızı *Maitri Burkan*’ın iyiliğini düşünüp, temiz gönlüyle yardım (edip) iyilik yaparsa...”

MaitrH.1.5b₂₈₋₂₉, MaitrH.1.8a₅, MaitrH.2.6a₁₂, MaitrH.2.12b₂₉, MaitrH.2.13a₆, MaitrH.4.3a₂₇, MaitrH.15.6a₁₀₋₁₁, MaitrH.16.13a₂₅₋₂₆, MaitrH.16.14a₇, MaitrH.16.15b₂₇, MaitrH.21.1b₃, MaitrH.25.3a₂₄, MaitrH.25.3b₂₅, MaitrH.25.4b₁₃, MaitrH.25.5b₁₇, MaitrH.25.6a₂₂, MaitrH.25.6b₁₈, MaitrH.25.7a₂₄, MaitrH.25.8b₉, MaitrH.25.9b₂₅

sansız öküş: “sayısız, çok fazla”

muntada ulatı sansız öküş tınlıglarka asag tusu kılğuluk terk tavrak iş küç işleyü yarlıkadı erser alku manoçap küügelig erdemning küçi titir. (MaitrH.G.5a22) “Bundan sonra sayısız₂ canlılara faydalı₂ olacıklardan acele₂ (bir şekilde) iş₂ yaparak lütfetti ise (bu) hep *Manojalpa* (adlı) meşhur olağanüstü erdemleri sayesinde.”

MaitrH.2.7b₁₈₋₁₉, MaitrH.2.7b₂₅, MaitrH.2.10b₂₀, MaitrH.4.2b₁₀, MaitrH.13.7a₉₋₁₀

körkle körklüg: “güzel ”

kayu ödün biligsiz virutak ilig beg kapilavastu balıktaki şakıların ölütlep yok yodun kılmuşında tengri kızlarına ogşatı körü kanınçsız körkle körklüg altı kızların bolun alıp kislenti erti. (MaitrH.G.6a29) “Ne zaman bilgisiz hükümdar₂ *Virūdhaka*, *Kapilavastu* şehrindeki *Śākya*ları öldürüp yok₂ etmişse, (onları) tanrı kızlarına benzer görerek, (bir türlü) doymayan güzel₂ altı kızı yanına alıp saklandı.”

MaitrH.4.14a₂₇

tavrak terk: “çabuk, acele, hızlı”

bir tavrak terk biliglig titik sikiz köngüllüg. (MaitrH.G.9a₁₇) “Birincisi hızlı, bilgili, akıllı₂ (ve) düşünceli.”

tüz kerinçsiz: “eşsiz, üstün, kusursuz”

çin kirtü tüz kerinçsiz tüzü köni tuymakka tegmiş tüzün tınlag erür. (MaitrH.2.12a₇) “Gerçek₂ (ve) kusursuz₂ doğruyu₂ duymaya/hissetmeye erişmiş asil canlıdır.”

arığ turug: “saf, temiz, berrak”

takı yme nizvanılag bolmuşların nizvanıda öngi arığ turug bilge köngüllüglerin adıra ukar. (MaitrH.15.5b₁₇) “Yine ihtiraslı olanların ihtirastan başka temiz₂ (ve) bilge gönüllerini etrafıca bilir.”

MaitrH.14.6a₂₁, MaitrH.16.8a₂₁, MaitrH.16.15b_{30-16a1}, MaitrH.16.16a₃, MaitrH.21.7b^{alm}₁₇, MaitrH.26.11a₂₇, MaitrH.26.11b₂₄

asanki kalp: “sayısız; *asamkya kalpa*”

takı yme kolulang kim biz ikegü asanki kalp sanınça uzun ödte burhan kutinga emgek emgentimiz. (MaitrH.4.12a₅) “Ve yine tam anlayın, çünkü biz ikimiz, sayılamayacak kadar₂ uzun zamandan (beri) *Burkan* saadetine (ulaşmak için) ızdırap çektik.”

MaitrH.11.10b₁₇₋₁₈, MaitrH.15.11b₁₂

adruk tükellig: “kusursuz, mükemmel”

kayu kebezke yaraşı sekiz türlü edrukın tükellig yir erser anı sizler suvap sıp sapanlap anuk urunglar kim men tngri tngri burhan üçün kebez tarıyur men. (MaitrH.3.4b₂) “Neresi pamuk (için) uygun (olan) sekiz türlü mükemmel (ve) kusursuz yer ise siz orayı sıvayıp, sapanla sürüp₂ hazır dikin/düzenleyin; çünkü ben Tanrı Tanrısı *Burkan* için pamuk ekip biçiyorum.”

kadır yavlak: “yırtıcı, vahşi, kötü”

ol aragda erigme kadar yavlak arslan bars yangada ulatı keyikler yavalmış yavaş bolurlar. (MaitrH.2.7b₂₈) “O ormanda var olan vahşi (ve) kötü arslan, pars (ve) geyikler güçlenmiş, sakın olurlar.”

üç ming ulug ming: “binlerce”

aning adınçığ adruk yarukınga üç ming ulug ming yir suv yalınayu turur. (MaitrH.11.10a₂₁₋₂₂) “Onun seçkin₂ parlaklıkla binlerce₂ yeryüzü₂ parlayarak durur.”

MaitrH.4.13b₅₋₆, MaitrH.10.2b₉, MaitrH.10.4a₁₁₋₁₂, MaitrH.10.4a₁₃, MaitrH.10.5a₄, MaitrH.10.7a₂₀, MaitrH.11.9b₂₁, MaitrH.11.10a₉₋₁₀, MaitrH.11.10b₃, MaitrH.11.10b₂₉, MaitrH.15.6a₂₆, MaitrH.16.2a₂₀, MaitrH.27.5b₂₃, MaitrH.27.6b₂

2.1.1.3. Zarflardan Oluşturulmuş İkilemeler

apam birök: “eğer, eğer şimdi”

apam birök ıdmasar tört türlü agar süü birle ünip barır men. (MaitrH.16.5b₁₈) “Eğer şimdi göndermezse dört türlü olağanüstü/şerefli ordu ile çıkıp giderim.”

MaitrH.4.5b₂₃, MaitrH.14.7b₂₋₃, MaitrH.16.15a₁₈

tolu tükel: “dolu, tam”

*ang ilki ortuda üzlençüde edgü edgü yörüglüg arag süzük yaruk yaşuk turkaru tolu tükel...*¹⁴ (MaitrH.4.10b₁₀) “İlkinde, ortasında (ve) sonunda iyi₂ izahlı temiz₂ ışıık durmadan tam₂...”

yıdıg sasıg: “pis, kokan, kokmuş”

ang ilki yarsınçıg yıdıg sasag bolur. (MaitrH.3.3a₄) “Birincisi tiksindirici (ve) pis₂ olur.”

MaitrH.15.4b₂₂

tod uçuz: “ucuz, değersiz”

kim kayu tınlıg kişi etözinte erken yok yok irt birt asıp üstep ödsüz kolusuz tartıp asıp irt bir kolsarlar bilge bilig boşgunmuş bilgelerig tod uçuz kılzarlar... (MaitrH.25.4b₁₈) “Hangi₂ canlılar insan vücudunda iken kötü₂ vergileri₂ çoğalıp₂, vakti gelmeden₂ çekip el koyarak vergi₂ isteseler, hikmet₂ öğrenmiş (olan) bilgeleri değersiz₂ kılsalar...”

turum ara: “o esnada, hemen”

kuvrag yığılmışta kin turum ara törtidin yingak ulug tigi çoğı ün küğü iştilür. (MaitrH.20.1a₁₀) “Cemaat toplandıktan sonraki esnada₂ dört taraftan büyük ses₄ iştilir.”

MaitrH.4.7a₁

berü birki: “beri”

ol ança uzun ödte berü birkiye yme tün tünleki teg inçkülüg mengiligin udımışım yok erdi. (MaitrH.2.1a₂₀) “O kadar uzun zamandan beri₂ geceleyinki₂ gibi sakın (ve) huzurlu uyumuşluğum yoktu.”

esen ögrünçü: “huzur, mutluluk”

¹⁴ Cümleinin devamı TekinMaitr.te BTIX’da ve KedimkiMaitr.te bulunmamaktadır. Bu yüzden yukarıdaki ifadenin anlamından yola çıkarak cümleinin “yan-, parla-“ anlamlarında fiil köklü bir sözcükle bitebileceğini düşünerek *tolu tükel* ikilemesini zarflar grubunda verdik.

muna amti burhan cakravart ilig han nigodaram sengremliḡ karṣi iḡinte on kũḡin kũḡedũ esenin oḡrũnḡũn yarlıkar. (MaitrH.3.5b₁₆) “Şimdi Burkan Cakravartĩ han₂, Nyagrodhārāma manastırlı saray içinde on güçle güçlenerek ona huzurla (ve) mutlulukla lütfeder.”

bekiz belgũlüḡ: “açık, net, belli”

kõrgũlüḡ ed tavarlar eḡsũksũz kergeksiz bekiz belgũlüḡ kõzũnũrlar. (MaitrH.26.9a₂₁₋₂₂) “Görũlmesi gereken (bũtũn) mal mũlkler eksiksiz, açık (ve) net (olarak) görünũr.”

MaitrH.2.5a₁₁, MaitrH.2.13b₂₅, MaitrH.4.1b₆₋₇, MaitrH.4.13b₁₃, MaitrH.4.13b₂₁, MaitrH.11.4b₁₋₂, MaitrH.11.13b₁₃, MaitrH.25.3a₁₂, MaitrH.26.9a₂₋₃

amti timin: “şimdi, derhâl, demin”

amti timin tirigde õlüḡ men boltum. (MaitrH.2.4b₁₆) “Şimdi₂ canlıyken õlü oldum.”

timin õk: “hemen, derhâl”

anta timin õk korkınḡi ayınḡi sõnti. (MaitrH.G.6b₂₇) “Korkusu₂ orada hemen₂ geḡti.”

MaitrH.G.8a₇ MaitrH.G.8a₂₂ MaitrH.G.8b₁₋₂ MaitrH.G.10b₁₅, MaitrH.1.13b₂, MaitrH.2.6a₂₅, MaitrH.2.15b₁, MaitrH.3.7b₄, MaitrH.25.6b₆

ol ok: “hemen”

ol ok şordapan kutın bulmıṣ tũzũn kiṣi sakardagam kutın bulḡalı kataglanur erser... (MaitrH.G.9b₁) “Şrota-āpanna saadetini bulan soylu kiṣi, hemen Sakrdāḡāmin saadetini (de) bulmak için çabalarsa...”

MaitrH.G.9b₄, MaitrH.G.9b₉, MaitrH.G.9b₁₂, MaitrH.G.10a₁ MaitrH.G.10a₉, MaitrH.G.10a₁₆, MaitrH.G.10a₂₃, MaitrH.G.10b₁₀, MaitrH.2.7a₁₉, MaitrH.3.14a₂₀, MaitrH.4.9b₂₆, MaitrH.10.1b₂₂, MaitrH.10.2a₈, MaitrH.11.8b₁₂, MaitrH.11.8b₁₆, MitrH.11.12a₂₅, MaitH.15.12a₆, MaitrH.15.13b₂₉, MaitrH.16.2b₁, MaitrH.16.2b₂, MaitrH.27.5a₂₄

yıl ay: “yıl ve ay; uzun süre”

kata tag teg ulug etözlüg yangalar koptın singar kelip öküş yıl ay çirhoştaki üzüm oşuglug teperler yançarlar. (MaitrH.25.4b/5a₁) “Kara dağ gibi büyük vücutlu filler her taraftan gelip yıllarca (ve) aylarca mengenedeki (üzüm suyu çıkaran) üzüm gibi ezerler₂.”

MaitrH.23.11b₂

kezig tizig: “sıra, zaman”

ol balıkta çakravart ilig hanlarning keziginte tizikinte gaudam oğuştın tözintin belgürmiş kamağ şaki tözlüg bodun bokun üze erklig türklüg şudotan atlıg hormuzta tngrike yöleş ilig han bar. (MaitrH.1.14b₂₄) “O şehirde, *Cakravartī* hanın₂ zamanında₂ *Gautamī* soyundan₂ gelmiş, *Śākya* soyundan (olan) bütün halka₂ hükmeden, Tanrı *Indra*’ya benzeyen, *Śuddhodāna* adlı güçlü kuvvetli (bir) hükümdar₂ var.”

MaitrH.2.12a₂₉

alp emgek: “zorluk, güçlük; güçlülük”

inçip yme elpin emgekin udumbar çeçekke yölesi burhanlar yirtinçüde belgüliüg bolurlar. (MaitrH.16.11a₂₆) “Böylece *Burkanlar*, *udumbara* çiçeği gibi yeryüzünde çok zor₂ ortaya çıkarlar.”

MaitrH.G.10b₁₃₋₁₄, MaitrH.3.2b₂₋₃, MaitrH.3.3a₂₅, MaitrH.21.?a₃, MaitrH.21.?a₈₋₉, MaitrH.25.10a₁₄₋₁₅, MaitrH.25.10b₁₃

kurug kuvug: “kuru, boş”

eng ilki tüş bolmuş biş yapag etözüg ülgüsüz mengüsüz emgek tözlügin kurug kuvug mn¹⁵ meningligsiz uksar bilser... (MaitrH.2.13a₂₃) “İlki, karşılık

¹⁵ Geng’in burada *mn* olarak okuduğu kelime, Maitr.II: 124 ve 164’te *ma* olarak yazılmıştır. Bizce *mn* (men) kelimesi, kendinden önceki ve sonraki kelimelerle değerlendirildiğinde anlam bütünlüğü oluşturmamaktadır. Kelimenin diğer bir okunuşu olan *ma* ise kuvvetlendirme ve aynı türden olmayan vasıflıkları ayırır (ETG: 105). Dolayısıyla kelime “ve, ise, bizzat, dahi” (EUTS: 127) anlamlarına gelmektedir. Yukarıdaki cümlede de beş *skandha*lı vücudun ıstırap esası ve niteliklerinden bahsedilmektedir. Biz de anlam bakımından cümleye söz konusu kelimenin *ma* olarak kullanımının cümleye daha paralel olduğu kanısına vararak kelimeye “ve, hatta” anlamını uygun bulduk.

vermiş/sonuçlanmış beş *skandhalı* vücudun kısmetsiz, fâni (ve) ızdırıp esasıyla boş₂, hatta benliksiz/eksik (olduğunu) anlasa₂...”

terk tavrak: “çabucak, acele”

muntada ulatı sansız öküş tınlıglarka asag tusu kılguluk terk tavrak iş güç işleyü yarlıkadı erser alku manoçap küügelig erdemning küçi titir. (MaitrH.G.5a₂₃)
“Bundan sonra sayısız₂ canlılara faydalı₂ olacıklardan acele₂ (bir şekilde) iş₂ yaparak lütfetti ise (bu) hep *Manojalpa* (adlı) meşhur olağanüstü erdemleri sayesinde.”

MaitrH.11.14a₁₂₋₁₃, MaitrH.13.10a₁₀, MaitrH.16.5b₅, MaitrH.16.5b₈

eksük kergek: “eksik, gerekli”

nang yme yok çıgay üçün nang yme tapıgçı kırkınları eksük kergek üçün özi engirmiş ermez. (MaitrH.3.4b₁₃₋₁₄) “Yine fakir₂ olduğu için, yine hizmetçi cariyeleri eksik₂ olduğu için kendisi takip etmez.”

MaitrH.16.9a₁₀, MaitrH.16.9a₁₂

yana yime: “yine, tekrar”

yana yme ülgüsüz sansaz tapıgçıları tegre tolı tapınu udunu turur. (MaitrH.3.1b₂₂) “Yine₂ sayısız₂ hizmetçileri çevresine dolup, saygı göstererek₂ dururlar.”

MaitrH.2.2a₁₂, MaitrH.3.13a₁₀, MaitrH.4.5b₁₉, MaitrH.4.6b₁₀, MaitrH.4.11a₂₅, MaitrH.13.7a₂₅, MaitrH.14.7a₃, MaitrH.14.7a₂₃, MaitrH.25.5b₅, MaitrH.26.12b₇

titrüm tering: “derin, dikkatle”

titrüm teringin koduru ukmasar yme kutrulmak yolka tıltak bolur. (MaitrH.15.6a₁₅) “Tamamını derin₂ (bir şekilde) anlamasa (bile) yine kurtuluş yoluna sebep olur.”

MaitrH.2.9b₂₈, MaitrH.2.13b₃, MaitrH.3.4a₅, MaitrH.4.4b₈, MaitrH.10.2b₁₂, MaitrH.10.3a₄, MaitrH.11.7a₂₉, MaitrH.11.14a₆₋₇, MaitrH.11.14a₁₉₋₂₀, MaitrH.15.6a₈, MaitrH.26.11a₁₅

yene ikile: “yine, tekrar”

anta yine ikile evrilip ulug küçlög tngirilerdin tapag udug yarlıkayur sumır tag töpüsinge barır. (MaitrH.27.7a₁₈) “Sonra tekrar₂ dönüp büyük (ve) güçlü tanrılara saygıyla₂ lütfeder, *Sumeru* Dağı’nın tepesine gider.”

terk ödün: “hemen”

terk ödün bu emgektin kutrulup sizing nomunguznı ukmakımız bolzun. (MaitrH.21.3a₁₆) “Hemen₂ bu ızdıraptan kurtulup sizin dininizi anlayalım.”

MaitrH.1.13a₃₀, MaitrH.11.9a₂₃₋₂₄, MaitrH.21.7b^{alm.}₁₁₋₁₂, MaitrH.27.4a₃₀

erk türk: “güç kuvvet; zor”

alku dyan samarlarda erk türk bolmuş. (MaitrH.G.11b₁₅) “Bütün istiğraklardan₂ (daha) zor₂ olmuş.”

MaitrH.G.8b₃₀, MaitrH.3.12b₁₇, MaitrH.3.14a₂₁, MaitrH.4.2a₁₅₋₁₆, MaitrH.4.2b₈, MaitrH.4.3b₁₆, MaitrH.11.7b₁₀, MaitrH.13.2b₉, MaitrH.13.9b₂₄₋₂₅, MaitrH.15.7b₃₀, MaitrH.15.13a₁₃₋₁₄, MaitrH.16.1b₁, MaitrH.16.8a₁₂, MaitrH.16.10a₃₀, MaitrH.16.10b₁₅, MaitrH.16.12a₂₀₋₂₁, MaitrH.25.6b₂₃₋₂₄, MaitrH.25.7b₁₀₋₁₁, MaitrH.27.1b^{alm.}₆₋₇¹⁶

tüzü tüketi: “tamamıyla, eksiksiz”

bar sen badari bramanka tüzü tüketi tuyuzgıl. (MaitrH.1.13b₁₃) “Sen *Badhari Brahman*’a git, (ona her şeyi) eksiksiz₂ anlat”

MaitrH.2.1b₈, MaitrH.2.14a_{30-14b1}, MaitrH.2.14b₄, MaitrH.2.16a₂₇, MaitrH.11.3a₁₄, MaitrH.11.11a₁₂, MaitrH.16.5b₆₋₇

titirü çıngaru: “tam, dikkatle, şüphesiz”

amtı munı titirü çıngaru körgeli kataglanayın. (MaitrH.4.5a₃) “Şimdi bunu tam₂ (olarak) görmek için sabredeyim.”

2.1.1.4. Fiillerden Oluşturulmuş İkilemeler

örten- söklen- : “yanmak, kızarmak; bozulmak, çözülmek”

¹⁶ Eserin 27. bölümünün girişinde Geng, köşeli parantez ([]) ile gösterdiği yerlerin, Alman nüshasından alındığını belirtmektedir (MaitrH: 519).

tolp etözi örtenür söklenür. (MaitrH.25.10a₈) “Bütün vücudu yanıp çözülür.”

tep- yanç-: “tepmek, vurmak, ezmek”

kara tag teg ulug etözlüg yangalar koptın singar kelip öküş yıl ay çirhoştaki üzüm oşuglug teperler yançarlar. (MaitrH.25.4b/5a₂) “Kara dağ gibi büyük vücutlu filler her taraftan gelip yıllarca (ve) aylarca mengenedeki (üzüm suyu çıkaran) üzüm gibi ezerler₂.”

adır- ödür- : “ayırarak”

yme yigid türk etözüg ap yme körü kanınçsız körtle körküg adırar üdirer. (MaitrH.15.7a₃) “(Ölüm), hem güçlü kuvvetli vücudunu hem de görmeye doyulmayan güzelliğini₂ ayırır₂.”

küse- okı- : “istemek, çağırmak”

yene yme kop kamag sögütler ıgaçlar sizni küseyür okıyurlar. (MaitrH.11.6a₂₁) “Yine₂ bütün₂ ağaçlar₂ sizi istiyor₂.”

kov- yay- : “kovalamak, peşinden gitmek; yayılmak”

antıran örtlüg yalınlig arıglarda kovarlar yayarlar. (MaitrH.25.6a₆₋₇) “Tamamen ateşli₂ ormanlardan yayılırlar₂.”

çök- bat- : “çökmek, batmak”

anı işidip kirtgünç köngüllüg tınlıglarning köngülleri çökgey batgay. (MaitrH.1.14a₈) “Onu duyunca inançlı (ve) akıllı canlıların gönülleri çökecek₂.”

MaitrH.13.11b₁₄

sıkıl- tangıl- : “sıkılmak, eziyet çekmek”

anın mening tınlıg üçün könglüm yürekim angsız sıkılur tangılur. (MaitrH.1.14a₁₁) “Bundan dolayı benim (gibi) biri için yüreğim₂ hep sıkılır₂.”

tokı- bedize- : “işlemek, süslemek”

... yörüng topıarak tokısar bedizeser... (MaitrH.16.14a₁₃) “... temiz toprağı işlese₂...”

yokad-yitlin- : “yok olmak, ölmek”

iki tülüg kılınç yokadmaz yitlinmez. (MaitrH.16.8b₁) “İki türlü amel (asla) yok olmaz₂.”

örtün- kizlen- : “saklanmak, gizlenmek”

... *kılmış ayıg kılınçların örtünürler kizlenürler.* (MaitrH.20.a₃₋₄) “... İşledikleri kötü amelleriyle saklanırlar₂.”

uk- bil- : “anlamak, bilmek”

ukguluk törülerin alku uktı bilti. (MaitrH.1.14b₁) “Öğrenmesi (gereken) törelerin hepsini öğrendi₂.”

MaitrH.2.13a₂₄, MaitrH.2.13a₂₇, MaitrH.10.4b₁₁, MaitrH.20.a₉, MaitrH.26.10b₂₀

bil- uk- : “bilmek, anlamak”

birökin gautami katun mini oşuglug bilti uktı erser... (MaitrH.3.7a₂₄) “Eğer *Gautamī* hatun benim gibi anladı₂ ise...”

MaitrH.2.13a₂₉

oz- kutrul- : “kurtulmak, uzaklaşmak”

nang ozmadın kutrulmatın ozdum kutrultum tip timez men. (MaitrH.1.2b₃₋₄) “(Tam olarak) kurtulmadan₂, kurtuldum₂ deyip demem.”

MaitrH.1.2a₂₀, MaitrH.1.2a₂₃, MaitrH.1.4b₂₆₋₂₇, MaitrH.1.16b₂, MaitrH.2.7b₆, MaitrH.2.16a₁₈, MaitrH.3.3b₆₋₇, MaitrH.11.11a₁₈, MaitrH.16.3b₈₋₉, MaitrH.16.8b₂₂, MaitrH.16.8b₂₉₋₃₀, MaitrH.16.9a₅, MaitrH.21.3a₄, MaitrH.26.1a₁₄, MaitrH.26.13a₄

ıgla- sıgta- : “ağlamak, sızlamak; inlemek”

angı yarı kurıp közi telmirip anasın atayu ıglayur sıgtayur erti. (MaitrH.G.4a₁₃₋₁₄) “Yarı (baygın bir şekilde ağzı) kuruyup, annesini (gözüyle) arayarak, sayıklayıp ağlıyordu₂.”

bez- titre- : “titremek”

inçe ök korkınçı sönmedi bezer titreyür erdi. (MaitrH.G.6b₂₄₋₂₅) “Fakat korkusu₂ geçmedi, (hâlâ) titriyordu₂”

it- yarat- : “düzenlemek, hazırlamak, süslemek”

ol mini yirtinçülüğ yivik tizik itigin itdi yaratdı erser... (MaitrH.3.8a₁₋₂) “O, beni dünyevi süslerle₂ süsledi₂ ise...”

MaitrH.G.12b₈, MaitrH.11.8a₂, MaitrH.14.6b₂₁, MaitrH.26.1b₈₋₉, MaitrH.27.5b₁₀₋₁₁

ulgat- beltrü- : “büyümek, çoğaltmak”

anta ötrü ol kutlug tınlıg suvdaki linhua çeçek oşuglug ulgattı beltrüdi. (MaitrH.1.15a₂₉) “Bundan sonra o mutlu canlı, sudaki çiçek₂ gibi büyüdü₂.”

az- mün- : “yoldan çıkmak, başıboş dolaşmak”

biligsiz bilge bilig üze örtümüş köngülimiz azmış münmiş. (MaitrH.4.15a₂₇) “Yanlışı bilgiyle₂ yanan gönlümüz yoldan çıkmış₂.”

ut- yiged- : “yenmek, kazanmak, üstün gelmek”

kamag tngirilerning etizmiş oyunlarında utar yigedür. (MaitrH.10.5b₂₃) “Bütün tanrıların çaldığı kutsal (boruların) sesini geride bırakır₂.”

yiged- ut- : “yenmek, kazanmak, üstün gelmek”

körünler küçlügler kaltı sizler asanki sanınça tngirilerning mengilig tıltag turgurguluk oyun ır oynunguzlarda mening ürmiş bir labay üni yigedti utdı erser... (MaitrH.10.5b₂₉) “Görün güçlüler, eğer siz sayılmayacak kadar çok tanrıların mutluluk sebebini uyandırmak için şarkı₂ (ve) oyunlarınızda üflenmiş bir *lua-puâi* sesi üstün geldi₂ ise...”

MaitrH.14.6a₂, MaitrH.16.7a₂

titre- kamşa- : “titremek, sallanmak”

ordu titreyür kamşayur. (MaitrH.10.5b₁₉₋₂₀) “Saray sallanıyor₂.”

MaitrH.1.15a₁₇, MaitrH.13.8b₄

yaru- yaşı- : “aydınlanmak, parlamak”

tört bulung yingak yarudı yaşudı. (MaitrH.2.16b₂₃) “Dört taraf₂ aydınlandı₂.”

MaitrH.4.13b₂₀, MaitrH.11.11b₅, MaitrH.15.10a₁₆, MaitrH.15.10a₂₃, MaitrH.16.7b₁₄

sev- amra- : “sevmek”

siz kop kamag tınlıglarığ sever amrayur siz. (MaitrH.2.8a₁₄) “Siz bütün canlıları seviyorsunuz₂.”

MaitrH.10.2b₁, MaitrH.11.4a₁₃, MaitrH.13.9a₁₁₋₁₂, MaitrH.16.13b₆

tapın- udun- : “tapmak, saygı göstermek”

... ayagın evinge kigürüp idiz üksek orunlarka olgurtup tatağlıg süçiglig aşın içgün tapınur udunur erdi. (MaitrH.3.11b₈) “... Hürmetle evine sokup, yüksek₂ yerlere oturtup lezzetli₂ yiyeceği (ve) içeceğiyle saygı gösterirdi₂.”

MaitrH.3.10a₁₄, MaitrH.3.13a₁, MaitrH.3.13a₃, MaitrH.4.1a₁₈, MaitrH.16.6a₁₅, MaitrH.16.9a₃, MaitrH.16.14a₂₀, MaitrH.16.16a₅, MaitrH.21.5a₈

tepre- kamşa- : “titremek, sallanmak”

üç ming ulug ming yir suvlar suv üzeki kimi oşuglug altı türlüğ tebreüyür kamşayurlar. (MaitrH.20.1a₃) “Binlerce yeryüzü₂, su üzerindeki gemi gibi sallanıyor₂.”

MaitrH.2.16b₁₀, MaitrH.4.11a₁₂, MaitrH.4.14a₁₂, MaitrH.11.10b₄, MaitrH.15.1a₁₅, MaitrH.15.10a₁₈, MaitrH.15.13a₂₄, MaitrH.16.2a₂₁, MaitrH.16.3a₂₂, MaitrH.16.7b₁₃, MaitrH.26.1a₂₈, MaitrH.27.5b₂₅, MaitrH.27.7a₃₀

küse- kerge- : “istemek, gerek duymak”

... ök küseyür kergreyür sen. (MaitrH.4.2b₁₅) “... hemen istiyorsun₂.”

alkın- yogad- : “kaybolmak, azalmak”

alkınmış yogadmış men. (MaitrH.4.4a₁₋₂) “Kaybolmuşum₂.”

tuş- sokuş- : “rastlamak, karşılaşmak”

ol kılınçlar kılıp kim maitri burhan birle tuşalım sokuşalım. (MaitrH.4.16b₁₅) “O amelleri yapalım ki Maitri Burkan ile karşılaşalım₂.”

yu- arıt- : “yıkamak, temizlemek”

ol suv üze bodisvtag yuyurlar arıturlar. (MaitrH.11.11b₂₄) “O su üzerinde Bodhisattva’yı yıkıyorlar₂.”

MaitrH.3.8a₆₋₇

asıl- ükli- : “artmak, büyümek, gelişmek”

kün küninge kutı kıvı körki mengizi asılur ükliyür. (MaitrH.11.14a₁₁) “Günden güne saadeti₂ (ve) güzelliği₂ artırıyor₂.”

MaitrH.15.11a₈₋₉, MaitrH.27.2₁₇

ükli- asıl- : “artmak, büyümek, gelişmek”

kaltı kiçigkye ot üçüni yilig esinig basutçı iş bulup ükliyür bediyür ançulayu yme az kılınç tıltagınta alku nizvanılar ükliyür asılurlar. (MaitrH.15.7b₂₄) “Tıpkı küçük ateşin (çıkmasının) sebebi, (ateşin) rüzgârı₂ (kendisine) yardımcı (ve) eş yapıp büyümekse yine bunun gibi hırs sebebiyle de bütün ihtiraslar artar₂.”

ulgad- bedü- : “büyümek”

suvdaki linhua çeçek oşuglug terk tavrak ulgadur bediyür. (MaitrH.11.14a₁₃) “Sudaki çiçek₂ gibi hemen₂ büyüyor₂.”

kül- oyna- : “gülmek, oynamak”

bodisvt yme olarning köngülinge küler oynayur. (MaitrH.13.1b₆) “Bodhisattva da onların istediği gibi gülüyor (ve) oynuyor.”

kül- katgur- : “ses çıkarmak; gülmek, kahkaha atmak”

katag ünin küler katgurarlar. (MaitrH.13.1b₅) “Yüksek sesle gülerler₂.”

ulı- sıgta- : “ağlamak, sızlamak”

... umunçlagın ulıyur sıgtayurlar. (MaitrH.13.2b₁₅₋₁₆) “... umuduyla ağlıyorlar₂.”

yapış- bodul- : “yapışmak, bağlanmak”

örtlög temirliğ yirlerke yapışurlar bodulurlar. (MaitrH.15.3a₂₄₋₂₅) “Ateşli (ve) demirli yerlere yapışırlar₂.”

tut- kavra- : “tutmak, yakalamak, kavramak”

kayu üdin ög karnıta tugsarlar kızıl et tançu oşuglug avartarlar irig eligleri üze biçekin biçerçe tutarlar kavrayurlar. (MaitrH.15.4a₂₉₋₃₀) “(Onlar) anne karnından doğarken ebeler (onları) iri elleriyle kırmızı etleri parçalıyor gibi tutuyorlar₂.”

açın- agrın- : “özen göstermek, önem vermek”

kutrulmak kösüşin bilge bilig boşgut boşgunsar nom işidser ang mintın iglig kemlig yılıkıa tegi otın suvın açinsar agrınsar... (MaitrH.16.16a₁₄) “Kurtulmak isteğiyle hikmet₃ öğrense, vaaz dinlese, en aşağıdan (başlayıp) hasta₂ hayvanlara kadar (onlara) ilaç (ve) suyla özen gösterse₂...”

MaitrH.15.4b₄

tıdıl- tutul- : “yasaklanmak, engellenmek, tutulmak”

idiz orunlarınta tayarlar. telmire közin tıgri katunların körürler tuta yarmangalı sakınurlar. neng tıdılı tutulu umazlar. (MaitrH.15.4b₂₇) “Yüksek saraylarından düşerler, dikkatlice bakınarak tanrı hatunlarını görürler, tutunarak tırmanmak için düşünürler (ve) asla engellenemezler₂.”

ert- tarık- : “geçip gitmek, kaybolmak”

inçip yme kim kayu kutlug tınlıg pratityasamutpat nomnung atın işidgeli bolsar ol kişining közünür ajuntakı kutsuz buyansız bolmak adası erter tarıkar kutı kıvı asılır. (MaitrH.15.6a₁₄) “Sonra yine hangi₂ kutlu canlı *Pratītyasamutpāda* kanunun adını işitecek olsa o kişinin fâni dünyada kutsuz₂ olma tehlikesi geçip gider, saadeti₂ artar.”

öç- amrıl- : “sönmek, yok olmak”

kılınç öçser amrılsar tuymak öçer amrılır. (MaitrH.15.9b₁₉) “Amel yok olursa₂ kavrama (da) yok olur₂.”

MaitrH.15.9b₁₃₋₁₄, MaitrH.15.9b₁₅, MaitrH.15.9b₁₆, MaitrH.15.9b₁₆₋₁₇, MaitrH.15.9b₁₇, MaitrH.15.9b₁₈, MaitrH.15.9b₁₉₋₂₀, MaitrH.15.9b₂₀, MaitrH.15.10a₁

iřtūr- tuyuz- : “anlatmak, duyurmak, bildirmek”

çaturmaharaçik tngri yirintin akaniřtavan tngri yirinteki kop kamag tngrilerke inçe tip iřtūrūr tuyuzur. (MaitrH.15.11b₁₁₋₁₂) “Cāturmahārājika tanrı yerinden Akaniřṭhabhavana tanrı yerindeki bütün tanrılara řöyle deyip anlatır₂...”

ö- sakın- : “düşünmek”

sizing burhan kutın bulgunguznı öyürler sakınurlar. (MaitrH.13.7a₁₂₋₁₃) “Sizin Burkan saadetini bulduğunuzu düşünürler₂,”

MaitrH.15.1b₂₀, MaitrH.15.2a₄, MaitrH.15.14a₁₁, MaitrH.15.14a₁₅₋₁₆, MaitrH.15.14a₂₃, MaitrH.15.14a₂₆, MaitrH.15.14a₂₇₋₂₈

ak- barın- : “akmak, boşanmak”

munta tugup örmen igin tolṭ etözümüteki etimiz olup oprap yirde tüşer kan iring akar barınur. (MaitrH.20.14b₂₂) “Burada doğup, derimiz hastalanıp, bütün vücudumuzdaki etimiz çürüyüp₂ yere düşer, kan (ve) irin akar₂.”

övkele- bulgan- : “öfkelenmek, sinirlenmek”

kim yme ayıtsar övkelenürler bulganurlar. (MaitrH.20.a₅) “Şayet yine anlattırsa sinirlenirler₂.”

müne- ayıgla- : “kötülemek”

ne üçün toyınlar şamnançlarag münedingizler ayagladıngızlar (MaitrH.21.?a₇₋₈) “Niçin rahip (ve) rahibeleri kötülediniz₂?”

it- beze- : “süslemek”

... etözümüzni iter bezeyür erdimiz. (MaitrH.23.13b₂) “... vücudumuzu süslüyorduk₂.”

yançış- öçeş- : “vuruşmak, çekişmek, öç almak”

bir ikintişke bıçışurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boğuşurlar ölrüşürler. (MaitrH.25.3b₁₄) “Birbirleriyle kesişir₂, vuruşur₂, çekişir₂ (ve) boğuşurlar₂.”

bıçış- kesiş- : “kesişmek”

bir ikintişke bıçışurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boğuşurlar ölrüşürler. (MaitrH.25.3b₁₂₋₁₃) “Birbirleriyle kesişir₂, vuruşur₂, çekişir₂ (ve) boğuşurlar₂.”

tokış- sançış- : “vuruşmak”

bir ikintişke bıçışurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boğuşurlar ölrüşürler. (MaitrH.25.3b₁₃) “Birbirleriyle kesişir₂, vuruşur₂, çekişir₂ (ve) boğuşurlar₂.”

boğuş- ölrüş- : “boğuşmak, didişmek”

bir ikintişke bıçışurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boğuşurlar ölrüşürler. (MaitrH.25.3b₁₄₋₁₅) “Birbirleriyle kesişir₂, vuruşur₂, çekişir₂ (ve) boğuşurlar₂.”

sık- tanga- : “sıkamak, baskı yapmak”

ötrü temirlik kışgaçların luuların küñçit ikşu kamış oşugluğ sıkarlar tangarlar. (MaitrH.25.4b/5a₅) “Sonra demirden kışgaçlar (ve) değirmenler ile susam yağı (ve) şeker kamışı gibi sıkarlar₂.”

tokı- tültür- : “vurmak, dövmek, çarpmak”

kim yme kişi ajunıta erken kişig tokıguçı tonglaguçı erser ogri igid erserler ol tınlaglarag sangat tamuda örtlüg yalanlag temirlik çomakın berkin tokıyurlar tültürürler. (MaitrH.25.4b/5a₁₁) “Ve yine insanlar âleminde iken insanları döven₂ (ve) kandıran₂ (biri) iseler bu canlılara *Sanghāta* cehenneminde ateşli₂ (ve) demirden kamçılarla₂ vururlar₂.”

örte- küy- : “yanmak, yakmak, tutuşturmak”

üstün örtüki altın yiri dört tamı alku temirlig örtlög kamag ödün irinç yarlag tamuluglarag oksuz teginçsiz örteyür küyür. (MaitrH.25.6a₁₅) “Yukarıdaki örtü aşağıdaki dört duvar hep demirden ateşlidir (ve) her zaman zavallı₂ cehennemlikleri durmadan₂ yakar₂.”

MaitrH.25.8b₂₃₋₂₄

tokı- sök- : “dövmek, azarlamak, sövmek”

kim yme dintarlarag tokısarlar sökserler bu munça türlög tınlaglar alku tapan tamuda tugarlar. (MaitrH.25.7a₇₋₈) “Dindarları dövüp söverlerse bu türlü canlılar hep Tapana cehenneminde doğarlar.”

yi- yungla- : “yemek, harcamak, kullanmak”

ikinti bursanglarka yigülög aşın içgüsin öngrerek yiser yunglasar... (MaitrH.25.9b₁₄) “İkincisi, cemaatlerde yenecek (olan) yiyecekleri₂ daha önce yerse₂ ...”

MaitrH.25.8b₁₈

yi- iç- : “yemek içmek”

anın bilge kişi etözinteki etin kanın yizün içzün. (MaitrH.25.10b₂₀₋₂₁) “Bilge kişi onunla vücudundaki eti (ve) kanı yesin içsin.”

MaitrH.25.11b^{alm.}₂

ögirtür- sevintür- : “sevindirmek”

amtı yme men küügelig edremliğ yangı kün turgurup biş ajun tınlaglarag ögürtürmişim sevintürmişim kergek. (MaitrH.26.1a₂₅₋₂₆) “Şimdi, benim yine olağanüstü erdemli yeni günü meydana getirip beş âlemli canlıları sevindirmiş₂ (olmam) gerek.”

as- salıntur- : “asmak, sallandırmak”

otrakı budıklar yapargaklarda altunlug kongragular yinçülüğ torlar asarlar salıntururlar. (MaitrH.14.6b₂₆) “Bitkilerdeki dallarda (ve) yapraklarda altınlı çanlar, incili tuzaklar sallanıyor₂.”

çarla- ıgla- : “ağlamak”

ol emgekke kenç oylan ögsüz köngülsüz katıgılanıp çarlayur ıglayurlar.
(MaitrH.15.4b₁) “Küçük çocuklar o ızdıraba bilinçsiz (bir şekilde) katlanarak ağlıyorlar₂.”

mungad- adın- : “şaşırmak, hayret etmek”

ol savag işidip üstün tngri altın yalınguk adınurlar mungadurlar.
(MaitrH.15.13b₁₆) “Yukarıda tanrılar aşağıda canlılar o sözü işitip şaşıyorlar₂.”

üz- biç- : “engellemek, kesmek”

ikinti iki kşan ödlerde önglög öngsüz tngri yirinteki sekiz ygrmi nizvanılar tegmekin bulmakın üzer keser. (MaitrH.16.2b₂₂) “İkincisi, kısa zamanda renkli renksiz tanrı yerindeki on sekiz ihtiraslara ulaşmay₁₂ engeller₂.”

MaitrH.16.2b₂₆₋₂₇, MaitrH.16.3a₉

örten- yal- : “yanmak, alev almak”

ol emgekke et kırtış süngük yiliklerketegi örtenür yalar erüyür sızar.
(MaitrH.25.4a₂₂) “O ızdıraptan (dolayı) deriden₂ kemiklere₂ kadar (vücudun her yeri) yanar₂, erir, yorgun düşer.”

MaitrH.15.7b₁₄

al- kun- : “almak, çalmak, elde etmek”

üçünç bursang kuvragning buşılup tavarların alsar kunsar... (MaitrH.25.9b₁₆)
“Üçüncüsü, topluluğun sadaka verdiği malları çalsa₂...”

tik- sanç- : “dikmek delmek; batırmak sokmak”

anta yme sansız tümen suvdaki tınlaglar buza butarlayu yiyürler suvarlar tikerler sançarlar. (MaitrH.25.10a₁₉₋₂₀) “Sonra yine sudaki sayısız canlıları parçalayarak₂ yiyip sıvıyorlar, batırıyorlar₂.”

yi- suva- : “yiyip sıvamak; yutmak”

anta yme sansız tümen suvdaki tınlaglar buza butarlayu yiyürler suvarlar tikerler sançarlar. (MaitrH.25.10a₁₉) “Sonra yine sudaki sayısız₂ canlıları parçalayarak₂ yiyip sıvıyorlar, batırıyorlar₂.”

tun- beklen- : “tıkanmak, kapanmak”

üç tamu yolu tundi beklendi. (MaitrH.16.4a₈₋₉) “Üç cehennem yolu tıkanı₂.”

titre- ırgal- : “titremek, sallanmak”

sumır tag titrilür ırgalur. (MaitrH.15.10a₁₉) “Sumeru Dağı sallanı₂.”

ötkür- tüpker- : “özümsemek, esaslı araştırmak”

alku şasatarlarıg ötkürmiş tüpkermiş vaybaş şastr boşgunmuş aryaçintri bodisvt kişi açarı enetkek tilintin tohrı tilinçe yaratmış. (MaitrH.3.15a₁₉) “Bütün śāstraları özümsemiş₂ (ve) *Vaibhāśika śāstrayı* öğrenmiş *Āryacandra Bodhisattva* adlı hoca, (bu eseri) Hint dilinden Tohrı diline çevirmiş.”

ögir- sevin- : “sevinmek”

sengremdeki tirilmiş tirin kuvraklar ögirdi sevintiler. (MaitrH.4.3b₂₅) “Manastırdaki bir araya gelmiş (olan) toplulular₂ sevindiler₂.”

MaitrH.1.14a₉₋₁₀, MaitrH.2.16b₂₂, MaitrH.4.11a₁₉, MaitrH.11.4a₂₁, MaitrH.15.4b₂₄, MaitrH.16.10b₁₀

yaru- yaltrı- : “aydınlanmak, parlamak”

ol yaruk yaltrıklag öng alkinçusı tngri yiri altın aviş tamuka tegi üç ming ulug ming yir suv yarudı yaltrıdı. (MaitrH.4.7a₉₋₁₀) “O ışıklı₂ renk bozan tanrı yerinden aşağıdaki *Avīci* cehennemine kadar binlerce₂ yeryüzü₂ aydınlandı₂.”

kısıl- tangıl- : “sıkıştırılmak, darlaşmak, daralmak”

neçeke tegi bu sansar içinte togmış tınlaglar ajunlug çadar ögüz içinte aga tegilü biş ajunlug tegzinç suv içinte çoma bata tört togumlug kısag tangagta kısılur tangılur erserler... (MaitrH.G.7b₂₆) “Bu *Samsāra* içinde doğmuş canlılar, her ne kadar

dünyevi kül nehri içinde yükselip alçalarak, beş âlemli dalgalı su içine batıp₂ dört doğumlu dar sıkıntıda daralırlarsa₂ ...”

ornan- olur- : “oturmak, yerleşmek”

tüzün anant yme ol bözüg maitrika sunup kentü kezikinte ornantı olurdu. (MaitrH.4.9b₇₋₈) “Soylu *Ānanda*, yine o bezi *Maitri*’ye sunup kendi sırasına oturdu₂.”

ozgur- kutgar- : “kurtarmak”

asanki sanınça tınlaglarag sansardın ozgurdum kutgardım. (MaitrH.4.12a₁₂)
“Sayılmayacak kadar çok (olan) canlıları *Samsāra*’dan kurtardım₂.”

MaitrH.10.6a₉, MaitrH.16.3b₁₂₋₁₃

ert- bar- : “geçmek, gitmek; geçip gitmek”

neçe neçe kşan ödler ertser ança ança edgülig özleri tngri mengileri ertler barır. (MaitrH.10.1a₁₆₋₁₇) “Nice₂ zaman₂ geçtikçe bu kadar₂ iyi canlıların tanrı sevinçleri geçer gider.”

MaitrH.G.12b₂₉

ögren- boşgun- : “öğrenmek”

danurvıt ulatı erdemler kentü ögrenür boşgunur. (MaitrH.11.16a₂₆₋₂₇)
“*Dhanurveda*’yı ve başka erdemleri kendi öğrenir₂.”

ükli- bedi- : “büyümek, gelişmek, çoğalmak”

kaltı kiçigkye ot üçüni yilig esinig basutçı iş bulup ükliyür bediyür ançulayu yme az kılınç tıltagınta alku nizvanılar ükliyür asılurlar. (MaitrH.15.7b₂₁₋₂₂) “Tıpkı küçük ateşin (çıkmasının) sebebi, (ateşin) rüzgârı₂ (kendisine) yardımcı (ve) eş yapıp büyümekse yine bunun gibi hırs sebebiyle de bütün ihtiraslar artar₂.”

emle- ota- : “tedavi etmek”

... kimbag yapşursar ig ağırlıg kişig satagsız tersiz içgü ot öntürüp emleser otasar (MaitrH.16.14a₁₇) “... (üstüne) altın varak yapıştırırsa, hastalıklı₂ kişiye ücretsiz ilaç₂ vererek (hastalığı) tedavi etse₂...”

küy- örten- : “yanmak, yakmak, alevlenmek”

kaltı kurug otung tıtagınta ot tamıtur idiz küyer örtenür ançulayu yme tutyak nizvanılag otungta ötkürü kılınçlıg otlar örtenür yalarlar. (MaitrH.15.7b₁₁₋₁₂) “Nasıl (ki) kuru odun sayesinde ateş parlar (ve alevler) yükselir; aynı bunun gibi varlığa bağlanma ihtirası (da ihtiras) odunu sayesinde var olma ateşleriyle alevlenir₂.”

üz- kes- : “parçalamak, koparmak, yok etmek”

törtünç edgü tınlaglarning bulunç alınc ayag çiltegerin üzser kesser... (MaitrH.25.9b₁₈) “Dördüncüsü, iyi canlıların elde ettikleri₂ saygıyı₂ yok etse...”

MaitrH.16.2b₂₃, MaitrH.16.2b₂₆₋₂₇, MaitrH.16.2b₂₉, MaitrH.16.3a₃, MaitrH.16.3a₅, MaitrH.16.3a₉, MaitrH.25.8b₂₀

yarut- tamtur- : “parlatmak, aydınlatmak”

bişinç ters azag dintarlarning nomın törüsin yarutsar tamtursar bu biş türlüg tınlaglar otguradı paratyakanarak tamularda tugarlar. (MaitrH.25.9b₂₀) “Beşincisi, kötü₂ dindarların öğretileriyle₂ aydınlanırlarsa₂ bu beş türlü canlılar tekrar *Pratyekanaraka* cehennemlerinde doğarlar.”

mengile- ögrünçüle- : “sevinmek”

neçe ür kiç amraklayü kuvrag birle mengileser ögrünçüleser, kininge amraktın adralmak açığ emgek kelmeki bar. (MaitrH.2.7a₁₅₋₁₆) “(İnsanoğlu) sevdiği kişilerle nice uzun zaman₂ sevinse₂ (de) sonrasında sevdiklerinden ayrılmak (ona) acı₂ verir.”

tod- kan- : “doymak, kanmak”

şor suv içmiş oşuglug todmaz kanmazlar. (MaitrH.2.7a₁₄) “Tuzlu su içmiş gibi doymazlar₂.”

MaitrH.1.5b₂₅, MaitrH.1.9a₁₆, MaitrH.3.8a₅₋₆, MaitrH.15.4b₁₂₋₁₃

asıl- üstel- : “artmak, çoğalmak”

bu buyan edgü kılınç küçinte tıngıdem çoğ yalın asılzun üstelzün uluşumın balıklarımın küzedü erzünler. (MaitrH.G.1a₁₅) “Bu iyi ameller₂ sayesinde ilahi parlaklığı₂ arttırsınlar₂, şehirlerimi₂ gözetsinler.”

unit- kod- : “unutmak, bırakmak, terk etmek”

inçip ol ödte maitri edgü ögli sakınç unıtmadı kodmadı. (MaitrH.1.5a₁₄) “Sonra o sırada *Maitri*, iyi2 düşünceyi terk etmedi2.”

tıd- tut- : “mani olmak, tutmak, engellemek”

siz bizni tıdmang tutmang sizing ödüngizde baralım. (MaitrH.2.4a₁₃) “Siz bizi tutmayın2 (ki) sizin zamanınıza varalım.”

isil- kora- : “eksilmek, azalmak, kaybetmek”

kim kayu tınlag öngre üç erdinike süzülüp kin yana ança munça tıltagın aklap süzük köngli isilser korasar bu erür. töpüdin taymak tüşmek. (MaitrH.2.13a₉₋₁₀) “Hangi2 canlı önce üç mücevherle (*tri-ratna*) temizlenip, sonra yine bunca2 sebeple kötülenip/günaha girip temiz gönlünü kaybederse2 bu olur: tepeden kayıp düşmek.”

igit- beltürt-¹⁷ : “yetiştirmek, bakmak, büyütmek”

keñ kiçig erken ögüngüztin adrlımtı kentü sütün emizip igitdi beltrütdi. (MaitrH.3.7b₁₄) “Genç2 iken annenizden ayrıldığınızda (kraliçe *Gautamī* sizi) kendi sütüyle emzirip büyüttü2.”

üzül- alkın- : “bitmek, tükenmek, sonu gelmek”

bu muntag sizni körünçlemeklig yangı künler üzülmüzün alkınmazun. (MaitrH.27.6b₁₇₋₁₈) “Sizin böyle görülmeye değer yeni günleriniz bitmesin2.”

2.1.1.5. Fiilimsilerden Oluşturulmuş İkilemeler

2.1.1.5.1. İsim-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

¹⁷ Geng ikilemeyi *igitdi beltürtdi* (MaitrH.3.7b₂₇) ve *igitim beltrütdim* (MaitrH.3.7b₂₈) olmak üzere iki farklı şekilde okumuştur. Taradığımız diğer kaynaklarda da *igintdi beltrütdi* (KedimkiMaitr.: 181) ve *igitdi beltürtdi* (BTIX: 69 ve 140) okunuşları bulunmaktadır. Ayrıca Ölmez, bu ikilemeyi verirken ikilemenin ikinci kelimesinin *beltürt-/beltrüt-* (Ölmez, 2017: 267) olabileceğini belirtmiştir. Clauson’da ise *beltürt-* kelimesi bulunmamaktadır. Biz ise bu ikilemenin BTIX’daki yazımını esas aldık.

-mAk Ekiyle Yapılanlar

tokımak tonglamak: “vurma, dövme”

kanta karımak iglemek ölmek amraktın adralmak aklayu kavışmak tokımak tonlamak bamak çomak arıtı yok erser ol nirvan atlıg törü ulug küsüşin tileyür mn. (MaitrH.13.10a₄) “Nerede yaşlanıp ölme, sevgiliden ayrılma, sevgisiz kavuşma, dövme₂ (ve) kement₂ tamamıyla yok ise (işte ben) o *Nirvāṇa* olarak adlandırılan töreyi büyük (bir) istekle diliyorum.”

açmak suvsamak: “acıkma, susama; acıkma”

prit ajunıta tugsarlar açmak suvsamak emgek teginürler. (MaitrH.13.2b₇)
“*Preta* âleminde doğarlarsa acıkma (ve) susama ızdırabına ulaşırlar.”

MaitrH.15.4a₃, MaitrH.15.5a₁₉, MaitrH.15.10b₂₂, MaitrH.25.10b₆₋₇, MaitrH.26.13a₇

todmak kanmak: “doyum, kanma”

inçip yme neçe ür ödün amranmak mengi mengileser tüpinte todmak kanmak bultukmaz. (MaitrH.13.5b₁₆) “Sonra yine nice uzun zaman₂ ihtiras₂ (ile) sevinse (bunun) sonunda doymak₂ olmaz.”

tüşmek taymak: “düşme kayma; düşüp kaymak”

tngrı yalinguknung bahşısı ol ukar töpüg ol ok bilir töpüdin түşmekig taymakıg. (MaitrH.1.14b₄) “Tanrı insanların hocasıdır. O, tepeden düşüp kaymayı bilir.”

MaitrH.27.3b₁₄

taymak түşmek: “kayma düşme; kayıp düşmek”

bulganmaksız telgenmeksiz tözlüg titik sikiz otguratı otgurakı üçün arhant kutın bulup taynak түşmekke arıtı korkmaz. (MaitrH.G.11b₃) “Kızmayan₂, asil, uyanık₂ (ve) emin₂ (biri olduğu) için aziz saadetine ulaşp, kayıp düşmekten asla korkmaz.”

MaitrH.2.13a₄, MaitrH.2.13a₁₀₋₁₁

külüşmek katgurşmak: “ses çıkarma; gülüşme, kahkaha atma”

inçke katunlarag külüşmek katgurşmak... (MaitrH.2.16b₃₀) “Zarif hatunların gülüşme₂...”

öçmek amrılmak: “sönme, yatışma, sakinleşme; yok olma”

üçünç akıglag törülerning öçmekin amralmakın baştınkısın örüsün bilmek ukmak. (MaitrH.2.13a₂₈). “Üçüncüsü, akıcı törelerin sönmesini (ve) ilkinin yüceliğini bilip anlamak.”

MaitrH.16.2a₂₉

külüşmek urşlışmak: “gülüşme”

tngrı katunlarının urşlışmak külüşmek ünleri çambudvip uluşta tolu bolur. (MaitrH.11.10b₉₋₁₀) “Tanrı hatunlarının gülüşme₂ sesleri *Jambudvīpa* ülkesini doldurur.”

ulmak sıgtamak: “ağlama, sızlama”

tördin yingakta ulmak sıgtamak ünler işitilür. (MaitrH.20.1a₁₈) “Dört taraftan ağlama₂ sesleri işitilir.”

ömek sakınmak: “düşünme”

ötrü bodisvt baştınkı küzed ödinte törtünç dyantakı öngreki ajunug ömek sakınmak bilge bilig üze sansız tümen ilkide ertmiş ajunların öyür sakınur. (MaitrH.15.1b₁₈) “Sonra *Bodhisattva*, ilk koruma zamanında dördüncü *dhyāna*dan önceki âlemi düşünme₂ hikmeti₂ üzerine, vaktiyle gelmiş geçmiş sayısız₂ âlemleri düşünür₂.”

örtenmek küymek: “yanmak, alevlenmek”

takı yme tamuluglarning örtenmek küymek emgekleri yılkı ajunıta tugmış tınlıglarning bir ikintişke yişmek emgekleri... (MaitrH.15.5a₁₅) “Ve yine cehennemlik kişilerin yanma₂ ızdırapları, hayvanlar âleminde doğmuş canlıların tekrar doğma ızdırapları ...”

serinmek katıgılanmak: “çaba, gayret”

asanki kalp sanınça uzun ödlerde edgü ögli sakınçın buşı çahşaput serinmek kataglanmak dyan sakınç bilge bilig ulatı paramitlar üze turkaru tınlaglarka (a)sag tusu kılta. (MaitrH.15.11b₁₄) “Sayılmayacak kadar çok₂ uzun zamandan (beri) iyi (ve) akıllı düşünceyle sadaka, ahlaki davranış, çaba₂, istiğrak₂, bilgi ve daha başka *pāramitā*lar üzerine canlılara sürekli fayda₂ kıldı.”

tegmek bulmak: “ulaşma, erişme, elde etme”

ikinti iki kşan ödlerde önglög öngsüz tngri yirinteki sekiz ygrmi nizvanilar tegmekin bulmakın üzer keser. (MaitrH.16.2b₂₁) “İkincisi, kısa zamanda renkli renksiz tanrı yerindeki on sekiz ihtiraslara ulaşmay₁₂ engeller₂.”

MaitrH.16.2b₂₆, MaitrH.16.3a₈

ıglamak sıgtamak: “ağlama, sızlama, inleme”

ıglamak sıgtamak ulımak mungramak ünleri iştilür. (MaitrH.25.2b₆₋₇)
“Ağlama₂ (ve) böğürme₂ sesleri duyulur.”

ulımak mungramak: “uluma, böğürme, bağırma”

ıglamak sıgtamak ulımak mungramak ünleri iştilür. (MaitrH.25.2b₇) “Ağlama₂ (ve) böğürme₂ sesleri duyulur.”

MaitrH.25.4b₁₂

yünmek tegzinmek: “dönüp dolaşma”

upasi upasançlar pra asguk köligelig kujatari hua çeçek yıd tütsük yaruk yula yünmekte tegzinmekte ulatı tapıg udugın üç erdinig ayayu agarlayu közünürler. (MaitrH.26.8b₆) “Rahip (ve) rahibeler (ellerinde) şemsiyeler₄, çiçekler₂, tütsüler₂ (ve) parlak meşalelerle dönüp dolaşmakta; hürmetle₂ üç mücevhere (*tri-ratna*) saygı göstererek₂ (onu) korumaktalar.”

yişmek içişmek: “yiyişme içişme”

bir ikintişke yişmek içişmek tükerler. (MaitrH.15.10b₂₅) “Bibirleriyle yiyişir, içişir (ve en sonunda) tükenirler.”

-gUlUk Ekiyle Yapılanlar

men(g)ilegölük ögrünçülegölük: “sevinecek (olmak), sevinmek için”

törtünç eren birle men(g)ilegölük ögrünçülegölük bolurlar. (MaitrH.3.3b₂₃)
“Dördüncüsü, erkekler ile sevinecek₂ olurlar.”

ayaguluk ağırlaguluk: “saygın, hürmete layık”

hormuzta tngri oşuglug çoğı yalını bramanlar ara ezrua oşuglug ayaguluk ağırlaguluk erür. (MaitrH.10.4b₇) “Tanrı *Indra* gibi ışığıyla₂ *Brahmanlar* arasında *Brahma* gibi saygın₂ olur.”

ozguluk kutrulguluk: “kurtulma”

ol antag mungadıncıg savlar körüp alku tınlaglar tüzün maitri birle kelgölük sansardın özguluk kutrulguluk kut koltı. (MaitrH.4.14a₁₀) “Bütün canlılar böyle acayip işler görüp asil *Maitri* ile gelen *Samsāra*’dan kurtulma₂ saadeti istediler.”

MaitrH.25.11a₁₆

-DaCI Ekiyle Yapılanlar

üntdürdeçi ozgurdaçı: “çıkarıcı, kurtarıcı”

bir tüzün erür ikinti üntdürdeçi ozgurdaçı, üçünç ogramış ürük amıl nirvanka tegürdeçi ol. (MaitrH.G.7b₁₇) “Birincisi soyludur, ikincisi kurtarıcı₂, üçüncüsü niyet etmiş (ve) devamlı sakın *Nirvāṇa*’ya ulaşacaktır.”

tegdeçi bardaçı: “ulaşan, ulaşacak (olan)”

burhanlar yarlığın bütürü katıglanınlar kim nirvanlag yolka tegdeçi bardaçı bolgay sizler. (MaitrH.2.17b₁₆) “Burkanların buyruğunu tamamlayıp sabredin, çünkü (siz), *Nirvāṇa*’ya yola ulaşan₂ olacaksınız.”

igidteçi beltrüteçi: “yetiştiren, büyüten”

alpın emgekin igidteçi beltrüteçi yme işiler erdi. (MaitrH.3.3a₂₅₋₂₆)
“Zorluklarla₂ büyüten₂ yine kadınlardı.”

MaitrH.16.13a₅

uktaçı bilteçi: “anlayan, bilen”

ayagka tegimlig köni tüz tuyuglı kop kamag nomlarag uktaçı bilteçi tngri tngri burhan bolgay siz. (MaitrH.16.7b₁₀) “Saygıdeğer, doğru2 duygulu (ve) bütün2 öğretileri bilen2 Tanrı Tanrısı *Burkan* olacaksınız.”

övkeletdeçi yirintürdeçi: “kızan, hakaret eden”

... övkeletdeçiler yirintürdeçiler irinçlig karınçlig kıltaçılar burhanlarka yazmış yangılmış tınlaglar alku sançıp tamuda tugarlar. (MaitrH.25.3b₂) “... (Rahip ve rahibelere) hakaret edenler₂, (onları) aşağılayanlar₂ (ve) *Burkan*lara (karşı) günah işlemiş₂ canlılar hep *Samjīva* cehenneminde doğarlar.”

-gUçı Ekiyle Yapılanlar

kıçurguçı taplaguçı: “kötülükten zevk alan, kötülükten beslenen”

kim kayu kişi adın kişining ayığınga emgekinge kıçurguçı taplaguçı erserler... (MaitrH.25.5b₁₉) “Hangi₂ insan başka kişinin kötülüğünden (ve) ızdırabından zevk alan₂ ise...”

tokıguçı tonglaguçı: “vuran, döven; dövücü”

kim yme kişi ajunıta erken kişig tokıguçı tonglaguçı erser ogrı igid erserler ol tınlaglarag sangat tamuda örtlüg yalanlag temirlik çomakın berkin tokıyurlar tültürürler. (MaitrH.25.4b/5a₇) “Ve yine insanlar âleminde iken insanları döven₂ (ve) kandıran₂ (biri) iseler bu canlılara *Sanghāta* cehenneminde ateşli₂ (ve) demirden kamçılarla₂ vururlar₂.”

-mİş Ekiyle Yapılanlar

çakmış ürmiş: “çakma, üfleme”

kaltı otlug ır kurug kavagu ernalar çakmış ürmiş bu üç türlü tıltagda ötkürü ot belgülig bolur. (MaitrH.15.8a₉₋₁₀) “Çakmak taşı, kuru kav, adamın çakması (ve) üflemesi; (işte) bu üç sebepten dolayı ateş ortaya çıkar.”

2.1.1.5.2. Sıfat-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

-gAn Ekiyle Yapılanlar

yetigen uduzgan: “liderlik eden”

kördüngüzlermu sizler toyınlar, iki kadaşları kalın kuvragag yitiken uduzkan buyruklar berü kelmişlerin. (MaitrH.16.9a₂₈₋₂₉) “Siz talebeler, iki arkadaşın büyük kalabalığa liderlik eden₂ komutanlar tarafına geldiğini gördünüz mü?”

-mİş Ekiyle Yapılanlar

bulganmış telgenmiş: “karışmış, altüst olmuş, bulanmış”

anta ötrü ayagka tegimlig maitri bodisvt vçrazan örgün üze vjir osuglug bek katag köngülin bağdaşını oluru bu yir suvnug tört bulung yingak üstün altın bulganmış telgenmişin ukup inçe sakınç sakınur. (MaitrH.15.1a₁₁₋₁₂) “Ondan sonra saygıdeğer Maitri Bodhisattva elmaslı tahtına, elmas gibi sağlam₂ gönlüyle bağdaş kurarak oturup, bu yeryüzünün₂ dört tarafının₂ üstten (ve) alttan karıştığını₂ anlayıp şöyle düşünce düşünür...”

tongmuş budmuş: “donmuş”

tumlugka tongmuş budmuş tınlaglarag kentü etözin hua yavişgu tölteklig edgü yıdın togmuş ev barkça sakınıp... (MaitrH.11.6b₂₂) “Kokulu çiçekler₂ serpilmiş doğum odası₂ (içinde) kendi bedeniyle, donmuş₂ canlıları ısıtır gibi düşünüp...”

ayamış ağırlamış: “saymış, saygı göstermiş”

bilge kişi ol yiriğ orunug ayamış ağırlamış krgek. (MaitrH.11.8b₂₄) “Bilge kişinin o yere saygı göstermiş₂ (olması) gerek.”

MaitrH.1.6b₄, MaitrH.10.4a₂₈, MaitrH.13.8a₆₋₇

beklemiş solamış: “kilitlemiş, hapsedilmiş”

yiti türlüğ iyin yatdaçı nizvanilag tırgükler üze tiremiş sansarlag kınlık bogagulukta beklemiş solamış erürler. (MaitrH.G.8a₂₀) “Yatacak ihtirasları yedi türlü olduğu için (onu), üzerine direkler direnmiş Samsāralı hapishaneye₂ kilitlemiş₂ olurlar.”

biçmiş kesmiş: “biçmiş, kesmiş”

üstün tngri yirinteki altın yalینگuk etözinteki bag bukagularag biçmiş kesmiş erür men. (MaitrH.1.2a4) “Yukarıda tanrı yerindeki aşağıda insan vücudundaki bağları₂ kesmiş₂ olurum.”

bütmiş tükemiş: “tükenmiş; tamamlanmış, olgunlaşmış”

bu biş türlüğ burhan kutinga yiviğ bolmış törülerig bütmiş tükemiş bolu tükel bolmışın ukup... (MaitrH.10.5a2) “Burkan saadetine (ulaşmak için) araç olmuş bu beş türlü törelerin olgunlaşmış₂ olarak tamamlandığını bilip ...”

sevmiş taplamış: “sevmiş, takdir etmiş, tapmış”

... körüm ongalı böğüş urmak ongalı söz sav ongalı iş ködüğ ongalı iltinmek ongalı kataglanmak ongalı öğ köngül ongalı dyan sakınç bu sekiz türlüğ tüzün yolug sevmiş taplamış kergek. (MaitrH.25.11a2) “... (Doğru) görüş, doğru düşünce düşünme, doğru söz₂, doğru iş güç, doğru yaşama, doğru çabalamak, doğru dikkat₂ (ve) doğru yoğunlaşma₂; bu sekiz türlü asil yolu sevmiş₂ (olmak) gerek.”

töltemiş töşemiş: “döşemiş”

bodisvtnıng kut buyanı küçinte köngüllüğ tınlag osuglug ot tübleri taşgaru uçları içgerü yүүлük antag uz töltemiş töşemiş bolur. (MaitrH.14.7b₁₄) “Usta, Bodhisattva’nın saadeti sayesinde (tıpkı) düşünceli (bir) canlı gibi ot köklerini dışarı, uçlarını ise içeride (olacak şekilde) döşemiş₂ olur.”

egrilmiş bükülmüş: “eğrilmiş bükülmüş”

anta ötrü badari braman kentü egrilmiş bükülmüş etözin körüp köngli irinçkeyü inçe tip tidi. (MaitrH.1.10b₂₄) “Ondan sonra Badhari Brahman kendisinin eğrilmiş bükülmüş vücudunu görünce gönlü bulanarak, şöyle deyip dedi...”

esürmüş munmış: “sarhoş olmuş, başıboş dolaşmış”

ötrü bodisvtning kangı brahmayu purohit ulug ögrünçü mengike esürmiş munmış oşuglug bolup... (MaitrH.11.11b₁₄) “Sonra Bodhisattva’nın babası Brahmāpurohita, büyük sevinçle₂ sarhoş olmuş gibi olup...”

ögmüş alkamış: “övmüş, methetmiş”

anın yalnuguk ogli tünin künin uyur küç yitkinçe maitru bodisvtning ögdigin ögmüş alkamış krgkek. (MaitrH.1.6b₃) “Bu sebeple insanoğlu gece gündüz uyur (ve) gücü yettiğinde Maitri Bodhisattva’nın öğüdünü övmüş₂ olması gerekir.”

MaitrH.1.12a₅, MaitrH.2.10b₁₃, MaitrH.4.5b₇

munmış azmış: “başboş dolaşmış, yoldan çıkmış”

biligsiz biliglig kararig tünerigde munmış azmış tınlıglarka kün tngri oşuglug abidaram aghlık em örünteg bolur. (MaitrH.G.7b₇) “Cahil (ve) karanlıkta₂ yoldan çıkmış₂ canlılara, (tıpkı) gün tanrı gibi abhidharmā hazinesi (de onlara) ilaç₂ olur.”

ögütmiş alkatmış: “övülmüş”

küügelig edremke tegmiş titsiler ara ögütmiş alkatmış tengrim siz erür siz. (MaitrH.27.4a₈) “Olağanüstü erdeme ulaşmış üstatlar arasında övülmüş tanrım siz olursunuz.”

utmuş yigedmiş: “yenmiş, kazanmış, üstün gelmiş”

kop kamag emgek utmuş yigedmiş tengrim siz manga kang bolmuş siz. (MaitrH.2.14b₂₄₋₂₅) “Bütün₂ hastalıkları yenmiş₂ tanrım, siz bana baba oldunuz.”

MaitrH.4.11b₂₃, MaitrH.11.13b₁₅

yigedmiş utmuş: “yenmiş, kazanmış, üstün gelmiş”

yükünür biz tngrim kop kamag yirtinçüdeki edler tavarlarda yigetmiş utmuş kız kunçuylar erdininge. (MaitrH.11.9a₂₂) “Tanrım, yeryüzündeki bütün süslerden₂ üstün gelmiş₂ kızlar (ve) prensesler mücevherine saygı duyarız.”

MaitrH.2.8b₂₀, MaitrH.16.9b₈

kedmiş tonamış: “giyinmiş, donanmış”

ne için tip tiser tün tünle bir antag kedim ton etük yivik tizik kedmiş tonamış körü kanınçsız yaruk yaşuk yaltrıtdı. (MS 2.1a₂₃) “Ne için deyip derse (şöyle ki), geceleyin₂ böyle giyim kuşam (ve) gerdanlıkla₂ donanmış₂ bakmaya doyulmayan ışı₂ parladı.”

evrilmiş tegzinmiş: “çevrilmiş, dolaşmış; kıvrılmış”

ongaru evrilmiş tegzinmiş tüüsü... (MaitrH.2.11b₂₃) “Sağa doğru kıvrılmış₂ saçı...”

tapınmış udunmuş: “tapınmış, hürmet etmiş, saygı göstermiş”

alku kuvragka tapınmış udunmuş bolur. (MaitrH.3.10a₇₋₈) “Bütün topluluğa saygı göstermiş₂ olur.”

MaitrH.2.9a₂₀, MaitrH.3.1b₁₇, MaitrH.3.15a₃₋₄, MaitrH.16.7b₂₈, MaitrH.16.10a₁₇₋₁₈

ödürmiş talulamış: “seçmiş, ayırmış; ”

ötrü brahmayu purohit yig yig ödürmiş talulamış sekiz tümen dört mung içrekilerin yığıp... (MaitrH.11.13a₂₇₋₂₈) “Sonra *Brahmāpurohita*, iyi₂ (olarak) seçtiği₂ içerdeki 84.000 (kişiyi) toplayıp...”

yazmış yangılmış: “yanılmış, günah işlemiş, hata etmiş”

... övkeletdeçiler yirintürdeçiler irinçlig karınçlig kıltaçılar burhanlarka yazmış yangılmış tınlaglar alku sançıp tamuda tugarlar. (MaitrH.25.3b₄) “... (Rahip ve rahibelere) hakaret edenler₂, (onları) aşağılayanlar₂ (ve) *Burkanlara* (karşı) günah işlemiş₂ canlılar hep *Samjīva* cehenneminde doğarlar.”

-dUk Ekiyle Yapılanlar

körmedik işidmedük: “görülmemiş duyulmamış”

körmedik işidmedük savlarag kördüm tip tidimiz. (MaitrH.20.14a₄₋₅) “Görülmemiş durulmamış sözleri gördüm (duydum), deyip dedik.”

-gU Ekiyle Yapılanlar

ozgu kutrulgu: “kurtulacak”

inçip tuga teglük kişi oşuglug bu tugmak ölmek ulug adadın ozgu kutrulgu bulung yingak arıtı ukmazlar. (MaitrH.15.6b₁₁) “Doğuştan kör insan gibi bu doğum (ve) ölüm (adlı) büyük tehlikeden kurtulacak₂ hiçbir yol₂ bilmezler.”

2.1.1.5.3. Zarf-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

-(x)p Ekiyle Yapılanlar

ulgadıp bedüp: “büyüyüp”

t(e)rk ödün ulgadıp bedüp tükel bilge maitri burhan nomınta toyin bolup arhant kutunga tegirler. (MaitrH.21.?^{alm}₁₃) “Hemen₂ büyüyüp₂, tam bilge *Maitri Burhan* dininde rahip olup aziz saadetına ulaşırlar.”

örtüp yörgep: “örtüp, kapayıp; dolayıp, çevreleyip”

adın bağları etözleri üze örtüp yörgep ulug bedük kekdelig okaklar içinte sokarlar. (MaitrH.25.4b/5a₃₀) “Diğer bağları vücutlarına dolayıp₂ kağıt yapılan büyük₂ tekneler içine sokarlar.”

ayap ağırlap: “sayıp, saygı gösterip”

anta ötrü vasavi ilig han itip yaratıp tört türlüğ ağır süsi birle utru barıp ratnaşiki tngri tngrişi burhanı ayap ağırlap ayasın kavşurup inçe ötüğ ötünti. (MaitrH.16.6b₂₅) “Ondan sonra *Vāsava* han₂, dört çeşit büyük ordusunu hazırlayıp, (onunla) karşıya gidip, *Ratnaşikhin* (adlı) Tanrı Tanrısı *Burkan*’a saygı duyup₂, ellerini kavuşturup şöyle dilek diledi...”

engirip tokuyu: “eğirip dokuyarak”

tngrim bu bözüğ tükel bilge tngri tngrişi burhan için öz iligin engirip tokuyu tegintim. (MaitrH.3.6b₁₅) “Tanrım, bu bezi tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan* için kendi elimle eğirip dokuyarak yaptım.”

aşıp üstep: “artıp, çoğaltıp”

münig kadagı aşıp üstep sözleserler kim yme toyin şamnanç baçağ olurmuş tınlıglarığ çahşaputlarıntın tayıtsarlar... (MaitrH.25.7a₄) “Suçu günahı çoğaltıp

söyleseler, rahip (ve) rahibeleri, oruç tutan canlıları ahlaklı davranışlarından/ibadetlerinden ayırsalar...”

yığıp tirip: “yığmak, bir araya getirmek”

mahaklp ödte edgü kılınç yığıp tirip bir kşan ödün yme burhan kutınga kösüşüg unıtmadı. (MaitrH.1.5a₆₋₇) “*Mahākalpa* zamanında iyi işleri bir araya getiren₂ (kişi), kısa (bir) zamanda₂ yine *Burhan* saadetindeki isteklerini unutmadı.”

MaitrH.10.5b₅, MaitrH.11.16a₇, MaitrH.15.1a₂₃₋₂₄

yanturup evirip: “evirip çevirip; rüzgâr estirip”

anca sakınç sakıntıklarında ötrü ayag kılınçlıg yıl kelip yanturu evirtip ulug tamularda kemişür. (MaitrH.23.9b₉) “Böyle düşünce düşünüldüğünden dolayı kötü amelli rüzgâr gelip, (bizi) evirip çevirerek cehenneme fırlatır.”

MaitrH.21.3b₂₀

ögirip sevinip: “sevinip”

anta ötrü kamag şaki begler ögirip sevinip tngri tngrişi burhan adakıta yinçürü töpün yükünüp üç yolu ongaru tagzinip bardılar. (MaitrH.3.10b₆) “Bundan dolayı bütün *Śākya* hükümdarları sevinerek₂, Tanrı Tanrısı *Burhan*’ın ayağına secde edip, üç defa sağa doğru dönerek gittiler.”

MaitrH.4.7a₂₃₋₂₄, MaitrH.11.3b₄₋₅, MaitrH.13.1b₂

itip yaratıp: “düzenleyip, hazırlayıp, süsleyip”

ton etük kedip itip yaratıp bek amranmak köngül öritgü teg suklangu teg bolur biz. (MaitrH.13.5b₁₁) “Elbise₂ giyip süslenerek₂ sağlam (ve) ihtiraslı gönlümüzle yükselir (ve) arzulanır gibi oluruz.”

MaitrH.16.6b₂₃

bilip ukup: “bilerek, anlayarak”

anta ötrü tngri tngrişi burhan şakılarning sakınçın bilip ukup inçe tip yarlıkadı. (MaitrH.3.9b₃) “Bundan sonra Tanrı Tanrısı *Burhan*, *Śākya*ların düşüncesini anlayarak₂, şöyle deyip lütfetti...”

MaitrH.20.14a₂₃₋₂₄

ozup kutrulup: “kurtulup, uzaklaşp”

tamudın ozup kutrulup bu kiçig tamularda tugmuş erür biz. (MaitrH.20.13b₁₆)

“Biz cehennemden kurturup₂ bu küçük cehennemlerde doğduk.”

MaitrH.10.7a₂₄, MaitrH.21.2b₁, MaitrH.21.7a₉, MaitrH.23.12a₁₋₂, MaitrH.25.10a₁₅,
MaitrH.25.10b₉, MaitrH.26.13a₈₋₉

bidip bitürüp: “bitirip, son verip”

*anagam kutın bulmuş tüzün kişi önglög öngsüz tengri yirinteki bidip bitürüp
üzmelegülük nizvanılarag kiterip tarkarip törtünç öngsüz tngri yirinteki sekizinç ülüş
nizvanıg öçürginçe arhant kutınga kataglanguçı yitinç tüzün tınlag atanur.*
(MaitrH.G.9b₁₉₋₂₀) “*Anāgāmin* saadetini bulmuş soylu kişi, renkli renksiz tanrı
yerindeki bozulacak (olan) ihtiraslara son verip₂ dördüncü renksiz tanrı yerindeki
sekizinci bölüm ihtirasını söndürüncüye kadar aziz saadetini (elde etmek için)
çabalayan yedinci soylu insan (olarak) adlandırılır.”

korkup ayınıp: “korkup”

*tokuz otuz yaşunta yaşodra marika tngri kızlarına yölaşi katunların
kunçuların katunların altı tümen yinçke kırkınların kodu ıdalap igmek karımak ölmek
bu üç türlüğ törüke korkup ayınıp şankar tünle kapalvastu balıktın ünüp tapovan van
arıkka bardı.* (MaitrH.1.15b₅) “Yirmi dokuz yaşında *Yaśodharā Mārikā*, tanrı
kızlarına benzeyen prenseslerle₂ altmış bin ince cariyeleri bırakarak₂, hastalanmak,
yaşlanmak (ve) ölmek (adlı) bu üç türlü töreden korkup₂, *śaṅkara*, geceleyin
Kapilavastu şehrinden dışarı çıkarak *Tapovana* ormanına vardı.”

MaitrH.20.1a₁₅

mungadıp adınıp: “şaşırp, hayret edip”

*anı körüpenin ol tınlıglar angsız mungadıp adınıp ögrünçülüğ sevinçlig
boltılar.* (MaitrH.G.6a₁₉₋₂₀) “O canlıların hepsi onu görüce şaşırp₂ sevinçli₂ oldular.”

MaitrH.G.6a₁₉₋₂₀, MaitrH.2.12b₂, MaitrH.3.1a₂₆₋₂₇, MaitrH.4.8b₆, MaitrH.11.8a₁₉,
MaitrH.11.14b₆₋₇, MaitrH.16.5a₁₀₋₁₁

yarutup yaşıutup: “parlatıp, aydınlatıp”

purnabatri urungu tengridem itig yaratıg yivik tizikig çınra tıp çınrak sayu yüzüki bilezüki yaltrıyu yaşuyu badari bramanning evin yarutup yaşutup badarika inçe tip tidi. (MaitrH.1.14a₁₅) “*Pūrṇabhadra* (adlı) ilahi savaşçı süs₂ (ve) gerdanlık₂ gerçek, çok gerçek, deyip yüzüğü bileziği parlayarak₂, *Badhari Brahman*’ın evini aydınlatıp₂, *Badhari*’ye şöyle deyip dedi...”

kiterip tarkarip: “giderip uzaklaştırıp, son verip”

anagam kutın bulmuş tüzün kişi önglög öngsüz tengri yirinteki bidip bitürüp üzmelegülük nizvanılarag kiterip tarkarip törtünç öngsüz tngri yirinteki sekizinç ülüş nizvanıg öçürginçe arhant kutınga kataglanguçı yitinç tüzün tınlag atanur. (MaitrH.G.9b₂₁) “*Anāgāmin* saadetini bulmuş soylu kişi, renkli renksiz tanrı yerindeki bozulacak (olan) ihtiraslara son verip₂ dördüncü renksiz tanrı yerindeki sekizinci bölüm ihtirasını söndürünceye kadar aziz saadetini (elde etmek için) çabalayan yedinci soylu insan (olarak) adlandırılır.”

biçip kesip: “biçip, kesip”

bu yagılar kızların yiti öngi etözlerin biçip kesip suburganlar ara kelmişingler. (MaitrH.G.6b₇) “Bu düşmanlar, kızların vücutlarını yedi parçaya (ayırıp) keserek₂ mezarlar arasına getirmişler.”

yıgılıp toylap: “yığılıp, toplanıp”

bu boşug yarlıg işidip tüklög tümenlig işiler yıgılıp toylap kapılavastu balıktın önüp nigodaram sangramke barırlar erdi. (MaitrH.3.2b₁₇) “Bu kurtuluş hükmünü/iznini₂ işitip, on binlerce kadın bir araya gelerek, *Kapilavastu* şehrinden çıkıp *Nyagrodhārāma* tarafına (doğru) giderdi.”

ıdalap kodup: “bırakıp, terk edip, vazgeçip”

anın amtı çkrvrt ilig han erkin türkin ıdalap kodup toyın bolup arhant kutınga teginti. (MaitrH.16.8a₁₃) “Onun için *Cakravartī* han₂ gücünü kuvvetini bırakıp, rahip olarak aziz saadetine ulaştı.”

MaitrH.2.11a₁₆, MaitrH.10.7b₉, MaitrH.16.10a₃₀-10b₁

kodup ıdalap: “bırakıp, terk edip, vazgeçip”

tükel bilge tngri tngrişi burhan bizni kodup ıdalap strayastrış tengri yiringe bakçanka barı yarlıkamış. (MaitrH.27.4a₁₂) “Tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan* bizi bırakıp, *Trayastrimśāh* tanrı yerine tefekküre giderek lütfetmiş.”

MaitrH.16.9a₁₅₋₁₆, MaitrH.16.10b₁₆, MaitrH.16.14b₁₇

tirilip yığılıp: “toplanıp, bir araya gelerek”

... yimişlikte titsida erigme yalinguklar tirilip yığılıp tngri mengisin mengileyürler. (MaitrH.11.6a₉) “... Bahçede, rahiplik mertebesine erişmiş (olan) insanlar bir araya gelerek₂ tanrı saadetiyle seviniyorlar.”

ozgurup kutgarıp: “kurtarıp”

tınlaglarag emgektin ozgurup kutgarıp nirvanka barı yarlıkadılar. (MaitrH.15.14b₁₋₂) “Canlıları ızdıraptan kurtarıp₂, *Nirvāṇa*’ya ulaşarak lütfettiler.”

titip kodup: “bağışlayıp, bırakıp”

badari bilge braman titip kodup tükel bilge tngri tngrişi burhaning nomınta toyın bolgalı dkşanpt uluştın ortun enetkek ili madyadiş uluşka kelgeli sakınur. (MaitrH.1.6b₂₉) “*Badhari* bilge *Brahman* (her şeyi) bırakıp₂ tam bilgili Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın dininde dindar olmak için *Dakṣiṇāpatha* şehrinden orta Hindistan ili (olan) *Madhyadeśa* şehrine gelmeyi düşünür.”

bulganıp terkişlenip: “karıştırıp, kızıp, kavgaya tutuşup, öfkelenerek”

bulganıp terkişlenip nirdeni braman inçe inçe tidi. (MaitrH.1.12b₁₆) “*Nirdhana Brahman* öfkelenerek₂ şöyle₂ dedi...”

utup yigedip: “yenip, kazanıp”

altı kırk kolti sanı şmnu tngriining süüsin utup yigedip otuz artuk törtünç kşan ödte tüz keriñsiz burhan kutın bulu yarlıkadı. (MaitrH.1.15b₂₀) “Otuz altı *koṭī* sayısı kadar (olan) *Māra* Tanrısı’nın ordusunu yenip₂, otuz dört zamanda₂ kusursuz₂ *Burkan* saadetini bularak lütfetti.”

MaitrH.2.1b₂₆

evrilip tegzinçlenip: “çevrilip, dolaşip, kıvrılıp”

birer evin tüüleri ongaru evrilip tegzinçlenip tururlar. (MaitrH.2.5a₂₇₋₂₈) “Tane tane saçları sağa doğru kıvrılıp₂ durur.”

tapınip udunup: “tapıp, saygı gösterip”

tüzün maitri tapınip udunup aymanu korku te(r)g¹⁸ tavrak kentü ornınta turup birdin engninteki tonın uz itinip ayasın kavşurup tngri burhan adakınta yinçürü yükünü teginti. (MaitrH.4.8a_{30-8b1}) “Asil Maitri saygı gösterip₂, hemen₂ kendi yerinden korkarak₂ kalkıp, birden omzundaki kıyafeti hazırlayarak, ellerini kavuşturup, Tanrı Burkan’ın ayağına eğilerek₂ yaklaştı.”

MaitrH.16.7b₂₄

tıdılip tutulup: “yasaklanıp, engellenip, tutulup”

anta ötrü ol ikegü tngri tngri burhanning alp erdemlig nomlug iş işleyür ogurda arslan hanı konımlag titsıları maitrilag sumır tagda tegip tıdılip tutulup turdular. (MaitrH.4.6a₆) “Bundan dolayı o ikisi, Tanrı Tanrısı Burkan’ın yüksek faziletli (ve) dharmalı işini yaptığı zamanda, arslanlar hanı cesur öğrencileri Maitrili Sumeru Dağı’na götürünce, (orada) engellenip₂ durdular.”

tilep istep: “dileyip, isteyip”

kayu ödün burhan kutın bulsar sen amrak oğlanag isteyürçe tilep istep kop munglarınta kutgar. (MaitrH.4.13a₆) “Ne zaman Burkan saadetini bulursan sevgili oğlanı istediğin kadar dileyerek₂ bütün kaygılarından kurtar.”

tüşüp kamılıp: “düşerek, devrilerek”

¹⁸ Geng’in burada *teg* olarak okuduğu kelime, KedimkiMaitr.: 205’te *terk* olarak okumuştur. *Terk tavrak* ifadesinin ikileme olduğunu hatırlayıp, burada da cümleyle örtüştüğünü düşünerek, biz de cümlelerin çevirisini yaparken kelimenin *terk* biçimini esas aldık.

aning ara amtı sın suburganlar içinte ürülmüş ölüg kişiler yatırça tüşüp kamılıp manga inçe ukıtırılar. (MaitrH.13.5b₇) “Bu arada şimdi, mezar₂ içinde şişmiş ölü kişiler yatar gibi devrilerek₂ bana şöyle anlatırlar...”

titip ıdalap: “bağışlayıp, bırakıp”

evim barkımın ogulumın kişimin ögümin kangımın kamın kadaşımın erk türk çoğ yalan mengi tonga alku titip ıdalap karımak iglemek ölmek bu üç türlüğ... (MaitrH.13.9b₂₅₋₂₆) “Evimi barkımı, oğlumu (ve) eşimi, annemi (ve) babamı, akrabamı (ve) arkadaşımı; gücü₂, ihtişamı₂ (ve) sevinci₂ (bunların) hepsini bırakıp₂ yaşlanmak, hastalanmak (ve) ölmek (adlı) bu üç türlü...”

MaitrH.13.11a₁₇

ögüp alkanıp: “öüp, methedip”

bu muntag türlüğ ögdiğin ögüp alkanıp ögürtüp sevintürüp ulug agar ayamakın kentü kuvragı birle bodisvtag üç yolu tegzinip bodisvtning adakınta yinçürü yükünüp kentü bavaninga¹⁹ barır. (MaitrH.14.6b₉₋₁₀) “Böyle türlü övmeyi meth edip₂ sevinerek₂, büyük saygı gösterip, kendi cemaati ile Bodhisattva’ya üç defa dönüp, Bodhisattva’nın ayağına secde ederek₂ kendi yerine gider.”

öçürüp tarkarıp: “söndürüp, yok edip, uzaklaştırıp”

ötrü ayagka tegimlig bodisvt köngülin biligin bir uçlug kılıp yığıp tirip erengek sukıgınça üdte lokik atlag yırtınçü yolın üçünç öngsüz tngri yirinteki sekiz ordulardaki nizvanılarag öçürüp tarkarıp ingir üdinte törtünç dyan öritir. (MaitrH.15.1a₂₇) “Saygıdeğer Bodhisattva, gönlünü (ve) bilgisini bir uçlu/tek taraflı yapıp bir araya getirerek₂, bir parmak hareketi kadar kısa bir zamanda lokika adlı dünya yolunu (ve) üçüncü vücutsuz tanrı yerindeki sekiz saraylardaki ihtiraslarını yok edip₂ şafak zamanında dördüncü dhyānayı yaratır.”

çöküp batıp: “çöküp batıp; kaygılı olup”

¹⁹ Bu kelimenin anlamı taradığımız sözlüklerde bulunmamaktadır. Şen’in tezinde ise kelime, *bavan ordu* şeklinde bir ikilemede “saray” anlamında geçer (2002: 58). Almanca çevirisinde de *residenz* olarak yer alan kelimeyi biz de “ikâmetgah, yer” olarak almayı uygun bulduk (Mairt.XIV: 36).

anı işidip danasamati ilig han ertingü çöküp batıp inçe tip sakınç sakıntı. (MaitrH.16.5b₂₂) “*Dhanasam̐mata* han₂ onu işitince, son derece kaygılı olup₂, şöyle deyip düşünce düşündü...”

yığılıp kuvralıp: “toplanıp, bir araya gelip”

ondın singardıñkı ulug küçlüg tñgriler tñgri katunları yığılıp kuvralıp tüklik tümenligin toplaş tñgri tñgrisi burhan tegre oluruş nom tınglayurlar. (MaitrH.16.11b₁₈) “Sağ taraftaki büyük (ve) güçlü tanrılar (ve) tanrı hatunları bir araya gelip₂, hepsi₂ toplanarak, Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın çevresine oturup vaaz dinliyorlar.”

yörgep tolgap: “sarıp, etrafını dolayıp”

örtlüg yalınlig temirlig torlar bağlar içinte yörgep tolgap ulug bedük tokımakın yanca tokıyurlar. (MaitrH.20.13a₆₋₇) “Ateşli₂ (ve) demirden ağlarla₂ etrafını dolayıp₂, büyük₂ tokmakla ezerek vuruyorlar.”

üzüp bıçıp: “kırıp, koparıp; kesip kopararak”

içimizni içegümüzni üzüp bıçıp yiyürler. (MaitrH.20.14a₁₆) “İçimizi₂ kesip kopararak yiyorlar.”

olup oprap²⁰: “yumuşayıp, olgunlaşıp; çürüyüp”

munta tugup örmen igin tolş etözümüzteki etimiz olup oprap yirde tüşer kan iring akar barınur. (MaitrH.20.14b₂₁) “Burada doğup, derimiz hastalanıp, bütün vücudumuzdaki etimiz yumuşayıp₂ yere düşer, kan (ve) irin akar₂.”

üzüp iskep: “parçalayıp, koparıp”

²⁰ İkilemenin ikinci üyesi olan *opra-* kelimesi *to grow old, decay* (EDPT: 14) “eskimek, çürümek” anlamındadır. İlk kelimenin anlamı ise sözlüklerde bulunmamaktadır. Bizim ikileme olarak aldığımız bu ifade daha önceki çalışmalarda mevcut değildir. Geng, kelimenin Çince tercümesinde ifadeyi “çürümek” diye okumuş (MaitrH: 451); fakat ikileme olup olmadığına dair bir bilgi vermemiştir. Yine bir başka çalışmada da kelime *olup* olarak okunmuş, *olup oprap* ikilemesine *mürbe und verfault* (BudApo: 83) “yumuşamış, olgunlaşmış; çürümüş” anlamı verilmiştir. *Maitrisimit*’te ikilemelerin her iki kelimesinin de çoğunlukla aynı eki almasıyla oluştuğunu göz önünde bulundurarak ifadeyi ikileme olarak aldık. Biz, ikilemenin ilk üyesi olan *olup* kelimesinin her ne kadar *bol-* kökünden geldiğini düşünsek de metnin yazı çevrimini esas alan çalışmalarda geçtiği biçimde yazmayı uygun bulduk.

vijir tumşuklug karga kuzgun karakuş teglügenler kelip buza butarlayu etimizni yinimizni üzüp iskep tançu tançu yiyürler. (MaitrH.23.12b₅) “Elmas gagalı karga, kuzgun, karakuş (ve) akbabalar gelip, etimizi₂ tahrip ederek₂, parça parça koparıp₂ yiyorlar.”

tartıp üntürüp: “çekmek, çıkarmak, almak”

takı yme temirlig örtlüg biş kazgukların örtlüg yir üze etözlerin bodıyu tokıp agazlarında tillerin tartıp üntürüp yiti yülügü teg sapanların sansız tümen yıl tillerin sapanlayurlar. (MaitrH.25.9a₆) “Yine demirden (ve) ateşli beş kazığın (olduğu) ateşli yere vücutlarını sürüp döverek, dillerini ağızlarından çekip₂ yedi ustura gibi sapanlarla binlerce₂ yıl dillerini sapan gibi kullanıyorlar.”

ilinip yapışıp: “yapışıp, bağlanıp, tutulup”

inçip kentü kentü mengilerke ilinip yapışıp sımtag tınlıglar erser(?) olarnı ozgurgalı kutgargalı angsız ulug küügelig edrem üntürmişim kergek erdi. (MaitrH.26.1a₁₇) “Sonra, kendi₂ saadetlerine bağlanıp tutulan tembel canlıları kurtarmak için₂ bütün büyük olağanüstü erdemleri (ortaya) çıkartmış (olmam) gerekirdi.”

adrılıp ödrülüp: “seçilip, ayrılıp”

amtı yene sizingtin adrılıp ödrülüp ol ok sımtag köngüllüg bulıtdın örtülgülük törüde isilgeyler. (MaitrH.27.5a₂₃) “Şimdi yine sizden ayrılıp₂, hemen₂ tembel gönüllü bulutla örtülerek/tembelliğe bürünerek töreden uzaklaşacaklar.”

öp sakınıp: “düşünüp”

örü ulug kodı kiçig bursang kuvragning edgüsin öp sakınıp adartsız köngülin bir toyınag kuvragdın kolup tapınmış üçün sangalamban atlıg edgü kılınç togar. (MaitrH.3.10a₁₀) “Yukarıda büyük aşağıda küçük toplulukların iyiliğini düşünüp₂, dürüst gönlüyle bir rahibi (o) topluluktan isteyip (ona) saygı duyduğu için Samghālabana adlı iyi amel doğar.”

MaitrH.1.4b₂₃, MaitrH.1.13b₂₀, MaitrH.1.14a₂₈, MaitrH.2.11b₅, MaitrH.2.12a₁₄, MaitrH.10.1b₂₅, MaitrH.27.1a₉

tarkarıp öçürüp: “söndürüp, yok edip”

ol ok sakardagam kutın bulmuş tınlag amranmak uluştaki kataglanıp üzmelegülük baştinkıda baştinki ulatı adaktakıda adaktaki tokuz ülüş nizvanırlarag tarkarıp öçürüp anagam kutın bulsar bu altınç boşgutlug tüzün tınlag titir. (MaitrH.G.9b₁₆) “*Sakṛdāgāmin* saadetini bulan canlı, hemen₂ ihtiras ülkesinde çabalayıp, yok olacak (olan) ve her şeyden önce ayaktaki₂ dokuz parça ihtirası yok edip₂ *Anāgāmin* saadetini bulursa (işte) bu altıncı öğretiyi öğrenmiş asil canlı olur.”

todurup kanturup: “doyurup, kandırıp”

... tınlaglarag todurup kanturup... (MaitrH.4.11b₁₃) “... canlıları doyurup₂...”

tanglap mungadıp: “şaşırp”

anta ötrü ol kamag titsi urlar tanglap mungadıp braman törüsinçe ong kolların örü kötürüp... (MaitrH.2.2b₂₉) “Bundan dolayı bütün öğrenciler₂ şaşırp₂, *Brahman* töresince sağ kollarını yukarı kaldırıp...”

MaitrH.4.7a₁₀

kurıp katıp: “kuruyup, katılaşıp”

kim bu muntag türlüğ tsuylug yazuklug tınlaglarıg kın kızgut tegintürür yig bolgay bilge kişi kurıp katıp turu ölzün nang sangat tamuda tagguluk ayıg kılınç kılmazun (MaitrH.25.5b₁₀) “Bunca türlü günahâr₂ canlıları işkenceye₂ maruz bırakır. (En) iyisi bilge kişi kuruyup katılaşıp ölsün; fakat *Saṅghāta* cehenneminde doğmasına (sebepe olacak) kötü amel işlemesin.”

asıp üstep: “çoğalıp, artıp”

kim kayu tınlıg kişi etözinte erken yok yok irt birt asıp üstep ödsüz kolusuz tartıp asıp irt bir kolsarlar bilge bilig boşgunmuş bilgelerig tod uçuz kılsarlar... (MaitrH.25.4b₁₅) “Hangi₂ canlılar insan vücudunda iken kötü₂ vergileri₂ çoğalıp₂, vakti gelmeden₂ çekip el koyarak vergi₂ isteseler, hikmet₂ öğrenmiş (olan) bilgeleri değersiz₂ kılsalar...”

ayap çiltep: “saygı göstererek”

inçip kamag kuvragdın bir yalunguz toyınıg ötünüp evke iltip ayap çiltep agarlap buşı birser... (MaitrH.3.10a₆) “Sonra bütün topluluklardan yalnız bir rahibi isteyip, saygı göstererek₂ ağırlayıp sadaka verse...”

tarkarıp üzüp: “dağıtıp, uzaklaştırıp; yok edip”

yaz ogurda ikinti ay sekiz yangıka tangta keli tört kırk kşan ödte kop kamag nizvanilarag idi yokı birle tarkarıp üzüp kop edgüke tükellig bilge biliglig yarukın kop kamag yir suvlarag yarutır yaşutır. (MaitrH.15.10a₁₃₋₁₄) “Yaz zamanında ikinci ayın sekizinde, yeni günde gelerek, otuz dört zamanda bütün₂ ihtiraslarını yok₂ (edip) uzaklaştırarak₂ birçok iyiliğe sahip bilge ışıyla bütün₂ yeryüzünü₂ aydınlatır₂.”

-x Ekiyle Yapılanlar

küseyü kergeyü: “isteyerek, gerek duyup; istediği için”

ötrü brahmayu purohit artukta artukrak tnri tngrisi burhanag körgeli küseyü kergeyeyü antaran tegzinip supuşpit yimişlikning tagdın kapıginga yakın barır. (MaitrH.16.12a₂₅₋₂₆) “Sonra *Brahmāpurohita*, Tanrı Tanrısı *Burkan*’ı görmeyi çok fazla istediği için₂ oradan dönerek *Supuşpita* koruluğunun dağ tarafındaki kapısına yaklaşır.”

kodu ine: “bırakıp inerek, terk ederek”

işidingler sizler kamag çambudvip uluştakı yalanguklar bükunte inaru yitinç kün tükel bilge tngrı tngrisi burhan sankış balıkta tuşita tengri yerintin kodu inaru yarlıkar. (MaitrH.27.4b₂₅) “*Jambudvīpa* ülkesindeki bütün canlılar, şimdi hepiniz duyun. Bugünden sonraki yedinci gün tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan*, *Sāmkāśya* şehirde *Tuşita* (adlı) tanrı yerinden inerek₂ lütfeder.”

telmire körü: “bakarak, bakınarak”

bu yarlıg işidip gautami katun telmirü eymnü kösüşi kanmadın yiglayu ayagka tegimlig anant tapa telmire körü turdı. (MaitrH.3.7b₇) “*Gautamī* hatun bu vaazı işitince, (etrafına) korkarak bakınıp, isteğine doymadan ağlayıp, saygıdeğer *Ānanda*’ya doğru bakınarak₂ durdu.”

ite yaratı: “düzenleyerek, hazırlayarak, süsleyerek”

... *şal ite yaratı buşı birü...* (MaitrH.26.8a₂₈) “... ev hazırlayarak₂, sadaka vererek...”

çoma bata: “batarak”

neçeke tegi bu sansar içinte toğmuş tınlaglar ajunlug çadar ögüz içinte aga tegilü biş ajunlug tegzinç suv içinte çoma bata tört toğumlug kısag tangagta kısılur tangılur erserler... (MaitrH.G.7b₂₅) “Bu *Samsāra* içinde doğmuş canlılar, her ne kadar dünyevi kül nehri içinde yükselip alçalarak, beş âlemli dalgalı su içine batıp₂ dört doğumlu dar sıkıntıda daralırlarsa₂ ...”

MaitrH.23.11b₄

aça adıra: “açarak, yayarak, açıklayarak, ayırt ederek”

*alku yiltız eti*²¹ *aça adıra nomlang kim kalan kuvrak ukzunlar.* (MaitrH.3.12b₁₉)
“Bütün esasını açıklayarak₂ lütfedin ki (geride) kalan topluluklar okusunlar.”

töltrünü tokunu: “vurarak, çarparak”

toyin bolmak kösüşin töltrinü tokınu tölükın yol yorıyur. (MaitrH.2.9b₁₆)
“Rahip olma arzusuyla yolda vurup çarparak cesaretle yürüyor.”

tikişü idreşü: “itişip kakışarak”

bir ikintişke tikişü idreşü anı körüp bay erning inçe sakınçı boltı. (MaitrH.G.5b₂₆) “Zengin kişi, birbiriyle itişip kakışan (iki zehirli yılanı) görünce şöyle düşündü...”

açını agrını: “özen göstererek, önem vererek”

takı yme iligler begler atlag yüzlüg buyruk bütürk inanç tayanç ev idisi bolup balak uluş bodun bokunug kul küng yarlıg işidteçilerig övkesiz aymançsız nomça törüçe açını agrını tutsarlar olar alku maitri burhan şazanıta kop kamag emgektin

²¹ *Eti* sözcüğünün anlamı bağlama uymamaktadır. Geng, bu kelimenin imlasında bir yanlışlığın olduğunu, kelimenin anlamının çıkarılmadığını belirtmiştir (MaitrH: 199).

ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.8b₂₇) “Ve yine hanlar₂ şöretli₂ (bir) yönetici₂, arkadaş₂ (ve) ev sahibi olup, ülkeye₂ (ve) halka₂, vaaz dinleyecek (olan) kölelere₂, öfkesiz (ve) korkusuz kanun₂ gibi özen göstererek₂ (ellerinde) tutsalar onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

adıra ödüre: “seçerek, ayırarak”

sansaz tümen kalp ödlerde berü maitri burhanning edgüsinge basutçı bolmışları üçün ilkide ertmiş burhanlarning nominta dintar bolup üç aglak nom boşgunmışları üçün iki ygrmi oguşlarag biş yapaglarag adıra ödüre udukları üçün maitri burhandın tört kirtü işidmişte ök altun kirtışlag ulug türlüg arhantlar bolurlar. (MaitrH.16.10a₁₁₋₁₂) “Sayısız₂ zamanlardan₂ beri *Maitri Burkan*’ın iyiliğine yardımcı oldukları için, baştan beri gelmiş geçmiş Burkanların öğretisinde dindar olup üç hazineli kanunları okudukları için, on iki kökleri (ve) beş yapıları seçerek₂ (onlara duydukları) saygıları için, *Maitri Burkan*’dan dört doğruyu işittiklerinde (hepsi birer) altın görünümlü büyük aziz olurlar.”

oynayu küle: “oynayarak, gülererek”

kayısı mungadu adinu oynayu küle yorırlar (MaitrH.27.1b₂₈₋₂₉) “Hangisi şaşıarak₂, oynayıp gülererek yürür?”

örtenü küye: “yanarak, alevlenerek”

... amarı yemiş etözin amarı otung etözin örtenü küye amarı söğüt etözin amarı ev bark etözin... (MaitrH.20.1b₁₂) “... diğeri yemiş vücuduyla, diğeri odun vücuduyla yanarak₂, diğeri söğüt ağacı vücuduyla, diğeri ev bark (olan) vücuduyla...”

ozu kutrulu: “kurtularak, kurtulunca, kurtulmak için”

nang antran ozu kutrulu umazlar. (MaitrH.25.6a₁₈₋₁₉) “Asla oradan kurtulamazlar₂.”

kayına çoğrayu: “kayınayarak”

ulug tamulug irkliglerde isiçlerde temürler kayına çoğrayu tamu erkligleri katag ünin kıkıra alkıra tamuluglarıg emgeti kadar kaşlag tumlug yüzlüg yağız

korkınçig etözleri birle... (MaitrH.25.2b₁₁) “Büyük cehennemlik kazanlarda₂ demirler kaynarken₂, cehennem beyleri katı sesleriyle bağırıp çağırarak, cehennemliklere acı çektirip çatık kaşlı, donuk yüzlü (ve) korkunç vücutları ile...”

kıkıra alakıra: “bağırarak, çağırarak, seslenerek”

ulug tamulug irkliglerde isiçlerde temürler kayına çoğrayu tamu erkligleri katag ünin kıkıra alkıra tamuluglarıg emgeti kadar kaşlag tumlug yüzlüg yağız korkınçig etözleri birle... (MaitrH.25.2b₁₂) “Büyük cehennemlik kazanlarda₂ demirler kaynarken₂, cehennem beyleri katı sesleriyle bağırıp çağırarak, cehennemliklere acı çektirip çatık kaşlı, donuk yüzlü (ve) korkunç vücutları ile...”

kavıra kuça: “kucaklayarak”

anı işidip ayagka tegimlig bodisvt katunı sumanıg ögirtürü sevintürü kavıra kuça inçe tip tiyür. (MaitrH.13.4a₁₂) “Saygıdeğer *Bodhisattva* onu işitince sevinip₂, Prenses *Sumanā*’yı kucaklayarak, şöyle deyip diyor...”

küle katgura: “ses çıkararak; gülerек, kahkaha atarak”

... tengrilik²² osuglug ulug korıgım içinte tngri katunlarınga ohşatı kunçular yinçke kızlar küle katgura ilinçüleyü mengileyü erür erdi. (MaitrH.13.5b₄) “... Tapınak gibi büyük (bir) avlu içinde, tanrı hatunlarına benzer prensesler (ve) güzel kızlar gülerек₂ eğleniyorlardı₂.”

ögirü sevinü: “sevinerek”

ol savag işidip brahmayu purohit ögirü sevinü yultuzçı brahmanlarka telim öküş ögdir ançu birip yiti yiti kün²³ ulug ögrünç sevinç (a)bişik²⁴ yangı kün kılur

²² Maitr.XIII: 274’te *tengrilik* kelimesinin *tengirlik* de olabileceği belirtilmiştir.

²³ *Yiti yiti kün* ifadesi Maitr.XI: 357’de *sieben tage* “yedi gün” olarak çevrilmiş, dipnotta da “tam yedi gün” olduğu belirtilmiştir. Biz bu ifadeyi eserin Berlin nüshasındaki “yedi defa yedi gün” anlamıyla ele aldık (TekinMaitr.: 194).

²⁴ *Bişik* kelimesi sözlüklerde “beşik; soy sop; parça” (EUTS: 45) ve “beşik” (EDPT: 280) anlamlarıyla geçmektedir. Fakat bu anlamlar yukarıdaki cümleyle uyumamaktadır. Dolayısıyla kelimenin eksik okunduğunu düşündük. Kelime, kendinden önceki ve sonraki ifadelerle birlikte akla *abişik* “kutsama, kutsama töreni” (Grimes, 1996: 7) terimini getirir. Maitr.XI: 357’de de zaten bu kelimenin *abişik* olması gerektiği yazmaktadır. *Abişik* (<Skr. *Abhişeka*); bir merasim olmasının yanı sıra büyük bir olayın kutlanması, *yangı kün*’ün somut bir şekli ya da onun bir karışımıdır (Wilkens, 2018: 57). Cümledeki

(MaitrH.11.13b₂₄) “*Brahmāpurohita*, o sözü işitip sevinerek₂, falcı (olan) *Brahman*lara çok₂ değer₂ verip yedi (kere) yedi gün (=kırk dokuz) büyük (bir) sevinçle yeni günde *abhiṣeka* yapar/uygular.”

MaitrH.1.6b₂₃, MaitrH.2.1a₁₃, MaitrH.2.16a₂₂, MaitrH.3.5b₂₂, MaitrH.11.12a₁₋₂, MaitrH.13.4a₁₁, MaitrH.13.4b₂, MaitrH.13.8a₆, MaitrH.13.9b₄, MaitrH.13.10a₁₀, MaitrH.13.12a₂, MaitrH.14.6a₂₆₋₂₇, MaitrH.16.12b₂₄, MaitrH.26.1b₁₁, MaitrH.27.1b₁₄

üstelü ükliyü: “çoğalıp, artıp”

ançama yarasinçig otun karımak sen kim togmıṣta berü altmış yaşka tegi küç küsün et kan üstelü ükliyü turdı. (MaitrH.1.10b₂₈) “Ne kadar iğrenç (ve) kabasın sen ihtiyarlanmak; çünkü doğduğumdan beri altmış yaşına kadar güç kuvvet, et kan (hep) artıp₂ durdu.”

ıya taya: “düşerek, kayarak; sükût ederek; üstüne düşerek”

bu savag işidip emgeklig yüzün ıya taya badari braman inçe tip tidi. (MaitrH.1.12a₂₁) “*Badari Brahman* bu sözü işitince, hastalıklı yüzüyle üstüne düşerek şöyle dedi...”

mungadu adınu: “şaşıarak, hayret ederek”

anı işidip badari baraman küler yüzün katgurur kaşın tengridem urungu tapa körü mungadu adınu inçe tip tidi. (MaitrH.1.14a₂₃) “Onu duyunca *Badhari Brahman*’ın kaşı açıldı yüzü güldü, ilahi savaşıya doğru bakıp, şaşıarak₂ şöyle dedi...”

MaitrH.1.14a₂₃, MaitrH.1.15b_{30-16a1}, MaitrH.2.11a₆, MaitrH.11.3a₁₀, MaitrH.11.10a₁₃, MaitrH.11.15a₅₋₆, MaitrH.11.15b₁₆, MaitrH.27.1b₂₈

öge yive : “överek”

yana ogrı osugı boltukta ol ok tınlıglarıg öge yive yarlıkarlar. (MaitrH.3.3a₃₁) “Yine sebebi (ve bir) yolu olduğunda hemen₂ canlıları överek₂ lütfederler.”

anlam bütünlüğünden de yola çıkarak *abişik yangı kün* ifadesinden dini merasimin anlatıldığını anlayabiliriz.

MaitrH.G.8b₂₅

körü serü: “görerek, durarak, katlanarak”

tükel bilge tngri tngri burhan aning emgekin körü serü umatın anasının etözin belgürtüp yılıg yumşag savın avıtu iduk elgin enikte işin işlep kençkiesin yup esen tükel balıkka tegürü ilitdi. (MaitrH.G.4a₁₅) “Tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan* onun ızdırabını görerek₂, annesinin kılığına girip, ılımlı₂ sözleriyle (onu) avutup, kutsal eliyle son işini yaparak, yavrucuğunu yıkayıp sağlıklı bir şekilde şehre götürdü.”

tapınu udunu: “taparak, hürmet ederek, saygı göstererek”

yana yme ülgüsüz sansaz tapıgçıları tegre tolı tapınu udunu turur. (MaitrH.3.1b₂₃) “Yine₂ sayısız₂ hizmetçileri çevresine dolup, saygı göstererek₂ dururlar.”

MaitrH.2.4a₅, MaitrH.27.6a₈₋₉, MaitrH.27.7a₂

aymanu korku: “korkarak”

tüzün maitri tapınıp udunup aymanu korku teg tavrak kentü ornınta turup birdin engninteki tonın uz itinip ayasın kavşurup tngri burhan adakınta yinçürü yükünü teginti. (MaitrH.4.8b₁) “Asil *Maitri* saygı gösterip₂, hemen₂ kendi yerinden korkarak₂ kalkıp, birden omzundaki kıyafeti hazırlayarak, ellerini kavuşturup, Tanrı *Burkan*’ın ayağına eğilerek₂ yaklaştı.”

oluru ornanu: “oturarak, yerleşerek”

arslanlıg örgün üze oluru ornayü yarlıkap yığılmış toyinlarka inçe tip yarlıkadı. (MaitrH.4.1a₇) “Arslanlı taht üzerine oturarak₂ lütfedip, bir araya gelmiş rahiplere şöyle deyip lütfetti...”

MaitrH.3.6a₁₃

oturu ornanu: “oturarak, yerleşerek”

ol kuvragag öğirtüp sevintürüp kentü ornıntın turup öküş kuvrag ara arslanlıg örgün üze oturu ornanu şariputri arhantka inçe tip yarlıkadı. (MaitrH.4.7a₂₆) “O

topluluğu sevindirerek₂, kendi yerinden kalkıp, çok kalabalık topluluk arasında arslanlı taht üzerine oturup yerleşerek, aziz *Śariputra*'ya şöyle deyip lütfetti..."

bile uka: "bilerek, anlayarak, öğrenerek"

emti tngrim kalın kuvrag ara yarlıkang bile uka tapınalım. (MaitrH.4.7b₈)

"Tanrım, siz şimdi topluluk₂ ortasında lütfedin, (biz de sizi) anlayarak₂ saygı duyalım."

örtenü yala: "yanarak, alevlenerek"

tamudın kurtulup amti bu kentü uvut yinlerin enginlerinte yüde örtenü yala yoriyurlar. (MaitrH.23.11a₇₋₈) "Şimdi cehennemden kurtulup, kendi ud uzuvlarını omuzlarında taşıyıp, yanarak₂ yürüyorlar

MaitrH.20.1b₈, MaitrH.25.2b₅

aza muna: "yoldan çıkarak, başıboş dolaşarak"

yol oruk aza muna sansar içinte ür kiç tegzintürdeçi erürler. (MaitrH.G.8a₂₈)

"Yoldan₂ çıkarak₂ *Saṃsāra* içinde uzun zaman₂ dönecek olurlar."

ozguru kutgaru: "kurtararak"

alku emgeklig tınlaglarag emgeklerinte özguru kutgaru ayıglarında tıda edgü törüke yaratı sakınç sakınur. (MaitrH.11.7a₂₂) "Bütün ızdıraplı canlıları ızdıraplarından kurtararak₂, (onları) kötülüklerden uzaklaştırıp iyi öğretiyeye teşvik etmeyi düşünür."

MaitrH.15.14b₄₋₅

iştürü tuyuzu: "anlatarak, duyurarak, bildirerek"

ötrü sumadi şimnu tngri ol ok savag kamag çambudvip uluştaki sekiz tümen tört ming balıklardaki erigme tınlaglarka işürü tuyuzu inçe tip tiyür. (MaitrH.15.12a₉₋₁₀) "*Māra*, sözünü *Sumati* Tanrı'ya (ve) bütün *Jambudvīpa* ülkesinin 84.000 şehrinde var olan canlılara hemen anlatarak₂ acele eder."

yaşuru baturu: "gizleyerek, saklayarak; gizli saklı"

kim yme olarning ara kılmiş yazukların örtüngüçi yaşuru baturu kılınçlıg tevlig kürlüg uvutsuz biliglig erdiler. (MaitrH.23.12a₇) “Şayet yine onların arasında işlediği günahları örten, gizli saklı amelli, yalancı₂ (ve) utanmaz bilgiler vardı.”

tikişü sançışu: “itişip kakışarak”

kaçan tamuning kapığı açılсар tikişü sançışu tamuluglar üneler. (MaitrH.25.3b₁₈) “Ne zaman cehennemın kapısı açılса cehennemlikler itişip kakışarak dışarı çıkarlar.”

teginü ertürü: “kabullenerek”

kim tngri tngrişi burhan burhan kutın bulu yarlıkap bir bağdaşunu yarlıkap yiti yiti küin dyanlag mengi teginü ertürü yarlıkadı. (MaitrH.1.1a₁₆) “Tanrı Tanrısı Burkan₂, Burkan saadetini bularak, bağdaşını kurup (oturarak), yedi (kere) yedi gün (=kırk dokuz) istiğrak zevkini kabullenerek₂ lütfetti.”

-yU Ekiyle Yapılanlar

ulayu müngreyü: “bağırarak, ululayarak”

ulayu müngreyü tükel bilge maitri burhanag körgeli yakın tegirler. (MaitrH.21.3b₃) “Tam bilge Maitri Burkan’ı görmek için bağırarak₂ (onun) yakınına ulaşırlar.”

tanglayu munglayu: “şaşıarak”

... tanglayu munglayu antag... (MaitrH.25.2b₁₉) “... şaşıarak₂ böylece...”

ulıyü müngreyü: “ululayarak, böğürerek, bağırarak”

yana ok sansız tümen kolti nayut sanınça adruk adruk körklüg mengizlig adın kiçig tamuluglar katag ünin ulıyü mungrayu tüke bilge maitri burhanka keli... (MaitrH.23.9a₈₋₉) “Sayısız₄, ayrı ayrı görünüşlü₂ diğer küçük cehennemlikler, sert sesleriyle bağırarak, tam bilge Maitri Burkan’a (doğru) gelerek...”

ulıyü sıgtayü: “ağlayarak, sızlayarak”

ulıyü sıgtayü... (MaitrH.15.3b₃) “Ağlayarak₂...”

ilinçüleyü mengileyü: “eğlenerek”

... tengrilik osuglug ulug korıgım içinte tngri katunlarına ohşatı kunçular yinçke kızlar küle katgura ilinçüleyü mengileyü erür erdi. (MaitrH.13.5b₄) “... Tapınak gibi büyük (bir) avlu içinde, tanrı hatunlarına benzer prensesler (ve) güzel kızlar gülerek₂ eğleniyorlardı₂.”

isteyü tileyü: “isteyerek, dileyerek”

kayu kayu bursong kuvraglarning tonı sunçukı suvlukı unıtı ıdıp munta kalmış bolsar anı işteyü tileyü irakta kördi başı bürünçüklüg tonıning bulungı salını bulungta bir toyın dyanka olırmışın (MaitrH.4.4b₁₉₋₂₀) “Hangi₂ toplulukların₂ (rahibi) olursa olsun (kendi) kıyafetini, kabını (ve) suluğunu burada unutup, onu (almak) isteyip₂, geri geldiğinde uzaktan (bakarak) başı kapalı (olan ve) elbisesinin köşesi etrafta sallanan istiğraka durmuş bir rahip gördü.”

titreyü kamşayu: “titreyerek, sallanarak”

bu savag işidip badari braman pasanak tagning irakinga umugı üzülmüş oşuglug bolup ulug tına titreyü kamşayu etözin emgeklig ünin ıglayu inçe tip tidi. (MaitrH.1.16a₂₆) “Badari Brahman, Pasanak Dağı’nın uzağında bu sözü işitince, ümidi kırılmış gibi olup, o yüce ruhu titreyerek₂, ızdıraplı vücuduyla sesli (bir şekilde) ağlayıp şöyle dedi...”

MaitrH.2.4b₁₁₋₁₂

ötleyü erigleyü: “öğüt vererek, nasihat ederek”

oglum sen taluy ögüz kızıngı tegi yir suv uluş balıklarag nomça törüçe ötleyü erigleyü tutgıl. (MaitrH.15.13b₈₋₉) “Oğlum, sen nehir₂ kıyısına kadar (olan) yeryüzü₂ şehirlerine₂ dine göre₂ öğüt vererek₂ (onları elinde) tut.”

ıglayu sıgtayu: “ağlayarak, ağlayıp sızlayarak”

anta ötrü badari braman tngri tngri burhanning edgüsin öyü sakını bir tün ıglayu sıgtayu tünüg yarutdı. (MaitrH.1.16b₂₂) “Bundan dolayı Badhari Brahman,

Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın iyiliğini düşünerek₂, bir gece (boyunca) ağlayıp sızlayarak geceyi aydınlattı.”

MaitrH.2.6b₁₈, MaitrH.15.4a₇₋₈

ayayu ağırlayu: “sayarak, saygı göstererek”

bu muntag türlüğ sarasavati brhasvati ulatı tengridem bilgeler kalp ödün sözlep alkınçsız asag tusulug edgüsin öp sakınıp men çuu taş ygen töpümin yirke tegürüp kop ajuntakı etözin ayayu agarlayu yinçürü yükünü teginür men. (MaitrH.G.7a₂₂) “*Sarasvati Brahaspati*”den başka bunca ilahi bilgeler zamanla₂ konuşup, sonsuz faydalı₂ iyiliği düşünüp₂, ben Çuu Taş Yegen başımı yere koyup, tüm âlemlerdeki vücudumla saygı göstererek₂ secde ettim.”

MaitrH.G.8b₁₅, MaitrH.G.11b₂₅, MaitrH.G.12b₁₁, MaitrH.1.12a₁₁₋₁₂, MaitrH.1.13b₁₆, MaitrH.2.1a₁₁, MaitrH.11.3b₁₅, MaitrH.13.12a₁₇, MaitrH.26.8b₈

ayayu çilteyü: “saygı göstererek”

neçe ür kiç bu etözüg ayayu çilteyü küyü küzedü tutsar ol ok tübinte ölmeki bar. (MaitrH.2.7a₁₈) “Nice uzun zaman bu vücudu saygı göstererek₂ (ve) koruyarak₂ tutsa (bunun) hemen₂ sonunda ölüm var.”

MaitrH.4.14a₆₋₇

yaltrıyu yaşuyu: “parlayarak”

purnabatri urungu tengridem itig yaratıg yivik tizikig çınra tıp çınrak sayu yüzüki bilezüki yaltrıyu yaşuyu badari bramanning evin yarutup yaşutup badarika inçe tip tidi. (MaitrH.1.14a₁₄) “*Pūrṇabhadra* (adlı) ilahi savaşçı süs₂ (ve) gerdanlık₂ gerçek, çok gerçek deyip, yüzüğü bileziği parlayarak₂, *Badhari Brahman*’ın evini aydınlatıp₂, *Badhari*’ye şöyle deyip dedi...”

MaitrH.3.6a₁₂, MaitrH.3.6a₁₅, MaitrH.4.10a₂₁₋₂₂

-(y)U ve -x Ekleriyle Yapılanlar

öge alkayu: “överek”

...öge alkayu yarlıkadingız. (MaitrH.4.16a₂₆) “... överek₂ lütfettiniz₂.”

titirü telmire: “sert ve dik dik bakmak; dikkatle bakmak”

köküş önglög körkle közin ol yingakıg titirü telmire basa basa körür. (MaitrH.2.9b₁₁) “Mavi renkli güzel gözüyle dikkatle bakarak₂ o tarafları daima₂ görür.”

küle oynayu: “güle oynaya”

bilezüklig üzüglög kolları iligleri üze kitumati balıkta küle oynayu şanki çakravart ilig hanka yakın kelgeyler. (MaitrH.14b₂) “Ketumatī şehriden, bilezikli yüzüklü kolları (ve) elleriyle güle oynaya *Şankha Cakravartī* hana₂ doğru gelecekler.”

küyü küzedü: “saklayarak, koruyarak”

sizler yme barıp kentü kentü kuvragingızlar birle tünle küntüz tört yingaktın küyü küzedü barınglar. (MaitrH.11.3b₂₉) “Siz yine kendi₂ cemaatleriniz ile (birbirinizi) gece gündüz dört bir taraftan koruyarak₂ gidin.”

MaitrH.2.7a₁₈, MaitrH.11.4a₈₋₉, MaitrH.11.4b₁₀, MaitrH.13.9a₁₂₋₁₃, MaitrH.15.4b₃₋₄, MaitrH.16.12a₁₉

oyu²⁵ sakınu: “düşünerek”

anta ötrü badari braman tngri tngrişi burhanning edgüsin öyü sakınu bir tün ıglayu sıgtayu tünüg yarutdı. (MaitrH.1.16b₂₂) “Bundan dolayı *Badhari Brahman*, Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın iyiliğini düşünerek₂, bir gece (boyunca) ağlayıp sızlayarak geceyi aydınlattı.”

buza butarlayu: “parçalayarak, parça parça ederek”

anta yme tört singardınkı kuşlar keyikler kelip buza butarlayu tumşukın ajunıta tugar. (MaitrH.25.10a₂₅) “Yine dört taraftaki kuşlar (ve) geyikler gelip, orada gagalarıyla (ve ağızlarıyla etleri) parça parça ederek₂ cehennemde doğarlar.”

MaitrH.23.12b₄

²⁵ Oy isim olarak ve fiil olarak kullanılan nadir ve anlaşılabilir kelimelerin biridir (Çağatay, 1942:133). Bu yüzden metinde *öyü* şeklinde yer alan kelimeyi, Çağatay’ın yazdığı biçimde verdik.

yire müneyü: “kötüleyerek, azarlayarak”

evant tıltag körüp burhanlar birer tınlıglarıg yire müneyü yarlıkarlar.
(MaitrH.3.3a₃₀) “Burhanlar (bir) sebep₂ görüp, birer canlıları azarlayarak₂ lütfederler.”

seve amrayu: “severek”

antada takı yigrek ayagka tegimlig maitri bodisvt nizvanilig barslarka buu alzitmış kamag biş tınlıglarıg seve amrayu küçlüg yarlıkançuçı bilig öritir.
(MaitrH.10.2b₄) “Bundan sonra daha iyi saygıya layık *Maitri Bodhisattva*, ihtiraslı kaplanları (ve) cesaretini yitirmiş bütün bu beş türlü canlıları severek₂ güçlü bir acıma duygusu besler.”

MaitrH.26.8a₁₇

amrayu seve: “severek”

yana inçe körser, aglakta aglak sini amrayu seve yarlıkar. (MaitrH.2.2b₂₇)
“Yine öyle görürse sadece₂ seni severek₂ lütfeder.”

-x ve -gU Ekleriyle Yapılanlar

ozguru kurtulgu: “kurtaracak (olan); kurtarması gereken”

anın sizlarning apamulug emgekintin özguru kurtulgu küşüşüngüzler bar erser... (MaitrH.10.7a₁₄₋₁₅) “Bundan dolayı sizleri ebedi ızdıraptan kurtaracak₂ arzularınız varsa...”

-x ve (x)p Ekleriyle Yapılanlar

yinçürü yükünüp: “eğilerek, secde ederek, baş eğerek”

anta ötrü brahmayu purohit ulug agar ayamakın tngri tngrişi burhan adakınga yinçürü yükünüp ayasın kavşurup inçe ötüg ötünür. (MaitrH.16.12b_{30-13a1}) “Ondan sonra *Brahmāpurohita*, büyük saygıyla Tanrı Tanrısı *Burhan*’ın ayağına eğilip₂, ellerini kavuşturup şöyle dilek diler...”

MaitrH.G.7a₂₂, MaitrH.G.8b₁₅, MaitrH.G.11b₂₅₋₂₆, MaitrH.G.12b₁₂, MaitrH.G.13b₂₀,
MaitrH.3.11b₁₀, MaitrH.3.12a₁₅, MaitrH.4.8b₄, MaitrH.4.13b₁₆₋₁₇, MaitrH.14.6b₁₃,
MaitrH.4.15a₉, MaitrH.27.2₂₋₃, MaitrH.27.3a₁₆, MaitrH.27.4a₅, MaitrH.27.4b₁₈

ıdarı yidip: “kaybolup, terk edip, bırakıp”

açınur agrınur erken ök iglemek karımak ölmek emgekler kuva ıdarı yidip amraktın adralmak açığ emgekke teginürler. (MaitrH.15.4b₆) “Özen gösterir₂ iken hemen (sonrasında) hastalanma, yaşlanma (ve) ölme ızdırapları peşinden gelip, (onları) bırakınca₂ (onlar), ihtirastan ayrılma ızdırabına ulaşırlar.”

-mADIn Ekiyle Yapılanlar

ozmadın kutrulmadın: “uzaklaşmadan, kurtulmadan”

arıtı ozmadın kurtulmadın ozmuş kutrulmuşça sakınur sen. (MaitrH.1.2a₂₀)
“Tamamen kurtulmadan₂ kurtulmuş₂ gibi düşünüyorsun.”

MaitrH.1.2b₃₋₄

-GAlI Ekiyle Yapılanlar

ögirtürgeli sevintürgeli: “sevindirmek için”

antada kin ming tokırların yulımuş yangı toyınlar birle kangı şantodan ilig begig ögi mahaprçapati gautami katunug takı adan şaki tözlüg beg işi bodun bokunug ögirtürgeli sevintürgeli üçün kapilavastu balıkka keli yarlıkadı. (MaitrH.3.2a₈)
“Sonra, saçlarını kazıtmış bin (tane) yeni rahiple babası Şanto hükümdar₂, annesi kraliçe Mahāprajđpati Gautamī ve diğer Śākya soyundan olan hükümdar, milletini sevindirmek₂ için Kapilavastu şehrine gelerek lütfetti.”

turgurgalı tarkargalı: “durdurmak için, dağıtmak için”

yene yme yinçke yip engirdeçi kövençeng köngüllüg işilerning kövenç könglin turgurgalı tarkargalı kunçular etözin belgürtüp iduk elgin ikiğ tutup yip engire yarlıkadı (MaitrH.G.4a₂₁₋₂₂) “Yine₂, ince ip eğiren mağrur gönüllü hanımların inançlı gönlüne güven vermek için₂ prenses kılığında belirip, mübarek elleriyle iği tutup, ip eğirerek lütfetti.”

sıgalı buzgalı: “kırmak için, bozmak için”

yme küvez katkı köngüllüg sasıçı ernalı kövençin sıgallı buzgalı üçün iduk etözin sasıçı etözin belgürtüp sasılıkta kirip olma yapa olurdı. (MaitrH.G.4a₂₅) “Yine, gururlu (ve) katı₂ gönüllü çömlekçinin kibrini bozmak için₂ mübarek vücuduyla çömlekçi kılığında belirip, çömlek yapılan yere girip çanak çömlek yapardı.”

ozgalı kutrulgalı: “kurtulalı, uzaklaşalı; kurtulma”

kim kayu tınlıg bu burhan nomınta sansardın ozgalı kutrulgalı ırgürmetük ol tınlıg otguratı maitri burhan ödünthe kurtulur. (MaitrH.1.5b₃₀) “Hangi₂ canlı bu *Burkan* dininde *Saṃsāra*’dan kurtulmayı₂ başaramazsa o canlı mutlaka *Maitri Burkan* zamanında kutrulur.”

sıgallı artatgalı: “bozmak için; tahrip etme”

ikinti sıgallı artatgalı kataglanmakta tıdılıp arag süzük bolmakı... (MaitrH.26.11b₃₋₄) “İkincisi, bozmak için₂ uğraşmayı yasaklayıp temiz₂ olmak.”

yongagalı yirgeli: “iftira atmak için, kötülemek için”

ol savag yongagalı yergeli tngri tngri burhanka bardı. (MaitrH.G.5b₂₂) “O sözü kötülemek için₂ Tanrı Tanrısı *Burkan*’a gitti.”

ayagalı ağırlagalı: “saygı göstermek için”

brahmavati katun birle kavışıp tükel bilge maitri burhanag ayagalı ağırlagalı kelirler. (MaitrH.27.3₃) “*Brahmāvatī* hatun ile buluşup tam bilge *Maitri Burkan*’a saygı göstermek için₂ gelirler.”

ozgurgalı kutgargalı: “kurtarmak için”

inçip kentü kentü mengilerke ilinip yapışıp sımtag tınlıglar erser olarnı ozgurgalı kutgargalı angsız ulug küügelig edrem üntürmişim kergek erdi. (MaitrH.26.1a₁₈) “Sonra, kendi₂ saadetlerine bağlanıp tutulan tembel canlıları kurtarmak için₂ bütün büyük olağanüstü erdemleri (ortaya) çıkartmış (olmam) gerekirdi.”

açğalı yadgalı: “açıklamak için, açıklamak amacıyla”

anta ötrü tngri tngrişi burhan tüzün maitrining edgüsin erdemin erüş öküş tınlıglar ödunte açgalı yadgalı belgürtkelir için... (MaitrH.4.6b₅) “Bundan dolayı Tanrı Tanrısı *Burkan*, soylu *Maitri*’nin iyiliğini (ve) erdemini canlıların çok₂ (olduğu) zamanda açıklamak amacıyla₂ belirlediği için...”

ukgalı bilgeli: “anlama, öğrenme, bilme; anlamak için”

anı ukgalı bilgeli kataglanıp kırk kalp altmış kalp ödte berü yıgmış edgümüz erdemimizni alku üntürüp nang kılıp ol toyınıg ukgalı odgurgalı umadımız. (MaitrH.4.7b₃) “O rahibi anlamak için₂ çabalayıp kırk zaman altmış zamandan beri biriktirdiğimiz iyiliğimiz (ve) erdemimizin hepsini topladık, ona anlatmaya (ve onu) uyandırmaya muktedir olmadık.”

tapingalı udungalı: “tapmak için, saygı göstermek için”

kamag kuvragka tapingalı udungalı küçümüz yitmeser... (MaitrH.3.11a₈) “Bütün topluluklara saygı göstermek için₂ gücümüz yetmezse...”

tebretgeli kamşatgalı: “sarsmak için, hareket ettirmek için”

takı yme ayagka tegimlig motgalayan arhant ulug küügelig erdemin ol tüzün tınlıgning olurmuş yirin tebretgeli kamşatgalı sakıntı. (MaitrH.4.5a₂₃₋₂₄) “Ve yine saygıdeğer aziz *Maudgalyāyana*, büyük (ve) meşhur erdemiyle o asil canlının oturmuş (olduğu) yeri sarsmak için₂ düşündü.”

öçürgeli tarkarkalı: “söndürme, yok etme, uzaklaştırma”

munça ür kiç ödte berü igmek karımak ölmek törülerig öçürgelir tarkarkalır için tapaşaçaran töpüsinde etözümün emgetdim nang asıgın bulmadım. (MaitrH.1.16a₂₉₋₃₀) “Bu kadar uzun zamandan beri hastalanma, yaşlanma (ve) ölme törelerini uzaklaştırdığı₂ için *Tapaşcaraṇa* tepesinde vücuduma ızdırap çektim; (fakat) hiç faydasını görmedim.”

2.1.2. Zıt Anlamlı İkilemeler

Bunlar birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği terkarlardır (Ergin, 2013: 378). Kavramlar arasındaki zıtlığı yansıtan bu ikilemelerin hepsi iki kelimeden oluşmaktadır.

Zıt anlamlı ikilemelerin sayısı eş anlamlılara göre oldukça azdır. Yeni bir dinin ve yeni kültür ortamının oluşmaya başladığı Uygur Döneminde bu tabiidir. Nitekim anlatılmak/öğretilmek istenen düşünceler ve inançlar, yakın anlamlı kelimelerden oluşan ikilemelerle daha iyi ifade edilebilmektedir. Çağatay’da bu hususta, birbirinin herhangi bir manada yerini tutabilen kelimelerden hendiadyoin yapıldıktan sonra zıt anlamlı ikilemelerin yapılmaya başlandığını belirtmektedir (1942: 103).

Zıt anlamlı ikilemeler adlardan, adılardan, sıfatlardan, zarflardan, fiillerden, fiilimsilerden; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerden oluşmaktadır.

2.1.2.1. Adlardan Oluşturulmuş İkilemeler

kel bar: “gel git”

biş kırk yılda berü basa basa üstün kök kalıktaki ulug küçlig tengriler asurla luular yekler kintirilar gantarvlar ögrünülüğün sevinçligin kel bar kılurlar. (MaitrH.2.2a₇) “Yukarıda gökyüzündeki₂ büyük (ve) güçlü tanrılar, şeytanlar₃, *Kimnaralar* (ve) *Gandharvalar* otuz beş yıldan beri sevinçle₂ durmadan gel git yaparlar.”

toyın şamnanç: “rahip ve rahibe”

ne üçün toyinlar şamnançlarag münedingizler ayagladینگizlar. (MaitrH.21.?a₇) “Niçin rahip (ve) rahibeleri kötölediniz₂?”

MaitrH.16.8b₁₄, MaitrH.16.15b₂₈, MaitrH.21.4b₆₋₇, MaitrH.21.4b₁₀₋₁₁, MaitrH.21.5a₁₂, MaitrH.21.?b^{alm}₂₅, MaitrH.25.7a₅, MaitrH.25.8a₁₄

şarmiri şarmiranç: “erkek ve kadın çırak”

takı yme baçag olurup sekiz çşaput küzedgüçiler upasining biş çşaputın küzedgüçiler srmri srmrançlarning toyın smnançning çşaputın küzedgüçiler maitri burhan birle tuşup nomlug mengi mengileyürler. (MaitrH.16.8b₁₃) “Yine oruç tutup

sekiz ahlak kaidesini koruyan müminler, beş ahlak kaidesini koruyan erkek (ve) kadın çıraklar, rahip (ve) rahibeler *Maitri Burkan* ile karşılaşıp seviniyorlar.”

MaitrH.16.15b₂₉

olrug turug: “oturaklı; oturmasını kalkmasını bilen”

ançama erim barım oluruğı turuğı. (MaitrH.2.12a₁₁) “Görünüğü₂ ne kadar zarif/havalı, ne kadar da oturması kalkmasını bilen (biridir).”

tirig ölüg: “diri ölü”

takı yme tirig ölüg ol atanur. (MaitrH.1.6a₆) “Yine, diri (ve) ölü diye adlandırılır.”

adang tutang: “atan tutan; tehlike”

korkma korkma sen badariya sening adang tutang yok. (MaitrH.1.14a₁₇) “Sen korkma₂ *Badhari Brahman*, senin tehliken₂ yok.”

kök yagız: “gök ve yer”

bir etözintin öküş etöz belgürtir kökte yagızta tolu etözler bolur. (MaitrH.15.1a₃₀) “Bir vücuttan birçok vücut oluşturur; (böylece) gök (ve) yer vücutlarla dolu olur.”

tişi erkek: “kadın ve erkek”

üstün kökte altın yagızda tişi erkek eren işiler strayastrış tngri yirinteki tngriiler oşuglug ögrünçülüğün sevinçliğin kukutapat tag tapa tükel bilge maitri burhan tapa yığılurlar. (MaitrH.20.1a₆) “Yukarıda gökyüzünde aşağıda yeryüzünde kadın (ve) erkekler, karı kocalar *Trayastrimsāh* tanrı yerindeki tanrılar gibi sevinçle *Kukkuṭapāda* Dağı’na, tam bilge *Maitri Burkan*’a doğru (giderek orada) toplanırlar.”

MaitrH.20.13b₁₈

eren işi: “erkek ve kadın; karı koca”

eren işiler birle adın amrakın amradımız. (MaitrH.20.13b₁₃) “Erkek (ve) kadınlarla diğer ihtirasları arzuladınız.”

MaitrH.20.1a₆, MaitrH.27.6a₃₋₄

ogul kız: “oğul ve kız”

ogulta kızta amrak mening öz kişilerim erürler. (MaitrH.10.2a₁₁) “(Onlar benim) oğuldan (ve) kızdan daha iyi adamlarımdır.”

ög kang: “ana baba”

bu sansar içinte alku amranmakta küçlüğü ög kang üzeki amranmak erür. (MaitrH.2.4a₇) “Bu *Saṃsāra* içindeki bütün sevgilerden (en) güçlüsü, ana baba üzerindeki sevgidir.”

MaitrH.2.6b₁₄, MaitrH.2.7b₁₂₋₁₃, MaitrH.2.9a₁₉, MaitrH.4.12a₂₀, MaitrH.4.12a₂₂, MaitrH.10.2a₁, MaitrH.10.2a₄, MaitrH.13.9b₂₄, MaitrH.13.10b₂₆, MaitrH.15.8b₂₂, MaitrH.16.6a₄, MaitrH.16.10a₁₇, MaitrH.16.14a₁₉₋₂₀, MaitrH.16.16a₄₋₅, MaitrH.25.4b/5a₁₆, MaitrH.25.8a₁₁, MaitrH.25.8b₁₃₋₁₄, MaitrH.26.9a₁₁₋₁₂, MaitrH.26.9a₁₃, MaitrH.27.7b₃

upasi upasañç: “mümin, mümine”

ulaty yme süzüük köngülin kirtgünçlüg upasi upasañç toyın dintar ol tip tapınsar udunsar... (MaitrH.3.8b₁₅) “Ve yine temiz gönlüyle, imanlı mümin (ve) mümineler dindardır₂, deyip saygı gösterse₂ ...”

MaitrH.25.11a₁₁, MaitrH.25.11a₂₀₋₂₁, MaitrH.26.8a₂₆, MaitrH.26.8b₃, MaitrH.27.6a₁

bar yok: “var yok”

bar yok tip tidimiz. (MairH.20.14a₄) “(Bir) var (bir) yok deyip dedik.”

2.1.2.2. Adılardan Oluşturulmuş İkilemeler

ırakıñkı yagukıñkı: “uzağındaki ve yakınındaki”

ırakıñkı yaguktıñkı munğlug taklag tınlıglarıg buyanlap kutgarur ermiş. (MaitrH.2.1b₃₀) “Uzağındaki (ve) yakınındaki ızdıraplı₂ canlılara iyilik ederek (onları) kurtarırmış.”

MaitrH.15.2b₅₋₆

2.1.2.3. Sıfatlardan Oluşturulmuş İkilemeler

koyug suvuk: “koyu ve sulu; katı sulu”

... yüz yakrı miyi yogun bagarsuk yinçke bagarsuk böğür yürek talag övke
bagar ying yar kuyug suyuk aragsızlar... (MaitrH.16.15b₃) “... (bu bedende) yüz, yağ,
beyin, kalın bağırsak, ince bağırsak, kalça, kalp, dalak, ciğer, karaciğer/göğüs, irin₂,
koyu (ve) sulu pislikler...”

ulug kiçig: “büyük küçük”

... ulug kiçig oglanka tegi bulungtin yingaktın toyın toyın yığılıp ıglayu sıgtayü
tüüzün maitrika yakın kelip agar ayamakın inçe tip tidiler. (MaitrH.2.6b₁₆) “... Büyük
(oğlandan) küçük oğlana kadar etraftan₂ rahipler₂ toplanıp, ağlayıp sızlayarak, asil
Maitri’ye doğru gelip, büyük saygıyla şöyle deyip dediler...”

MaitrH.11.13a₁₁, MaitrH.27.6a₄

edgüli ayaglı: “iyi ve kötü”

edgüli ayaglı iki türlüğ kalınçta ötkürü tugum ajunlar belgüliüg bolurlar.
(MaitrH.15.7b₁₋₂) “İyi (ve) kötü (olan) iki türlü amelden dolayı doğum âlemleri ortaya
çıkır.”

yok bar: “yok var; olsun olmasın”

adan adan şamnançlarning yok bar münlerin yazukların adan adan igil karti
kişilerke ayaglayu yongadılar. (MaitrH.21.4b₃) “Diğer₂ bhikşunîların, olsun olmasın,
günahlarını₂ diğer₂ sıradan₂ kişilere kötüleyerek iftira attılar.”

2.1.2.4. Zarflardan Oluşturulmuş İkilemeler

ança munça: “az çok, biraz”

inçip yme biz anca munça yıgvırak ayu birelim. (MaitrH.11.3a₁₅) “Biz yine
(bunca şeyi) azıcık₂ (ve) kısaca söyleyiverelim.”

MaitrH.2.13a₈, MaitrH.4.3b₃

tün kün: “gece gündüz”

anın yalینگuk oğlu tünin künin uyur küç yitkinçe maitru bodisvtning ögdigin
ögmüş alkamış krgek. (MaitrH.1.6b₁) “Bu sebeple insanoğlu gece gündüz uyur (ve)
gücü yettiğince Maitri Bodhisattva’nın öğüdünü övmüş₂ olması gerekir.”

MaitrH.1.12b₁₀, MaitrH.1.15b₂₆, MaitrH.2.2a₁₄, MaitrH.10.1a₁₃, MaitrH.25.4b₆₋₇

öngre kisre: “önce ve sonra”

anta ötrü badari baraman bu muntag türlüg öngre kisre işidmedük tngri tngrişi burhanning edgü atın küsin işidip alku etözinteki tüü tüpleri barça yokaru turdı. (MaitrH.1.14b₅₋₆) “Bundan dolayı *Badhari Brahman*, bunun gibi öncesinde (ve) sonrasında duyulmamış (olan) Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın iyi adını (ve) gücünü duyunca bütün vücudundaki kılların uçları hep yukarı dikildi.”

MaitrH.16.3a₁₇

tünle küntüz: “gece gündüz”

sizler yme barıp kentü kentü kuvragıngızlar birle tünle küntüz tört yingaktın küyü küzedü barınglar. (MaitrH.4.2a₂₋₃) “Siz yine kendi₂ cemaatleriniz ile (birbirinizi) gece gündüz dört bir taraftan koruyarak₂ gidin.”

MaitrH.2.2a₁₄, MaitrH.11.3b₂₈

ür kiç: “er geç; uzun zaman”

neçe ür kiç yaşasar ol ok kininte ölmek bar. (MaitrH.13.10b₇) “Nice uzun zaman yaşasa da hemen₂ sonrasında ölüm var.”

MaitrH.G.8a₂₈, MaitrH.2.7a₁₂, MaitrH.1.16a₂₈, MaitrH.2.7a₁₄₋₁₅, MaitrH.2.7a₁₇, MaitrH.15.11a₂₁

kün tün: “gündüz gece”

anta tugup temirliğ örtlüg tünerig evlerde bekleyürler künin tünin örtenürler küyürler. (MaitrH.25.6a₄) “Orada doğup demirli, ateşli (ve) karanlık evlerde bekliyorlar; gündüz gece (daima) yanıyorlar₂.”

MaitrH.25.6b₇, MaitrH.25.7a₁₃₋₁₄

eng arka: “ön arka”

anı körüngler sizler toyınlar munı oşuglug turkaru engimte arkamta yükün yüde yorıp irinç çıgay ot sata... (MaitrH.3.14a₂₆₋₂₇) “Rahipler, sizler onu görün. Fakirler₂, bunun gibi önümde (ve) arkamda durmadan yükle yüklenerek yürüyüp, ot satarak...”

iç taş: “iç dış”

üç otuzunç içtin taştın kirmedük ünmedük tizip urmuş teg tişlerin körür.
(MaitrH.26.10b₁₃) “Yirmi üçüncüsü, (*Burka*’ın) içeriden (ve) dışarıdan girintisiz çıkıntısız (bir şekilde) dizilmiş gibi (olan) dişlerini görür.”

üstün altın: “yukarı ve aşağı; üstten ve alttan”

anta ötrü ayagka tegimlig maitri bodisvt vçrazan örgün üze vjir osuglug bek katag köngülin bagdaşını oluru bu yir suvnug tört bulung yingak üstün altın bulganmış telgenmişin ukup inçe sakınç sakınur. (MaitrH.15.1a₁₁) “Ondan sonra saygıdeğer *Maitri Bodhisattva* elmaslı tahtına, elmas gibi sağlam₂ gönlüyle bağdaş kurarak oturup, bu yeryüzünün₂ dört tarafının₂ üstten (ve) alttan karıştığını₂ anlayıp şöyle düşünce düşünür...”

2.1.2.5. Fiillerden Oluşturulmuş İkilemeler

sanç- tart- : “vurup çekmek”

... üç adrı süngün olarnı oksuz teginçsiz öz konukra sançarlar tartarlar.
(MaitrH.23.10b₅₋₆) “... üç ayrı mızrakla onları gelişigüzel₂ (bir şekilde) kendi misafirlerine vurup çekerler.”

tog- öl- : “doğmak, ölmek”

kim sen anta togmadıng ölmeding erser... (MaitrH.4.2b₂₁) “Şayet sen orada doğmadın ölmedin ise...”

2.1.2.6. Fiilimsilerden Oluşturulmuş İkilemeler

2.1.2.6.1. İsim-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

-(X)r Ekiyle Yapılanlar

togar ölür: “doğum ve ölüm”

bu togar ölür sansar içinte tegzinü ol antag tınlıglar kalmadı. (MaitrH.4.3a₂)
“Doğum (ve) ölümden (oluşan) bu *Saṃsāra* içinde dolaşan bunun gibi canlılar kalmadı.”

MaitrH.2.4b₁

-mAk Ekiyle Yapılanlar

togmak ölmek: “doğum ve ölüm”

sening şazaningta tugmak ölmekdin ozgay kutrulgaylar. (MaitrH.2.16a₁₇)

“Senin dininde doğum (ve) ölümden kurtulacaklar₂.”

MaitrH.15.6b₁₀, MaitrH.27.3b₁₄

2.1.2.6.2. Sıfat-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

-miş Ekiyle Yapılanlar

tıdılmış salırmış: “yasaklamak, engellemek; salmak, bırakmak”

anta ötrü purani arhant tört türlüğ tirin kuvraglarning savinga im sizni birle tusuşup kop kamag tengri kuvragı sımtag köngüllüğ bolmaktın tıdılmış salırmış erdiler. (MaitrH.27.5a₂₂) “Bundan dolayı aziz *Pūrṇa*, dört türlü cemaatin₂ sözüne karşılık sizinle karşılaşp, bütün₂ tanrı topluluğuna tembel gönüllü/düşünceli olmayı yasaklayıp bırakmıştı.”

-dUk Ekiyle Yapılanlar

kirmedük ünmedük: “girmeden çıkmadan; girintisiz çıkıntısız”

üç otuzunç içtin taştın kirmedük ünmedük tizip urmuş teg tişlerin körür. (MaitrH.26.10b₁₄) “Yirmi üçüncüsü, (*Burka*’ın) içeriden (ve) dışarıdan girintisiz çıkıntısız (bir şekilde) dizilmiş gibi (olan) dişlerini görür.”

2.1.2.6.3. Zarf-Fiillerle Oluşturulmuş İkilemeler

-x Ekiyle Yapılanlar

toga ölü: “doğup ölerek”

sansar içinte toga ölü aga te(n)gile açığ emgek kördüing erser aning sanı sakışu arıtı bultukmaz. (MaitrH.4.2b₁₆) “*Samsāra* içinde doğup ölerek (ve) yükselip alçalarak ızdırıp₂ gördüysen onun sayısız tam (olarak) bilinmez.”

aga te(n)gilü: “yükselip alçalarak”

ol antag türlüg biş ajun tınlaglarning ilkisizde berü emgeklig tilgen içinte aga tegilü katali söğüt oşuglug beksiz mengüsizin ukup inçe sakınç sakınur. (MaitrH.15.5a₂₆,) “Bunca beş âlemli canlıların ezelden beri ızdıraplı tekerlek içinde yükselip alçalarak, *kataşī* söğüt (ağacı) gibi fâni (olduğunu) anlayıp şöyle düşünce düşünürler...”

MaitrH.G.7b₂₃, MaitrH.4.2b₁₇, MaitrH.4.2b₁₇. MaitrH.15.5a₂₆

udu kodı: “takip ederek, bırakarak”

anın sizler yme mening udu kodı yırtınçüke iningler. (MaitrH.10.6a₂₀) “Bu yüzden siz yine beni (önce) takip edip (sonra) bırakarak yeryüzüne inin.”

2.1.3. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcüklerle Oluşturulmuş İkilemeler

Bu şekilde yapılan ikilemelerde genellikle fiillerin olumlu ve olumsuz şekilleri birlikte kullanılarak yapılır (Yavuz ve Telli: 2013: 393). *Maitrisimit*’te, kökteş iki kelimenin olumlu ve olumsuz ekler alarak oluşturduğu aşağıdaki örneklerden birincisinde kelimeler ikinci tekil kişi emir kipi, ikincisinde sıfat-fiil eklerini alarak oluşmuştur.

ingüsin inmegüsin: “insin inmesin”

kayu dyan samar küçinte sekiz türlüg tüzün yolta ingüsin inmegüsin otgurak uka yarlıkar erdi. (MaitrH.G.4b₂₄₋₂₅) “Hangi istiğrak₂ sayesinde sekiz türlü asil yolda, (ister) insin (ister) inmesin, oturarak lütfetti?”

erir ermez: “olur olmaz; gerçek olmayan”

yavaşıım artuk korkmang erür ermez tüller tüşemişke. (MaitrH.13.4a₁₃) “Canım, gerçek olmayan₂ rüyalar gördüğünde artık korkma.”

2.2. Yapısı Bakımından İkilemeler

2.2.1. Tekrarlar

Anlamı güçlendirmek, pekiştirmek, kavramı genişletmek, zenginleştirmek amacıyla her yerde, her türlü tekrara ya da yineleme sanatına başvurulur (Hatiboğlu,

1981: 25). Bizim tekrar olarak nitelendirdiğimiz bu tür ikilemeler için yineleme (Hatiboğlu: 1981: 25); aynen ikileme (Eraslan, 2012:450); ikileme (ETG: 108; Banguoğlu, 2000: 510); aynen tekrarlar (Yelten, 2009: 219; Ergin, 2013: 377); unsurları aynı olan ikilemeler (Karahan, 1999: 26-27) ve aynı sözcüklerin tekrarı (Topaloğlu, 1989: 87) gibi birbirine benzer terimler kullanılmaktadır.

Gerçekten anlamı aynı olan sözcüklerden kurulan ikilemelere en iyi örnek, aynı sözcüğün tekrarıyla kullanılan ikilemelerdir (Hatiboğlu, 198:58). Metnimizin tiyatro niteliğinde olması göz önüne alındığında, aynı sözcüğün tekrarıyla kullanılan bu ikilemelerin bir ahenk oluşturduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, *töpü töpü tip tiyürler* cümlesindeki gibi vurgulanmak istenen asıl ifade tekrarlanarak anlatıma heyecan katmaktadır. Nitekim bu heyecanı yansıtmak için Türkçede hemen hemen her çeşit kelimeden tekrar yapılabildiğini biliyoruz (Ergin, 2013: 377). Aşağıda bu tür ikilemeleri adlardan, adılardan, zaflardan ve fiillerden oluşanlar olmak üzere dört şekilde sınıflandırdık.

Adlardan Oluşanlar

ajun ajun: “dünya”

kim ajun ajunta kölige teg basa barır. (MaitrH.2.7a₂₁) “Çünkü dünyaya₂ gölge gibi sonradan/arkadan varır.”

MaitrH.1.8a₂₂, MaitrH.2.8a₂₁, MaitrH.15.6a₁₇

şaki şaki: “*Śākya*”

üçünç kata nom nomlayu yarlıkamışta tört tümen şakilar şakilar kut bultılar. (MaitrH.3.2a₂₀) “(*Burkan*), üçüncü defa vaaz verip buyurduğunda dört bin *Śākya*₂ saadete ulaştı.”

emgek emgek: “acı, ızdırıp”

emgek emgekning tıltagı öçmeki amralmakı emgek öçmekinge barguluk tüzün yol. (MaitrH.16.2a₂₈) “(Bu yol) ızdırabın₂ sebebi, (ızdırabın) yok olması₂ (ve) ızdırabın sönmesine ulaşmak için (gidilecek) asil yoldur.”

töpü töpü: “tepe, baş”

töpü töpü tip tiyürler. (MaitrH.2.12b₂₂) “Tepe₂ deyip diyorlar.”

toyın toyın: “rahip”

... ulug kiçig oglanka tegi bulungtın yingaktın toyın toyın yığılıp ıglayu sıgtayu tüzün maitrika yakın kelip agar ayamakın inçe tip tidiler. (MaitrH.2.6b₁₇₋₁₈) “... Büyük (oğlandan) küçük oğlana kadar etraftan₂ rahipler₂ toplanıp, ağlayıp sızlayarak, asil Maitri’ye doğru gelip, büyük saygıyla şöyle deyip dediler...”

bögteg bögteg: “yardım”

alku sizni birle tusuşkalır üçün bögteg bögteg edgü kılınç kılurlar. (MaitrH.13.2b₁₇) “Hepsi sizinle tanışmak için yardım₂ (eder) (ve) sevap işler.”

Adıllardan Oluşanlar

kentü kentü: “kendi”

... kentü kentü ergülerin gerü haymavati inçe tip tidi. (MaitrH.1.6b₂₄) “... Haimavati kendi₂ yerine geri (dönerek), şöyle deyip dedi...”

MaitrH.2.6a₁₈, MaitrH.2.11a₂, MaitrH.2.13a₁₃, MaitrH.10.8a₁₄, MaitrH.11.3a₂, MaitrH.11.3b₂₇, MaitrH.16.15a₂₋₃, MaitrH.16.16a₂₅, MaitrH.26.1a₁₆, MaitrH.26.1b₁₉, MaitrH.27.6b₅

öz öz: “kendi”

anı körmez mu siz ulug küçlüg tengriler iligleri öz öz adaşları birle bizing udumuzta kelmeklerin. (MaitrH.1.7a₅) “Sizin büyük (ve) güçlü tanrılarınız, onların hükümdarlarının kendi₂ arkadaşları ile bizim hürmetimize geldiklerini görmezler mi?”
MaitrH.26.13a₈

Sıfatlardan Oluşanlar

ol ol: “bu, o”

... ol ol inagıg sakınu yrılıkasar... (MaitrH.4.9b₂₁) “... bu₂ ümidi düşünerek lütfederse...”

yok yok: “yok, kötü, fena”

kim kayu tınlıg kişi etözinte erken yok yok irt birt asıp üstep ödsüz kolusuz tartıp asıp irt birt kolsarlar bilge bilig boşgunmış bilgelerig tod uçuz kılsarlar... (MaitrH.25.4b₁₄) “Hangi₂ canlılar insan vücudunda iken kötü₂ vergileri₂ çoğalıp₂, vakti gelmeden₂ çekip el koyarak vergi₂ isteseler, hikmet₂ öğrenmiş (olan) bilgeleri değersiz₂ kılsalar...”

arig arig: “temiz, saf, kusursuz; tertemiz”

arig arig sızag²⁶ közetmedimiz yam işin işlemedimiz. (MaitrH.21.3a₁₂₋₁₃)
“Tertemiz (olan) dini koruyamadık, yoga işini yapamadık.”

üküş üküş: “çok”

üküş üküş ajunlarda berü mini birle bolmuş mening şazınımta kutrulguluk tınlaglar olar alku mening nomlug tilgen tevirmişimte kutrulmakka tegdiler. (MaitrH.26.1a₅) “Çok₂ âlemlerden beri benimle olan (ve) benim dinimde kurtulacak canlıların hepsi, *dharmā* tekerleğini çevirdiğimde kurtuluşa ulaştı.”

neçe neçe: “ne kadar, nice”

neçe neçe kşan ödler ertser ança ança edgülig özleri tngri mengileri erter barır. (MaitrH.10.1a₁₄) “Nice₂ zaman₂ geçtikçe bu kadar₂ iyi canlıların tanrı sevinçleri geçer gider.”

yüz yüz: “yüz”

sizlarning yüz yüz türlüg mün kadagingızlarnı sözleyür. (MaitrH.3.2b₂₇) “Sizin yüz₂ çeşit günahınızı₂ söylüyor.”

MaitrH.3.9b₅, MaitrH.3.9b₁₇

²⁶ Bu cümlede geçen *sızag* kelimesinin bir anlamı bulunmamaktadır. Kelime, BTIX: 178’de “sznq” olarak geçmekte ve *şazanıg* “din, akide” (EUTS: 216) olarak okunabilmektedir. Tekin de bu kelimeyi *arig arig şznıg küzedmedimiz...* (TekinMaitr.: 124) cümlesinde görüleceği üzere *şznıg* şeklinde okumuştur. Dolayısıyla Geng’in bu kelimeyi yanlış okuduğu düşünerek çeviride kelimenin *şazanıg* biçimini esas aldık.

ulug ulug: “ulu, büyük”

bilge bahşılar udu boşgutçı titsiler yoriyurça ulug ulug bramanlar bilgeleri uluş balık sayukı bay bayagut kişiler tıkmış teg yolta sığınmadın tüzün maitri bodisvtag körgeli kösüşin basa yoriyurlar. (MaitrH.2.10a₁₁) “Bilgeler, (kendi) hocalarının (önderliğinde) büyük *Brahman*ları takip ederek yürür; (yine) onlar, (her bir) şehri zengin₂ insanlar kaplamış gibi yola sığmadan (itişip kakışarak) soylu *Maitri Bodhisattva*’yı görme arzusuyla yürüyorlar.”

MaitrH.10.6b₁₆, MaitrH.15.4a₁₂, MaitrH.20.a₁₂, MaitrH.25.7b₂₂

ilki ilki: “ilk olan, başlangıç”

körüng kaujiki ilki ilki ajunlarda edgü kutlug tınlaglarag dıntarlarag ögüg kangig süzük könglin tapanmış udunmuş üçün öngte kürtükde arıgda simekte tegdükte tngri yalinguk eksüksüz kergeksiz tapag udug kılurlar. (MaitrH.2.9a₁₇) “Bakın *Kausika*, ilk₂ âlemlerde iyi (ve) mutlu canlıları, dindarları, anne (ve) babaları temiz gönlüyle saygı göstermiş₂ olduğu için (onlar) çöle₂ (ve) ormana₂ ulaştıklarında tanrı (ve) insan kusursuz₂ (bir şekilde onlara) hürmet eder.”

adın adın: “diğer, başka”

adın adın keyikler oşuglug otın suvin etöz iltinelim. (MaitrH.2.8a₁₈) “Diğer₂ geyikler gibi ot (ve) suyla vücut götürelim/yaşayalım.”

MaitrH.21.4b₂₋₃, MaitrH.21.4b₄

alp alp: “yiğit, cesur, alp”

takı yme yultuz körüm içinteki alp alp sizik ayıtinglar. (MaitrH.2.6a₂₂) “Yine fal ilmi (hakkında) içlerindeki güçlü₂ şüpheyi söylesinler.”

tering tering: “derin”

uzun yol yoriyur erken yme tering tering dyan sakınçlarag sakınur siz. (MaitrH.2.8b₂₂) “Uzun yol yürürken de derin₂ istiğrakları₂ düşünürsünüz.”

MaitrH.2.6a₂₀₋₂₁

edgü edgü: “iyi”

edgü edgü tüzün oğlum... (MaitrH.2.1a₁₄₋₁₅) “İyi₂ (ve) asil oğlum...”

MaitrH.1.10b₁₀, MaitrH.1.8a₂₆, MaitrH.2.8a₂₆, MaitrH.2.15a₁₁, MaitrH.3.15a₁₃,
MaitrH.4.10b₉, MaitrH.4.11b₂₅, MaitrH.4.16b₃, MaitrH.13.12b₂₄

öngi öngi: “çeşitli çeşiti, başka başka; diğer”

*amtı ol sekiz yğrmi türlüğ boşgutlug yolta kataglanguçı tüzünler kutluglarag
öngi öngi adara sözlemiş kergek.* (MaitrH.G.9a₁₅) “Şimdi, on sekiz türlü öğreti yoluna
katlanacak (olan) soylulara₂ diğer₂ teferruatları söylemiş (olmak) gerek.”

MaitrH.1.3a₁₆, MaitrH.3.5b₅

bu bu: “bu”

bu bu bahşıya mini oşuglug... (MaitrH.1.12a₁₃) “Bu₂ hocaya benim gibi...”

yinçke yinçke: “ince ince”

yıdlıg yıparlag yıl yiltirip yinçke yinçke yüzken yamur yağdı. (MaitrH.4.11a₁₇)
“Kokulu₂ rüzgâr esip, durmadan ince ince yağmur yağdı.”

tümen tümen: “on bin; on binlerce”

adın ed tavar ming ming tümen tümen kurla buşı birdingiz. (MaitrH.1.10b₁)
“Diğer mallarınızı₁₂ binlerce₂ (ve) onbinlerce₂ (defa) sırayla sadaka verdiniz.”

MaitrH.2.6b₁₅₋₁₆, MaitrH.2.7b₁₂

ming ming: “bin; binlerce”

adın ed tavar ming ming tümen tümen kurla buşı birdingiz. (MaitrH.1.10b₁)
“Diğer mallarınızı₁₂ binlerce₂ (ve) onbinlerce₂ (defa) sırayla sadaka verdiniz.”

MaitrH.2.6b₁₅, MaitrH.2.7b₁₁, MaitrH.3.9b₉

kayu kayu: “kim, hangi”

kayu kayu iş ködüg(üg)²⁷ işleyü yarlıkayur erki. (MaitrH.1.3b₇₋₈) “Hangi işi₂
yaparak lütfediyordu?”

²⁷ Bkz. dipnot 6

MaitrH.G.9a₂₀, MaitrH.2.6a₄, MaitrH.2.7b₁₈, MaitrH.2.7b₂₇, MaitrH.4.4b₁₇,
MaitrH.4.5a₂, MaitrH.11.6b₁₀₋₁₁, MaitrH.11.14a₂₈, MS:13.8a₂₅, MaitrH.15.1b₁₁,
MaitrH.15.6b₁₃

Zarflardan Oluşanlar

antag antag: “böyle; böylece”

kim antag antag asıgka tusuka tegmek bolur. (MaitrH.21.?b^{alm.}₁₉) Böylece₂
faydaya₂ erişmiş olur.”

basa basa: “durmadan”

*virutak ilig beg basa basa şakılarig utmak adak asra kılmak savlarıg
sözlemişinge altı katunlar yirinçlig bolup tod toli savın utruntilar.* (MaitrH.G.6b₁)
“Hükümdar *Virūdhaka* durmadan *Śākyaları* yenmek, (onları) ayakaltına almak (gibi)
sözler söylediğinden altı kraliçe kötü olup (çok) kötü₂ sözlerle (ona) karşı geldi.”

MaitrH.2.2a₃, MaitrH.2.2a₁₅, MaitrH.2.9b₁₁, MaitrH.3.1a₂₄₋₂₄, MaitrH.3.5a₁₃,
MaitrH.3.9b₁₀, MaitrH.3.9b₁₄, MaitrH.10.1a₁₉, MaitrH.10.1a₂₄, MaitrH.10.2b₁₀₋₁₁,
MaitrH.11.6b₁₄, MaitrH.13.7a₂₂, MaitrH.15.1a₁₄, MaitrH.15.6b₆, MaitrH.25.7a₂₁

tançu tançu: “dilim dilim, parça parça”

uçugma kuş kelip temirliğ yiti tarmakları üze tançu tançu etmizni üzüp iltirler.
(MaitrH.20.14a₁₄) “Uçan kuş gelip, demirli yedi pençesiyle etimizi parça parça
koparıp götürür.”

MaitrH.20.14b₂₅₋₂₆, MaitrH.23.12b₅₋₆, MaitrH.25.4b/5a₂₀

terk terk: “çabucak, derhâl”

terk terk ordug karşıg kodup burhan kutın bulung. (MaitrH.13.7a₁₄) “Derhâl
sarayı bırakıp *Burkan* saadetini bulun.”

MaitrH.15.12a₁

ara ara: “ara, orta; ara sıra”

ara ara namo but kılmak ünler iştilür. (MaitrH.11.13a₇) “Ara sıra Buda’ya
saygı kılma sesleri iştilir.”

adruk adruk: “ayrı ayrı, türlü türlü”

tükel bilge maitri burhan üskinte adruk adruk tapag udug kılıp ulug edgüke tegirler. (MaitrH.23.9a₃) “Tam bilge *Maitri Burkan* önünde türlü türlü hizmet kılıp büyük iyiliğe ulaşırlar.”

MaitrH.11.3b₁, MaitrH.11.13a₂₃, MaitrH.13.7b₁₅, MaitrH.14.7a₁₁₋₁₂, MaitrH.15.1a₁₈, MaitrH.20.1b₂₁, MaitrH.23.9a₆, MaitrH.23.14b₄₋₅, MaitrH.25.3a₁₁, MaitrH.26.8b₁₉

ança ança: “biraz, bu kadar”

neçe neçe kşan ödler ertser ança ança edgülig özleri tngri mengileri erter barır. (MaitrH.10.1a₁₅) “Nice₂ zaman₂ geçtikçe bu kadar₂ iyi canlıların tanrı sevinçleri geçer gider.”

MaitrH.15.6b₃

sadu sadu: “iyi”

takı yme ol ünüg işidip üstün tngri altın yalınguk sadu sadu tip iliglerin kavşurup bodisvt tapa körüp inçe tip tiyürler. (MaitrH.11.11a₂₁) “Ve yine o sesi işitip, yukarıda tanrı aşağıda insanlar ‘iyi iyi’ deyip, ellerini kavuşturup, *Bodhisattva*’ya bakarak₂, şöyle deyip diyorlar...”

MaitrH.3.15a₁₃

sora sora: “eme eme, emerek”

yitmişte inarü yüz ygrmi yaşka tegi kün küninge sen karımaklıg suk yek sora sora sogurdung. (MaitrH.1.10b₃₀) “Sen, yetmişinden itibaren yüz yirmi yaşına kadar her gün₂, yaşlılığın ihtiras şeytanını eme eme elde ettin.”

akru akru: “yavaşça, sessizce”

aning ara urılar kuvragın tegriklep akru akru manglayu ayagka tegimlig maitri badari bramanka yakın tegip iligin yokaru kötürüp öküş türlüg ayayu ağırlayu inçe tip tidi. (MaitrH.2.1a₇) “Bu arada gençler topluluğuyla dört yanını kuşatıp, yavaşça₂ adım atarak, saygıdeğer *Maitri Badhari Brahman*’a doğru gelip, ellerini kavuşturup, çok türlü saygı göstererek₂, şöyle deyip dedi...”

MaitrH.16.11a₁₇, MaitrH.27.3a₁₃

yana yana: “yine, tekrar”

ayagka tegimlig tüzün maitri bodisvt kutinga yene yene yalvara yinçke ötüg ötünü etözümün urunçak tutuzu kop ajuntakı etözin yinçürü töpün yükünür men. (MaitrH.G.12a₂₇) “Saygıdeğer (ve) soylu *Maitri Bodhisattva* saadetine (ulaşabilmek için) yine₂ yalvararak dilek dileyip, vücudumu rehin (olarak) teslim edip, bütün âlemlerdeki vücutlarımla saygıyla eğilirim.”

MaitrH.G.4a₁₉, MaitrH.G.11a₁, MaitrH.2.2a₁₄, MaitrH.2.13b₁₅, MaitrH.3.7b₂, MaitrH.10.2a₅, MaitrH.10.3b₂₉, MaitrH.10.4b₁₆, MaitrH.11.6a₁₉, MaitrH.11.15b₁₃, MaitrH.16.6b₄₋₅, MaitrH.26.10a₁₆, MaitrH.26.12a₁

kirt kirt²⁸: “kıkır kıkır, kıs kıs”

bu savag işidip angsız ögrünçülüğ sevinçlig bolup badari braman ulug karı bükülmüş etözin kirt kurt külçire inçe tip tidi. (MaitrH.1.10b₉) “*Badhari Brahman* bu sözü işitince, tamamen sevinçli₂ olup, yaşlı₂ (ve) bükülmüş vücudu ile kıkır kıkır gülerek, şöyle deyip dedi...”

bir bir: “bir bir; birer birer”

bir bir çadik kılmuş ogurda kop kamag tınlaglarka kutgargalı katıg kut koltumuz. (MaitrH.4.12a₆₋₇) “Birer birer öykü olmuş böyle bir zamanda, bütün canlıları kurtarmak için sıkı saadet diledik.”

MaitrH.1.3a₅, MaitrH.15.1b₂₄, MaitrH.26.9b₂₃

inçe inçe: “öyle öyle; şöyle”

bulganıp terkişlenip nirdani braman inçe inçe tidi. (MaitrH.1.12b₁₆) “*Nirdhana Brahman* öfkelenerek₂ şöyle₂ dedi...”

teng teng: “denk”

²⁸ İkinci kelimesi metinde *kurt* şeklinde okunan bu ikileme BTIX: 49’da “kyrt kyrt” olarak yazılmıştır. Dolayısıyla bu ikilemenin yansıma kelimelerden oluştuğunu ve sözlüklerde *kurt* kelimesinin olmayışını göz önünde bulundurarak ikilemeyi “kirt kirt” şeklinde yazdık.

... *kumbantilar lular urungutları teng teng t-.. itig yaratıg künteki asguk iliglerinte tuta ulug agar ayamakın paşanak tag tapa barırlar.* (MaitrH.1.3b₁₈) “... *Kumbhāṇḍalar* (ve) ejderler savaşçıları dizip/dize₂ getirip, ellerinde (çeşitli) süsleri₂ (ve) bayrakları tutup büyük (bir) saygıyla *Paşānak* Dağı’na doğru giderler.”

Fiillerden Oluşanlar

uk- uk- : “anlamak, bilmek, öğrenmek”

uktum uktum timin ök. (MaitrH.1.13b₁) “Hemen₂ okudum₂.”

MaitrH.1.1.7b₂₄₋₂₅

korkma korkma²⁹: “korkma”

korkma korkma sen badariya sening adang tutang yok. (MaitrH.1.14a₁₇) “Sen korkma₂ *Badhari Brahman*, senin tehliken₂ yok.”

tur tur³⁰: “dur”

tur tur kanca barırsn. (MaitrH.16.11b₁₆) “Dur dur, nereye gidiyorsun?”

MaitrH.16.12b₁, MaitrH.26.13b₁₃

2.2.2. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşturulmuş İkilemeler

İkilemeler hakkındaki tanımların çoğunda, ikilemeyi oluşturan kelimelerin her ikisinin de ya isimden ya da fiilden oluştuğu belirtilmektedir. Fakat *Maitrisimit*’te bu tanımların dışında, bir isim ve bir fiilden oluşan birçok ikilemeye rastladık. Bu ikilemeler belirtme grubu, cümle bildirme grubudur. Birleşik fiili andırırlar, ancak farklı fiilin yardımcı fiil olmamasıdır (Kocasavaş, 2002: 163).

Bu tür ikilemelerin özellikle bazı fiillerin nesne istemesinden dolayı ortaya çıkmış olabileceğini belirtmeliyiz. *Suv suva-* “su sulamak” ve *iş işle-* “iş yapmak” örneklerinde olduğu gibi fiillerin, anlamlarını kuvvetlendirmek için nesneye ihtiyaçları

²⁹ Çalışmalarda bu tür ikilemelere “ünlemlerden ikileme” adı verilmektedir (Bu çalışmalar için bkz. Çürük, 2016: 405-406 ve Hatiboğlu, 1981: 32-33). Bizim incelediğimiz metinde ise sadece *korkma korkma* ve *tur tur* ikilemeleri bu tür ikilemelerdendir.

³⁰ Bkz. dipnot 29.

vardır; bu yüzden isimlerle birlikte kullanılırlar. Ayrıca bazı fiillerin tek başlarına kullanıldığında anlamı açık olmaz. Fiiller bu belirsizliği ortadan kaldırmak için *mang mangla-* “adım atmak” ve *emgek emgen-* “acı çekmek” gibi ikilemelerde görüleceği üzere önlerine isim almışlardır.

Neticede, konumuzu teşkil eden aynı köke dayalı isim ve fiilden oluşan ikilemelerin dilin özel bir kullanımı olduğu görülmektedir (Kocasavaş, 2002: 166). Bu konuda bulduğumuz örnekleri, Yıldız Kocasavaş’ın “Aynı Köke Dayalı, Unsurları İsim ve Fiil Olan İkilemeler” başlıklı makalesini dikkate alarak aşağıdaki gibi sınıflandırdık.

İsim Kısmı Eksiz, Fiil Kısmı Ekli Olanlar

yıd yıdı- : “koku kokmak; kokmak”

kurt kovşap aragsazlag barık oydaki teg yarsınçığ yavlak yıdılar yıdıyur. (MaitrH.20.14b₂₄₋₂₅) “Kurtların kaynaştığı kirli pislik çukurundaki/tuvaletteki gibi pis kokular kokuyor.”

san sana- : “sayı saymak”

andata berü tujit tngri yirinteki yıl sanın sanasar tükel tört ming yıl ertdi. (MaitrH.10.1b₁₀) “O zamandan beri *Tuşıta* tanrı yerinde yıl sayar; tam 4000 yıl geçti.”

ig igle- : “hasta hastalanmak; hastalanmak”

az almır igin iglemiş emgeklig tınlıglarka iginge yaraşı em örünteg sudur aghık titir. (MaitrH.G.7b₂) “Hırslı, hasta olmuş (ve) ızdıraplı canlıların hastalığına uygun/iyi gelen ilaç *sūtra* hazinesidir.”

nom nomla- : “vaaz vermek”

üçünç ogurlug nom nomlamışta tört tümen işiler kut bultılar. (MaitrH.3.4a₁₀) “Üçüncü sebep, vaaz verildiğinde kırk bin kadın saadet buldu.”

MaitrH.G.4b₇₋₈, MaitrH.G.6b₁₅ MaitrH.G.8a₂₇, MaitrH.2.11a₂₉, MaitrH.3.2a₁₂₋₁₃, MaitrH.3.2a₁₆, MaitrH.3.2a₂₉MaitrH.3.2a₁₇, MaitrH.3.2a₁₉, MaitrH.3.3b₁₀, MaitrH.3.13a₇, MaitrH.3.4a₅, MaitrH.3.4a₇, MaitrH.4.10b₆, MaitrH.4.10b₇ MaitrH.4.11a₂, MaitrH.4.11a₆₋₇,

MaitrH.4.11b₄₋₅, MaitrH.4.12a₂₆ MaitrH.10.1a₉, MaitrH.10.6a₁₃, MaitrH.11.11a₆₋₇,
MaitrH.11.11a₈₋₉, MaitrH.14.6a₂₂, MaitrH.16.1b₄, MaitrH.16.2a₂₇₋₂₈, MaitrH.16.9a₂₅,
MaitrH.16.15a₂₇₋₂₈, MaitrH.25.2a₁₇, MaitrH.27.7b₁₂

suv suva- : “su sulamak; sulamak”

suvagu ogurda suvin suvap açıntı. (MaitrH.3.1b₈) “Sulanması gereken (yerleri) zamanında sulayıp temizledi.”

iş işle- : “iş yapmak; amel işlemek”

kim kayu eren ekeler singiller kızlar analar dintarlar yavaz iş işlep yazınsar...
(MaitrH.25.6b₁₉) “Kahraman (olan) hangi₂ ablalar, kız kardeşler, kızlar, anneler (hatta) dindarlar kötü amel işleyip günaha girerse...”

MaitrH.G.4a₁₈, MaitrH.1.15b₁₀, MaitrH.3.1b₂₈, MaitrH.3.7b₁₉, MaitrH.3.10b₄,
MaitrH.4.6a₄, MaitrH.4.6b₁₇, MaitrH.13.9b₁₂₋₁₃, MaitrH.16.14b₂₁, MaitrH.21.3a₁₃₋₁₄

sıp sapanla- : “sapanla sürmek”

kayu kebezke yaraşı sekiz türlüğ edrukın tükellig yir erser anı sizler suvap sıp sapanlap anuk urunglar kim men tngri tngri burhan üçün kebez tarıyur men.
(MaitrH.3.4b₂) “Neresi pamuk (için) uygun (olan) sekiz türlü mükemmel (ve) kusursuz yer ise siz orayı sıvayıp, sapanla sürüp₂ hazır dikin/düzenleyin; çünkü ben Tanrı Tanrısı *Burkan* için pamuk ekip biçiyorum.”

aş aşı- : “yemek yemek; ziyafet vermek”

takı yme üstün tngri yirinte togup sut atlıg aşlar aşadınğ. (MaitrH.4.3a₁₅) “Ve yine yukarıda tanrı yerinde doğup *Sut* adındaki yiyeceği yedin.”

MaitrH.10.5a₂₆, MaitrH.15.2a₃, MaitrH.25.2a₁₅

at ata- : “ad vermek”

sekiz türlüğ tüzün yolug yme tngri tngri burhan öküş sudur nomlarda üç türlüğ adruk atın atayu yarlıkadı. (MaitrH.G.7b₁₆) “Tanrı Tanrısı *Burkan* sekiz türlü asil yolu, yine pek çok *sūtra* (ve) *dharmā*lardan üç türlü ayrı ad vererek lütfetti.”

MaitrH.G.9a₁, MaitrH.G.9a₄₋₅

yaş yaşa- : “yıl yaşamak”

neçe yaş yaşamışın nece atlıg bolmışın alku öyür sakınur. (MaitrH.15.2a₄)

“Kaç yıl yaşadığını, nasıl tanındığını (bunların) hepsini düşünür.”

MaitrH.2.1a₁₇, MaitrH.25.3b₈, MaitrH.25.4a₉, MaitrH.25.4b₇, MaitrH.25.7a₁₄₋₁₅

mang mangla- : “adım atmak”

yitiken yultuz teg oşuglug yiti mang manglap altun yarukın yarutdı yaşutdı.

(MaitrH.11.11b₄) “Büyük Ayı yıldızı gibi yedi adım atarak altın ışıyla parladı.”

MaitrH.4.8a₁₄, MaitrH.11.10b₂₇, MaitrH.11.12a₁₀

yil yiltir- : “rüzgâr estirmek”

yıdlıg yıparlag yil yiltirip yinçke yinçke yüzken yamur yagdı. (MaitrH.4.11a₁₇)

“Kokulu₂ rüzgâr esip, durmadan ince ince yağmur yağdı.”

MaitrH.14.6a₂₄

mengi mengile- : “sevinmek, saadete ulaşmak; sevinçle sevinmek”

yüz yüz tümen ajunlarda anıng utlısınta mengi mengileyür. (MaitrH.3.9b₁₈)

“Yüz₂ bin âlemde onun mükâfatıyla seviniyor.”

MaitrH.3.5b₂₃, MaitrH.3.9b₂₂, MaitrH.4.3a₁₈, MaitrH.4.14b₂₇, MaitrH.10.5a₂₈,
MaitrH.11.6a₉₋₁₀, MaitrH.11.6a₅₋₆, MaitrH.11.13b₂₂, MaitrH.11.16b₂₀₋₂₁, MaitrH.13.2b₁₁₋₁₂,
MaitrH.13.5b₁₆, MaitrH.13.9a₉, MaitrH.15.4b₁₁₋₁₂, MaitrH.15.5a₁₀₋₁₁, MaitrH.15.11a₆₋₇,
MaitrH.16.8b₁₀, MaitrH.16.8b₁₆, MaitrH.16.14a₂₂₋₂₃, MaitrH.16.16a₁₈

İsim Kısmı Ekli, Fiil Kısmı Kök Halinde Olanlar

tip ti- : “deyip demek”

anta ötrü haymavati inçe tip tidi. (MaitrH.1.1a₁₂) “Ondan sonra Haimavata şöyle deyip dedi...”

MaitrH.G.5a₂₉, MaitrH.G.5b₆, MaitrH.G.6a₂₄, MaitrH.G.7b₂₀₋₂₁, MaitrH.G.8a₂₅,
MaitrH.G.8b₄₋₅, MaitrH.1.1a₉, MaitrH.1.1b₃, MaitrH.1.1b₁₈, MaitrH.1.1b₂₂, MaitrH.1.2a₁₉,
MaitrH.1.2b₄₋₅, MaitrH.1.2b₁₁, MaitrH.1.2b₁₈₋₁₉, MaitrH.1.3b₁₀, MaitrH.1.4a₉₋₁₀, MaitrH.1.4a₁₃,
MaitrH.1.4a₁₇, MaitrH.1.4a₃₀, MaitrH.1.4b₂, MaitrH.1.4b₈, MaitrH.1.4b₂₁, MaitrH.1.5a₂₀,
MaitrH.1.6a₃, MaitrH.1.6b₅, MaitrH.1.6b₁₇, MaitrH.1.6b₂₅, MaitrH.1.7a₄, MaitrH.1.7a₈,
MaitrH.1.7a₂₇, MaitrH.1.7b₂₇, MaitrH.1.8b₁, MaitrH.1.8b₂₉, MaitrH.1.10a₃, MaitrH.1.10a₂₅,

MaitrH.1.10b₁₀, MaitrH.1.10b₂₅₋₂₆, MaitrH.1.12a₅, MaitrH.1.12a₁₃, MaitrH.1.12a₂₂,
MaitrH.1.12b₄, MaitrH.1.12b₁₂, MaitrH.1.13a₉, MaitrH.1.13a₂₋₃, MaitrH.1.13a₁₃₋₁₄,
MaitrH.1.13a₁₇, MaitrH.1.13a₁₉, MaitrH.1.13a₂₁, MaitrH.1.13b₁, MaitrH.1.13b₁₀,
MaitrH.1.13b₁₂, MaitrH.1.13b₂₃, MaitrH.1.13b₂₉, MaitrH.1.14a₃, MaitrH.1.14a₅,
MaitrH.1.14a₁₆, MaitrH.1.14a₁₈, MaitrH.1.14a₂₃₋₂₄, MaitrH.1.14a₂₈, MaitrH.1.14b₁₇,
MaitrH.1.15a₂₇, MaitrH.1.16a₁, MaitrH.1.16a₆, MaitrH.1.16a₂₇, MaitrH.1.16b₈,
MaitrH.1.16b₁₁, MaitrH.2.1a₅, MaitrH.2.1a₁₁, MaitrH.2.1a₁₄, MaitrH.2.1a₁₆, MaitrH.2.1a₂₁,
MaitrH.2.1a₂₅, MaitrH.2.1a₃₀, MaitrH.2.1b₃, MaitrH.2.1b₆, MaitrH.2.1b₁₀, MaitrH.2.1b₁₃,
MaitrH.2.1b₁₄, MaitrH.2.1b₁₆, MaitrH.2.2a₂₂, MaitrH.2.2b₁₅, MaitrH.2.2b₂₀₋₂₁, MaitrH.2.2b₂₆,
MaitrH.2.4a₁₅, MaitrH.2.4b₁₃, MaitrH.2.4b₃₀, MaitrH.2.5b₃, MaitrH.2.6a₁₂, MaitrH.2.6b₂₀,
MaitrH.2.7a₈, MaitrH.2.7a₁₁, MaitrH.2.8a₇, MaitrH.2.8a₂₅, MaitrH.2.8b₁₈, MaitrH.2.9a₁₇,
MaitrH.2.9b₃, MaitrH.2.9b₁₈, MaitrH.2.9b₁₉₋₂₀, MaitrH.2.9b₂₂, MaitrH.2.10a₃, MaitrH.2.10a₁₆,
MaitrH.2.10a₂₂, MaitrH.2.10a₂₈, MaitrH.2.10b₄, MaitrH.2.11a₇, MaitrH.2.11b₇,
MaitrH.2.12a₁₇₋₂₈, MaitrH.2.12b₂₂₋₂₃, MaitrH.2.13b₂₃, MaitrH.2.14a₁₉, MaitrH.2.14a₂₉,
MaitrH.2.14b₇, MaitrH.2.15a₁₃₋₁₄, MaitrH.2.15b₃, MaitrH.2.15b₆, MaitrH.2.15b₁₆,
MaitrH.2.17a₂, MaitrH.2.17a₁₁, MaitrH.2.17a₁₇, MaitrH.2.17b₉, MaitrH.3.1a₁₅, MaitrH.3.1a₁₉,
MaitrH.3.1a₂₁, MaitrH.3.1a₂₇, MaitrH.3.1b₁, MaitrH.3.1b₃, MaitrH.3.1b₅, MaitrH.3.1b₁₂,
MaitrH.3.1b₂₆, MaitrH.3.1b₃₀₋₃₁, MaitrH.3.2b₂₃, MaitrH.3.2b₃₁, MaitrH.3.3a₃₋₄, MaitrH.3.3a₂₂₋₂₃,
MaitrH.3.3a₂₈, MaitrH.3.3b₃, MaitrH.3.3b₂₉₋₃₀, MaitrH.3.4a₁₂₋₁₃, MaitrH.3.4a₁₇₋₁₈,
MaitrH.3.4a₁₉, MaitrH.3.4a₂₇, MaitrH.3.4a₂₉, MaitrH.3.4b₆, MaitrH.3.4b₇₋₈, MaitrH.3.4b₁₀,
MaitrH.3.4b₁₂, MaitrH.3.4b₁₉, MaitrH.3.4b₂₅, MaitrH.3.5a₆, MaitrH.3.5a₁₂, MaitrH.3.5a₁₈,
MaitrH.3.5a₂₅, MaitrH.3.5a₂₇, MaitrH.3.5a₂₉, MaitrH.3.5b₂, MaitrH.3.5b₉, MaitrH.3.5b₁₃,
MaitrH.3.5b₁₈₋₁₉, MaitrH.3.5b₂₉, MaitrH.3.6a₁, MaitrH.3.6a₆, MaitrH.3.6b₁₄, MaitrH.3.6b₁₃,
MaitrH.3.6b₂₈, MaitrH.3.7a₂₃, MaitrH.3.7b₁, MaitrH.3.7b₂₀, MaitrH.3.7b₂₅₋₂₆, MaitrH.3.8a₂₆,
MaitrH.3.8b₁₈, MaitrH.3.10a₅, MaitrH.3.10a₈, MaitrH.3.10b₁₈, MaitrH.3.10b₂₀,
MaitrH.3.10b₂₇₋₂₈, MaitrH.3.11a₅, MaitrH.3.12b₁₃, MaitrH.3.12b₂₀, MaitrH.4.4a₁₅, MaitrH.4.5b₁₂₋₁₃,
MaitrH.4.8b₆, MaitrH.4.8b₁₂, MaitrH.4.9a₃₀, MaitrH.4.14a₂₆, MaitrH.4.14b₈₋₉, MaitrH.4.14b₂₀,
MaitrH.4.15b₄, MaitrH.4.16a₂₀, MaitrH.4.16a₂₃, MaitrH.4.16b₁₁, MaitrH.4.16b₂₀,
MaitrH.10.1a₂₁₋₂₂, MaitrH.10.1b₁₄, MaitrH.10.3a₂₇, MaitrH.10.5a₁₈, MaitrH.10.5b₁,
MaitrH.10.5b₁₁, MaitrH.10.6a₁₀, MaitrH.10.6a₁₆, MaitrH.11.4b₁₇, MaitrH.11.6a₁₄,
MaitrH.11.6a₂₆, MaitrH.11.7a₂₆, MaitrH.11.7b₃, MaitrH.11.7b₁₃, MaitrH.11.7b₁₅,
MaitrH.11.7b₁₉, MaitrH.11.7b₂₄, MaitrH.11.8a₃₋₄, MaitrH.11.8a₈, MaitrH.11.8a₁₃,
MaitrH.11.8b₈, MaitrH.11.9a₁, MaitrH.11.9a₂₀, MaitrH.11.10a₁₄, MaitrH.11.11a₂₂₋₂₃,
MaitrH.11.11a₂₇, MaitrH.11.12a₈, MaitrH.11.12b₁₂, MaitrH.11.13a₉₋₁₀, MaitrH.11.13b₅,
MaitrH.11.14a₁₇, MaitrH.11.14a₂₈, MaitrH.11.14b₁₉, MaitrH.11.14b₃₀, MaitrH.11.15a₁₄,

MaitrH.11.15a₁₈, MaitrH.11.15a₂₂₋₂₃, MaitrH.11.15b₃, MaitrH.11.15b₇, MaitrH.11.15b₁₇,
MaitrH.11.15b₁₉, MaitrH.11.15b₂₄, MaitrH.11.15b₂₆₋₂₇, MaitrH.11.16a₁₀, MaitrH.13.1a₇₋₈,
MaitrH.13.1a₁₁, MaitrH.13.4a₃₋₄, MaitrH.13.4a₁₄₋₁₅, MaitrH.13.4a₂₄, MaitrH.13.8a₁₃,
MaitrH.13.8b₁₆, MaitrH.13.8b₂₅, MaitrH.13.9b₁₅, MaitrH.13.9b₂₂, MaitrH.13.9b₃₂,
MaitrH.13.10a₁, MaitrH.13.10a₁₉, MaitrH.13.10b₁₉, MaitrH.13.11b₂₂₋₂₃, MaitrH.13.12b₂,
MaitrH.13.12b₁₁₋₁₂, MaitrH.13.12b₂₄, MaitrH.14.7a₂₁₋₂₂, MaitrH.16.8a₅, MaitrH.16.11a₁₆,
MaitrH.16.11b₂₄, MaitrH.16.12b₁, MaitrH.16.12b₇₋₈, MaitrH.16.14b₂₂, MaitrH.20.1a₁₆,
MaitrH.20.13a₁₄, MaitrH.20.13a₂₇, MaitrH.20.13b₁₁₋₁₂, MaitrH.20.13b₂₉, MaitrH.20.14a₄,
MaitrH.20.14a₅₋₆, MaitrH.20.14a₁₈, MaitrH.20.14b₁₃, MaitrH.20.14b₂₇, MaitrH.23.13b₅,
MaitrH.23.13b₈, MaitrH.25.9b₂₄, MaitrH.27.3₁₁

tip ay- : “deyip söylemek”

brahmayu purohit inçe tip ayur. (MaitrH.16.11b₂) “*Brahmāpurohita* şöyle deyip söyler...”

MaitrH.1.3b₇, MaitrH.3.1a₁₄, MaitrH.3.2b₂₉, MaitrH.3.5a₁₀, MaitrH.3.5a₁₆,
MaitrH.14.7a₂₀, MaitrH.16.11b₂₃, MaitrH.23.10a₂₋₃, MaitrH.25.9b₈, MaitrH.27.1b₂₆

sakinç sakın- : “düşünce düşünmek”

anta tegdükte inçe sakinç sakınur. (MaitrH.13.9a₂₀) “Oraya ulaşınca şöyle düşünce düşünür...”

MaitrH.1.1b₅₋₆, MaitrH.2.9a₂₈, MaitrH.2.9b₃₀, MaitrH.3.4a₂₈, MaitrH.3.6b_{31-7a₁},
MaitrH.4.4b₂₇, MaitrH.4.5b₂, MaitrH.4.8a₁₈, MaitrH.10.2a₁₃₋₁₄, MaitrH.10.3a₁,
MaitrH.11.6b₁₁, MaitrH.11.6b₁₆, MaitrH.11.7a₂₄, MaitrH.11.7b₁₀, MaitrH.11.8a₂₀,
MaitrH.11.14b₇₋₈, MaitrH.13.1b₁₁, MaitrH.13.4b₄₋₅, MaitrH.13.5a₁₃, MaitrH.13.5b₂₂₋₂₃,
MaitrH.13.7a₂₁, MaitrH.13.10a₁₁₋₁₂, MaitrH.13.12a₂₂, MaitrH.13.12b₁₄, MaitrH.14.7a₅,
MaitrH.14.7b₂, MaitrH.14.7b₂₅, MaitrH.15.1a₁₂, MaitrH.15.1b₉₋₁₀, MaitrH.15.2a₆,
MaitrH.15.5b₁₋₂, MaitrH.15.6a₂₋₃, MaitrH.15.6b₃, MaitrH.15.6b₁₃, MaitrH.15.7b₂₅,
MaitrH.15.8a₂, MaitrH.15.8b₃, MaitrH.15.8b₂₉, MaitrH.15.12a₂₅₋₂₆, MaitrH.15.13a₆,
MaitrH.16.3b₁₁, MaitrH.16.5b₂₃, MaitrH.16.8a₃, MaitrH.16.10b₂₁, MaitrH.16.13b₆,
MaitrH.16.14b₅, MaitrH.20.a₆, MaitrH.20.a₉₋₁₀, MaitrH.21.1b₁₁₋₁₂, MaitrH.21.2a₈,
MaitrH.21.3b₁₃, MaitrH.21.3b₁₉, MaitrH.21.4a₂, MaitrH.21.4a₇, MaitrH.23.9b₇,
MaitrH.25.9a₁₄, MaitrH.26.1a₅, MaitrH.26.1a₂₆₋₂₇, MaitrH.26.8b₂₂, MaitrH.26.11a₁₆₋₁₇,
MaitrH.26.11a₂₃₋₂₄, MaitrH.26.11b₆₋₇, MaitrH.26.12a₁₂, MaitrH.26.13a₉

alkış alka- : “övmek”

kut kolu alkış alkayur yangı togmuş bodisvta yükünürler. (MaitrH.11.10b₁₄)
“Saadet isteyerek namaz kılar, yeni doğmuş *Bodhisattva*’ya secde ederler.”

MaitrH.11.12b₂₇₋₂₈

oyun oyna- : “oyun oynamak”

yarutmuş törüsinçe yinçke oyun oynayurlar. (MaitrH.13.2a₁₇₋₁₈) “Aydınlatılmış töre gibi güzel oyun oynuyorlar.”

irpek irpe- : “kesme aletiyle kesmek, bıçkı biçmek ”

amari tamuluglarag irig irpegin irpeyürler. (MaitrH.15.3a₂₅₋₂₆) “Diğer cehennemlikleri iri kesme aletleriyle keserler.”

MaitrH.25.4a₁₄

emgek emgen- : “acı çekmek”

bu tokuz türlüg tınlıglar aviş tamuda tugup tükel bir antarakalp emgek emgenürler. (MaitrH.25.9b₂₋₃) “Bu dokuz türlü canlı, *Avīci* cehenneminde doğup *antarakalpa* (zamanında) tam bir ızdırap çeker.”

MaitrH.4.12a₆, MaitrH.13.2b₆, MaitrH.13.2b₁₂₋₁₃, MaitrH.13.7a₆₋₇, MaitrH.23.11b₃,
MaitrH.2.15a₁₈₋₁₉, MaitrH.25.6b₈₋₉, MaitrH.25.7a₁₅, MaitrH.25.8a₁₉, MaitrH.25.10a₅₋₆,
MaitrH.13.2b₁₉

ünerçe ün- : “doğarcasına yükselmek”

kişi tezerçe kentü karşısıntın iligsiz tutugsuz köngülin yugantar tagdın kün tengri ünerçe ünüp inçe tip yarlıkayur. (MaitrH.13.7b₅₋₆) “İnsan, kendi sarayından (kaçarcasına) isteksiz₂ gönlüyle *Yugantar* Dağı’ndan güneş doğarcasına yükselip, şöyle deyip lütfeder...”

yivek yivet- : “malzemeyle donatmak”

takı yme yüz kalp üç asanki ödte berü paramitlag yolta kataglanu tükel türlüg yivekin yivetip... (MaitrH.G.11b₂₈) “Ve yine sayılmayacak kadar çok zamanından beri *pāramitā*lı yolda çabalayarak, çok türlü malzemeyle donanıp...”

yarlıg yarlıka- : “lütfetmek”

amti yana bizinge arıtu nomlug yarlıg yarlıkamaz. (MaitrH.3.2b₆) “Yine, bize tamamen kanuna uygun (olarak) lütfetmez.”

MaitrH.G.6b₅, MaitrH.2.1b₃₀, MaitrH.2.17b₂₁, MaitrH.3.2b₁₄, MaitrH.16.7b₁₁₋₁₂, MaitrH.16.13a₁₂₋₁₃

İkilemeyi Oluşturan Kelimelerin Her İkisinde Ek Almasıyla Oluşanlar

tip sözle- : “deyip söylemek”

ikinti kişi bir çgşaptlg toyınıg künte bir kata aşın içgün tapınsar udunsar bu iki asagda kayusu yig erür tip sözleser erdi. (MaitrH.3.13a₄₋₅) “İkinci kişi, bir *śīksapāda* rahibi günde bir kez yiyecek (ve) içeceklerle saygı duysa₂, bu iki faydadan hangisi (daha) iyi, deyip söylese idi.”

MaitrH.4.1a₁₅, MaitrH.25.8b₅₋₆, MaitrH.25.9a₁₈

tip tiş- : “deyip söylemek; danışmak; birbiriyle konuşmak”

anı işidip ol urılar ikile ertingü mungadıp adınıp inçe tip tiştir. (MaitrH.2.12b₃) “O gençler onu işitice son derece şaşırıp₂, şöyle deyip birbiriyle konuştular...”

MaitrH.4.7b₁₈, MaitrH.3.2a₂₇, MaitrH.3.3b₂₈

yagış yaga- : “kurban sunmak”

prtnarakşit kranvaziki türk tilinçe evirmiş maitrisimit nom bitigde badari bramanning yagış yagamak atlag baştınkı ülüş tükedi. (MaitrH.1.16b₂₈) “*Prajñāraکشita Karmavācaka*’nın Türk diline çevirdiğı *Maitrisimit* (adlı) din kitabından, *Badhari Brahman*’ın kurban sunmak adlı ilk bölümü bitti.”

esin esne- : “rüzgâr esmek, rüzgârın esmesi”

tngridem oyun ır üni kövrükler üni yangkurar seviglig yıdlag esin esneyür. (MaitrH.15.10a₂₅₋₂₆) “İlahi şarkı₂ (ve) davul sesleri yankılanır, hoş (ve) kokulu rüzgâr eser.”

adruk adrıl- : “çeşide ayrılmak”

nirvan yme tört türlüg adrukın adrilur. (MaitrH.G.8b₄) “Nirvāṇa yine dört çeşide ayrılır.”

ötüg ötün- : “dilek dilemek”

inçe tip ötüg ötünti. (MaitrH.2.14b₂₀) “Şöyle deyip dilek diledi...”

MaitrH.2.2a₂₆, MaitrH.2.16a₂₅₋₂₆, MaitrH.4.2b₃, MaitrH.13.11a₃, MaitrH.15.11a₂₀₋₂₁,
MaitrH.16.5a₁₂, MaitrH.16.6a₆, MaitrH.16.6a₁₈, MaitrH.16.6b₂₆, MaitrH.16.13a₁₋₂,
MaitrH.21.3b₁₂, MaitrH.25.3a₆, MaitrH.27.2₃, MaitrH.27.3a₁₇₋₁₈, MaitrH.27.4a₁₆₋₁₇,
MaitrH.27.5a₁₉, MaitrH.27.7b₆₋₇

olıg olın- : “urgana bağlanmak”

ol yme karanlag kararag tünerig bukagu içinte beklemiş yalınguk ajunta tugguluk tınlaglar ög karnı içinte yig aş bışag aş ornı ikin ara sıkılıp temirlig olıgın olınmış oşuglug tokuz ay on kün emgek körürler. (MaitrH.15.4a₂₅) “O karanlık₃ zindan içinde bekleyip, insanlar âleminde doğan canlılar anne karnında, iyi yemek (ve) pişmiş yemek yeri, ikisinin arasında sıkılıp demir organlarla bağlanmış gibi dokuz ay on gün ızdırıp çekerler.”

İkilemeyi Oluşturan Kelimelerin Eksiz Olarak Birleşmesiyle Oluşanlar

mangırt mangrı- : “bağırarak”

ol savag işidip brahmayu purohit şanki çkrvrt ilig hanka tüzü ötünüp kitumati balıkta ulug mangırt mangratgalı ayur. (MaitrH.11.4b₂₈) “Brahmāpurohita o sözü işitince, Şankha Cakravartī hana₂ hakikatli (bir şekilde) yalvararak Ketumatī şehrinde yüksek sesle bağırır₂.”

MaitrH.27.4b₂₀₋₂₁

İsim Kısımının Aynen Tekrarlanması ile Oluşanlar

mengi mengi mengile- : “sevinmek, saadete ulaşmak; sevinçle sevinmek”

on tümen ajunta basa basa aning utlısınta mengi mengi mengileyür. (MaitrH.3.9b₁₄) “On bin alemde durmadan₂ onun mükâfatıyla sevinçle seviniyorlar.”

2.2.3. Eklerle Yapılan İkilemeler

Eserde genel olarak ikilemeyi oluşturan kelimelerin her ikisinin de aynı eki aldığı görülür. Dolayısıyla bu kelimeler arasında hem fonetik açıdan bir ahenk hem de semantik açıdan bir yakınlık bulunmaktadır.

Ekler kısmına geçmeden önce birkaç hususa değinmek yerinde olur. Daha önce de belirttiğimiz üzere *Maitrisimit*, ikileme bakımından oldukça zengin bir eserdir. Biz burada ikileme çeşitlerini belirtirken birbirinden farklı örnekler seçmeye, yapım eki almış ikilemelere değinmeye çalıştık. Tespit ettiğimiz örneklerde yapım ekleri tıpkı çekim ekleri gibi ikilemenin her ki üyesine de gelmektedir. Aşağıda +IXG ekiyle, +sXz olumsuzluk ekiyle, +CI ekiyle, +çA eşitlik hâli ekiyle ve derecelendirme/üstünlük belirten eklerle oluşturulmuş ikilemeler bulunmaktadır.

2.2.3.1. +IXG Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler

Farklı kök ve gövdelere gelmiş olan bu ekle kurulmuş ikilemeler oldukça fazladır. Cümlelerde sıfat, zarf ve ad olarak kullanılmışlardır. Hepsi eş anlamlı kelimelerden oluşan bu ikilemelerde “hapishane” anlamına gelen *kınlık bogagulug* ikilemesi dikkat çeker. Diğer örneklere göre müstakil bir yapı oluşturmuştur.

İkilemelerde +IUg ekiyle oluşturulmuş pek çok örnek bulunurken üçlemelerde ve dörtlemelerde birer tane örnek bulunmaktadır. Ayrıca ikilemelerde her iki kelimesi de +IXg ekini alan örneklerin yanı sıra, bir kelimesinin bu eki aldığı örnekler de vardır.³¹ Üçlemelerde ise üç kelime de bu eki alırken (*tevlig kürlüg sarsıg savlıg*) dörtlemelerde birinci ve üçüncü kelimeler ek almıştır (*ödüş özlüg tirig tınlıg*).

oguşlug tözlüg: “soylu, köklü”

bizing bahşımız badarı braman ne oguşlug tözlüg erki. (MaitrH.2.12a18-19)

“Bizim hocamız (olan) *Badhari Brahman* ne (kadar da) soyludur₂.”

asıglıg tusulug: “yararlı, faydalı”

³¹ Bu örnekler için bkz. s. 188.

ol ogurda bu muntag türlüg ulug asaglıg tusulug boltılar. (MaitrH.3.4a₁₄) “O zamanda bu kadar çok yararlı₂ oldular.”

MaitrH.1.2a₉, MaitrH.4.1a₁₉, MaitrH.3.7b₁₂

küçlüg küsünlüg: “güçlü kuvvetli”

mening yme burhan kutınga küçlüg küsünlüg köngül öritmişim kut kolmuşım bar. (MaitrH.10.3a₆) “Benim yine *Burhan* saadetine güçlü kuvvetli gönlümle yükselmişliğim, saadet istemişliğim var.”

atlag yüzlüg: “adlı şanlı, şöhretli”

takı yme iligler begler atlag yüzlüg buyruk bütrük inanç tayanç ev idisi bolup balak ulus bodun bokunug kul küng yarlıg işidteçilerig övkesiz aymançsız nomça törüçe açını agrını tutsarlar olar alku maitri burhan şazanında kop kamag emgektin ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.8b₂₃) “Ve yine hanlar₂ şöhretli₂ (bir) yönetici₂, arkadaş₂ (ve) ev sahibi olup, ülkeye₂ (ve) halka₂, vaaz dinleyecek (olan) kölelere₂, öfkesiz (ve) korkusuz kanun₂ gibi özen göstererek₂ (ellerinde) tutsalar onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

ögrünçülüg sevinçlig: “sevinçli, neşeli”

anı körüpenin ol tınlıglar angsız mungadıp adınıp ögrünçülüg sevinçlig boltılar. (MaitrH.G.6a₂₀) “O canlıların hepsi onu görüce şaşırıp₂ sevinçli₂ oldular.”

MaitrH.1.7a₂₈₋₂₉, MaitrH.1.7b₂₅, MaitrH.1.7b₃₀, MaitrH.1.8a₃₋₄, MaitrH.1.8b₂₋₃, MaitrH.1.10b₃, MaitrH.1.10b₆₋₇, MaitrH.1.12a₄, MaitrH.1.13b₂₈, MaitrH.2.2a₆, MaitrH.2.2a₂₀, MaitrH.2.12a₄, MaitrH.2.17a₁₈, MaitrH.3.3b₂₇, MaitrH.4.13b₁₅, MaitrH.4.15a₂, MaitrH.11.13a₁₂, MaitrH.13.5a₁₇₋₁₈, MaitrH.13.7b₁₀, MaitrH.13.8b₂, MaitrH.13.8b₂₇, MaitrH.15.13a₄₋₅, MaitrH.16.6b₁₃, MaitrH.16.7b₁₉, MaitrH.20.1a₇₋₈, MaitrH.27.1b₂₇

sevinçlig ögrünçülüg: “neşeli, sevinçli”

amtı kılmuş edgü kılınımka sevinçlig ögrünçülüg ereyin. (MaitrH.1.12a₉) “Şimdi, yapmış olduğum iyiliklerimden (dolayı) sevinçli₂ olayım.”

iglig keml(ig): “hastalıklı”

... yme irinç yarlıg yog çıgay koltguçı iglig keml(ig)... (MaitrH.1.7b₂₀) “Yine yoksul₂, fakir₂, dilenci, hastalıklı₂ ...”

MaitrH.16.16a₁₃

vaidurilig spirilig: “lacivert taşlı ve kristalli”

takı yme sekiz tümen dört ming altunlug kümüşlög vaidurilig spirilig balık mengiligin mungsuz taksız erür. (MaitrH.10.5a₂₃) “Ve yine 84.000 altınlı gümüşlü, lacivert taşlı, kristalli şehir mutlu (ve) dertsizdir₂.”

MaitrH.13.8a₁₆, MaitrH.15.10a₂₈

emgeklig busuşlug: “dertli, ızdıraplı”

emgeklig busuşlug bolmang. (MaitrH.1.16b₈₋₉) “Dertli₂ olmayın.”

MaitrH.4.16a₈, MaitrH.27.5a₁₇

itiglig yaratıglıg: “donatılmış, süslenmiş”

savarti atın ataguluk nyaptıçaturt atlg iş ködüg üze dyanka nomka kirmiş sekiz sanvar içinte togmış kutlugların itiglig yaratıglıg paramart atın ataguluk sekiz ygrmi türlüg boşgutlug nizvanilig yakig içkekiğ alingatdurugalı öğretingüçiler. (MaitrH.G.9a₄) “Svartha adı verilmiş olan Jñaptıcaturtha adlı işi üzerine, dhyāna öğretilisine girmiş, sekiz saṃvara içinde doğmuş mutlu (canlılar), süslü₂ Paramārtha adı verilecek olan ihtiraslı şeytanı₂ yenen on sekiz öğrenci...”

MaitrH.G.9a₄, MaitrH.2.10b₂₈, MaitrH.4.14a₂₈

kutlug kıvılg: “mutlu mesut”

yme alkatmış ayka kösençig künke ödrülmüş edgü ödte kutlug kıvılg koluka kutlug koyn yıl ziin üçünç ay iki otuzka men üç erdinige kirtgünç köngülüğ upasi çuu taş yegen tutuk tüzün birle kin kelteçi maitri burhanka tuşalım. (MaitrH.G.1a₂) “Yine övülmüş ayda, arzu edilen günde, övülmüş iyi zamanda duaların kabul olduğu mübarek koyun yılı üçüncü ayda, ben üç mücevhere (tri-ratna) inanan imanlı Upasi Çuu Taş Yegen Tutuk, eçim Tüzün ile sonra gelecek olan Maitri Burhan’a rastlayalım diye bu kitabı Maitri’nin resmi ile süslettirdik.”

bögülüg erdemlig: “bilgili, erdemli, faziletli”

türlüg böğürlüg erdemlig erjiler koptın singar taglartın araglardın yığılıp kelirler. (MaitrH.1.3b₃₀-MaitrH.1.4a₁) “Türlü bilgili (ve) erdemli azizler her taraftan, dağlardan ve ormanlardan toplanıp gelirler.”

MaitrH.1.15b₂₃

altunlug kümüşlüg: “altınlı gümüşlü”

takı yme sekiz tümen tört ming altunlug kümüşlüg vaidurilig spirilig balık mengiligin mungsuz taksız erür. (MaitrH.10.5a₂₂₋₂₃) “Ve yine 84.000 altınlı gümüşlü, lacivert taşlı, kristalli şehir mutlu (ve) dertsizdir₂.”

MaitrH.13.8a₁₅₋₁₆, MaitrH.13.11b₉, MaitrH.15.10a₂₈

bilezüklüg üzüglüg: “bilezikli yüzüklü”

bilezüklüg üzüglüg kolları iligleri üze kitumati balıkta küle oynayu şanki çakravart ilig hanka yakın kelgeyle. (MaitrH.14a₂₉₋₃₀14b₁) “Ketumatī şehrinde, bilezikli yüzüklü kolları (ve) elleriyle güle oynaya Şankha Cakravartī hana₂ doğru gelecekler.”

tüklüg tümenlig: “tamamıyla, on binlerce, sayısız”

ötrü tüklüg tümenlig kök kalıkda turmuş tngirler inçe tip tiyür. (MaitrH.11.15b₅) “Sonra, gökyüzünde₂ durmuş on binlerce tanrı şöyle deyip der...”

MaitrH.1.3a₆, MaitrH.2.13b₆, MaitrH.3.2b₁₆, MaitrH.10.3a₁₃₋₁₄, MaitrH.11.15b₂₉, MaitrH.16.7a₁₄, MaitrH.16.8a₂₉, MaitrH.16.15b₂₂, MaitrH.16.16a₂₃, MaitrH.25.7b₂₄, MaitrH.27.6a₂₂

edgölük mengilik: “iyilik, mutluluk”

öküş tınlıglarka edgöligin mengiligin asaglagın tusulugın keze yoringlar inçip yme ikin üçün barmanglar yaka yalnguzın barınglar. (MaitrH.1.2a₉) “Çok fazla canlılara iyilikle₂ (ve) faydayla₂ gezerek yürürler, sonra tekrar ikinci (ve) üçüncü (defa birlikte) gitmezler, yapayalnız giderler.”

emgeklüg tolgaklıg: “acılı, ızdıraplı, hastalıklı”

artuk emgeklüg tolgaklıg bolurlar. (MaitrH.10.3b₂) “Fazla ızdıraplı₂ olurlar.”

busuşlug kadgulgug: “dertli, kederli, kaygılı”

artuk busuşlug kadgulgug bolmanglar, yirtinçü yir suvnung törüsi muntag erür.

(MaitrH.2.7a₉) “Artık kederli₂ olmayın, yeryüzünün₃ kanunu budur.”

MaitrH.1.2b₈, MaitrH.2.7a₄, MaitrH.4.15a₄₋₅

yıdlıg yıparlıg: “kokulu”

yıdlıg yıparlag yil yiltirip yinçke yinçke yüzken yamur yagdı. (MaitrH.4.11a₁₆-

17,) “Kokulu₂ rüzgâr esip, durmadan ince ince yağmur yağdı.”

MaitrH.2.9a₇₋₈, MaitrH.3.1b₁₆, MaitrH.13.12a₁₆, MaitrH.14.6a₂₃

süçiglig tatıglıg: “tatlı, lezzetli; samimi, içten”

ançama süçiklig tataglag savı sözi. (MaitrH.2.12a₁₁₋₁₂) “Ne kadar da tatlı₂ sözleri₂ (var).”

tatıglıg süçiglig: “tatlı, lezzetli; samimi, içten”

mahaprçapati gautami katun sön ödün vipaşı tngri tngri burhanag tataglıg süçüglıg aşın içgün yıdlag yıparlıg tütsükin tapınmış udunmış ermiş. (MaitrH.3.1b₁₅)
“Kraliçe Mahāprajapati Gautamī, uzun süre Tanrı Tanrısı Vipaśyin (adlı) Burkan’a lezzetli yiyecek (ve) içeceklerle, kokulu₂ tütsülerle saygı göstermiş₂.”

MaitrH.3.11b₇

törülüg tokulgug: “kanuni”

törtünç nirvanka barguluk tüzün yolning yol oruk tözlügin törülüg tokulgug yang osug öntürmek tözlügin. (MaitrH.2.13b₁) “Dördüncüsü, (bizi) Nirvāṇa’ya ulaştıracak asil yolun yordamını₂, kurallarını₂ (ve) öğrenme usulünü₂ (bilmektir).

münlüg kadaglıg: “suçlu, günahkâr”

münlüg kadaglıg bilser kartı körkin tutsar ol tınlıg alku edgü kişilerning köngüllerin bulganturdaçı bolur. (MaitrH.2.14a₁₁) “Günahkâr₂ bilirse, Gr̥hastha güzelliğini tutarsa o canlı bütün iyi kişilerin gönüllerini karıştıracak olur.”

kutlug ülüglüg: “faziletli, uğurlu, kutlu”

altın yagızda idiz kurikarlarda toranlarda tüglüklerde kutlug ülüglüg kişiler oturup hua yavişgun tütsükin ögirü sevinü ayayur ağırlayur. (MaitrH.13.8a₅) “Faziletli kişiler aşağıdaki yeryüzünde küçük tapınaklarda, ağlarda (ve) pencerelerde oturup, çiçeklerle₂ (ve) tütsülerle sevinerek saygı gösteriyorlar.”

MaitrH.4.1b₁₃, MaitrH.4.4a₃, MaitrH.11.12b₁₃

busuşlug sakınçlıg: “kederli, dertli, kaygılı”

ol savag körüp şaki tözlüg kunçuylar angsız busuşlug sakınçlıg köngülleri yirinçlig bolup bir ikintişke yığılıp kengrenü inçe tip tiştiler. (MaitrH.3.2a₂₅) “Śākya soylu hatunlar bu hallerini görünce, tamamen kederli₂ gönülleri (ile daha da) kötü olup, ikinci defa toplanıp müzakere ederek, şöyle deyip birbiriyle konuştular...”

kınlık bogaguluk: “hapishane”

yiti türlüg iyin yatdaçı nizvanilag tırgükler üze tremiş sansarlag kınlık bogagulukta beklemiş solamış erürler. (MaitrH.G.8a₂₀) “Yatacak ihtirasları yedi türlü olduğu için (onu), üzerine direkler direnmiş *Saṃsāralı* hapishaneye₂ kilitlemiş₂ olurlar.”

edgülık asıglıg: “iyilik, fayda”

sizinge edgülügin asıglıgın yana yana ötleüyür men. (MaitrH.3.7b₂) “Size iyiliğiniz₂ (için) bir kere daha₂ öğüt veriyorum.”

mengilig tongalıg: “mutlu, kudretli”

ançulayu yme men kin keligme mengilig tongalıg edgü ödte tınlaglarag emgeklerintin ozgurup edgüke tegüreyin. (MaitrH.4.13b₁₋₂) “Böylece ben, yine gelecek₂ (olan) mutlu (ve) iyi zamanda canlıları ızdıraplarından kurtarıp iyiliğe ulaştırayım.”

MaitrH.1.5a₂₂, MaitrH.2.11a₁₄ MaitrH.10.3a₂₉, MaitrH.10.6a₇

ölenglig çimgenlig: “çayırılık çimenlik”

takı yme hua çeçeklig ölenlig çimenglig sekiz tümen tört mung bag borluk kalvalaklar alku belgürüp közüntiler. (MaitrH.4.13b₂₅) “Ve yine çiçekli₂, çayırılık çimenlik 84.000 bağ bahçe (ve) yemişliklerin hepsi belirip göründü.”

munlug ta(r)kag: “dertli, kederli; ızdıraplı”

ırakınkı yaguktınkı munlug taklag tınlıglarig buyanlap kutgarur ermiş. (MaitrH.2.2a₁) “Uzağındaki (ve) yakınındaki ızdıraplı₂ canlılara iyilik ederek (onları) kurtarırmış.”

önglög mengizlig: “renkli”

yingaktın tüü türlüg önglög etözlög kuş kuzgunlar bodisvika yakın kelip alku bir önglög mengizlig bolup turur bolur. (MaitrH.13.5a₃₋₄) “Dört taraftan renkli vücutlu pek çok kargalar₂ Bodhisattva’ya doğru gelip, hepsi tek renkli olup dururlar.”

minglig tümenlig: “binlerce, on binlerce”

minglig tümenlig kün tıgriler yaruk yaltrıkınta yigedmiş utmış sizing altun önglög yarukunguz. (MaitrH.14.6a₁) “Sizin altın renkli ışığınız, binlerce₂ gün tanrısı ışığından₂ üstün gelmiş₂.”

otlug kozlug: “ateşli, alevli”

ayığ kılınç küçinte otlug kozlug yagmur yagar. (MaitrH.15.4a₁₁) “Kötü amel yüzünden ateşli₂ yağmur yağar.”

iglig agrıglıg: “hasta, hastalık”

... irinç yarlıg tınlaglarag sevser amrasarlar iglig agraglag tınlaglarag tapınsarlar udunsarlar... (MaitrH.16.13b₃₋₄) “... fakir₂ canlıları sevseler₂, hasta₂ canlılara saygı duysalar₂...”

atlıg yüzlög: “şöhretli, adlı şanlı”

takı yme iligler begler atlag yüzlög buyruk bütrük inanç tayanç ev idisi bolup balak uluş bodun bokunug kul küng yarlıg işideçilerig övkesiz aymançsız nomça törüçe açını agrını tutsarlar olar alku maitri burhan şazanınta kop kamag emgektin

ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.8b₂₃) “Ve yine hanlar₂ şöhretli₂ (bir) yönetici₂, arkadaş₂ (ve) ev sahibi olup ülkeye₂ (ve) halka₂, vaaz dinleyecek (olan) kölelere₂, öfkesiz (ve) korkusuz kanun₂ gibi özen göstererek₂ (ellerinde) tutsalar onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

örtlög yalınlig: “alevli, ateşli”

kaçarlar bırıklığ köllerde tüşerler örtlög yalınlig arıglarda kirürler (MaitrH.25.3b₂₁₋₂₂) “Kaçarlar, pis göllere düşerler, ateşli₂ ormanlara girerler.”

MaitrH.20.11b₉, MaitrH.20.13a₁, MaitrH.20.13a₅, MaitrH.20.14a₁₀, MaitrH.21.?a₆, MaitrH.23.13a₈, MaitrH.23.14a₄, MaitrH.25.4a₁₅, MaitrH.25.4a₁₉, MaitrH.25.4b₁₀, MaitrH.25.4b/5a₉₋₁₀, MaitrH.25.4b/5a₁₉, MaitrH.25.6a₅₋₆, MaitrH.25.6a₈, MaitrH.25.6a₁₀, MaitrH.25.6b₉, MaitrH.25.7a₁₇, MaitrH.25.7a₁₉

çoğlug yalınlig: “ışılıtlı, parlak, alevli”

ordu karşıda çoğlug yalınlig kut vahşiklar tükel tururlar. (MaitrH.13.4a₂₁) “Parlak₂ ruhların₂ hepsi sarayda₂ durur.”

tsuylug yazuklug: “suçlu, günahkâr

bu sekiz ulug örtlög tamular ağır tsuylug yazuklug tınlaglarka kın kızgut emgek tolgak kılğuluk üçün belgölüg bolmış erür. (MaitrH.25.3a₁₉) “Bu büyük ateşli sekiz cehennem, günahı₂ çok (olan) canlılara işkence₂ (yapmak ve) acı₂ (çektirmek) için ortaya çıkmıştır.”

MaitrH.25.5b₇₋₈

yüzlög mengizlig: “yüzlü benizli; güzel”

körüngler bilgelerim başsız boyunsuz köğüste yüzlög mengizlig etözümüz erür. (MaitrH.23.13a₅) “Bilgelerim görün, başsız boyunsuz (olan) göğsümüzde yüzlü benizli vücudumuz var.”

MaitrH.23.10b₉

irinçlig karınçlig: “mutsuz, aşağılama; hakaret eden, aşağılayan”

... övkeletdeşiler yirintürdeşiler irinçlig karınçlig kıltaçılar burhanlarka yazmış yangılmış tınlaglar alku sançıp tamuda tugarlar. (MaitrH.25.3b₃) “... (Rahip

ve rahibelere) hakaret edenler₂, (onları) aşağılayanlar₂ (ve) *Burkanlara* (karşı) günah işlemiş₂ canlılar hep *Samjīva* cehenneminde doğarlar.”

tsuylug irinçülüg: “günahkâr”

kim yme urunçak urmuş tavarag türlüğ tsuylug irinçülüg yalanguklar alku maharurap tamuda tugarlar. (MaitrH.25.6b₁) “Yine (kendisine) emanet olarak verilen malı (geri vermeyen), çeşitli günahlara sahip₂ canlılar hep *Mahāraurava* cehenneminde doğarlar.”

kizleglig batutlug: “gizli saklı”

onunç yangalar begi at begining osuglug kizleglig batutlug uvut yinin körür. (MaitrH.26.10a₁₁) “Onuncusu, filler beyi (ve) at beyininki gibi gizli saklı (olan) ud uzvunu görür.”

üzütlüg ajunlug: “manevi ve dünyevi”

ed tavarag ürlüklükçe sakınıp üzütlüg ajunlug... (MaitrH.G.12b₃₀) “Malı mülkü bitmez gibi düşünüp manevi (ve) dünyevi...”

kanamlıg todumlug: “doymuş”

... kanımlag todumlug köngülin kunçular tokusın törüsin küzedser... (MaitrH.16.16a₉) “... doymuş₂ gönlüyle prensesler töresini₂ korusa...”

öglüg köngüllüg: “akıllı, fikirli; düşünceli”

törtünç kamag ödün ornaglıg öglüg köngüllüg bolmak. (MaitrH.26.11b₈₋₉) “Dördüncüsü, her zaman sağlam fikirli₂ olmak.”

inçkülüg mengilig: “huzurlu, sakin; memnun, neşeli”

ol ança uzun ödte berü birkiye yme tün tünleki teg inçkülüg mengiligin udımışım yok erdi. (MaitrH.2.1a₂₀₋₂₁) “O kadar uzun zamandan beri₂ geceleyinki₂ gibi sakin (ve) huzurlu uyumuşluğum yoktu.”

erklig türklüg: “güçlü kuvvetli; hakimiyet kuran”

ol balıkta çakarvart ilig hanlarning keziginte tizikinte gaudam oğuştın tözintin belgürmiş kamag şaki tözlüg bodun bokun üze erklig türklüg şudotan atlıg hormuzta tngrike yöleşı ilig han bar. (MaitrH.1.14b₂₇) “O şehirde *Cakravartī* hanınz zamanında₂ *Gautamī* soyundan₂ gelmiş (ve) *Śākya* soyundan (olan) bütün halka₂ hükmeden, Tanrı *Indra*’ya benzeyen, *Śuddhodāna* adlı güçlü kuvvetli (bir) hükümdar₂ var.”

MaitrH.16.3b₂₂, MaitrH.16.6a₂₀, MaitrH.16.6a₂₃, MaitrH.16.6b₃, MaitrH.16.11b₂₇, MaitrH.16.13b₂₂₋₂₃

kutılıg erdinilig: “saadetli, değerli, mücevherlerle süslü”

alp bulguluk burhan kutılıg erdinilig otrukta kirip kutrulmaklag yolug edgülüg erdiniler köngülçe ıdınglar. (MaitrH.2.6a₂₆) “Zor bulunan *Burhan* mücevherleriyle süslü₂ saadetli adaya girip kurtulma yolu (için) iyi mücevherleri gönlünüzce yollayın/saçın.”

terlig kanlıg: “terli kanlı”

ne üçün tip tiser ol mening etlig terlig kanlıg etözümün igidti beltürdti erser men yme aning nomlug etözin igidtim beltrütdim. MaitrH.3.7b₂₇) “Niçin deyip derse; o benim etli, terli kanlı vücudumu yetiştirip büyüttü ise ben de onun *dharmā* vücudunu büyüttüm₂, (dersin).”

körklüg mengizlig: “güzel, yakışıklı; görünüşlü”

yana ok sansız tümen kolti nayut sanınça adruk adruk körklüg mengizlig adın kiçig tamuluglar katag ünin ulıyu mungrayu tükel bilge maitri burhanka keli... (MaitrH.23.9a₆₋₇) “Sayısız₄, ayrı ayrı görünüşlü₂ diğer küçük cehennemlikler, sert sesleriyle bağırarak, tam bilge *Maitri Burhan*’a (doğru) gelerek...”

tözlüg athlg: “soylu, şöhretli”

yene yme isilmez tözlüg athlg tınlıg erür. (MaitrH.G.11a₂) “Yine₂ düşmez, şöhretli₂ (bir) canlıdır.”

2.2.3.2. +sXz Olumsuzluk Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler

Bu bölümde ele aldığımız ikilemelerde olumlu ve olumsuzluk anlamı eklerle ifade edilmiştir. Her ne kadar bir ismin ya da fiilin olumsuzluk eki almasıyla oluşturulan ifadelerin ikileme olup olmadığı tartışma konusu olsa da³² biz *Maitrisimit*'te olumsuzluk eki alan kelimenin, yanındaki kelimeyle eş veya zıt anlamlı ikileme oluşturduğunu gözlemledik; ikileme olarak değerlendirdik. Bu tür ikilemelerin olumsuzluk için +sXz ve olumluluk için +lUg eki kullanılarak yapılan biçimlerle birlikte; ikilemenin her iki kelimesinde +sXz ekini alan örnekler de bulunmaktadır.

Her iki kelimesi de +sXz ekini alan ikilemeler biçimce olumsuz gözükse de anlamı olumlu olan (*açsız kızsız* vb.) ya da her iki yönden de olumsuz olan örnekler bulunmaktadır (*kutsuz buyansız* vb.).

İkilemeyi oluşturan kelimelerden sadece birinin +sXz ekini aldığı örneklerde, bu ekin birbirine zıt anlamdaki kelimeleri yakın anlamlı duruma getirdiği görülür (*biligsiz müntrük* vb.). Türkçede biri olumlu biri olumsuz iki koşuk karşılaşıncı olumlusu başa geçer (Ağakay, 1954:101). Fakat buradaki ikilemelerden anlaşılacağı üzere, olumsuz sözcüğün başa geçtiği örnekler de bulunmaktadır (*tongsuz yalın* vb.).

Bir kelimesi +sXz diğer kelimesi +lUg eki alan ikilemelerde kelimeler olumlu ve olumsuz yapılmış; anlam açısından zıtlık oluşmuştur (*önglüg öngsüz* ve *akıglıg akıgsız*). Burada dikkati çeken bir nokta, hem aynı kelimelerden (*akıglıg akıgsız*) hem de farklı kelimelerden oluşan ikilemelerin bu ekleri almasıdır. Farklı kelimelerden oluşan ikilemenin ilk kelimesi +sXz ekini alarak ikinci kelimeyle yakın anlamlılık oluşturmuştur (*emgeksiz mengilig*).

Üçlemelerde +sXz ekiyle oluşturulmuş örnekler bulunurken dörtlemelerde ve beşlemelerde bulunmamaktadır. Üçlemelerin üç tanesinde +sXz ekini alan kelime, diğer kelimelere yakın anlamlı olmuştur (*oysuz oprısız tüp tüz, ayagsız tod tolvı* ve

³² Bu konu için bkz. Erdem, 2005: 193.

tonsuz çopa yaling). Bir tanesinin ise her üç kelimesi de +sXz ekini almıştır (*edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz*).

Neticede +sXz eki ikilemeyi üç şekilde etkilemiştir: ikilemeleri zıt anlamlı yapmıştır, zıt anlamlı olan ikilemeleri yakın anlamlı yapmıştır, her iki kelimeye de eklenerek kelimelerin olumsuz anlamını oluşturmuştur. Aşağıda bu üç biçime örnekler bulunmaktadır.

İki Kelimesi de +sXz Eki Alan İkilemeler

oksuz üzüksüz: “devamlı, durmadan”

tört türlüög turugları üze berü tartıp yir suvda baştınkı nomta oksuz üzüksüz eng ilki iki kşan ödlerde amranmak uluşdaki on türlüg nizvanılar tegmekin üzer biçer. (MaitrH.16.2b₁₆) “Dört türlü düşünce yerlerinden itibaren yeryüzündeki₂ ilk öğretiye (kadar) aralıksız₂ (olarak) ilk iki zamanda₂, ihtiras ülkesindeki on türlü ihtiraslara ulaşmayı engeller₂.”

açmaksız suvsamaksız: “aç susuz”

açmaksız suvsamaksız... (MaitrH.15.10b₂₆) “Aç susuz...”

irtsiz birtsiz: “vergisiz”

... kısıgsız kavırsız yagısız börisiz basınçsız ıyınçsız irtsiz birtsiz... (MaitrH.G.12a₁₁) “... özgür₂, düşmansız₂, baskısız₂, vergisiz₂...”

mungsuz ta(r)ksız: “dertsiz, kedersiz; ızdırapsız”

takı yme sekiz tümen tört ming altunlug kümüşlüg vaidurilig spirilig balık mengiligin mungsuz taksız erür. (MaitrH.10.5a₂₄) “Ve yine 84.000 altınlı gümüşlü, lacivert taşlı, kristalli şehir mutlu (ve) dertsiz₂ olur.”

MaitrH.G.12a₁₁

nomsuz törüsüz: “konunsuz, öğretisiz, dinsiz”

kin ödün mening şazınımta nomsuz törüsüz çgsaptsz kraja boyunlag gotrabumuk atlıg toyınlar bolgaylar. (MaitrH.3.8b₁₂₋₁₃) “Gelecek zamanda benim

dinimde öğretisiz₂ (olan), ahlak kurallarına uymayan, elbiseli₂ *gotrabhū* adlı rahipler olacak.”

MaitrH.15.11a₉

igsiz adasız: “hastalısız, tehlikesiz”

bu buyan küçinte igsiz adasız erzünler. (MaitrH.G.1b₈) “Bu amel sayesinde hastalısız (ve) tehlikesiz olsunlar.”

bulganmaksız telgenmeksiz: “kızmayan, sinirlenmeyen”

bulganmaksız telgenmeksiz tözlüg titik sikiz otgurati otgurakı üçün arhant kutın bulup taymak tüşmekke arıtı korkmaz. (MaitrH.G.11a₃₀-11b₁) “Kızmayan₂, asil, uyanık₂ (ve) emin₂ (biri olduğu) için aziz saadetine ulaşp, kayıp düşmekten asla korkmaz.”

eksüksüz kergeksiz: “eksiksiz, tamam; kusursuz”

bu muntag türlüğ şazanlıg erdinilig otrug içinte sekiz ygrmi türlüğ boşgutlug erdiniler eksüksüz krgeksiz belgülig bolurlar. (MaitrH.G.10b₂₅₋₂₆) “Bunca çeşitli dinli (ve) mücevherli ada içinde öğrenilen on sekiz türlü mücevherler, eksiksiz₂ (olarak) ortaya çıkar.”

MaitrH.2.9a₂₂, MaitrH.G.5b₁₁, MaitrH.26.9a₂₁

iligsiz tutugsuz: “makamsız, alçak gönüllü; isteksiz, tutkusuz”

kişi tezerçe kentü karşıstın iligsiz tutugsuz köngülin yugantar tagdın kün tengri ünərçe ünüp inçe tip yarlıkayur. (MaitrH.13.7b₄) “İnsan, kendi sarayından (kaçarcasına) isteksiz₂ gönlüyle *Yugantar* Dağı’ndan güneş doğarcasına yükselip, şöyle deyip lütfeder...”

MaitrH.1.12a₇₋₈

emgeksiz tolgaksız: “acısız, ızdırapsız, hastalısız”

anta togup titik odug üçün emgeksiz tolgaksız nirvanka barır. (MaitrH.G.10b₇₋₈) “Orada doğup zeki₂ olduğu için acısız₂ (bir şekilde) *Nirvāṇa*’ya varır.”

MaitrH.15.10b₁₄₋₁₅

yagısız bōrisiz: “düşmansız”

... kısıgsız kavıgsız yagısız bōrisiz basınçsız ıyınçsız irtsiz birtsiz...

(MaitrH.G.12a₁₀) “... özgür₂, düşmansız₂, baskısız₂, vergisiz₂...”

başsız közsüz: “başsız gözsüz; çarpıtılmış”

yme agı baramka azlanmakın başsız közsüz ezük yalğan savın sini sökti.

(MaitrH.1.14a₂₀) “(O Brahman) yine mal (ve) servet kıskançlığı (yüzünden), çarpıtılmış₂ yalan yanlış sözlerle seni azarlar.”

MaitrH.20.13a₂₂₋₂₃

iligsiz adaksız: “elsiz ayaksız”

... iligsiz adaksız emgeklig tınlıglar bar erdi. (MaitrH.1.7b₂₁) “... Elsiz ayaksız,

ızdıraplı canlılar vardı.”

MaitrH.20.13a₂₃

sansız sakışız: “sayısız, hesapsız”

könglin buşı birser sansız sakışız utlışın tüşin teginür. (MaitrH.1.8a₁₈)

“Gönlüyle sadaka verirse (bunun) sayısız₂ mükâfatını₂ alır.”

MaitrH.1.15b₂₇, MaitrH.2.15b₂₁

münsüz kadagsız: “suçsuz, günahsız”

iki otuzunç münsüz kadagsız tüp tüz tişi erür. (MaitrH.2.5b₁₄) “Yimi ikincisi,

günahsız₂ (ve) kusursuz (bir) dişidir.”

tıdıgsız tutugsuz: “yasaksız, engelsiz”

tükel bilge tngri tngrişi burhan inçe tıdıgsız tutugsuz bilge biligin inçe adıra

yarlıkadı. (MaitrH.2.13a₁₆) “Tam bilgili Tanrı Tanrısı Burkan, engelsiz₂ bilgiyi öyle ayırabildi.”

MaitrH.2.12a₂₃, MaitrH.2.12b₃, MaitrH.11.14a₅, MaitrH.15.1b₄₋₅, MaitrH.21.4b₉₋₁₀

siziksiz sakıksız: “şüphesiz, kesinlikle”

büküunki kün men tükel bilge tngri tngri burhanning nomıta siziksiz sakıksız toyın dintar bolur men. (MaitrH.2.13b₂₀) “Ben bugün, tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan*’ın dininde şüphesiz₂ dindar₂ olurum.”

adasız tudasız: “tehlikesiz, engelsiz”

amrak ogullug erdinim ür ödün bu yir suvda adasız tudasız ermekingiz bolzun. (MaitrH.3.6b₄) “Sevgili oğul mücevherim, bu yeryüzünde₂ uzun zaman tehlikesizce₂ yaşayabilirsiniz.”

adansız siziksiz: “şaşırtıcı olmayan, şüphesiz; güvenilir”

amtı takı adansız siziksiz tüzün maitri evig barkıg kodup toyın bolgay. (MaitrH.2.15b₄) “Şimdi de güvenilir₂ asil *Maitri*, evini barkını bırakıp rahip olacak.”

teginçsiz oksuz: “fırsatsız, nasipsiz; gelişigüzel”

sekiz türlü tegiçsz oksuz yir orunlardan ozmış kutrulmuş erür biz. (MaitrH.3.3b₆) “Sekiz türlü nasipsiz₂ yerlerden₂ kurtulmuş₂ oluruz.”

eymençsiz³³ korkınçsiz: “korkusuz”

amtı eymançsız korkınçsız köngülin nom tınglalım. (MaitrH.3.4a₂₋₃) “Şimdi, korkusuz₂ gönülle dua dinleyelim.”

sevinçsiz utlısız: “mutsuz, karşılıksız”

törtünç sevinçsiz utlısız bolur. (MaitrH.3.3a₁₁) “Dördüncüsü, mutsuz (ve) karşılıksız olur.”

agusuz tikensiz: “zehirsiz, dikensiz”

... agusuz tikensiz inçin amılın... (MaitrH.4.2a₁₅) “... zehirsiz₂ huzuru₂...”

³³ İkilemeyi oluşturan ilk kelime bu cümlede *eymançsız*; MaitrH.21.3b₉₋₁₀’da ise *eymençsiz* şeklinde yazılmıştır. Kelime bazı kaynaklarda *eymençsiz* (EDPT:274 ve Ölmez, 2017: 264) bazı kaynaklarda da *aymançsız* (Şen, 2002: 48 ve TekinMaitr.: 21) olarak geçmiş, dolayısıyla imlada birlik sağlanamamıştır. Erdal da kelimenin *eyin-* ve *ayın-* biçimlerinin bulunduğu belirtilmektedir (2004: 96). Biz ise kelimeyi Clauson (EDPT: 234) ve Röhrborn’un (UW II: 252) ele aldığı biçimde *eymençsiz* olarak yazdık.

azsız tutyaksız: “hırssız, arzusuz; sakın”

ol ödteki tınlaglar azsız tutyuksız iki siziksiz bolgaylar maitri burhan nomunta sekiz tüzün yolın bulgaylar. (MaitrH.4.14b₅) “O zamandaki canlılar sakın₂ (ve) şüphesiz₂ olacaklar, *Maitri Burkan*’ın dininde sekiz soylu yolu bulacaklar.”

açsız kızsız: “tok”

sekiz tümen yaşlıg tınlıglar ödunte açsız kızsız telim... (MaitrH.10.3a₁₈₋₁₉)
“80.000 yaşındaki canlılar zamanında tok₂, çok...”

MaitrH.G.12a₉

kısıgsız kavırsız: “özgür”

... açsız kızsız kısıgsız kavırsız yağısız börisiz basınçsız ıyınçsız irtsiz birtsiz...
(MaitrH.G.12a₉₋₁₀) “... tok₂, özgür₂, düşmansız₂, baskısız₂, vergisiz₂...”

basınçsız ıyınçsız: “baskısız”

... açsız kızsız kısıgsız kavırsız yağısız börisiz basınçsız ıyınçsız irtsiz birtsiz...
(MaitrH.G.12a₁₀₋₁₁) “... tok₂, özgür₂, düşmansız₂, baskısız₂, vergisiz₂...”

ürkmeksiz korkmaksız: “ürkmeyen, korkmayan”

utrakauruk uluştaki yalینگuklar osuglug ürkmeksiz korkmaksız yalینگuklar erürler. (MaitrH.10.5a₂₀₋₂₁) “*Uttarakuru* ülkesindeki insanlar gibi korkusuz₂ insanlar olurlar.”

çogsuz yalınsız: “alevsiz, parıltısız; karanlık”

amtı sizingtin adrılıp balık uluş birle çogsuz yalınsız bolgay erki biz.
(MaitrH.13.9a₁₄₋₁₅) “Şimdi sizden ayrılıp şehir₂ ile (birlikte) karanlık₂ olacağız.”

MaitrH.16.9a₁₃

inçsiz turançsız: “huzursuz, emin/sabit olmayan”

kamag ödün inçsizin turançsizin alku tınlaglarning emgekin tolgakın tarkarkalır üçün edgü nomlug yarlıg yarlıkayur ermiş. (MaitrH.2.1b₂₇₋₂₈) “Huzursuz₂

(olan) bütün canlıların ızdırabını₂ uzaklaştırdığı için her zaman iyi (ve) kanuna uygun (olarak) lütfedermiş.”

bulutsuz tumansız: “bulutsuz, sissiz, dumansız; temiz”

kaltı sizing tngirim sizing kut buyaningızta tört bulung yingak bulutsuz tumansız arag süzük boltılar erser... (MaitrH.14.6a₁₇) “Tanrım, eğer sizin saadetinizden₂ (dolayı) dört taraf₂ dumansız₂ (ve) temiz₂ oldu ise...”

ödsüz kolusuz: “zamansız”

suvdaki tınlaglar kurugda kurugdaki suvda ödsüz kolusuz isig özlerintin öngi ödrülürler. (MaitrH.15.3b₂₆) “Sudaki canlılar karada, karadaki (canlılar ise) suda zamansız₂ (bir şekilde) canlarından ayrılıyorlar.”

MaitrH.25.4b₁₅

todunçsuz kanınçsız: “doyumsuz, kanmayan”

ol yme edgü kılınç küçinde tngri yirinte tugmuş tngriker kamag üze todunçsuz kanınçsız tngri mengisin mengileyü arıtı todmaz kanmazlar. (MaitrH.15.4b₁₂₋₁₃) “O iyi amel sayesinde tanrı yerinde doğmuş tanrıların hepsi, doyulmayan₂ tanrı saadetiyle sevinerek (asla) tamamen doymazlar₂.”

kutsuz buyansız: “kutsuz, saadetsiz; sevapsız”

inçip yme kim kayu kutlug tınlıg pratityasamutpat nomnung atın işidgeli bolsar ol kişining közünür ajuntaki kutsuz buyansız bolmak adası erter tarıkar kutı kıvı asılır. (MaitrH.15.6a₁₃₋₁₄) “Sonra yine hangi₂ kutlu canlı *Pratītyasamutpāda* kanununun adını işitecek olsa o kişinin fâni dünyada kutsuz₂ olma tehlikesi geçip gider, saadeti₂ artar.”

ünsüz çugısız: “sessiz, gürültüsüz; sakin”

anta ötrü bodisvtning pratityasumutpatlag taluy ögüz içinte ingülük üçünç küzed ödte bodisvtning kut buyanınıta üç ming ulug ming yir suvlar pañçal sintü osuglug örüg amal ünsüz çogısız bolur. (MaitrH.15.6a₂₈) “Bundan dolayı, *Bodhisattva*’nın *Pratītyasamutpāda*’lı nehir₂ içine girdiği üçüncü koruma zamanında,

Bodhisattva’nın saadetinde₂ binlerce₂ yeryüzü₂ *Pañcāla Sindhu* gibi sakin₂ (ve) sessiz₂ olur.”

törüsüz tokusuz: “töresiz, kanunsuz”

ertingü törüsüz tokusuz il han ermiş mening ilig hanım bu ilig hanka erdinilig linhua beleg ıdtı. (MaitrH.16.5a₃₀) “Son derece kanunsuz₂ (bir) han₂ idi (ve) benim hanım₂ bu (kanunsuz) hana₂ hediye (olarak) mücevherli lotus çiçeği gönderdi.”

tevsiz kürsüz: “hilesiz, fesatsız”

ne yme ıgsız bügsüz tevsiz kürsüz arag turug köngülin çhsaput küzetdiler. (MaitrH.16.8a₂₀₋₂₁) “Yine hastalıksız, yalansız dolansız, hilesiz₂ (ve) temiz₂ gönülleriyle ahlak kaidesini korudular.”

MaitrH.10.4b₂₄, MaitrH.16.15b₃₀

ıgsız bügsüz: “hastalıksız”

ne yme ıgsız bügsüz tevsiz kürsüz arag turug köngülin çhsaput küzetdiler. (MaitrH.16.8a₂₀) “Yine hastalıksız, yalansız dolansız, hilesiz₂ (ve) temiz₂ gönülleriyle ahlak kaidesini korudular.”

erksiz türksüz: “güçsüz kuvvetsiz”

kim yme yarlıg işidteçi kul küng ajunıta toğmuş erksiz türksüz tınlaglar beglerin işilerin köni köngülin tapansar udunsar olar alku maitri burhan şazanıta kop munglarıntın ozar kutrulurlar. (MaitrH.16.9a₁₋₂) “Şayet yine, hüküm dinleyen köleler₂ âleminde doğmuş (olan) güçsüz kuvvetsiz canlılar, beylere (ve) kadınlara dürüst gönülleriyle hürmet ederlerse₂ onlar hep₂ *Maitri Burkan*’ın dininde bütün₂ ızdıraplardan kurtulurlar₂.”

satagsız tersiz: “ücretsiz; değersiz”

... kimbag yapşursar ig agrıglıg kişig satagsız tersiz içgü ot öntürüp emleser otasar... (MaitrH.16.14a₁₆) “... (üstüne) altın varak yapıştırırsa, hastalıklı₂ kişiye ücretsiz₂ ilaç₂ vererek (hastalığı) tedavi etse...”

oksuz teginçsiz: “fırsatsız, nasipsiz; gelişigüzel”

oksuz teginçsiz ot yalın içinte örtenür biz. (MaitrH.23.13a₆) “Gelişigüzel₂ ateş₂ içinde yanarız.”

MaitrH.2.10a₅₋₆, MaitrH.15.14a₁₄, MaitrH.20.13b₅₋₆, MaitrH.23.10b₄₋₅,
MaitrH.23.14a₅, MaitrH.25.4b₁₁₋₁₂, MaitrH.25.6a₁₅, MaitrH.25.6b₉, MaitrH.25.8a₁₈₋₁₉,
MaitrH.25.8b₂₃

başsız boyunsuz: “başsız boyunsuz”

körüngler bilgelerim başsız boyunsuz kögüzte yüzlüg mengizlig etözümüz erür.
(MaitrH.23.13a₄₋₅) “Bilgelerim görün, başsız boyunsuz (olan) göğsümüzde yüzlü benizli vücudumuz var.”

sevinçsiz mengiligsiz: “mutsuz”

... sevinçsiz mengiligsiz yalunguz nirvan ürük amal erür. (MaitrH.25.2a₁₉) “... mutsuz₂, sadece *Nirvāṇa* sükûnetidir₂.”

küçsüz küsünsüz: “güçsüz kuvvetsiz”

kim kayu ayag kılınçlıg tınlaglar küçsüz küsünsüz tın-... (MaitrH.25.3a₂₅)
“Hangi₂ kötü amelli canlılar güçsüz kuvvetsiz...”

münsüz yazuksuz: “suçsuz, günahsız”

kim yme yarlıkançsız biligin edgü kutlug tınlaglarag münsüz yazuksuz mün kadag yapşurguçılar... (MaitrH.25.5b₂₆) “Yine merhametsiz bilgiyle iyi, mutlu (ve) günahsız₂ canlılara suç₂ atanlar...”

oysuz kötkisiz: “çukursuz tepesiz; girintisiz çıkıntısız”

törtünç oysuz kötkisiz tüz söngük erür. (MaitrH.2.5a₁₃) “Dördüncüsü, girintisiz çıkıntısız düz bir kemiktir.”

irüksiz kemrüksiz: “çatlaksız, yarıksız”

iki otuzunç irüksiz kemrüksiz tüp tüz yinçü tizmiş teg tişlerin körür.
(MaitrH.26.10b₁₁) “Yirmi üçüncüsü, (*Burka*’ın) içeriden (ve) dışarıdan girintisiz çıkıntısız (bir şekilde) dizilmiş gibi (olan) dişlerini görür.”

artuksuz eksüksüz: “fazlasız eksiksiz; yanlışsız; tam bir şekilde”

anaların kutgargu ogurda artuksuz egsüksüz strayastraş tengri yirinte üç ay köni bakçan oluru yarlıkayurlar. (MaitrH.27.5b₂₋₃) “Analarını kurtarmak için Trāyastimśā tanrı yerinde üç ay (boyunca) doğru (ve) tam bir şekilde₂ tefekkür (ederek) oturup lütfediyorlar.”

ögsüz köngülsüz: “akılsız, duygusuz; bilinçsiz”

ol emgekke kenç oğlan ögsüz köngülsüz katıglanıp çarlayur ıglayurlar. (MaitrH.15.4b₁) “Küçük çocuklar o ızdıraba bilinçsiz (bir şekilde) katlanarak ağlıyorlar₂.”

oksuz üzüksüz: “devamlı, durmadan”

tört türlüğ ög turugları üze berü tartıp yir suvda baştınkı nomta oksuz üzüksüz eng ilki iki kşan ödlerde amranmak uluşdaki on türlüğ nizvanılar tegmekin üzer biçer. (MaitrH.16.2b₁₆) “Dört türlü düşünce yerlerinden itibaren yeryüzündeki₂ ilk öğretiye (kadar) aralıksız₂ (olarak) ilk iki zamanda₂, ihtiras ülkesindeki on türlü ihtiraslara ulaşmayı engeller₂.”

ülgüsüz sansız: “hadsiz hesapsız, sayısız”

bu muntag türlüğ ülgüsüz sansız edgülüg nom erdini erdemin öp sakınıp men çuu taş yegen tutuk ayayu agarlayu yinçürü yükünür men. (MaitrH.G.8b₁₃) “Bunca sayısız iyiliği (olan) dharmā mücevherinin faziletini düşünüp₂, ben Çuu Taş Yegen Tutuk, (ona) saygı göstererek₂ secde ederim₂.”

MaitrH.G.8b₂₇, MaitrH.1.16a₂₋₃, MaitrH.2.11a₂₅, MaitrH.3.1b₂₂ MaitrH.4.7a₁₃, MaitrH.10.5b₈, MaitrH.11.10b₁₇, MaitrH.16.9a₁₆₋₁₇

beksiz mengüsüz: “geçici, fânî”

bu beksiz mengüsüz etöz ornagsız köngül edgülüg kösüş sakınçığ küdgeli bolmazlar. (MaitrH.2.13b₂₉) “Bu fânî₂ vücut güçsüz gönlü, iyi istek (ve) düşünceyi gözetecek olmaz.”

MaitrH.G.12b₂₈, MaitrH.15.5a₂₇

umugsuz inagsız: “umutsuz, ümitsiz; dayanaksız”

men bu yırtınçüdeki umugsuz inagsız emgeklig tınlaglarning umugı bolayın.

(MaitrH.4.12b₂₀₋₂₁) “Ben, bu dünyadaki ümitsiz₂ (ve) ızdıraplı canlıların ümidi olayım.”

MaitrH.2.6b₂₂, MaitrH.13.11a₁₂, MaitrH.16.7a₂₁, MaitrH.25.10b₁₆

kutsuz ülüksüz: “kutsuz, saadetsiz, mutsuz”

siznite öngi adrılıp yalınguklar yiri kutsuz ülüksüz osuglug boltı.

(MaitrH.27.4a₁₈) “Sizden önce ayrılınca canlılar yeri saadetsiz₂ gibi oldu.”

Bir Kelimesi +sXz Eki Alan İkilemeler

biligsiz müntrük: “cahil”

takı yeme az kılınçlag övke köngüllüg biligsiz müntrük kövenç köngüllüg trs

körüm kögüzlüg tınlıglarning erigin barıgın otgurak uka yarlıkar erdi.

(MaitrH.G.4b₂₉) “Yine hırslı, öfkeli, bilgisiz₂ (ve) gönlünde kibir olan yanlış düşünceli₂ canlıların davranışlarını₂ muhakkak öğrenerek lütfederdi.”

siziksiz otgurak: “şüphesiz, kesin”

sansaz tümen mahaklpta berü burhanlarag körü ogrenmiş üçün siziksiz

otgurak ukti. (MaitrH.2.11b₂) “Sayısız₂ Mahākalpa (zamanından) beri Burkanları görerek öğrenmiş (olduğu) için (onları) şüphesiz₂ tanıdı.”

tonsuz yaling: “çıplak”

kayu ödün tonsuz yaling bolsar biz yarsıgu teg korkgu teg bolur biz.

(MaitrH.13.5b₁₃) “Ne zaman çıplak₂ olsak tiksinişmiş (ve) korkmuş gibi oluruz.”

körksüz yavız: “çirkin, kötü”

sumati atlıg şmnu tngriining atası körksüz yavız kılınç kılur. (MaitrH.15.11b₂)

“Tanrı Māra’nın babası Sumati, kötü₂ amel işler.”

arıgsız bırık: “pis, kokmuş, kokuşmuş”

yılkı ajunınta togding arıgsız bırık edler yiding içting. (MaitrH.4.3a₁₃)
“Hayvanlar âleminde doğdun, pis₂ şeyler yedin içtin.”

ülgüsüz öküş: “hadsiz hesapsız, çok”

ülgüsüz öküş kintiri gintirvlar tngri tngrişi burhan tegresinte olurup nom tınlayurlar. (MaitrH.2.10a₃₀) “Sayısız₂ Kimnara (ve) Gandharvalar, Tanrı Tanrısı Burkan’ın çevresinde oturup dua dinliyorlar.”

agınçsız süzük: “sabit, sarsılmaz; duru, temiz”

inçip yme agınçsız süzük köngülin tngri tngrişi burhanka amranmakın oglumka ton itip kedüreyin tip engirmiş erür. (MaitrH.3.4b₁₅) “Sonra yine temiz₂ gönlüyle Tanrı Tanrısı Burkan’a, sevgiyle oğluma elbise hazırlayıp giydireyim, deyip (pamuğu) eğirmiş olur.”

MaitrH.2.15b₇

yitiñsiz yitiz: “ulaşılmayan, yüksek”

ança sav yrıkadukta yitiñsiz yitiz yagız yir tebreyür. (MaitrH.16.3b₂₅) “Böyle söz lütfettiğinde ulaşılamayan₂ kötü yeryüzü titriyor.”

sansız tümen: “sayısız, on binlerce”

muntada ulatı sansız tümen tınlıglarka köligesi üze asag tusu kılı yarlıkadı. (MaitrH.G.6b₂₈) “Bundan başka sayısız₂ canlılara gölgesiyle hizmet₂ ederek lütfetti.”

MaitrH.G.4b₁₃, MaitrH.G.5a₁₂, MaitrH.G.6a₃, MaitrH.1.16b₁₃, MaitrH.2.11a₃₀, MaitrH.2.17b₂₁, MaitrH.3.13b₆, MaitrH.4.1a₂₄, MaitrH.4.3a₁₇, MaitrH.4.10b₁₇, MaitrH.4.10b₇, MaitrH.4.12a₁₈, MaitrH.10.8a₁, MaitrH.11.16a₂, MaitrH.15.1b₁₉, MaitrH.15.11b₁₈, MaitrH.15.11b₁₉, MaitrH.15.13b₂₀₋₂₁, MaitrH.16.2a₂₃₋₂₄, MaitrH.16.3a₁₃, MaitrH.16.4a₂₅, MaitrH.16.9a₂₃₋₂₄, MaitrH.16.10a₅, MaitrH.16.11a₁₀, MaitrH.16.12b₂, MaitrH.16.14b₂₉, MaitrH.21.4b₁₂₋₁₃, MaitrH.21.7b₄, MaitrH.23.9a₅, MaitrH.25.2a₉, MaitrH.25.9a₇, MaitrH.25.10a₁₈, MaitrH.25.10b₈, MaitrH.25.11a₇, MaitrH.26.9a₁₈, MaitrH.27.5b₁₈, MaitrH.27.7b₁₋₂

uçsuz uzun: “sonsuz”

ötrü tngri tngri burhan ayagka tegimlig tüzün maitrining uçsuz uzun tüpsüz tering bilge biliglig adrukın belgürtkelir üçün şariputri arhantka inçe tip yarlıkadı. (MaitrH.4.7b₁₀₋₁₁) “Sonra Tanrı Tanrısı *Burkan*, saygıdeğer asil *Maitri*’nin sonsuz₂ (ve) derin₂ hikmetli₂ yüceliğini göstermek için aziz *Śāriputra*’ya şöyle deyip lütfetti...”

tüpsüz tering: “dipsiz, derin”

ötrü tngri tngri burhan ayagka tegimlig tüzün maitrining uçsuz uzun tüpsüz tering bilge biliglig adrukın belgürtkelir üçün şariputri arhantka inçe tip yarlıkadı. (MaitrH.4.7b₁₁) “Sonra Tanrı Tanrısı *Burkan*, saygıdeğer asil *Maitri*’nin sonsuz₂ (ve) derin₂ hikmetli₂ yüceliğini göstermek için aziz *Śāriputra*’ya şöyle deyip lütfetti...”

kutsuz kovı: “saadetsiz, kısmetsiz; kötü”

kutsuz kuvı tınlıg kim munı oşuglug kutlug ülüglüg tınlıgı uçuz yinik sakınıp tod tolı kıltım. (MaitrH.4.4a₂) “Bunun gibi kutlu₂ canlıyı, saadetsiz₂ (ve) ucuz₂ canlı (diye) düşünüp değersiz₂ kıldım.”

öngsüz ölez: “renksiz, solgun”

etözlerinteki yarukları öngsüz ölez bolur. (MaitrH.15.4b₁₇) “Bedenlerindeki parlaklıkları renksiz (ve) solgun olur.”

aginçsız katıg: “sağlam, katı; inançlı”

ötrü tükel bilge biliglig çkrvrt ilig han maitrilag tigin üge ogulug titirü közin körüp yana yme aginçsız katıg könglin tükemiş buyanın bögtegin ukup külçire yarlıkadı. (MaitrH.4.11a₂₅) “Sonra tam bilgili *Cakravartī* han₂, *Maitrili* şehzade₂ oğlunu keskin gözüyle görüp, yine₂ inançlı₂ gönlüyle tamamladığı iyi amellerini₂ gülümseyerek lütfetti.”

közsüz körmez: “kör”

közsüz körmezlerig közlerin aça sakınur. (MaitrH.11.7a₁₇₋₁₈) “Körlerin₂ gözlerini açarak/görmelerini sağlayarak düşünür.”

Bir Kelimesi +sXz Bir Kelimesi +lUg Eki Alan İkilemeler

önglög öngsüz: “renkli renksiz”

anagam kutın bulmuş tüzün kişi önglög öngsüz tengri yirinteki bidip bitürüp üzmelegülük nizvanılarag kiterip tarkarıp törtünç öngsüz tngri yirinteki sekizinç ülüş nizvanıg öçürğinçe arhant kutınga kataglanguçı yitinç tüzün tınlag atanur. (MaitrH.G.9b₁₉) “*Anāgāmin* saadetini bulmuş soylu kişi, renkli renksiz tanrı yerindeki bozulacak (olan) ihtiraslara son verip₂ dördüncü renksiz tanrı yerindeki sekizinci bölüm ihtirasını söndürünceye kadar aziz saadetini (elde etmek için) çabalayan yedinci soylu insan (olarak) adlandırılır.”

MaitrH.16.2b₂₀, MaitrH.16.2b₂₄₋₂₅, MaitrH.16.3a₁, MaitrH.16.3a₆

akıglıg akıgsız: “akıcı akıntısız”

akaglag akıgsız dyan sakınçların kayu sakınçka olurur tip anıng könglinteki sakınçın ukgalı sakınıp yme uku umadı. (MaitrH.4.5a₁₃₋₁₄) “Akıcı (ve) akıcı olmayan istiğraklar₂ hangi düşünceye uyar, deyip, onun gönlündeki düşünceyi öğrenmek için düşünüp, yine öğrenerek anlayamadı.”

emgeksiz mengilig: “ızdırapsız; mutlu”

ol sütlerning küçinte kop kamağ tınlıglarıg emgeksiz mengilig kılayın erdi. (MaitrH.10.2a₂₁) “O sütler sayesinde bütün₂ canlıları mutlu₂ edeyim.”

2.2.3.3. +CI Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler

Başlıca fonksiyonu meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapmak olan -CI eki, burada da aynı görevde kullanılmaktadır (Ergin, 2013:157). Bu ekle oluşmuş dört ikileme aşağıdaki gibidir.

yolçı yirçi: “kılavuz, rehber”

... yolcu yirçi bolgay sen. (MaitrH.4.12b₁₅) “... sen rehber₂ olacaksın.”

MaitrH.2.4b₁₄, MaitrH.16.7a₂₃

küniçi yagıcı: “kıskanç, kindar”

kim yme kın kızgut kıltaçı erserler küniçi yagıcı könglin irinç yarlag tınlaglarag yazuk yanglukka tüşürdeçi erserler... (MaitrH.25.4b/5a₁₂₋₁₃) “Ve yine eziyet₂ eden (biri) iseler, kıskanç₂ gönülleriyle zavallı₂ canlıları günaha₂ sürükleyen (biri) iseler...”

buşıçı koltguçı: “dilenci”

anın bilge yalinguk ogli öz boguzta aşıp buşıçı koltguçı toyın dintarlarka tapınmış udunmuş kergek. (MaitrH.3.15a₂₋₃) “Bundan dolayı hikmet sahibi insanoğlunun kendi boğazından arttırıp, dilenci₂ rahiplere₂ (vererek onlara) hizmet etmesi₂ gerek.”

kügüçi küzetçi: “bekçi, gözcü”

mn kün ortudın yingak uluşlar balıklar kügüçi küzetçi kumbantılar üze erklig türklüg virutuki atlıg tngri iligimn. (MaitrH.16.11b₂₆) “Ben, orta taraftaki şehirleri₂ gözetleyen₂, *kumbhāṇḍalar* üzerinde hâkimeyet kuran₂ *Virūḍhaka* adlı tanrı hükümdarıyım.”

MaitrH.16.11b₅

2.2.3.4. +çA Eşitlik Hâli Ekiyle Oluşturulmuş İkilemeler

Küçültme ve kuvvetlendirme bildiren +çA ekiyle, *Maitrisimit*’te kuvvetlendirme ve benzetme yapılmıştır. Bu ekle oluşmuş ikilemeler aşağıdaki gibidir.

bekçe mengüçe: “sağlam; sonsuza kadar, ebedi”

amti yene бүкүн бар яран yok beksiz mengüsüz etözüg bekçe mengüçe sakınıp erter barır alkinur ed tavarag ürlüklükçe sakınıp... (MaitrH.G.12b₂₈) “Şimdi de bugün var yarın yok (olan) fânî₂ vücudun sonsuza kadar₂ (kalacağını) düşünüp, tükenecek olan₃ mal mülkün de ebedi (olacağını) düşünüp...”

nomça törüçe: “kanun gibi, din gibi; dine göre”

oglum sen taluy ögüz kızıngınga tegi yir suv uluş balıklarag nomça törüçe ötleyü erigleyü tutgıl. (MaitrH.15.13b₈) “Oğlum, sen nehir₂ kıyısına kadar (olan) yeryüzü₂ şehirlerine₂ dine göre₂ öğüt vererek₂ (onları elinde) tut.”

MaitrH.16.8b₂₇

2.2.3.5. Derecelendirme/Üstünlük Belirten Eklerle Oluşturulmuş Karşılaştırmalı İkilemeler

Bu grupta, aynı kökten meydana gelmiş ve derecelendirme/üstünlük belirten ekler almış kelimelerden oluşan ikilemeler yer almaktadır. Cümlede olumlu veya olumsuz anlamlarda derecelendirme bildiren bu ikilemeler “tamlamadan ikileme” olarak da adlandırılmaktadır (Hatiboğlu, 1981: 20). Aynı sözcükten kurulu belirtisiz tamlama biçimindeki ikilemeler, anlamı en son sınırına kadar pekiştirerek arttırlar, güçlendirirler (1981:20). *Maitrisimit*’te özellikle Buda’nın sıfatı olarak kullanılan ve onu tanrıların en üstünü olarak belirten *tanrı tanrısı*, üstünlük belirten bu ikilemeler arasında en çok kullanılan ikilemedir.

Maitrisimit’te bu ikilemelerin farklı ekler almış olması dikkat çeker. +DA, +lAr, +I ve +nge ekiyle oluşmuş; cümlelerde ad, sıfat ve zarf görevlerinde kullanılan pek çok örnek vardır. Dikkati çeken bir diğer durum ise bu tür ikilemelerin art arda gelerek anlamı daha da kuvvetlendirmesidir. Örneğin +lAr ekiyle yapılan *iligler iligi* ve *hanlar hanı* ikilemeleri art arda kullanılarak *Cakravartī* hanı daha da üstün olarak nitelemiştir.

2.2.3.5.1. +DA Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırmalı İkilemeler

Bu tür ikilemelerde ikilemenin ilk kelimesi +DA ekini almıştır. Burada ikilemelerin çoğunun anlamı yücelttiği görülürken (*yigde yig* vb.) bazılarının ise kötülediği dikkat çekmektedir (*yarlıgda yarlıg* vb.).

asıgda asıglıg: “iyiden de iyi, çok faydalı”

men yeme gautami katunka asagda asaglıg erür men. (MaitrH.3.7b₂₅) “Ben yine kraliçe *Gautamī*’ye çok faydalı₂ olurum.”

MaitrH.3.7b₁₈

adaktakıda adaktakı: “ayaktaki, uyanık”

ol ok sakardagam kutın bulmuş tınlag amranmak uluştakı kataglanıp üzmelegülük baştinkıda baştinkı ulatı adaktakıda adaktakı tokuz ülüş nizvanılarag tarkarıp öçürüp anagam kutın bulsar bu altınç boşgutlug tüzün tınlag titir. (MaitrH.G.9b₁₅) “*Sakṛdāgāmin* saadetini bulan canlı, hemen₂ ihtiras ülkesinde çabalayıp, yok olacak (olan) ve her şeyden önce ayaktaki₂ dokuz parça ihtirası yok edip₂ *Anāgāmin* saadetini bulursa (işte) bu altıncı öğretiyi öğrenmiş asil canlı olur.”

irinçte irinç: “sefillik, yoksulluk; daha da felaket”

ap yme ajunlug taluy ögüzdin ozdum kutrultum ang kininte irinçte irinç yarlıgda yarlıg men karı kul boltum. (MaitrH.1.16b₃) “Her ne kadar dünyevi denizden₂ kurtuldum₂ ise de en sonunda yoksulluk₂ (ve) sefillik₂ beni kul köle etti.”

yarlıgda yarlıg: “fakir, yoksul, perişan; daha da perişan ”

ap yme ajunlug taluy ögüzdin ozdum kutrultum ang kininte irinçte irinç yarlıgda yarlıg men karı kul boltum. (MaitrH.1.16b₃) “Her ne kadar dünyevi denizden₂ kurtuldum₂ ise de en sonunda yoksulluk₂ (ve) sefillik₂ beni kul köle etti.”

yigde yig: “iyiden de iyi, çok iyi”

birökin bu yir suvda tükel bilge burhan yig ermedi eraser anıng nomlamış nomı yigde yig bolmadı eraser... (MaitrH.1.1b₈) “Eğer bu yeryüzünde₂ tam bilgili *Burkan* (ve) onun öğretilmiş öğretisi çok iyi₂ olmadı ise...”

MaitrH.2.17b₇₋₈

yavazta yavaz: “kötüden de kötü; çok kötü”

antag ok eraser yavazta yavaz ol kişi titir. (MaitrH.1.6a₄) “Böyle ise kötüden de kötü (olan) o kişi bağışlanır.”

edgüde edgü: “iyiden de iyi; çok iyi”

adgu erdemlig kutlug ülüglüg oglum sizler takı edgüde edgü toyin dintar bolmuşingızlar yigde yig boltı. (MaitrH.2.17b₆) “Faziletli₃ oğlum, siz çok iyi₂ rahip₂ olmuştunuz; (işte bu) çok iyi₂ oldu.”

MaitrH.13.8b₆, MaitrH.27.6b₁₈

kutlugda kutlug: “mutludan da mutlu; çok mutlu”

telim taşım bay barımlıg sansız öküş kotişvar bayagutlar evleri barkları üze tıkmış teg yigi sekiz ygrmi ulug erdinin itilmiş kayların beltirlerin yarataglag yir tengrisining didimında pasakinga ogşatı kutlugda kutlug kitumati atlag kent uluşta sekiz ygrmi... (MaitrH.G.12a₁₇) “Çok₂ varlıklı₂ sayısız₂ zenginlerin₂ evleri barkları

üzerini kaplamış gibi iyi, on sekiz büyük mücevherle düzenlenmiş (olan) yolları₂ yaratmış yeryüzü tanrısının tacına₂ benzeyen çok mutlu₂ *Ketumatī* adlı şehirde₂...”

MaitrH.11.8a₁₈, MaitrH.11.15a₂₄, MaitrH.15.1a₄, MaitrH.27.3₁₁

teringde tering: “derinden de derin; çok derin”

... -ta *teringde tering*... (MaitrH.1.9a₂₆) “... çok derin₂...”

baştinkıda baştinki: “önceden de önce; her şeyden önce”

ol ok sakardagam kutın bulmuş tınlag amranmak uluştaki kataglanıp üzmelegülük baştinkıda baştinki ulatı adaktakıda adaktaki tokuz ülüş nizvanılarınag tarkarıp öçürüp anagam kutın bulsar bu altınç boşgutlug tüzün tınlag titir. (MaitrH.G.9b₁₄) “*Sakrdāgāmin* saadetini bulan canlı, hemen₂ ihtiras ülkesinde çabalayıp, yok olacak (olan) ve her şeyden önce ayaktaki₂ dokuz parça ihtirası yok edip₂ *Anāgāmin* saadetini bulursa (işte) bu altıncı öğretiyi öğrenmiş asil canlı olur.”

MaitrH.2.13b₁₅₋₁₆

artukta artuk: “pekiyi, fevkalade”

artukta artuk tngri tngrişi burhan birle ogşatı erür. (MaitrH.2.17a₁₃₋₁₄) “Tanrı Tanrısı *Burhan* ile fevkalade₂ benzerdir.”

MaitrH.2.2a₁₉₋₂₀, MaitrH.3.12b₈₋₉, MaitrH.4.10a₁, MaitrH.4.16a₂₇, MaitrH.10.2a₂₄₋₂₅, MaitrH.11.4b₂₃, MaitrH.14.7b₁₇, MaitrH.16.12a₂₄³⁴, MaitrH.26.8a₅₋₆, MaitrH.26.9a₆₋₇

alpta alp: “zorun zoru; çok zor”

udumbar çeçekke yölesi alpta alp sökuşguluk burhanlar yirtinçüde belgürmekleri bolur. (MaitrH.2.2a₂₇) “İncir ağacının *udumbara* (adlı) çiçeğini (bulmanın) çok zor₂ (olduğu gibi), Burkanlar (ile de) dünyada karşılaşmak (çok zor) olur.”

MaitrH.G.12b₂₅, MaitrH.2.14a₂, MaitrH.2.14a₃₋₄, MaitrH.4.4b₈

³⁴ Burada ikileme *artukta artukrak* olarak geçer. Metinde daha önce karşılaşmadığımız bu örnekte ilk kelime kuvvetlendirme bildiren +rAk ekini alarak ikilemenin anlamını daha da pekiştirmiştir.

aglakta aglak: “ıssızdan da ıssız, bomboş, تنها; yalnızca, sadece”

yana inçe körser, aglakta aglak sini amrayu seve yarlıkar. (MaitrH.2.2b₂₇)

“Yine öyle görse sadece₂ seni severek₂ lütfeder.”

MaitrH.2.17a₁₅, MaitrH.11.6a₁₀₋₁₁

arığda arığ: “temizden de temiz; çok temiz”

tözi aragda arag brhmayu braman erür. (MaitrH.10.4b₁) “Soyu çok temiz₂ (olan) *Brahmāyu Brahman*’dır.”

adrukta adruk: “başkadan da başka, daha da başka”

ayagka tegimlig bodisvtning adrukta adruk burhan kutın bulguluk belgülerin körüp brahmayu purohitka inçe tip tiyürler. (MaitrH.11.13b₂₋₃) “*Brahmāpurohita*, saygıdeğer *Bodhisattva*’nın daha da başka₂ *Burhan* saadeti bulacak alametlerini görüp, şöyle deyip diyor...”

ayığda ayığ³⁵: “iyiden de iyi, en iyisi, dehşet iyi”

kim sizni osuglug kutluglar birle tusuşmak ayığda ayığı ol ermiş. (MaitrH.13.8b₈) “Şayet sizin gibi kutlu kişiler ile karşılaşmak en iyisiymiş₂.”

amrakta amrak: “sevgiliden de sevgili; çok değerli”

amrakta amrak sizler. (MaitrH.13.10b₃) “Çok değerlisiniz₂.”

2.2.3.5.2. +IAr Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırılmalı İkilemeler

Metinde +lar ekiyle oluşturulmuş, karşılaştırma yoluyla üstünlük belirten üç tane ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemelerin ilk kelimesi +IAr ekini, ikici kelimesi ise iyelik ekini alarak anlamı kuvvetlendirmiştir.

bahşılarning bahşısı: “hocaların hocası”

³⁵ *Ayığ* kelimesi “kötü, fena” (EUTS: 27) anlamındadır. Bu cümledeki *ayığda ayığ* ikilemesi “kötüden de kötü” olarak çevrilebilir. Fakat cümlede ikilemenin “dehşet verici, inanılmaz iyi” gibi mübalağalı bir söyleyiş için kullanıldığını düşünebiliriz. Nitekim eserin Almanca çevirisinde de bu ikileme *allerbeste* (Maitr.XIII: 290) “dehşet iyi, en iyisi” olarak çevrilmiştir.”

bahşılarning bahşısı ata kanglarning ata kangı tegimlig sen. (MaitrH.11.16a₁₀)
“Hocaların hocası, ataların atası, (sen her şeye) layıksın.”

MaitrH.11.16a₂₀

iligler iligi: “hükümdarlar hükümdarı”

iligler iligi şanki çakravart ilig hanka sizingtin öngi ödrölüp ne yüzün tegeyin.
(MaitrH.13.11a₄) “Sizden ayrılıp hükümdarlar hükümdarı *Şankha Cakravartī* hana₂ hangi yüzle gideyim?”

MaitrH.16.6a₂₄₋₂₅

hanlar hanı: “hükümdarlar hükümdarı”

iligler iligi hanlar hanı çkrvrt ilig han bolur. (MaitrH.16.6a₂₅) “Hükümdarlar hükümdarı, hanlar hanı *Cakravartī* han₂ olur.”

2.2.3.5.3. +I Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırılmalı İkilemeler

Metinde +I ekiyle oluşturulmuş, karşılaştırma yoluyla üstünlük belirten iki tane ikileme bulunmaktadır. Bu ek *tengri tengrisi* örneğinde ikilemenin ikinci kelimesine, *otgurati otgurak* örneğinde ise ilk kelimesine gelerek anlamı kuvvetlendirmiştir.

tengri tengrisi: “tanrı tanrısı”

tükel bilge tngri tngrisi burhan anıng emgekin körü serü umatın anasının etözin belgürtüp yılıg yumşag savın avitu iduk elgin enikte işin işlep kençkiesin yup esen tükel balıkka tegürü ilitdi. (MaitrH.G.4a₁₄) “Tam bilge Tanrı Tanrısı *Burkan* onun ızdırabını görerek₂, annesinin kılığına girip, ılımlı₂ sözleriyle (onu) avutup, kutsal eliyle son işini yaparak, yavrucuğunu yıkayıp sağlıklı bir şekilde şehre götürdü.”

MaitrH.G.5b₂₂, MaitrH.G.5b₂₃, MaitrH.G.6a₁₄ MaitrH.G.6b₁₁, MaitrH.G.6b₁₈, MaitrH.G.7b₁₄, MaitrH.G.8b₁₆, MaitrH.G.8b₂₃, MaitrH.G.12b₁, MaitrH.1.1a₁₄, MaitrH.1.1b₁₅, MaitrH.1.2a₂₅, MaitrH.1.1a₁₂₋₁₃, MaitrH.1.3a₄, MaitrH.1.3a₁₄, MaitrH.1.3a₃₀, MaitrH.1.3b₂₆₋₂₇, MaitrH.1.4a₆, MaitrH.1.4a₁₁ MaitrH.1.4a₂₃₋₂₄, MaitrH.1.4b₁₄, MaitrH.1.5b₂₃, MaitrH.1.6b₂₉₋₃₀, MaitrH.1.7a₁₅, MaitrH.1.13a₁₁, MaitrH.1.13a₂₆₋₂₇, MaitrH.1.14a₂₇, MaitrH.1.14b₆, MaitrH.1.14b₁₈, MaitrH.1.15b₃₀, MaitrH.1.16a₇, MaitrH.1.16b₆, MaitrH.1.16b₂₁, MaitrH.2.1a₂₆, MaitrH.2.1b₂, MaitrH.2.2b₃, MaitrH.2.2b₇, MaitrH.2.2b₁₆, MaitrH.2.2b₂₄, MaitrH.2.4a₂₄,

MaitrH.2.4b₂₅, MaitrH.2.6a₁₁, MaitrH.2.8b₂₄, MaitrH.2.9b₄, MaitrH.2.9b₁₂, MaitrH.2.9b₁₈,
 MaitrH.2.10a₂₅₋₂₆, MaitrH.2.10b₁, MaitrH.2.10b₄₋₅, MaitrH.2.11a₁₁, MaitrH.2.11a₂₁,
 MaitrH.2.11a₂₄, MaitrH.2.11b₂₋₃, MaitrH.2.11b₈₋₉, MaitrH.2.12a₆, MaitrH.2.12a₁₅,
 MaitrH.2.12a₁₉, MaitrH.2.12a₂₆, MaitrH.2.12b₈, MaitrH.2.12b₁₆, MaitrH.2.12b₂₃,
 MaitrH.2.13a₁₅, MaitrH.2.13a₁₇, MaitrH.2.13b₁₉, MaitrH.2.13b₂₄, MaitrH.2.14b₁₅,
 MaitrH.2.14b₁₈, MaitrH.2.14b₂₆, MaitrH.2.15a₃, MaitrH.2.15a₁₀, MaitrH.2.15b₁₂₋₁₃,
 MaitrH.2.15b₂₅, MaitrH.2.16a₁, MaitrH.2.16b₁₄, MaitrH.2.17a₁₄, MaitrH.2.17a₂₈,
 MaitrH.2.17b₂, MaitrH.3.1a₆, MaitrH.3.1a₁₆, MaitrH.3.1a₁₉, MaitrH.3.1a₂₅, MaitrH.3.1b₁₂₋₁₃,
 MaitrH.3.1b₁₅, MaitrH.3.1b₁₉, MaitrH.3.2a₁, MaitrH.3.2a₁₂, MaitrH.3.2a₁₅, MaitrH.3.2a₂₈,
 MaitrH.3.2b₉₋₁₀, MaitrH.3.3b₇₋₈, MaitrH.3.3b₁₃, MaitrH.3.3b₁₅, MaitrH.3.3b₃₁, MaitrH.3.4a₄,
 MaitrH.3.4a₂₁, MaitrH.3.4b₂₋₃, MaitrH.3.4b₁₅, MaitrH.3.4b₂₀, MaitrH.3.4b₂₈, MaitrH.3.5a₃,
 MaitrH.3.5a₇, MaitrH.3.5a₁₄, MaitrH.3.5a₁₈₋₁₉, MaitrH.3.5a₂₅₋₂₆, MaitrH.3.5a₃₁, MaitrH.3.5b₃,
 MaitrH.3.5b₂₅₋₂₆, MaitrH.3.6a₁₇, MaitrH.3.6a₂₇, MaitrH.3.6a₃₀₋₃₁, MaitrH.3.6b₇, MaitrH.3.6b₁₄,
 MaitrH.3.7a₁₋₂, MaitrH.3.7a₄, MaitrH.3.7a₁₀, MaitrH.3.7a₂₁, MaitrH.3.7a₃₁, MaitrH.3.7b₁₀,
 MaitrH.3.7b₁₆, MaitrH.3.8a₂₆, MaitrH.3.9a₂, MaitrH.3.9b₂, MaitrH.3.10a₃, MaitrH.3.10a₂₀₋₂₁,
 MaitrH.3.10a₂₄, MaitrH.3.10b₂₋₃, MaitrH.3.10b₇, MaitrH.3.10b₁₀, MaitrH.3.10b₂₁,
 MaitrH.3.12a₅, MaitrH.3.12a₁₅, MaitrH.3.15b₂₃, MaitrH.4.1a₂, MaitrH.4.1a₁₃, MaitrH.4.1a₂₆₋₂₇,
 MaitrH.4.1b₂, MaitrH.4.2b₂, MaitrH.4.2b₁₃, MaitrH.4.3b₄, MaitrH.4.4a₂₂, MaitrH.4.5b₅,
 MaitrH.4.5b₁₉, MaitrH.4.6a₂₋₃, MaitrH.4.6a₁₅, MaitrH.4.6b₂, MaitrH.4.6b₂₄, MaitrH.4.6b₂₉,
 MaitrH.4.7a₄, MaitrH.4.7a₁₇, MaitrH.4.7b₉, MaitrH.4.7b₁₉, MaitrH.4.7b₃₀, MaitrH.4.8a₁₀,
 MaitrH.4.8a₂₀, MaitrH.4.8b₁₁, MaitrH.4.8b₂₀, MaitrH.4.8b₂₂, MaitrH.4.9a₁₁, MaitrH.4.9a₂₀,
 MaitrH.4.9b₁₂, MaitrH.4.9b₁₄, MaitrH.4.9b₂₄, MaitrH.4.10a₂, MaitrH.4.10a₁₈, MaitrH.4.10a₂₈,
 MaitrH.4.10b₂₅, MaitrH.4.11b₁₅₋₁₆, MaitrH.4.11b₂₁, MaitrH.4.12b₆, MaitrH.4.13a₁₀,
 MaitrH.4.13a₁₃, MaitrH.4.13a₁₉, MaitrH.4.14a₂₄, MaitrH.4.14b₁₄, MaitrH.4.14b₂₄,
 MaitrH.4.15b₇, MaitrH.4.15b₁₇, MaitrH.4.15b₂₆, MaitrH.4.16a₁₈, MaitrH.4.16b₂,
 MaitrH.4.16b₁₀, MaitrH.4.16b₁₅₋₁₆, MaitrH.10.1b₂, MaitrH.10.1b₆₋₇, MaitrH.10.8a₁₅,
 MaitrH.11.8b₁₇, MaitrH.15.10b₃, MaitrH.15.10b₅, MaitrH.15.11a₁₈, MaitrH.16.4a₂₉,
 MaitrH.16.5b₄, MaitrH.16.5b₂₅, MaitrH.16.5b₂₈, MaitrH.16.6a₁₇, MaitrH.16.6a₂₉,
 MaitrH.16.6b₁₄, MaitrH.16.6b₁₉, MaitrH.16.6b₂₄₋₂₅, MaitrH.16.7a₃, MaitrH.16.7a₂₉,
 MaitrH.16.7b₁₀₋₁₁, MaitrH.16.9b₂, MaitrH.16.9b₁₀, MaitrH.16.9b₂₉, MaitrH.16.11b₇₋₈,
 MaitrH.16.11b₁₄₋₁₅, MaitrH.16.11b₂₈, MaitrH.16.12a₁₁, MaitrH.16.12a₂₂, MaitrH.16.12a₂₅,
 MaitrH.16.12a₃₀, MaitrH.16.12b₁₋₂, MaitrH.16.12b₈, MaitrH.16.12b₁₆₋₁₇, MaitrH.16.12b₂₆₋₂₇,
 MaitrH.16.12b₂₉₋₃₀, MaitrH.16.13a₉, MaitrH.16.13b₁₄, MaitrH.16.14a_{30-14b1}, MaitrH.16.15a₅,
 MaitrH.16.15a₈, MaitrH.16.16a₂₄, MaitrH.16.16b₆, MaitrH.21.5a₁, MaitrH.21.5b₁₀,

MaitrH.26.13b₁₁, MaitrH.27.4a₁₁, MaitrH.27.4a₁₅, MaitrH.27.4b₁₃, MaitrH.27.4b₂₃₋₂₄,
MaitrH.27.6a₁₈

odgurati odgurak: “sağlam; emin”

bulganmaksız telgenmeksiz tözlüg titik sikiz otgurati otgurakı için arhant kutın bulup taymak tüşmekke arıtı korkmaz. (MaitrH.G.11b₂) “Kızmayan₂, asil, uyanık₂ (ve) emin₂ (biri olduğu) için aziz saadetine ulaşp, kayıp düşmekten asla korkmaz.”

2.2.3.5.4. +nge Ekiyle Oluşturulmuş Karşılaştırılmalı İkilemeler

Eserde bu tür ikilemelere örnek olarak sadece *kün küninge* ikilemesi bulunmaktadır. İkilemeyi oluşturan kelimelerden birincisi ek almamış, ikincisi ise +nge ekini almıştır. Bu ek cümleye zaman anlamı katarak işin aşama aşama (zamanla ve yavaş yavaş) yapıldığını belirtmek için kullanılmıştır.

kün küninge: “günü gününe; her gün”

yitmişte inarü yüz ygrmi yaşka tegi kün küninge sen karımlık suk yek sora sora sogurdung. (MaitrH.1.10b₂₉) “Sen, yetmişinden itibaren yüz yirmi yaşına kadar her gün₂, yaşlılığın ihtiras şeytanını eme eme elde ettin.”

MaitrH.1.10b₂₉, MaitrH.11.14a₁₀

2.2.4. Aynı Kökten Oluşan İkinci Unsur Ek Alan İkilemeler

Aynı kelime tabanından oluşmuş bu ikilemelerin birinci kelimesi eksiz, ikinci kelimesi ise ek alarak birleşmiştir. Böylece Çağatay’ın da belirttiği üzere, aynı kelimeden çıkma teşekkül bir hendiadyoin oluşmuştur (1942: 107).

Eserde bulduğumuz bu tür örneklerin hepsi Türkçe kökenlidir ve iki kelimeden oluşmuştur. Bunlardan birincisi asli unsur olarak adlandırdığımız asıl kök kısmını oluşturmaktadır. İkinci unsur ise bu asli unsuru oluşturan kök kısmından türemiş olan türeme kısmıdır (Bozok, 2012: 73). Eğer asli unsur olarak adlandırdığımız ikilemenin ilk kelimesi isimse ikinci kelimesi de isim olarak türemiştir. İlk kelimenin isim, ikinci kelimenin fiil olduğu örneklerde bulunmaktadır. Fakat biz bu ikilemeleri “Bir İsim ve

Bir Fiilden Oluşan İkilemeler” başlığı altında vermeyi uygun bulduk. İki kelimesi de isim olan ikilemeler aşağıdaki gibidir.

bı bıçgu: “bıçak”

etözümüz üze örtlög yalınlag bı bıçgu yagar. (MaitrH.23.13a₈₋₉) “Vücudumuza ateşli₂ bıçaklar₂ yağar/düşer.”

MaitrH.25.2b₈, MaitrH.25.4b₁₁, MaitrH.25.6b₁₀, MaitrH.25.6b₁₁, MaitrH.25.10a₆

kat katrag: “sıradağ”

tag yiş kat katragta tıdıgsız tutugsuz kirür. (MaitrH.15.1b₄) “Dağlardan, yaylalardan (ve) sıradağlardan₂ engelsizce₂ geçer.”

tün tünle: “gece, geceleyin”

ol ança uzun ödte berü birkiye yme tün tünleki teg inçkülög mengiligin udımışım yok erdi. (MaitrH.2.1a₂₀) “O kadar uzun zamandan beri₂ geceleyinki₂ gibi sakin (ve) huzurlu uyumuşluğum yoktu.”

MaitrH.2.1b₇

iç içegü: “iç, bağır, iç organlar”

içimizni içegümüzni üzüp bıçıp yiyürler. (MaitrH.20.14a₁₅) “İçimizi₂ kesip kopararak yiyorlar.”

MaitrH.20.14a₂₄

bay bayagut: “zengin”

bilge bahşılar udu boşgutçı titsiler yoriyurça ulug ulug bramanlar bilgeleri uluş balık sayukı bay bayagut kişiler tıkmış teg yolta sığınmadın tüzün maitri bodisvtag körgeli kösüşin basa yoriyurlar. (MaitrH.2.10a₁₂) “Bilgeler, (kendi) hocalarının (önderliğinde) büyük *Brahman*ları takip ederek yürür; (yine) onlar, (her bir) şehri zengin₂ insanlar kaplamış gibi yola sığmadan (itişip kakışarak) soylu *Maitri Bodhisattva*’yı görme arzusuyla yürüyorlar.”

MaitrH.26.1b₂₂

baş başagut: “önde gelen, önder”

şakimuni burhanning şariputuri motgalayan atlıg iki baş basgut titsıları erdi. (MaitrH.16.9b₂₃) “Şāriputra (ve) Maudgalyāyana, Śākyamuni Burkan’ın önde gelen₂ iki öğrencisiydi.”

MaitrH.16.9b₁₇

ka kadaş: “akraba, arkadaş”

kazganmış kangımız zegek tutuk igidmiş ögümüz torku kunçu içimiz begen tutukta ulatı kamağ ka kadaşka kut ülüg bolzun. (MaitrH.G.1b₁₂) “Katkısı büyük olan babamız Zegek Tutuk, (bizi) büyüten annemiz Torku Hanım, ağabeyimiz Begen Tutuk ve diğer bütün akraba (ve) arkadaşlarımız saadetli₂ olsun.”

MaitrH.G.1b₁₉

uz uzagut: “usta, sanatkâr, işinin ehli”

... ulatı uz uzagutlar birle dritiraştı virutaki virupakşi vayşirvanida ulatı yir suv küzedteçi tengridem tengriler iligleri birle tegrilep tükel bilge maitri burhan tapa keler. (MaitrH.27.1b₁₉₋₂₀) “... ve diğer ustalar₂ ile Dhṛtarāṣṭra, Virūdhaka, Virūpākṣa, Vaiśravaṇa ve yeryüzünü₂ koruyan (diğer) ilahi tanrılar, hükümdarlarıyla tam bilge Maitri Burhan’a doğru gelirler.”

2.2.5. Üçlemeler

İkileme olayı Türkçede o kadar yaygın, o kadar etkili olmuştur ki bu yolla üçlemeye de gidilmiştir (Hatiboğlu, 1981:23). Hatiboğlu’nun bu tanımı Eski Uygurca için de geçerlidir. Nitekim *Maitrisimit*’te ikilemeler o kadar sık kullanılmıştır ki birbirine yakın anlamlı sözcükler arttıkça ikilemelerin etkisiyle üçlemeler oluşmaya başlamıştır. Örneğin *linhua çeçek* ikilemesi, *linhua çeçek yörgep* şeklinde bir üçlemede geçmektedir. Dolayısıyla eserde üçleme olarak geçen bazı örneklerin içinde müstakil ikilemeler de yer almaktadır diyebiliriz.

Çoğu isim soylu kelimelerden oluşan üçlemeler; yalın (*kılıç bıçak baltu* vb.) veya türemiş hâlde (*anutmış itmiş yaratmış* vb.) olabilmektedir. Bunlar dışında kelimelerden birinin ek alıp diğer ikisinin ek almadığı (*tonsuz çopa yaling* vb.) ve kelimelerden ikisinin ek alıp birinin pekiştirilmiş kelimedden oluştuğu ikileme bulunması dikkat çeker (*oysuz oprısız tüp tüz*). Dikkati çeken bir nokta da üçlemeyi

oluşturan kelimelerin yer değiştirerek *lu asur yek*, *asur lu yek* ve *lu yek asur* şeklinde yeni üçlemeler oluşturmaktadır.

Üçlemelerin hepsi eş anlamlıdır. İkilemelerde görülen zıt anlamlı tekrarlar, üçleme ve dörtlemelerde görülemez. Buna mantıken de imkan yoktur (Bayraktar, 2014: 30). Sadece, üçlemeyi oluşturan kelimelerin anlam bakımından uyuşması için olumsuzluk eki alan biçimleri bulunmaktadır (*tonsuz çopa yaling* vb.).

Eserde kullanılan üçlemeler cümlelerde ad, sıfat ve zarf görevindedir. Ayrıca sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerini alarak oluşmuş üçlemeler de mevcuttur (*anutmuş itmiş yaratmış* ve *öge yükünü alkayu*).

kedgü tonagu böz: “giyecek, elbise; bez kumaş”

kop kamag dintarlarda kutadmuş tngri tngrişi burhan yarlıkar alku kedgü tonagu böz ara bu böz erdini yig erür. (MaitrH.4.9b₁₅) “Bütün₂ dindarlara saadet veren Tanrı Tanrısı *Burkan* lütfeder: Bütün kıyafetler₃ arasında, bu pamuklu kumaş mücevheri iyidir.”

erig barıg kaçig: “tavır, hareket, duygu”³⁶

ançama amal yumul erigingiz barıgingiz kaçıgingiz örüg amal erür. (MaitrH.13.9b₁₈) “Tavırlarınız, hareketleriniz (ve) duygularınız ne kadar da sakin₂ (ve ne kadar da) huzurludur₂.”

asur lu yek: “cin, ejderha, şeytan; şeytan”

biş kırk yılda berü basa basa üstün kök kalıktaki ulug küçlig tengriler asurla luular yekler kintirilar gantarvlar ögrünülüğün sevinçliğin kel bar kılurlar. (MaitrH.2.2a₅) “Yukarıda gökyüzündeki₂ büyük (ve) güçlü tanrılar, şeytanlar₃,

³⁶ Aslında “tavır hareket” günümüzde de kullanılan bir ikilemedir ve metinde bu anlamı karşılayan *erig barıg* ikilemesine *kaçig* kelimesi eklenmiştir. Bu kelime, hem duyu organları hem de duyular için kullanılır. Yani, göz-görme, kulak-işitme, burun-koklama, dil-tatma, vücut-dokunma, zihin-anlayış olarak açıklanabilir (SH: 132b). Dolayısıyla “duyu” (EUTS: 160) veya “duygu” olarak çevirebileceğimiz *kaçig* kelimesi, *erig barıg* ikilemesiyle bire bir aynı anlamda olmasa bile yakın anlamlı olduğundan üçleme olarak aldık.

Kimnaralar (ve) Gandharvalar otuz beş yıldan beri sevinçle₂ durmadan gel git yaparlar.”

MaitrH.2.10a₂₉₋₃₀

yivig tizig itig: “gerdanlık, süs”

ol mini yırtınçülüg yivik tizik itigin itdi yaratdı erser... (MaitrH.3.8a₁₋₂) “O, beni dünyevi süslerle₃ süsledi ise...”

ilig han buyruk: “hükümdar, han, kumandan”

takı adan sekiz tümen iligler begler buyruklar şireştilar danılar... (MaitrH.26.8a₂₄) “Ve diğer 80.000 han₃, *şreşthinler, dhaninler...*”

kılıç bıçak baltu: “kılıç, bıçak, balta”

... kılıcın bıçekin baltuların kese ançagınça ikile tirilürler. (MaitrH.21.3b₁₋₂)
“... Kılıçla, bıçakla (ve) baltayla kesilirken tam o sırada yine dirilirler.”

öge yükünü alkayu: “överek, secde ederek”

... tükel bilge maitri burhannang ögdisin öge yükünü alkayu ayaların kavşurup süzül könglin inçe tip ötünür. (MaitrH.27.6b₁₁) “... Tam bilge Maitri Burhan’ın methini överek₃, ellerini kavuşturup, temiz gönlüyle şöyle deyip diler...”

budık çıbık çeçek: “dal, budak, çiçek”

takı altınkı budık çıbık çeçeklerin alku erdinin iter yaraturlar. (MaitrH.14.6b₂₇)
“Aşağıdaki dal, budak (ve) çiçeklerin hepsini mücevherlerle süslerler₂.”

ton etük itig: “kıyafet ve süs”

tonunguz etüküngüz itigleringiz bir eksüksüz etözüngüzte turur. (MaitrH.13.4a₁₉) “Kıyafetiniz (ve) süsleriniz, kusursuz (bir şekilde) vücudunuzda durur.”

bı bıçgu kılıç: “bıçak ve kılıç”

... *tört maharaç tngriiler erdinilig yarık kedip iliglerinte bu bıçgu kılıç urungu uçrug yadıp...* (MaitrH.11.4a₃) “... dört *Māharāja* tanrı mücevherli zırh giyip, ellerinde bıçak (ve) kılıç, savaşçılarla zirveye giderek...”

lu yek asur: “ejderha, cin, şeytan; şeytan”

... *şudavas tngri yirinteki ulug küçlög tngriiler takı yme ülgüsüz sansız luular yekler asurlar kntarilar gantarvilar...* (MaitrH.4.7a₁₃) “... *Śuddhāvāsa* (adlı) tanrı yerindeki güçlü₂ tanrılar ve sayısız₂ şeytanlar₃, *Kimnaralar*, *Gandharvalar*...”

MaitrH.4.7a₁₃

lu asur yek: “ejderha, cin, şeytan; şeytan”

takı yme luular asurlar yekler kumbandilar kantarlar gandarvilar kentü kentü kuvragları birle burhan küçinte yığılurlar... (MaitrH.26.1b₁₇₋₁₈) “Şeytanlar₃, *kumbhāṇḍalar*, *kiṃnaralar* (ve) *gandharvalar*, kendi₂ cemaatleriyle *Burka* sayesinde bir araya gelirler...”

edgü kılınç buyan bögteg: “sevap, iyi amel, yardım”

amari yme yüz kalp emgek emgenür kadgavişan kalp pratikabut kutinga edgü kılınç buyan bögteg yıgarlar. (MaitrH.2.15a₂₀) “Diğerleri yine yüz *kalpa* (müddetince) ızdırıp çeker, *Khaḍgavişanakalpa Pratyekabuddha* saadetinde iyi amel₃ toplar.”

MaitrH.2.17b₁₃₋₁₄, MaitrH.10.6b₂₄

tevlig kürlög sarsıg savlıg: “hileli, hilekâr, yalancı, kötü sözlü”

kim kayu öngre yalanguk ajunıta erken tevlig kürlög sarsıg savlıg kılınçlag erserler (MaitrH.21.1b₄) “Kim₂ (daha) önce insanlar âleminde iken yalancı₄ (ve kaba) davranışlı ise...”

MaitrH.21.3b₇

bag bukagu kerig: “bağ, köstek, işkence aleti”

edgü utru ayıg yavlak kılguçı erserler kim yme tınlıglarag bagda bukaguda kerigde beklep emgek tolgak kütürserler... (MaitrH.25.5b₂₃) “İyiliğe karşılık kötülük₂ eden ve yine (başka) canlılara işkence aletleriyle₃ acı₂ çektiren (biri) iseler...”

bilge bilig boşgut: “hikmet, bilgi, ders”

kuturulmak kösüşin bilge bilig boşgut boşgunsar nom işidser ang mintın iglig kemlig yulkıka tegi otın suvın açınsar agrınsar... (MaitrH.16.16a₁₁₋₁₂) “Kurtulmak isteğiyle hikmet₃ öğrense, vaaz dinlese, en aşağıdan (başlayıp) hasta₂ hayvanlara kadar (onlara) ilaç (ve) suyla özen gösterse₂ ...”

linhua çeçek yörgep: “çiçek, bitki”

yangalar tumşuklarında linhua çeçek yörgep tüzün maitri bodisvt utrusında kelip ongaru tegzinip agar ayag kılurlar erdi. (MaitrH.2.8a₁) “Filler, hortumlarında çiçek₃ (ile) asil *Maitri Bodhisattva*’nın karşısına gelip, sağa doğru dönerek saygı₂ gösterirlerdi.”

kedim ton etük: “giyim kuşam”

ne üçün tip tiser tün tünle bir antag kedim ton etük yivik tizik kedmiş tonamış körü kanınçsız yaruk yaşuk yaltrıtdı. (MS 2.1a₂₂) “Ne için deyip derse (şöyle ki), geceleyin₂ böyle giyim kuşam (ve) gerdanlıkla₂ donanmış₂ bakmaya doyulmayan ışı₂ parladı.”

yirtinçü yir suv: “yeryüzü, dünya, yer”

amtı yene tükel bilge burhanning yirtinçü yir suvda belgürmişin uku işidip kadaşı açatı birle ikigü dkşanpt uluşta yene magit ilke kelirler. (MaitrH.1.5b₂₀) “Şimdi yine, tam biligili *Burkan*’ın yeryüzünde₃ zuhur etmesini anlayarak iştirip arkadaş *Ajita* ile ikisi *Dakşināpatha* şehrine (ve) *Magadha* iline gelirler.”

MaitrH.1.13a₂₇, MaitrH.1.15a₂₃, MaitrH.2.7a₁₀, MaitrH.2.16b₉, MaitrH.4.2b₈, MaitrH.10.4a₁₂

singar bulung yingak: “yön, taraf”

on singar bulung yingak yaruyır yaşuyur. (MaitrH.15.10a₂₃) “On taraf₃ parlıyor₂.”

MaitrH.14.6a₁₂₋₁₃

karı ulug yaşlg: “yaşlı, büyük, ulu”

sizing edgüngüzni adartlayu ukmadın karı ulug yaşılg toyin kelmedi tip sizing edgülüg tuşingızka kedgirdim. (MaitrH.4.4a9) “Sizin iyiliğinizi teferruatıyla öğrenmeden ulu₃ rahip gelmedi, deyip sizin iyiliğinize (ve) dostluğunuza sığındım.”

karanlag kararig tünerig: “karanlık, zulmet”

ol yme karanlag kararag tünerig bukagu içinte beklemiş yalinguk ajunta tugguluk tınlaglar ög karnı içinte yig aş bışag aş ornı ikin ara sıkılıp temirlig olıgın olınmış oşuglug tokuz ay on küñ emgek körürler. (MaitrH.15.4a20-21) “O karanlık₃ zindan içinde bekleyip, insanlar âleminde doğan canlılar anne karnında, iyi yemek (ve) pişmiş yemek yeri, ikisinin arasında sıkılıp demir organlarla bağlanmış gibi dokuz ay on gün ızdırap çekerler.”

oysuz oprısız tüp tüz: “çukursuz, oyuksuz; dümdüz”

ang ilki oysuz oprısız tüp tüz adakı ulın körür. (MaitrH.26.9b25) “Biricisi, dümdüz₃ ayağı tabanı görür.”

anutmış itmiş yaratmış: “hazırlatmış, düzene koymuş; hazırlanmış”

... anutmış itmiş yaratmış ujik bitigler erür. (MaitrH.11.15a1-2) “... hazırlanmış₃ yazı (ve) kitaplardır.”

erter barır alkınur: “geçici, tükenecek olan”

amtı yene bükün bar yaran yok beksiz mengüsüz etözüg bekçe mengüçe sakınıp erter barır alkınur ed tavarag ürlüklükçe sakınıp... (MaitrH.G.12b29) “Şimdi de bugün var yarın yok (olan) fâni₂ vücudunun sonsuza kadar₂ (kalacağını) düşünüp, tükenecek olan₃ mal mülkün de ebedi (olacağını) düşünüp...”

tonsuz çopa yaling: “elbisesiz, çıplak”

yaling yorır ters nomlug dintarlarag kutgarkalır üçün uvut ıyat içgını yarlıkap tonsuz çuba yaling olarnı birle katılı yorıp kutgaru yarlıkadı. (MaitrH.G.4a7) “Çıplak yürüyen yanlış töreli dindarları kurtarmak için (kendi) ahlakını₂ kaybederek lütfedip, çıplak₃ olanlara katılarak yürüyüp, (onları) kurtararak lütfetti.”

ayagsız tod tol(v)ı: “saygısız, değersiz, sefil”

ayagka çilteğke tegimlig tınlaglarag ayagsız tod tolı kılmasar ögüg kangag tapansar udunsarlar ol edgü kılınç küçinte munta etöz kodsar tngri yirinte togarlar. (MaitrH.16.14a₁₉) “Saygıya₂ layık canlıları değersiz₃ yapmazlarsa, anne (ve) babalarına saygı gösterirlerse₂, bu iyi ameller sayesinde burada vücut bırakılırsa tanrı yerinde doğarlar.”

ikile yana yime: “yine, tekrar”

ikile yana yime tirilürler. (MaitrH.25.6a₁₇₋₁₈) “Tekrar₂ dirilirler.”

edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz: “kötü, faziletsiz, ahlaksız”

sizing tapıgıngızlar udugunguzlar ayagingızlar çıltagıngızlar kim edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz içerler yiyürler yunglayurlar. (MaitrH.21.5a₁₀) “Sizin saygı gösterdikleriniz₄ ahlaksız₃ (bir şekilde her şeyi) tüketiyorlar₃.”

erdemlig kutlug ülüglüg: “faziletli, uğurlu, kutlu”

adgu erdemlig kutlug ülüglüg oğlum sizler takı edgüde edgü toyin dintar bolmuşıngızlar yigde yig boltı. (MaitrH.2.17b₅₋₆) “Faziletli₃ oğlum, siz çok iyi₂ rahip₂ olmuşsunuz; (işte bu) çok iyi₂ oldu.”

bıçgu kılıç ok: “bıçak, kılıç, ok”

turkaru bu bıçgu kılıç ok etözümüzni bıçar uşar yirer. (MaitrH.20.13a₂₅) “Bu bıçak, kılıç (ve) ok daima vücudumuzu keser₃.”

aş içgü tarıg: “yiyecek içecek, darı”

... adgar atların yarataglag körtle kangılar ulug bedük ud ingek bukalar koduz ögüzler todun turpı buzagular ırk erkeç teke oğlag tült orun eşük tüşek ton etük itig yaratag aş içgü tarıg... (MaitrH.1.10a₃₀) “... aygır atlarla donatılmış güzel kağnılar, büyük₂ sığırlar, inekler, boğalar, yabani öküzler, küçük danalar₂, buzağılar, koyun, keçi, teke, oğlak; yastık, yer, örtü, döşek, kıyafet₂, süs₂, yiyecek içecek (ve) darı...”

aç- yad- belgür- : “açmak, yaymak; ortaya çıkarmak, izah etmek”

kılmış ayag kılınç açsar yadsar belgürser bu munça türlüg tınlaglar mu etöz kodup tngri yirinte togarlar. (MaitrH.16.16a₁₅) “İşlenmiş (olan) kötü ameller açıklanırsa² bu kadar çok canlılar vücutlarını bırakıp tanrı yerinde doğarlar.”

bıç- uş- yir- : “kesmek, parçalamak, doğramak”

turkaru bu bıçgu kılıç ok etözümüzni bıçar uşar yirer. (MaitrH.20.13a₂₅) “Bu bıçak, kılıç (ve) ok daima vücudumuzu keser³.”

iç- yi- yungla- : “tüketmek”

sizing tapıgingızlar udugunguzlar ayagingızlar çıltagingızlar kim edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz içerler yiyürler yunglayurlar. (MaitrH.21.5a₁₀₋₁₁) “Sizin saygı gösterdikleriniz⁴ ahlaksız³ (bir şekilde her şeyi) tüketiyorlar³.”

2.2.6. Dörtlemeler

Türkçede yalnız ikilemeler değil; üçleme hatta dörtlemeler de bulunmaktadır (Tuna, 1986: 187). *Maitrisimit*’te ise ikilemeler ve üçlemeler kadar olmada da dörtlemeler de mevcuttur. Dörtlemeyi oluşturan kelimelerin hepsi birbirine yakın ya da eş anlamlı sayılabilecek adlardan oluşmuştur.

Bu bölümde dörtlemelerin iki ayrı ikilemeden oluşması dikkat çeker. Örneğin *sansız tümen kolti nayut* dörtlemesinde *sansız tümen* ve *kolti nayut* olmak üzere iki ayrı ikileme bulunmakta ve ikisi de eserde geçmektedir. Fakat bu şekilde oluşmamış dörtlemeler de vardır. Örneğin *yek içkek yek yilpik* dörtlemesinde *yek içkek* metinde müstakil bir ikileme olarak kullanılırken *yek yilpik* sadece bu dörtlemede karşımıza çıkmaktadır. Dikkati çeken bir diğer nokta ise pekiştirilmiş ikilemelerden oluşan bir dörtleme bulunmasıdır. *Ata kanglarnın ata kangı* örneğinde olduğu gibi ilk ikileme aynen tekrarlanmış ve dörtleme oluşturmuştur.

bag çug tügün bukagu: “bağ, zincir, engel”

... men toyınlar alku bag çoğ tügün bukagudın... (MaitrH.1.2a₁₋₂) “... ben rahiplerin hepsiyle (aramızdaki) bağ¹⁴...”

yakın yaguk birşi kerşi: “yakın, etraf; çevre”

yakın yaguk birşi kersi kiçig sozaklar tıkmış teg yigü tınlaglar birle közüntiler.
(MaitrH.4.13b₃₀) “Çevresini₄ küçük (bir) köy kaplamış gibi kalabalık (olan) insan topluluğu ile göründüler.”

ödüş özlüg tirig tınlıg: “canlı, yaşayan”

sansar içinteki ödüş özlüg tirig tınlıg yalınguk oğlanı üze maitri edgü ögli köngül yada yarlıkadı. (MaitrH.1.5a₁₋₂) “Maitri, Saṃsāra içinde yaşayan₄ insanoğlu üzerine iyi (ve) akıllı gönül/düşünce yayarak lütfetti.”

ata kanglarnın ata kangı: “ataların atası”

bahşılarnıng bahşısı ata kanglarnıng ata kangı tegimlig sen. (MaitrH.11.16a₁₀₋₁₁) “Hocaların hocası, ataların atası, (sen her şeye) layıksın.”

eke singil kız ana: “abla, kız kardeş, kız ve ana”

kayu kim eren ekeler singiller kızlar analar dintarlar yavaz iş işlep yazınsar...
(MaitrH.25.6b₁₈₋₁₉) “Kahraman (olan) hangi₂ ablalar, kız kardeşler, kızlar, anneler (hatta) dindarlar kötü amel işleyip günaha girerse...”

pra asguk köligelig kujatari³⁷: “şemsiye, gölgelik”

upasi upasançlar pra asguk köligelig kujatari hua çeçek yıd tütsük yaruk yula yünmekte tegzinmekte ulatı tapıg udugın üç erdinig ayayu agarlayu közüdürler.
(MaitrH.26.8b₃₋₄) “Rahip (ve) rahibeler (ellerinde) şemsiyeler₄, çiçekler₂, tütsüler₂ (ve) parlak meşalelerle dönüp dolaşmakta; hürmetle₂ üç mücevhere (*tri-ratna*) saygı göstererek₂ (onu) korumaktalar.”

MaitrH.4.11a₁₅, MaitrH.14.6b₂₂₋₂₃, MaitrH.27.6b₆₋₇

karga kuzgun karakuş teglügen: “karga, kuzgun, karakuş, akbaba”

vijir tumşuklug karga kuzgun karakuş teglügenler kelip buza butarlayu etimizni yinimizni üzüp iskep tançu tançu yiyürler. (MaitrH.23.12b₃) “Elmas gagalı karga,

³⁷ Sertkaya bu dörtlemeyi “iç içe geçmeli hendiadyoin” olarak adlandırmıştır (1986a: 270).

kuzgun, karakuş (ve) akbabalar gelip, etimizi₂ tahrip ederek₂, parça parça koparıp₂ yiyorlar.”

yek içkek yek yilpik: “cin, şeytan”

... *kentü kentü kuvragları birle öz yingaklarında turup bodisvtning anasına yek içkek yik yilpik yavlak sakıntacı yakın tegmezün tip kop adadın küyü küzedü erürler. (MaitrH.11.4a₆₋₇) “... kendi₂ toplulukları ile kendi taraflarında durup, Bodhisattva’nın annesine şeytanlar₄ (ve) kötü düşünenler yaklaşmasın, deyip bütün tehlikelerden korurlar.”*

sansız tümen kolti nayut: “sayısız, çok fazla”

yana ok sansız tümen kolti nayut sanınça adruk adruk körklüg mengizlig adın kiçig tamuluglar katag ünün ulıy muğrayu tükel bilge maitri burhanka keli.. (MaitrH.23.9a₅) “Sayısız₄, ayrı ayrı görünüşlü₂ diğer küçük cehennemlikler sert sesleriyle bağırarak, tam bilge Maitri Burkan’a (doğru) gelerek...”

tiki çuğı ün küg: “ses, gürültü”

kuvrag yığılmışta kin turum ara törtün yingak ulug tigi çoğı ün küğü iştilir. (MaitrH.20.1a₁₁₋₁₂) “Cemaat toplandıktan sonraki esnada₂ dört taraftan büyük (bir) ses₄ iştilir.”

tült orun eşük tüşek: “yastık, yer, örtü, döşek”

... *adgar atların yarataglag körtle kangılar ulug bedük ud ingek bukalar koduz ögüzler todun turpı buzagular ırk erkek teke oglag tült orun eşük tüşek ton etük itig yaratag aş içgü tarıg... (MaitrH.1.10a₂₉) “... aygır atlarla donatılmış güzel kağnılar, büyük₂ sığırlar, inekler, boğalar, yabani öküzler, küçük danalar₂, buzağılar, koyun, keçi, teke, oğlak; yastık, yer, örtü, döşek, kıyafet₂, süs₂, yiyecek içecek (ve) darı...”*

tapıg udug ayag çilteg: “saygı, hürmet”

sizing tapıgıngızlar udugunguzlar ayagıngızlar çıltagıngızlar kim edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz içerler yiyürler yunglayurlar. (MaitrH.21.5a₁₀) “Sizin saygı gösterdikleriniz₄ ahlaksız₃ (bir şekilde her şeyi) tüketiyorlar₃.”

bag başı otag oluk: “avlu”

...bag başı otag olukların...³⁸ (MaitrH.25.7b9) “... avlu...”

2.2.7. Beşlemeler

Söylenenin birbirine yakın anlamlı kelimelerle tekrar ediyor olması, anlatımı daha güçlü hâle getirir. Bu tür ifadeler aslında sıralama da belirtmektedir. Biz, Eski Uygur Türkçesi kapsamında yapılan çalışmaları göz önünde bulundurarak bir araya gelmiş olan bu kelimeleri beşleme olarak aldık.

Üçlemelerde ve dörtlemelerde görüleceği üzere, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin sayısı arttıkça örnekler azalmaktadır. Üstünova, ikilemelerin bu özelliğini dilin en az çaba yasasını izlemesine ve bu gibi yapıların dile yeni girmesine bağlar (1997: 25). *Maitrisimit*’te birbirine yakın anlamlı kelimelerin oluşturduğu bir tane beşleme bulunmaktadır.

ok ya kılıç süngü şakti: “ok, yay, kılıç, süngü ve mızrak”

ok ya kılıç süngü şakti çakar badruk çomak iliglerinte belgülig bolur. (MaitrH.25.3b10-11) “Ok, yay, kılıç, süngü (ve) mızrak; tekerlek, bayrak (ve) çomak ellerinde belirir.”

2.3. Kelime Kökenleri Bakımından İkilemeler

Bilindiği gibi Uygurca evresi, Türklerin yerleşik yaşama geçtikleri, değişik dinlerin metinlerinin Türkçeye aktarıldığı, çeşitli konularda birçok çevirilerin yapıldığı

³⁸ Bu cümle eksik olduğundan dolayı ondan sonra ve ondan önceki anlam bütünlüğünü elde edemiyoruz. Dörtleme olarak aldığımız bu ifadenin dördüncü sözcüğü BTIX: 208’de “l’ryq” şeklinde geçmekte ve muhtemelen bir yazım hatası olduğu belirtilmektedir. Ancak *oluk* sözcüğünün “tekne, yalak, bot, çukur, oyuk” (EDPT: 136); “boşluk, çukur; boş, kuru, kullanışsız” (EDPT: 137) anlamları bulunmaktadır. Kelimenin bilinen anlamlarını değerlendirildiğinde, *otag* ile birlikte “otağ çukuru, otağ dibi; ocak dibi” anlamlarında bir tamlama olduğu düşünülebilir. Yine *bag başı* ifadesi de bir tamlama olarak düşünüldüğünde *bag başı otag oluk* “bağ başı otağ çukuru” şeklinde iki tamlamanın bir araya gelerek ikileme oluşturduğu sonucuna ulaşılabilir. Yine bu ifade Almancada *haus und hof* (BudApo: 120) “ev ve avlu” olarak anlamlandırılmıştır. Biz, bu belirsizliklerden dolayı Geng’in çevirisini esas alıp ifadeye “avlu” anlamını verdik ve bir dörtleme olarak değerlendirdik.

bir dönemdir (Aksan, 1983: 17). Özellikle Budizmin kabulüyle artan bu çevirilerde dine saygıdan dolayı kelimelerden bazıları çevrilmemiş ve direkt alınmıştır. Böylelikle inanç çevresindeki alıntılar dile girmiş, terim olarak yerleşmiştir. *Maitrisimit*'te de ikilemelere baktığımızda dil-inanç-kültür etkileşimlerini somut olarak görebiliyoruz.

Eserde Türkçe + Türkçe ikilemeler her ne kadar fazla olsa da yukarıda bahsettiğimiz alıntı kelimeler de bir hayli bulunmaktadır. Bu alıntı kelimeler henüz dilin öz malı olmamıştır; yani kelime henüz herkes tarafından anlaşılır bir duruma gelmemiştir (Tekin, 2015: 99). Dolayısıyla bu kelimelerin yanlarına hemen Türkçe karşılıkları verilerek yabancı kelimenin anlamı açıklanmıştır. Neticede, bu yapıdaki ikilemelerde temel işlev vurgu ve ifade gücünü arttırmak olsa da bazen diğer kelimenin anlamını açıklama işlevi de ön plana çıkmaktadır (Erdem, 2005: 196). Örneğin Çince “günah, suç, kabahat” anlamına gelen *tsui*, kelimesi eserde *tsuy* olarak geçmiş ve hemen yanında kelimenin Türkçesi olan *yazuk* kelimesi kullanılmıştır. Bunun tam tersi olarak Türkçe kelimenin başta, yabancı kelimenin sonda olduğu ikilemelere de rastlanmaktadır. Uygurcada “saray” anlamına gelen *ordu* kelimesinin yanına, Toharcadaki *kerciye* kelimesinin karşılığı olarak *karşı* kelimesi yazılmıştır. İşte bu alıntı kelimelerle oluşturulmuş ikilemelerin dil-inanç-kültür etkisinde şekillendiği açıktır.

Aşağıda ikilemeleri, üçlemeleri, dörtlemeleri ve beşlemeleri köken bakımından inceledik. Türkçe, Çince, Toharca, Sanskritçe, Farsça, Moğolca ve Soğdca'dan oluşan bu örnekler daha önceki bölümlerde kendi türlerine göre yer almıştır. Burada Türkçe + Türkçe şeklinde oluşan ikilemelere birkaç örnek yazdık. İçinde yabancı sözcük bulunan ikilemelerde ise bu sözcüklerin hangi dilden geldiğini gösterdik.

2.3.1. İkilemeler

2.3.1.1. Türkçe + Türkçe

Anlam bakımından ve yapı bakımından sınıflandırdığımız ikilemeler arasında iki sözcüğünün de Türkçe olduğu pek çok ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemelerden bazıları şöyledir: *adın adın*, *agusuz tikensiz*, *ög kang*, *ögren- boşgun-*, *önglög öngsüz*, *yil yiltir-*, *bütmiş tükemiş* vb.

2.3.1.2.Türkçe + Yabancı

İkilemeyi oluşturan sözcüklerden birincisinin Türkçe, ikincisinin yabancı olduğu ikilemeler, her iki üyesi de Türkçe sözcüklerden oluşan ikilemelere göre oldukça azdır. Yabancı sözcükler Moğolca, Çince, Sanskritçe, Toharca ve Soğdcadan alınmıştır. Bu tür ikilemelerin hepsi eş anlamlı kelimelerden oluşmuştur. Bu ikilemeler şöyledir: *asıg tusu* (<Moğ. *tusa*), *basut tusu* (<Moğ. *tusa*), *üzütlüg ajunlug* (<Soğd. 'zwn), *kutılıg erdinilig* (<Skr. *ratna*), *yürek buu* (<Çin. *fu*), *ordu karşı* (<Toh. *kerkiye*), *bilge bahşı* (<Çin. *po-shī* <*pak shi*), *bitig ujik* (<Çin. *tsu* <*dz'ing*), *katun kunçuy* (<Çin. *kung chu*), *osug yang* (<Çin. *yang*), *övke nizvani* (<Soğd. *nizban* <Skr. *kleśa*), *törü nom* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *kız kunçuy* (<Çin. *kung chu*), *boşgutçı titsi* (<Çin. *ti-tsü*), *kut vakşik* (<Soğd. *v'hşik*).

2.3.1.3.Yabancı + Türkçe

İkilemeyi oluşturan sözcüklerden birincisinin yabancı, ikincisinin Türkçe olduğu ikilemelerde yabancı sözcükler Çince, Sanskritçe, Farsça, Toharca ve Soğdcadan alınmıştır. Bu tür ikilemelerin hepsi eş anlamlıdır ve eserde Türkçe + Yabancı sözcüklerden oluşan ikilemelere göre daha çok kullanılmıştır. Bu ikilemeler şöyledir: *bursang kuvrag* (<Çin. *fo-sêng* <*b'iuat sêng*), *çakır tilgen* (<Skr. *cakra*), *az almır* (<Far. *āz*), *dyan sakınç* (<Toh. *dhyām* <Skr. *dhyāna*), *kent uluş* (<Soğd. *kanth*), *arhant dintar* (<Skr. *arhant*), *avant tıtag* (<Soğd. *aβant* <Skr. *nidāna*), *buyan bögteg* (<Skr. *punya*), *buyan edgü kılınç* (<Skr. *punya*), *erdini yinçkü* (<Skr. *ratna*), *hua çeçek* (<Çin. *hua*), *hua yavışgu* (<Çin. *hua*), *kalp öd* (<Skr. *kalpa*), *kalp ödün* (<Skr. *kalpa*), *kay beltir* (<Çin. *kie* <*kāi*), *kotişvar bayagut* (<Skr. *kotişvara*), *kraja boyunluk* (<Soğd. *krazakh*), *kraja ton* (<Soğd. *krazakh*), *kşan öd* (<Skr. *kşana*), *kşan ödün* (<Skr. *kşana*), *kunçuy katun* (<Çin. *kung chu*), *linhua çeçek* (<Çin. *lien-hua*), *nom bitig* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *nom törü* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *nom yarlıg* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *nomça törüçe* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *nomsuz törüsüz* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *noş suvsuş* (<Soğd. *nwş*), *noş tatag* (<Soğd. *nwş*), *taluy ögüz* (<Çin. *ta-liu*), *toyın dintar* (<Çin. *tao-jên*), *tsuy ayıg kılınç* (<Çin. *tsui*), *tsuy irinçü* (<Çin. *tsui*), *tsuy yazuk* (<Çin. *tsui*), *tsuylug irinçülüğ* (<Çin. *tsui*), *tsuylug yazuklug* (<Çin. *tsui*), *ujik bitig* (<Çin. *tsu* <*dz'ing*), *vyakrt alkış* (<Skr. *vyākṛti*), *yang osug* (<Çin. *yang*), *titsi urı* (<Çin. *ti-tsü*).

2.3.1.4. Yabancı + Yabancı

Her iki sözcüğünün de yabancı kökenli olduğu ikilemelerde sözcükler bazen aynı bazen de farklı kökenli kelimelerden oluşmuştur. Yabancı kelimeler Sanskritçe, Soğdca, Toharca ve Çince'dir. Bu ikilemeler şöyledir: *asanki nayut* (<Skr. *asaṃkhyeya*; <Skr. *ayuta*), *şaki şaki* (<Skr. *Śākya*), *arhant toyin* (<Skr. *arhant*; <Çin. *tao-jên*), *lu asuri* (<Çin. *lung* < *li-ong*; <Skr. *asura*), *dyan samar* (<Toh. *dhyāna* <Skr. *dhyāna*; <Soğd. *s'm'r* <Skr. *samādhi*), *didim pasak* (<Soğd. *didim*; <Toh. *psak* <Soğd. *'psk*), *ajun ajun* (<Soğd. *zwn*), *arhant titsi* (<Skr. *arhant*; <Çin. *ti-tsü*), *asanki kalp* (<Skr. *asaṃkhyeya*; <Skr. *kalpa*), *bahşılarning bahşısı* (<Çin. *po-shī* <*pak-shi*), *kolti nayut* (<Skr. *koti*; <Skr. *ayuta*), *lin pryan* (<Toh. *lem*; <Toh. *paryam* <Skr. *paryana*), *nom nomla-* (<Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *sadu sadu* (<Skr. *sādhu*), *sudur nom* (<Skr. *sūtra*; <Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *şal çojal* (<Toh. *śāl* <*śālā*; <Toh. *śosāl*), *şarmiri şarmiranç* (<Skr. *śrāmaṇera*; <Skr. *śrāmanerikā*), *şazan nom* (<Skr. *śāsana*; <Soğd. *nwm* <Skr. *dharma*), *toyin şamnanç* (<Çin. *tao-jên*; <Soğd. *şamnānç* <Skr. *śramanerī*), *toyin toyin* (<Çin. *tao-jên*), *upasi upasanç* (<Skr. *upāsaka*; <Soğd. *upasanç* <Skr. *upāsika*), *vaidurilig spirilig* (<Skr. *vaidurya*; <Toh. *spharir* <Skr. *sphatika*), *tijit kşanti* (<Skr. *diṣṭa*; <Toh. *kşanti* <Skr. *kṣānta*).

2.3.2. Üçlemeler

2.3.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe

Üçlemeler, ikilemelere göre oldukça azdır ve bunların çoğu Türkçe sözcüklerden oluşmuştur: *bag bukagu kerig*, *erter barır alkınur*, *karanlag kararig tünierig*, *ton etük itig*, *anutmış itmiş yaratmış*, *ilig han buyruk*, *ayagsız tod tolvi*, *bı bıçgu kılıç*, *bıçgu kılıç ok*, *bilge bilig boşgut*, *budık cıbık çeçek*, *erig barıg kaçig*, *ikile yana yime*, *karı ulug yaşlıg*, *kedim ton etük*, *kılıç bıçak baltu*, *oysuz oprısız tüp tüz*, *öge yükünü alkayu*, *sıngar bulung yıngak*, *tevlig kürlüg sarsıg savlıg*, *tonsuz çopa yalıng*, *yirtinçü yir suv*, *kedgü tonagu böz*, *aç- yad- belgür-*, *bıç- uş- yir-*, *erdemlig kutlug ülüglüg*, *iç- yi- yungla-*, *aş içgü tarıg*, *yivig tizig itig*.

2.3.2.2. Türkçe + Türkçe + Yabancı

İlk iki sözcüğü Türkçe, üçüncü sözcüğü yabancı olan bir üçleme bulunmaktadır. Yabancı sözcük Sanskritçe ve Soğdca'dan gelmektedir: *edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz* (<Soğd. *çihşāpaß*, <Skr. *śikṣāpada*).

2.3.2.3. Türkçe + Yabancı + Türkçe

Birinci ve üçüncü sözcüğü Türkçe, ikinci sözcüğü yabancı olan bir üçleme bulunmaktadır. Üçlemeyi oluşturan ilk ifade sıfat tamlaması şeklindedir ve yabancı sözcük Sanskritçedir: *edgü kılınç buyan bügteg* (<Skr. *punya*).

2.3.2.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe

Birinci sözcüğü yabancı, diğer iki sözcüğü Türkçe olan bir üçleme bulunmaktadır. Yabancı sözcük Çince'dir: *linhua çeçek yörgep* (<Çin. *lien hua*).

2.3.2.5. Yabancı + Türkçe + Yabancı

Birinci ve üçüncü sözcüğü yabancı, ikinci sözcüğü Türkçe olan bir üçleme bulunmaktadır. Yabancı sözcükler Çince ve Sanskritçedir: *lu yek asur* (<Çin. *lung* <*li-ong*; <Skr. *asura*).

2.3.2.6. Yabancı + Yabancı + Türkçe

Birinci ve ikinci sözcüğü yabancı, üçüncü sözcüğü Türkçe olan iki üçleme bulunmaktadır. Yabancı sözcükler Çince ve Sanskritçedir: *lu asur yek* (<Çin. *lung* <*li-ong*; <Skr. *asura*), *asur lu yek* (<Skr. *asura*; <Çin. *lung* <*li-ong*).

2.3.3. Dörtlemeler

2.3.3.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe

Dört üyesinin de Türkçe sözcüklerden oluştuğu dörtlemeler şöyledir: *eke singil kız ana, tiki çugı ün küg, tült orun eşük tüşek, yek içkek yek yilpik, karga kuzgun karakuş teglügen, ata kanglarnın ata kangı, ödüş özlüg tirig tınlıg, yakın yaguk birşi kerşi, bag çug tügün bukagu, tapıg udug ayag çilteg, bag başı otag oluk*.

2.3.3.2. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Yabancı

İki sözcüğü Türkçe, iki sözcüğü yabancı olan bir dörtleme bulunmaktadır. Ayrı ayrı iki ikilemenin birleşimi şeklinde oluşan ve tek bir anlam ifade eden bu dörtlemde yabancı sözcükler Sanskritçedir: *sansız tümen kolti nayut* (<Skr. *koti*; <Skr. *nayuta*).

2.3.3.3. Yabancı + Türkçe+ Türkçe + Yabancı

İlk ve son sözcüğü yabancı, ikinci ve üçüncü sözcüğü Türkçe olan bir dörtleme bulunmaktadır. Yabancı sözcüklerin ikisi de Sanskritçedir: *pra asguk köligelig kujatari* (<Skr. *pr*; <Skr. *kşatriya*).

2.3.4. Beşlemeler

2.3.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Yabancı

Maitrisimit'te bir tane beşleme vardır ve ilk dört sözcüğü Türkçe, beşinci sözcüğü yabancıdır. Yabancı sözcük Sanskritçedir: *ok ya kılıç süngü şakti* (<Skr. *şakti*).

SONUÇ

Tezimizin içeriği *Maitrisimit*'in Kumul nüshasından elde edilen ikilemelerden oluşmaktadır. Çalışmada ikilemeler sınıflandırılmış; birçok farklı türlerde ikilemelerle birlikte, bu ikilemelerde yapı ve anlam bakımından bazı özellikler tespit edilmiştir.

İkilemeyi oluşturan kelimelerin çoğu yapım eki ya da çekim eki almış ve bu ekler her iki kelimeye de gelmiştir. Fakat eklerde ağız özelliklerinden dolayı ortak bir imla bulunmamaktadır. Örneğin, *itiglig yaratıghg* ikilemesinin ikinci kelimesinin başka bir cümlede *yarataglag* olarak yazıldığı görülür. Bunun gibi özellikle a ve ı seslerinde görülen daralma-genişleme, *asag tusu/asıg tusu*, *çok yalın/çok yalan*, *balık uluş/balak oluş*, *başsız közsüz/başsaz közsüz* vb. ikilemelerde de vardır. *Bursang kuvrag/bursong kuvrag* ikilemesinde yuvarlaklaşma eğilimi; *boşug yarlıg/boşüg yarlag* ikilemesinde hem incelme hem de genişleme eğilimi görülmekte ve buna benzer pek çok örnek bulunmaktadır.

İçgü ot/içkü ot, *kalın kuvrag/kalın kuvrak*, *ters tetrü/ters tedrü*, *eksüksüz kergeksiz/egsüksüz kergeksiz* vb. örneklerde görüleceği üzere sert ve yumuşak ünsüzlerin yazımında da birlik yoktur. Hatta *arıg simek* ikilemesinin *arıgta simekte* ve *arıgda simekte* olmak üzere aldığı eklerin sert ve yumuşak biçimlerinin her ikisi de kullanılmıştır. *Köngül kögüs*, *könglin kögzin* ve *köngülüğ kögüzüg* ikilemelerinde *kögüs* kelimesinin kökünde bulunan s sesi, kelimeye gelen ekler sebebiyle z'ye dönüşmüştür.

Ögürtürmişim sevintürmişim, *ögrünçülüğün sevinçiligin*, *kayların beltirlerin* vb. örneklerde, her iki kelimesinin de birden fazla ek aldığı ikilemeler tespit edilmiştir.

İkilemenin bir kelimesiyle başka bir ikilemenin olduğu örnekler de vardır. Bu kelime her iki ikilemede de çeşitli anlamlarda olabilmektedir. Mesela *inanç tayanç* ikilemesindeki *inanç* kelimesi “arkadaş, sırdaş” anlamında kullanılırken *inanç buyruk* ikilemesinde “kumandan, vezir” anlamındadır. Dolayısıyla bu tür kelimeler başka bir kelimeyle ikileme oluşturduğunda yeni bir anlama bürünebilmektedir.

Cümlede özne ve yüklem görevinde kullanılan ikilemeler de bulunmaktadır. Özellikle fiillerden oluşan ikilemelerin çoğu bulunduğu cümlenin yüklemidir.

İkilemelerin genel tanımlarında yabancı ve Türkçe sözcüklerden oluşmuş ikilemelerde genelde yabancı sözcüğün başta kullanıldığına dair görüşler vardır. Fakat *Maitrisimit*'te *bitig ujik*, *ordu karşı*, *törü nom* vb. ikilemelerde Türkçe sözcüğün başta olduğu gözlemlenmiştir.

İkilemeler ve üçlemelerde dikkati çeken bir durum *nom törü/törü nom*, *osug yang/yan osu*, *asur lu yek/lu yek asur/lu asur yek* örneklerinde görüleceği üzere, ikilemeyi oluşturan unsurların yer değiştirmesidir. Kelimelerinin yerlerinin değiştiği bu örneklerde ikileme aynı anlamını koruyabilmektedir. İkilemeleri oluşturan sözcüklerin yer değiştiremeyeceği kuralına istinaden düşünüldüğünde, bu tür örneklerin henüz oluşma aşamasında olduğu, dile tam anlamıyla yerleşmemiş olduğu söylenebilir.

Tespit edilen ikilemelerde anlamları aynı fakat farklı sözcüklerden oluşan pek çok ikileme bulunmaktadır. Örneğin, *mün kadag*, *tsuy yazuk*, *yazuk yanguk*, *tsuy ayıg kılınç*, *tsuy irinçü* ikilemelerinin hepsi “suç, günah” anlamındadır.

Günümüzde *yemek yemek* gibi örnekleri bulunan *aş aşı-*, *at ata-* gibi bir isim ve bir fiilden oluşan ikilemelerde fiillerin, anlamlarını kuvvetlendirmek için nesneye ihtiyaçları vardır ve bu yüzden isimlerle birlikte kullanılmışlardır.

Tün tünle, *iç içegü*, *bı bıçgu* gibi aynı köke dayalı ikilemelerin varlığı da *Maitrisimit*'in söz varlığının önemli bir noktasıdır. Bu tür ikilemelerin çoklu ikilemelerde örneği bulunmamaktadır. Nitekim ikilemeyi oluşturan kelimelerin sayısı arttıkça ikileme sayısı azalmaktadır.

Metinde *bıçışurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boguşurlar ölrüşürler* şeklinde paralel ikilemelerden oluşan bir ifade bulunmaktadır. Bu ifadenin tamamı her ne kadar “yok etmek” anlamına gelse de tezde bir bütün olarak ele alınmayıp cümlede ayrı ayrı ikileme olarak belirtilmiştir. Fakat sekizleme olarak ayrı bir inceleme yapılabilir. *Maitrisimit*'te bu şekilde ifadelerin olması dilin hem söz varlığının hem de ifade gücünün zenginliğini gösterir.

İncelediğimiz metinde toplam 977 tane ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemelerin 926'sı iki, 35'i üç, 13'ü dört ve biri beş kelimeden oluşmaktadır. Anlam bakımından, yapı bakımından ve köken bakımından incelenen bu ikilemelerde anlam bakımından toplam 692 ikileme tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin 652'si eş anlamlı ikilemelerden oluşmaktadır ve eş anlamlı bu ikilemelerin 285'i adlardan, 80'i sıfatlardan, 24'ü zarflardan, 89'u fiillerden ve 174'ü fiilimsilerden oluşmaktadır. Fiilimsilerin ise 28'i isim-fiil, 23'ü sıfat-fiil ve 123'ü zarf-fiilden meydana gelmiştir. Zıt anlamlı toplam 36 ikileme bulunmaktadır ve bunların 13'ü adlardan, biri adılardan, dördü sıfatlardan, dokuzu zarflardan, ikisi fiillerden ve yedisi fiilimsilerden oluşmaktadır. Fiilimsilerin ise ikisi isim-fiil, ikisi sıfat-fiil ve üçü zarf-fiildir. Son olarak anlam bakımından biri olumlu biri olumsuz sözcüklerden oluşan iki ikileme bulunmaktadır.

Yapısı bakımından incelediğimiz toplam 285 ikileme vardır. Bunların 44'ü tekrarlardan, 32'si bir isim ve bir fiilden oluşturulmuş ikilemelerden ve 152'si eklerle oluşturulmuş ikilemelerdendir. Eklerle oluşturulmuş ikilemelerin 50'si *+IXG* ekiyle, 72'si *+sXz* ekiyle, dördü *+CI* ekiyle, ikisi *+çA* ekiyle ve 23'ü derecelendirme/üstünlük belirten eklerle oluşturulmuştur. Derecelendirme/üstünlük belirten *+DA* ekiyle 17, *+IAr* ekiyle üç, *+I* ekiyle iki ve *+nge* ekiyle bir ikileme; son olarak aynı kökten oluşan ikinci unsuru ek alan sekiz ikileme bulunmaktadır.

Metinde tespit edilen örnekler, köken bakımından kelime sayılarına göre ikilemeler, üçlemeler, dörtlemeler ve beşlemeler olarak sınıflandırılmıştır. Türkçe kelimelerden oluşturulmuş ikilemelerin sayısı oldukça fazladır. Toplam 928 ikilemeden 853 tanesi Türkçe + Türkçe, 15'i Türkçe + Yabancı, 40'ı Yabancı + Türkçe ve 22'si Yabancı + Yabancı; 35 üçlemenin 29'u Türkçe + Türkçe + Türkçe, biri Türkçe + Türkçe + Yabancı, biri Türkçe + Yabancı + Türkçe, biri Yabancı + Türkçe + Türkçe, biri Yabancı + Türkçe + Yabancı, ikisi Yabancı + Yabancı + Türkçe; 13 dörtlemenin 11'i Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe, biri Türkçe + Türkçe + Yabancı + Yabancı ve biri Yabancı + Türkçe + Türkçe + Yabancı; bir beşleme ise Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Yabancı kelimelerin birleşimi şeklindedir.

KAYNAKÇA

- Ağakay, Mehmet Ali, “Türkçede Kelime Koşmaları”, *TDAY-B*, 1954, ss. 97-104.
- Aksan, Doğan, “Köktürkçenin Sözcük Varlığı Üzerine” *TDAY-B*, 25, 1983, ss. 17-21.
- , *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006.
- Aydın, Erhan, “Orhon Yazıtlarında Hendiadyoinler” *Türk Dili*, 544, 1997, ss. 417-421.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Bayraktar, Fatma Sibel, “Kutadgu Bilig’de Üçlemeler, Dörtlemeler ve Beşlemeler” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/2, 2014, ss. 29-53.
- Bektaş, Dilek, *Maitrisimit’te Kelime Yapımı*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2014.
- Bozok, Emrah, *Eski Uygur Türkçesinde İstikaklı İkilemeler*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2012.
- Can, Meltem, *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2010.
- Çağatay, Saadet, *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler* (s. 93-96), DTCF Yayınları, Ankara 1978,
- , *Uygurcada Hendiadyoinler*, DTCF Yıllık Çalışmalar Dergisi-Ayrıbasım, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1942.
- Çürük, Yasemin, “İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları” *The Journal of Academic Social Science Studies*, 48, 2016, ss. 397-411.
- Eraslan, Kemal, *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2012.

- Ercilasun, Ahmet Bican, *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.
- Erdal, Marcel, *A Grammar of Old Turkic*, Brill Leiden, Boston 2004.
- Erdem, Mehmet Dursun, “Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine” *Bilig*, 33, 2005, ss. 189-226.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul 2013.
- Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1975.
- Geng, Shimin, *Budist Uygur Edebiyatı*, (Çev: B. Bektaş ve M. Delikara), Türkler 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 786-798.
- Grimes, John, *A Concise Dictionary of Indian Philosophy*, State University of New York Press, Albany 1996.
- Hatiboğlu, Vecihe, *Türk Dilinde İkileme*, TDK Yayınları, Ankara 1981.
- Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*. Ergun Yayınevi, Ankara 1995.
- Kamberi, Dolkun, “Ortacağ Uygur Maitrisimit El Yazmasının Tarih ve Düzenlenmesine Yeni Bir Yaklaşım”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, 20-26 Eylül 2004, c. 1, TDK Yayınları, Ankara 2004, ss. 1449-1502.
- Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dilbilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Kemal Yunusoğlu, Mağfiret, *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, TDK Yayınları, Ankara 2016.
- Klimkeit, Hans-Joachim, “Türk Orta Asyasında Budizm” (Çev: Mehmet T. Berbercan), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26, 2009, ss. 93-108.

Kocasavaş, Yıldız, “Aynı Köke Dayalı Unsurları İsim ve Fiil Olan İkilemeler” *TDüA* 141, 2002, ss. 161-168.

Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992.

Mansuroğlu, Mecdut, “Maitrisimit: die alttürkische Version eines Werkes der buddhischen Vaibhaşika-Schule (Budist Vaibhaşika okuluna ait eski Türkçe bir versiyon)” Wiesbaden 1956. 113 levhalık tıpkıbasım. *İÜ-TDED*, 8, 1958 ss. 136-138.

Ruben, Walter, *Eski Metinlere Göre Budizm*, (Hazırlayan: Lütfü Bozkurt), Okyanus Yayıncılık, İstanbul 2000.

Schilling, Uta, “Zur Bildung und Bedeutung von Paarformeln im Alttürkischen” *TDiA*, 11, 2001, ss. 153-170.

Sertkaya, Osman Fikri, “Maitrisimit Nom Bitig I.” *TDAY-B 1982-1983*, 1986a, ss. 253-271.

---, “Maitrisimit Nom Bitig’in Hamı=Komul Yazması III” *TDAY-B 1982-1983*, 1986b, ss. 275-280.

Şen, Serkan, *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014.

---, *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2002.

Tatar Têlênéñ Añlatmalı Süzlêgé, tom III, (Hazırlayan: Abdullin İ.A., Vahitova S.B., Gazizova F.M., Gaynanova L.R., Ganiyev F.E., Möhemmediyev M.G., Hanbikova Ş.S., Ehmetyanov R.G., Ahuncanov G.H., Mingulova R.R.), Tataristan Kitap Neşriyatı, Kazan 1981.

Tekin, Şinasi, *İştikakçının Köşesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

---, “Kitaplar Arasında–Maitrisimit” *İÜ-TDED*, 11, 1961, ss. 143–144.

Tekin, Talat, “Maitrisimit, Die alttürkische Version eines Werkes der buddhistischen Vaibhāsika-Schule. In Faksimile herausgegeben und bearbeitet von Annemarie von Gabain mit einer Einleitung von Helmuth Scheel, Wiesbaden 1957. (Maytrisimit, burkancılığın Vaibhāsika-mezhebine âit bir eserin eski Türkçe tercümesi. Tıpkı basım halinde yayınlayan ve inceleyen: A. v. Gabain. Giriş: Helmuth Scheel).” *TDAY-B*, 6, 1958, ss. 319-322.

---, *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*, Simurg Yayınları, İstanbul 1998.

Topaloğlu, Ahmet, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

Tuna, Osman Nedim, “Türkçede Tekrarlar” *İÜ-TDED*, 3, 1948, ss. 429-447.

---, “Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi”, *TDAY-B 1982-1983*, 26, 1986, ss. 163-228.

Üstünova, Kerime, “Dede Korkut Destanlarında, Üçlemeler, Dörtlemeler, Beşlemeler” *Bilge Dergisi*, 13, 1997, ss. 20-25.

Wilkens, Jens, ““Yeni Gün” ve Maitrisimit Orta Asya Dinler Tarihinin Sorunları” (Çev: Sultan Tulu), *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2/1, 2018, ss. 52-70.

Yavuz, Serdar ve Burak Telli, “İç Anadolu Bölgesi Ağızlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2013, ss. 376-402.

Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2009.

Yıldız, Hüseyin, “Eski Uygur Türkçesinde İkilemelerde Yer Değiştirme Meselesi, İkileme Grupları, Köprü İkileme ve Kelimeler Arası Kavram Geçişleri” *İstanbul Kültür Üniversitesi, IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi* (TUDOK 2012), 27–28 Ağustos 2012 Bildiriler, İstanbul 2012, ss. 141-155.

Yıldız, Sümbül Begüm, “Uygurca Maitrisimit’te Asıg Tus İkilemesi zerine”
Research Studies Anatolia Journal, 1/2, 2018, ss. 281-288.

DİZİN

A

- aç- yad- belgür-** “açmak, yaymak;
ortaya çıkarmak, izah etmek”
205
- aça adıra** “açarak, yayarak,
açıklayarak, ayırt ederek” 127
- açgalı yadgalı** “açıklamak için,
açıklamak amacıyla” 139
- açığ agrıg** “acı, ağrı; ızdıraplı, deri”
22
- açığ emgek** “acı, ızdırap” 43
- açın- agrın-** “özen göstermek, önem
vermek” 98
- açınıu agrınıu** “özen göstererek, önem
vererek” 127
- açmak suvsamak** “acıma, susama;
acıma” 127
- açmaksız suvsamaksız** “aç susuz”
177
- açsız kızsız** “tok” 181
- ada tuda** “tehlike, tehlikeli” 78
- adaktakıda adaktakı** “ayaktaki,
uyanık” 191
- adang tutang** “atan tutan; tehlike”
142
- adansız sızısız** “şaşırtıcı
olmayan, şüphesiz; güvenilir”
180
- adartsız tüp tüz** “ayırmadan, olduğu
gibi; dürüst” 72
- adasız tudasız** “tehlikesiz, engelsiz”
180
- adın adın** “diğer, başka” 152
- adınçig adruk** “seçkin, özel, başka”
53
- adınçig mungadınçig** “şaşırtıcı,
olağanüstü” 74
- adınçig tanglançig** “hayrete şayan,
şaşırtıcı; eşsiz, değerli ” 76
- adır- ödür-** “ayırma” 93
- adıra ödüre** “seçerek, ayırarak” 128
- adrılıp ödrölüp** “seçilip, ayrılıp”
124
- adruk adınçig** “seçkin, özel, başka”
53
- adruk adrıl-** “çeşide ayrılmak” 164
- adruk adruk** “ayrı ayrı, türlü türlü”
155
- adruk tükellig** “kusursuz,
mükemmel” 87
- adrukta adruk** “başkadan da başka,
daha da başka” 194
- aga tengilü** “yükselip alçalarak” 148
- agar ulug** “ağır, büyük, ulu” 78
- agı baram** “hazine, servet” 36
- aginçsız katig** “sağlam, katı; inançlı”
188
- aginçsız süzük** “sabit, sarsılmaz;
duru, temiz” 187
- agır ayag** “şeref, saygı, itibar;
saygılı” 57
- aglakta aglak** “ıssızdan da ıssız,
bomboş, تنها; yalnızca,
sadece” 194
- agrıg ig** “ağrı, hastalık” 49
- agusuz tikensiz** “zehirsiz, dikensiz”
180
- ajun ajun** “dünya” 149
- ak- barın-** “akmak, boşanmak” 99
- akıglıg akıgsız** “akıcı akıntısız” 189
- akru akru** “yavaşça, sessizce” 155
- al- kun-** “almak, çalmak, elde etmek”
102
- alkın- yogad-** “kaybolmak, azalmak”
96

alkış alka- “övmek” 162
alp alp “yiğit, cesur, alp” 152
alp emgek “zorluk, güçlük; güçlkle”
90
alpta alp “zorun zoru; çok zor” 193
altın yir “aşağı, yer; yeryüzü” 17
altın kümüz “altın gümüş” 29
altunlug kümüzlüğ “altınlı gümüşlü”
169
amal yumul “huzurlu, sakin” 16
amrakta amrak “sevgiliden de
sevgili; çok değerli” 194
amranmak mengi “sevinç, aşk;
ihtiras” 41
amrayu seve “severek” 137
amti timin “şimdi, derhâl, demin”
89
ança ança “biraz, bu kadar” 155
ança munça “az çok, biraz” 144
antag antag “böyle; böylece” 154
anutmış itmiş yaratmış “hazırlatmış,
düzene koymuş; hazırlanmış”
204
apam birök “eğer, eğer şimdi” 87
ara ara “ara, orta; ara ara” 154
arhant dintar “rahip, din adamı” 19
arhant titsi “aziz, öğretmen; öğrenci”
18
arhant toyın “rahip” 19
arığ arığ “temiz, saf, kusursuz;
tertemiz” 151
arığ silig “temiz” 73
arığ simek “orman, koruluk” 46
arığ süzük “temiz” 72
arığ turug “saf, temiz, berrak” 86
arığda arığ “temizden de temiz; çok
temiz” 194
arıgsız bırık “pis, kokmuş,
kokuşmuş” 186
artuksuz eksüksüz “fazlasız
eksiksiz; yanlışsız; tam bir
şekilde” 185

artukta artuk “pekiyi, fevkalade”
193
as- salıntur- “asmak, sallandırmak”
101
asanki kalp “sayısız; asamkya kalpa”
86
asanki nayut “sayısız” 81
asığ tusu “yarar, fayda” 63
asığda asıgılg “iyiden de iyi, çok
faydalı” 191
asıgılg tusulug “yararlı, faydalı” 166
asıl- ükli- “artmak, büyümek,
gelişmek” 97
asıl- üstel- “artmak, çoğalmak” 105
asıp üstep “çoğalıp, artıp” 125
asur lu yek “cin, ejderha, şeytan;
şeytan” 200
aş aş- “yemek yemek; ziyafet
vermek” 159
aş içgü tarıg “yiyecek içecek, darı”
205
aş içgü “yiyecek içecek” 25
asıp üstep “artıp, çoğaltıp” 116
at ata- “ad vermek” 159
at kü “ad, ün” 66
ata kang “ata, baba” 28
ata kangların ata kangı “ataların
atası” 207
athg yüzlüg “şöhretli, adlı şanlı”
172
avant tıtag “sebebi” 70
ayag çilteg “itibar, saygı” 36
ayagalı ağırlagalı “saygı göstermek
için” 139
ayagsız tod tolvı “saygısız, değersiz,
sefil” 205
ayaguluk ağırlaguluk “saygın,
hürmete layık” 110
ayamış ağırlamış “saymış, saygı
göstermiş” 112
ayap ağırlap “sayıp, saygı gösterip”
116

ayap çiltep “saygı göstererek” 125
ayayu ağırlayu “sayarak, saygı göstererek” 135
ayayu çilteyü “saygı göstererek” 135
ayığ yavlak “kötü, fena; kötülük” 65
ayıgda ayığ “iyiden de iyi, en iyisi, dehşet iyi” 194
aymanu korku “korkarak” 131
az almır “hırs, tutku, hırslı” 76
az- mün- “yoldan çıkmak, başıboş dolaşmak” 95
aza muna “yoldan çıkarak, başıboş dolaşarak” 132
azsız tutyaksız “hırssız, arzusuz; sakin” 181

B

bag başı otag oluk “avlu” 209
bag borluk “bağ, bahçe” 31
bag bukagu kerig “bağ, köstek, işkence aleti” 202
bag bukagu “bağ, köstek” 39
bag çug tügün bukagu “bağ, zincir, engel” 206
bag çug “bağ, zincir” 55
bag tügün “bağ, düğüm” 55
bahşılarning bahşısı “hocaların hocası” 194
bala yumurtga “yavru; evlat” 24
balık suzak “şehir, köy” 30
balık uluş “şehir, memleket, ülke” 42
bamak çomak “kement” 21
bantatu kebez “pamuk” 54
bar yok “var yok” 143
basa basa “durmadan” 154
basınçsız ıyınçsız “baskısız” 181
basut tusu “yardım, fayda” 50
baş başagut “önde gelen, önder” 198

başsız boyunsuz “başsız boyunsuz” 184
başsız közsüz “başsız gözsüz; çarpıtılmış” 179
baştinkıda baştinki “önceden de önce; her şeyden önce” 193
bay barımlıg “zengin, varlıklı” 84
bay bayagut “zengin” 198
bek katıg “sağlam, katı; kararlı, emin” 84
bekçe mengüçe “sağlam; sonsuza kadar, ebedi” 190
bekiz belgülüg “açık, net, belli” 89
beklemiş solamış “kilitlemiş, hapsedilmiş” 112
beksiz mengüsüz “geçici, fâni” 185
berü birki “beri” 88
bez- titre- “titremek” 95
bı bıçgu kılıç “bıçak ve kılıç” 201
bı bıçgu “bıçak” 198
bıç- uş- yir- “kesmek, parçalamak, doğramak” 206
bıçgu kılıç ok “bıçak, kılıç, ok” 205
bıçış- kesiş- “kesişmek” 100
bıçıp kesip “bıçıp, kesip” 119
bıçmış kesmiş “bıçmış, kesmiş” 113
bidip bitürüp “bitirip, son verip” 118
bil- uk- “bilmek, anlamak” 94
bile uka “bilerek, anlayarak, öğrenerek” 132
bilezük üzük “bilezik yüzük” 26
bilezüklig üzüglüg “bilezikli yüzüklü” 169
bilge bahşı “bilge, öğretmen; hoca” 45
bilge bilig boşgut “hikmet, bilgi, ders” 203
bilge bilig “hikmet, bilim, bilgi” 44
bilge biliglig “bilge, hikmetli, bilgili kişi” 75
bilge böğü “bilge, bilgili kişi” 74

biligsiz müntrük “cahil” 186
bilip ukup “bilerek, anlayarak” 117
bir bir “bir bir; birer birer” 156
birer evin “tane tane” 79
bitig ujik “harf ve yazı; kitap” 28
bod bok “millet, halk” 65
bod sın “vücut” 65
boguş- ölrüş- “boğuşmak, didişmek” 100
boşgutçı titsi “öğretmen, hoca, danışman” 16
boşug yarlıg “izin, onay” 32
bögteg bögteg “yardım” 150
bögteg edgü kılınç “sevap, iyi amel, yardım” 15
bögü biliglig “bilgili” 81
bögülüg erdemlig “bilgili, erdemli, faziletli” 168
bu bu “bu” 153
budık çibık çeçek “dal, budak, çiçek” 201
budık çibık “dal budak” 30
budık yapırgak “dal yaprak” 30
bulganıp terkişlenip “karıştırıp, kızıp, kavgaya tutuşup, öfkelenerek” 120
bulganmaksız telgenmeksiz “kızmayan, sinirlenmeyen” 178
bulganmış telgenmiş “karışmış, altüst olmuş, bulanmış” 112
bulıtsız tumansız “bulutsuz, sissiz, dumansız; temiz” 182
bulunç alınç “elde etme, kazanç, kâr” 23
bulunç kılınç “iş, kazanç” 23
bulung yingak “yön, taraf” 46
bursang kuvrag “topluluk, cemaat, meclis” 30
busuş kadgu “dert, keder, kaygı” 45
busuşlug kadgulug “dertli, kederli, kaygılı” 170

busuşlug sakınçlıg “kederli, dertli, kaygılı” 171
buşıcı koltguçı “dilenci” 190
buyan bögteg “sevap, iyi amel, yardım” 69
buyan edgü kılınç “sevap, iyi amel” 33
buyruk bütrük “yöneten” 20
buza butarlayu “parçalayarak, parça parça ederek” 136
bütmiş tükemiş “tükenmiş; tamamlanmış, olgunlaşmış” 113

Ç

çakır tilgen “tekerlek, çark” 70
çakmış ürmiş “çakma, üfleme” 111
çarla- ıgla- “ağlamak” 102
çin kirtü “doğru, gerçek” 78
çog yalın “ışık, parlak, parıltılı” 33
çoglug yalınlıg “ışıltili, parlak, alevli” 173
çogsuz yalınsız “alevsiz, parıltısız; karanlık” 181
çoma bata “batarak” 127
çomak berke “çomak, kamçı” 41
çopa yalın “çıplak” 62
çöbik bulganyuk “pis, kötü, bulanık” 73
çök- bat- “çökmek, batmak” 93
çöküp batıp “çöküp batıp; kaygılı olup” 122

D

didim pasak “taç, kral tacı” 30
dyan sakınç “istiğrak, yoğunlaşma; dhyāna” 67
dyan samar “istiğrak” 64

E

ed tavar “süs, servet, mal mülk” 33
edgü edgü “iyi” 152
edgü erdem “iyilik, fazilet” 51
edgü kılınç buyan bögteğ “sevap, iyi amel, yardım” 202
edgü kılınç buyan “iyi amel, sevap” 48
edgü ögli “iyi, akıllı” 83
edgüde edgü “iyiden de iyi; çok iyi” 192
edgüli ayaglı “iyi ve kötü” 144
edgülük asıgılg “iyilik, fayda” 171
edgülük mengilik “iyilik, mutluluk” 169
edgüsüz erdemsiz çahşaputsuz “kötü, faziletsiz, ahlaksız” 205
egrilmiş bükülmüş “eğrilmiş bükülmüş” 113
eke baltız “abla kardeş” 16
eke singil kız ana “abla, kız kardeş, kız ve ana” 207
eksük kergek “eksik, gerekli” 91
eksüksüz kergeksiz “eksiksiz, tamam; kusursuz” 178
em örünteg “ilaç” 37
emgek emgek “acı, ızdırap” 149
emgek emgen- “acı çekmek” 163
emgek tolgak “acı, ızdırap, hastalık” 20
emgeklig busuşlug “dertli, ızdıraplı” 168
emgeklig tolgaklıg “acılı, ızdıraplı, hastalıklı” 169
emgeksiz mengilig “ızdırapsız; mutlu” 189
emgeksiz tolgaksız “acısız, ızdırapsız, hastalaksız” 178
emle- ota- “tedavi etmek” 104
eng arka “ön arka” 145

engirip tokuyu “eğirip dokuyarak” 116
erdemlig kutlug ülüglüg “faziletli, uğurlu, kutlu” 205
erdini yinçkü “mücevher, inci” 70
eren işi “erkek ve kadın; karı koca” 142
erig barıg kaçıg “tavır hareket, duygu” 200
erig barıg “tavır, hareket” 22
erim barım “şekil, görüntü” 47
erir ermez “olur olmaz; gerçek olmayan” 148
erk türk “güç kuvvet; zor” 92
erkeç teke “teke” 31
erklig türklüg “güçlü kuvvetli; hakimiyet kuran” 174
erksiz türksüz “güçsüz kuvvetsiz” 183
ert- bar- “geçmek, gitmek; geçip gitmek” 104
ert- tarık- “geçip gitmek, kaybolmak” 98
erter barır alkınur “geçici, tükenecek olan” 204
erüş öküş “sayısız, çok fazla” 85
esen ögrünçü “huzur, mutluluk” 88
esen tükel “sıhhatli, iyi bir hâlde” 77
esin esne- “rüzgâr esmek, rüzgârın esmesi” 164
esürmiş munmış “sarhoş olmuş, başıboş dolaşmış” 113
et kan “et kan” 40
et kırtış “görünüş, güzellik” 32
et yin “et, deri” 42
ev bark “ev bark” 24
evrilip tegzinçlenip “çevrilip, dolaşıp, kıvrılıp” 121
evrilmiş tegzinmiş “çevrilmiş, dolaşmış; kıvrılmış” 115

eymençsiz korkınçsız “korkusuz”
180

ezük armak “yalan, sahte, aldatıcı”
73

ezük yalğan “sahte; yalan yanlış” 80

ezük yazuk “yanlış, hata, günah, suç”
80

H

hanlar hanı “hükümdarlar
hükümdarı” 195

hua çeçek “çiçek” 46

hua yavışgu “çiçek” 18

I

ı ıgaç “ağaç” 67

ıdalap kodup “bırakıp, terk edip,
vazgeçip” 119

ıdarı yidip “kaybolup, terk edip,
bırakıp” 138

ıgla- sıgta- “ağlamak, sızlamak;
inlemek” 94

ıglamak sıgtamak “ağlama, sızlama,
inleme” 109

ıglayu sıgtayu “ağlayarak, ağlayıp
sızlayarak” 134

ımag umug “umut, ümit, dayanak” 45

ınal çur “rütbe, makam sahibi” 69

ımanç buyruk “kumandan, vezir”

ımanç tayanç “arkadaş, sırdaş” 22

ır oyun “oyun, müzik ve şarkı,
boru/davul sesi” 31

ırakınkı yagukınkı “uzağındaki ve
yakınındaki” 143

ıya taya “düşerek, kayarak; sükût
ederek; üstüne düşerek” 130

İ

ıç içegü “iç, bağır, iç organlar” 198

ıç taş “iç dış” 146

ıç- yi- yungla- “tüketmek” 206

ıçgü ot “içecek, ilaç” 28

ıdi yok “yok, mevcut değil; hiç, asla”
66

ıdiş tavar “mal” 61

ıdiz ırak “yüksek ve uzak; uzaklık”
17

ıdiz üksek “yüksek, kutsal” 77

ıg agrıg “hastalık, ağrı” 32

ıg agrıglıg “hastalık” 32

ıg ıgle- “hasta hastalanmak;
hastalanmak” 158

ıg kigen “hastalık” 15

ıg toga “hastalık” 66

ıgidteçi beltrüteçi “yetiştiren,
büyüten” 110

ıgil kartı “bayağı, sıradan, basit” 76

ıgit- beltrüt- “yetiştirmek, bakmak,
büyütmek” 106

ıglıg agrıg “hasta, hastalıklı” 57

ıglıg agrıglıg “hasta, hastalık” 172

ıglıg kemlig “hastalıklı” 167

ıgsız adasız “hastaliksız, tehlikesiz”
178

ıgsız bügsüz “hastaliksız” 183

ıkile yana yime “yine, tekrar” 205

ıl adak “el ayak” 26

ıl han “hükümdar” 57

ılig beg “hükümdar, bey” 29

ılig han buyruk “hükümdar, han,
kumandan” 201

ılig han “hükümdar, kral” 48

ılig tutug “dünyevi istek” 21

ıligler iligi “hükümdarlar hükümdarı”
195

ıligsiz adaksız “elsiz ayaksız” 179

ıligsiz tutugsuz “makamsız, alçak
gönüllü; isteksiz, tutkusuz”

178

ılınçüleyü mengileyü “eğlenerek”

134

ilinin yapışıp “yapışıp, bağlanıp, tutulup” 124
iliş tutuş “ilişme, yapışma, tutuşma; sahip, bağlı” 15
ilki ilki “ilk olan, başlangıç” 152
inç amıl “sakin, huzur” 40
inçe inçe “öyle öyle; şöyle” 156
inçgü esengü “sağlık, sıhhat, huzur” 23
inçkülüg mengilig “huzurlu, sakın; memnun, neşeli” 174
inçsiz turançsız “huzursuz, emin/sabit olmayan” 181
ingüsin inmegüsin “insin inmesin” 148
irinç çıgay “fakir, yoksul” 77
irinç yarlıg “fakir, perişan, zavallı” 79
irinçlig karınçlig “mutsuz, aşağılama; hakaret eden, aşağılayan” 173
irinçte irinç “sefillik, yoksulluk; daha da felaket” 192
irkek eren “erkek” 60
irklig isiç “tencere, kazan, kap” 59
irpek irpe- “kesme aletiyle kesmek, bıçkı biçmek” 163
irt birt “vergi” 60
irtsiz birtsiz “vergisiz” 177
irü belgü “işaret, alamet; *lakşana*” 35
irüksiz kemrüksiz “çatlaksız, yarıksız” 184
isig öz “can” 52
isil- kora- “eksilmek, azalmak, kaybetmek” 106
isteyü tileyü “isteyerek, dileyerek” 134
iş işle- “iş yapmak; amel işlemek” 159
iş ködüg “iş güç” 39
iş küç “iş güç” 44

iş tuş “eş dost” 41
iştür- tuyuz- “anlatmak, duyurmak, bildirmek” 99
iştürü tuyuzu “anlatarak, duyurarak, bildirerek” 132
it- beze- “süslemek” 99
it- yarat- “düzenlemek, hazırlamak, süslemek” 95
ite yaratı “düzenleyerek, hazırlayarak, süsleyerek” 127
itig yaratıg “süs, bezek” 39
itiglig yaratıgıg “donatılmış, süslenmiş” 168
itip yaratıp “düzenleyip, hazırlayıp, süsleyip” 117

K

ka kadaş “akraba, arkadaş” 199
kadır yavlak “yırtıcı, vahşi, kötü” 87
kalak ısırka “kale, saray” 27
kalın kuvrag “kalabalık, topluluk” 51
kalp öd “zaman” 35
kalp ödün “zaman” 34
kan iring “kan, irin” 62
kan kir “kan, kir” 62
kanamlıg todumlug “doymuş” 174
kapıg tünglög “kapı pencere” 27
kara bodun “halk” 19
karanlag kararig tünerig “karanlık, zulmet” 204
karanlag tünerig “karanlık” 52
kararig karangug “karanlık” 64
kararig tünerig “karanlık, zulmet” 22
karga kuzgun karakuş teglügen “karga, kuzgun, karakuş, akbaba” 207
karı kul “yaşlı; kul köle” 37
karı ulug yaşlıg “yaşlı, büyük, ulu” 203

karti igil “dünyevi, yapay” 82
kat katrag “sıradag” 198
katun kunçuy “hatun, prenses,
kraliçe” 29
kavıra kuça “kucaklayarak” 129
kay beltir “cadde, yol ağzı; yol” 24
kayma çoğrayu “kaynayarak” 128
kayu kayu “kim, hangi” 153
kedgü tonagu böz “giyecek, elbise;
bez kumaş” 200
kedim ton etük “giyim kuşam” 203
kedmiş tonamış “giyinmiş,
donanmış” 114
kel bar “gel git” 141
kenç kiçig “genç, küçük” 50
kent uluş “şehir, ülke” 34
kentü kentü “kendi” 150
kezig tizig “sıra, zaman” 90
kıçurguçı taplaguçı “kötülükten zevk
alan, kötülükten beslenen”
111
kıkıra alakıra “bağırarak, çağırarak,
seslenerek” 129
kılıç bıçak baltu “kılıç, bıçak, balta”
201
kılınç erig “tavır, hareket, davranış”
38
kın kızgut “ceza, eziyet, işkence” 59
kınlık bogaguluk “hapishane” 171
kısıgsız kavırsız “özgür” 181
kısıl- tangıl- “sıkıştırılmak,
darlaşmak, daralmak” 103
kız kunçuy “kız, prenses, hatun” 16
kim kayu “kim, hangi” 85
kin keligme “sonra gelecek (zaman)”
77
kin kelir “sonra, gelecek (zaman)”
75
king alkıg “geniş, uzak; bol” 82
kirmedük ünmedük “girmeden
çıkmadan; girintisiz çıkıntısız”
147

kirt kirt “kıkır kıkır, kıs kıs” 156
kişi yalanguk “kişi, insan” 69
kiterip tarkarip “giderip
uzaklaştırıp, son verip” 119
kizleglig batutlug “gizli saklı” 174
kodu ine “bırakıp inerek, terk ederek”
126
kodup ıdalap “bırakıp, terk edip,
vazgeçip” 120
kol ilig “kol, el” 26
kolti nayut “sayısız” 76
kop kamag “bütün, hepsi” 79
korkınç ayınç “korku” 23
korkma korkma “korkma” 157
korkup ayınip “korkup” 118
kotişvar bayagut “zengin” 84
kov- yay- “kovalamak, peşinden
gitmek; yayılmak” 93
koyug suvuk “koyu ve sulu; katı
sulu” 143
kök kalık “gökyüzü” 47
kök yagız “gök ve yer” 142
köngül kögüs “gönül, göğüs” 40
köngül yürek “gönül, yürek” 44
köni kirtü “doğru, gerçek” 84
köni tüz “doğru düzgün” 74
köp kalın “çok, sayısız” 76
körk mengiz “güzellik, görünüş” 63
körkle körklüg “güzel” 86
körklüg mengizlig “güzel, yakışıklı;
görünüşlü” 175
körksüz yavız “çirkin, kötü” 186
körmedik işidmedük “görülmemiş
duyulmamış” 115
körü serü “görerek, durarak,
katlanarak” 131
körüm kögüzlüg “düşünceli” 80
kösüş sakınç “istek, niyet, düşünce”
31
közsüz körmez “kör” 188

kraja boyunluk “elbiseli,
boyunluklu; elbiseli (rahip
kıyafeti)” 74

kraja ton “elbise, elbiseli” 18

kşan öd “kısa bir an, an, zaman” 68

kşan ödün “kısa bir an, an, zaman”
68

kul küng “köle, cariye” 27

kunçuy katun “hatun, prenses” 25

kurıp katıp “kuruyup, katılaşp” 125

kurt konguz “kurt, böcek; börtü
böcek; bit” 59

kurug kuvug “kuru, boş” 90

kuş kuzgun “kuş, kuzgun; karga” 26

kut buyan “kut, saadet, sevap; sevap”
54

kut kıv “kut, saadet” 38

kut ülüg “kut, saadet” 68

kut vakşık “ruh” 16

kutılıg erdinilig “saadetli, değerli,
mücevhlerle süslü” 175

kutlug kıvılg “mutlu mesut” 168

kutlug ülüglüg “faziletli, uğurlu,
kutlu” 170

kutlugda kutlug “mutludan da mutlu;
çok mutlu” 192

kutsuz buyansız “kutsuz, saadetsiz;
sevapsız” 182

kutsuz kovı “saadetsiz, kısmetsiz;
kötü” 188

kutsuz ülügsüz “kutsuz, saadetsiz,
mutsuz” 186

küç küsün “güç kuvvet” 35

küç tüş “sebepe, etken; sayesinde” 71

küçlüg küsünlüg “güçlü kuvvetli”
167

küçsüz küsünsüz “güçsüz kuvvetsiz”
184

küg ün “ses, gürültü” 66

kügüçi küzetçi “bekçi, gözcü” 190

kül- katgur- “ses çıkarmak; gülmek,
kahkaha atmak” 97

kül- oyna- “gülmek, oynamak” 97

küle katgura “ses çıkararak; gülererek,
kahkaha atarak” 129

küle oynayu “güle oynaya” 136

külüşmek katgurşmak “ses çıkarma;
gülüşme, kahkaha atma” 107

külüşmek urşlışmak “gülüşme” 108

kün küninge “günden güne; her gün”
197

kün tün “gündüz gece” 145

küniçi yagıcı “kıskanç, kindar” 189

küse- kerge- “istemek, gerek
duymak” 96

küse- okı- “istemek, çağırarak” 93

küseyü kergeyü “isteyerek, gerek
duyup; istediği için” 126

küvençeng sevinçeng “gururlu,
sevinçli” 72

küvez katkı “gurur, kibir, katı;
gururlu ve katı” 72

küy- örten- “yanmak, yakmak,
alevlenmek” 105

küyü küzedü “saklayarak,
koruyarak” 136

L

lin pryın “hücre, çilehane” 18

linhua çeçek yörgep “çiçek, bitki”
203

linhua çeçek “çiçek” 46

lu asur yek “ejderha, cin, şeytan;
şeytan” 202

lu asuri “ejderha, şeytan” 18

lu yek asur “ejderha, cin, şeytan;
şeytan” 202

M

mang mangla- “adım atmak” 160

mangırt mangrırt- “bağırarak” 165

mengilegölük ögrünçülegölük “sevinecek (olmak), sevinmek için” 110

mengi mengi mengile- “sevinmek, saadete ulaşmak; sevinçle sevinmek” 165

mengi mengile- “sevinmek, saadete ulaşmak; sevinçle sevinmek” 160

mengi ögrünç “neşe, sevinç, mutluluk” 45

mengi tonga “neşe, sevinç; güç, saadet” 53

mengile- ögrünçüle- “sevinmek” 105

mengilig tongalıg “mutlu, kudretli” 171

ming ming “bin; binlerce” 153

ming tümen “bin, on bin; on binlerce” 83

minglig tümenlig “binlerce, on binlerce” 172

mingü kölük “binek hayvanı, yük hayvanı” 55

mung tark “dert, keder; ızdırap” 43

mungad- adın- “şaşırmak, hayret etmek” 102

mungadinçig adınçig “şaşırtıcı, olağanüstü” 75

mungadıp adınıp “şaşırp, hayret edip” 118

mungadu adını “şaşıarak, hayret ederek” 130

munglug tarklag “dertli, kederli; ızdıraplı” 172

mungsuz tarksız “dertsiz, kedersiz; ızdırapsız” 177

munmış azmış “başıboş dolaşmış, yoldan çıkmış” 114

mün kadag “suç, günah” 47

mün yazuk “suç, günah” 58

müne- ayıgla- “kötülemek” 99

münlüg kadaglıg “suçlu, günahkâr” 170

münsüz kadagsız “suçsuz, günahsız” 179

münsüz yazuksuz “suçsuz, günahsız” 184

N

neçe neçe “ne kadar, nice” 151

nom bitig “öğreti, bilgi; kitap” 35

nom nomla- “vaaz vermek” 158

nom törü “kanun, öğreti, din” 37

nom yarlıg “öğreti, buyruk” 49

nomça törüçe “kanun gibi, din gibi; dine göre” 190

nomsuz törüsüz “konunsuz, öğretisiz, dinsiz” 177

noş suvsuş “iksir, içecek” 55

noş tatıg “hoş, tat, iksir, yemek” 40

O

odguratı odgurak “sağlam sağlam; emin” 197

odug sak “zeki, uyanık, kurnaz” 82

ogrı igid “hırsız, yalancı, kandıran” 60

ogul kız “oğul ve kız” 143

oguş töz “soy, nesil” 33

oguşlug tözlüg “soylu, köklü” 166

ok ya kılıç süngü şakti “ok, yay, kılıç, süngü, mızrak” 209

oksuz teginçsiz “fırsatsız, nasipsiz; gelişigüzel” 184

oksuz üzüksüz “devamlı, durmadan” 177

ol ok “hemen” 89

ol ol “bu, o” 150

olıg olın- “urgana bağlanmak” 165

olma yapa “çanak çömlek” 17

olrug turug “oturaklı; oturmasını
kalkmasını bilen” 142

olup oprap “yumuşayıp, olgunlaşıp;
çürüyüp” 123

oluru ornanu “oturarak, yerleşerek”
131

ordu karşı “saray” 53

ornan- olur- “oturmak, yerleşmek”
104

orun ev “yer, ev” 68

orun tüşek “yer, döşek” 40

orun uya “yer, yuva” 58

osug yang “yol, usul” 52

ot suv “ot ve su” 19

ot yalın “ateş, alev” 58

otgurak katag “sağlam, emin” 73

otgurati tüzün “sağlam, soylu, emin,
asil” 80

otlug kozlug “ateşli, alevli” 172

oturu ornanu “oturarak, yerleşerek”
131

oyneyu küle “oynayarak, gülerak”
128

oysuz kötkisiz “çukursuz tepesiz;
giritisiz çıkıntısız” 184

oysuz oprısız tüp tüz “çukursuz,
öyüksüz; dümdüz” 204

oyu sakınu “düşünerek” 136

oyun ır “oyun, müzik ve şarkı,
boru/davul sesi” 31

oyun oyna- “oyun oynamak” 163

oz- kutrul- “kurtulmak, uzaklaşmak”
94

ozgalı kutrulgalı “kurtulalı,
uzaklaşalı; kurtulma” 139

ozgu kutrulgu “kurtulacak” 115

ozguluk kutrulguluk “kurtulma”
110

ozgur- kutgar- “kurtarmak” 104

ozgurgalı kutgargalı “kurtarmak
için” 139

ozguru kurtulgu “kurtaracak (olan);
kurtarması gereken” 137

ozguru kutgaru “kurtararak” 132

ozgurup kutgarıp “kurtarıp” 120

ozmadın kutrulmadın
“uzaklaşmadan, kurtulmadan”
138

ozu kutrulu “kurtularak, kurtulunca,
kurtulmak için” 128

ozup kutrulup “kurtulup, uzaklaşıp”
118

Ö

ö- sakın- “düşünmek” 99

öç- amrıl- “sönmek, yok olmak” 98

öçmek amrılmak “sönme, yatışma,
sakinleşme; yok olma” 108

öçürgeli tarkarkalı “söndürme, yok
etme, uzaklaştırma” 140

öçürüp tarkarıp “söndürüp, yok
edip, uzaklaştırıp” 122

öd kolu “zaman, an” 36

ödsüz kolusuz “zamansız” 182

ödürmiş talulamış “seçmiş, ayırmış”
115

ödüş özlüg tirig tınlıg “canlı,
yaşayan” 207

ödüş özlüg “diri, canlı, yaşayan” 76

ög kang “ana baba” 143

ög köngül “akıl fikir; dikkat” 42

ögdir ançu “değer, kıymet; kıymetli”
85

öge alkayu “överek” 135

öge yive “överek” 130

öge yükünü alkayu “överek, secde
ederek” 201

ögir- sevin- “sevinmek” 103

ögirip sevinip “sevinip” 117

ögirtür- sevintür- “sevindirmek”
101

ögirtürgeli sevintürgeli “sevindirmek için” 138
ögirü sevinü “sevinerek” 129
öglüg köngüllüg “akıllı, fikirli; düşünceli” 174
ögmüş alkamış “övmüş, methetmiş” 114
ögren- boşgun- “öğrenmek” 104
ögrünç sevinç “sevinç” 20
ögrünçülüg sevinçlig “sevinçli, neşeli” 167
ögsüz köngülsüz “akılsız, duygusuz; bilinçsiz” 185
ögüp alkanıp “övüp, methedip” 122
ögütmiş alkatmış “övlümüş” 114
öl ödüş “ıslak, rutubet, nem” 62
ölenglig çimenglig “çayırılık çimenlik” 171
ölgü yitgü “ölü, yitik” 24
ömek sakınmak “düşünme” 108
öng kırtış “güzel görünüş; renk, deri” 63
öng kürtük “çöl, ıssız yer” 52
öng mengiz “biçim, görünüş, güzellik” 64
öngi öngi “çeşitli çeşiti, başka başka” 153
önglüg mengizlig “renkli” 172
önglüg öngsüz “renkli renksiz” 189
öngre kisre “önce ve sonra” 145
öngsüz ölez “renksiz, solgun” 188
öp sakınıp “düşünüp” 124
örmen ig “hastalık” 59
ört yalın “ateş, alev” 60
örte- küy- “yanmak, yakmak, tutuşturmak” 100
örten- söklen- “yanmak, kızarmak; bozulmak, çözülmek” 92
örten- yal- “yanmak, alev almak” 102
örtenmek küymek “yanmak, alevlenmek” 108

örtenü küye “yanarak, alevlenerek” 128
örtenü yala “yanarak, alevlenerek” 132
örtlüg yalınlg “alevli, ateşli” 173
örtün- kızlen- “saklanmak, gizlenmek” 94
örtüp yörgep “örtüp, kapayıp; dolayıp, çevreleyip” 116
örüg amıl “sakin, huzur, sessizlik; sükûnet” 56
öteg birim “borç” 52
ötkür- tüpker- “özümsemek, esaslı araştırmak” 103
ötleyü erigleyü “öğüt vererek, nasihat ederek” 134
ötüg ötün- “dilek dilemek” 165
övke nizvani “öfke ve ihtiras” 19
övkele- bulgan- “öfkelenmek, sinirlenmek” 99
övkeletdeçi yirintürdeçi “kızan, hakaret eden” 111
öz öz “kendi” 150
öz yaş “ömür, yaş” 61

P

pra asguk köligelig kujatari “şemsiye, gölgelik” 207

S

saç sakal “saç sakal” 25
saç tü “saç, kıl” 27
sadu sadu “iyi” 155
sakınç sakın- “düşünce düşünmek” 162
san sakış “ölçü, hesap, sayı” 54
san sana- “sayı saymak” 158
sanç- tart- “vurup çekmek” 146
sanlıg sengik “ait” 58
sansız öküş “sayısız çok fazla” 86

sansız sakışsız “sayısız, hesapsız” 179
sansız tümen kolti nayut “sayısız, çok fazla” 208
sansız tümen “sayısız, on binlerce” 187
satagsız tersiz “ücretsiz; değersiz” 183
sav söz “söz, laf” 47
serinmek katıgılanmak “çaba, gayret” 108
sev- amra- “sevmek” 96
seve amrayu “severek” 137
sevgü taplagu “sevgi, sadakat, hoşlanma” 23
sevinç utlı “sevinç, mutluluk; karşılık” 40
sevinçlig ögrünçölüg “neşeli, sevinçli” 167
sevinçsiz mengiligsiz “mutsuz” 184
sevinçsiz utlısız “mutsuz, karşılıksız” 180
sevmiş taplamış “sevmiş, takdir etmiş, tapmış” 113
sıgalı artatgalı “bozmak için; tahrip etme” 139
sıgalı buzgalı “kırmak için, bozmak için” 138
sık- tanga- “sıkmak, baskı yapmak” 100
sıkıg tangıg “korku” 21
sıkıl- tangıl- “sıkılmak, eziyet çekmek” 93
sın suburgan “mezar” 55
singar bulung yingak “yön, taraf” 203
sıp sapanla- “sapanla sürmek” 159
sizik sakınç “şüphe, düşünce” 15
siziksiz otgurak “şüphesiz, kesin”
siziksiz sakıksız “şüphesiz, kesinlikle” 179

sokançig tatıglıg “sevimli, hoş, tatlı” 17
sora sora “eme eme, emerek” 155
sögüt arıg “ağaç, ağaçlık” 52
sögüt ıgaç “ağaç” 52
söz sav “söz” 61
sudur nom “sūtra ve dharmā; öğreti” 19
sunçuk suvluk “dilenci kâsesi ve su kabı; kap kâse” 70
suv suva- “su sulamak; sulamak” 159
sü urungut “asker, savaşçı” 68
süçiglig tatıglıg “tatlı, lezzetli; samimi, içten” 170
süngük yilik “kemik” 71
süyek tayak “destek, dayanak” 49

Ş

şaki şaki “Śākya” 149
şal çojal “ev, kulübe; oda” 18
şarmiri şarmiranç “erkek ve kadın çırak” 141
şazan nom “din, kanun, öğreti, anlayış” 71

T

tadun turpı “dana” 34
tag yış “dağ yayla” 28
taluy ögüz “deniz, nehir” 50
tançu tançu “dilim dilim, parça parça” 154
tanlap mungadıp “şaşırp” 125
tanlayu munlayu “şaşıarak” 133
tapıg udug ayag çilteg “saygı, hürmet” 208
tapıg udug “hürmet” 22
tapıg yükünç “tapma, saygı, secde” 71

tapın- udun- “tapmak, saygı göstermek” 96
tapıngalı udungalı “tapmak için, saygı göstermek için” 140
tapınıp udunup “tapıp, saygı gösterip” 121
tapınmış udunmuş “tapınmış, hürmet etmiş, saygı göstermiş” 115
tapınu udunu “taparak, hürmet ederek, saygı göstererek” 131
taplagu sevgü “sadakât, sevgi, hoşlanma” 23
tarkarıp öçürüp “söndürüp, yok edip” 125
tarkarıp üzüp “dağıtıp, uzaklaştırıp; yok edip” 126
tartıp üntürüp “çekmek, çıkarmak, almak” 124
tatılgı süçiglig “tatlı, lezzetli; samimi, içten” 170
tavrak terk “çabuk, acele, hızlı” 86
taymak tüşmek “kayma düşme; kayıp düşmek” 107
tebretgeli kamşatgalı “sarsmak için, hareket ettirmek için” 140
tegdeçi bardacı “ulaşan, ulaşacak (olan)” 110
teginçsiz oksuz “fırsatsız, nasipsiz; gelişigüzel” 180
teginü ertürü “kabullenerek” 133
tegmek bulmak “ulaşma, erişme, elde etme” 109
telim öküş “çok” 84
telim taşım “çok, sayısız” 74
telmire körü “bakarak, bakınarak” 126
teng teng “denk” 156
teng tuş “eş, aynı” 77
teng tüz “denk, eş” 65
tengri tengrisi “tanrı tanrısı” 195
tep- yanç- “tepmek, vurmak, ezmek” 93

tepre- kamşa- “titremek, sallanmak” 96
tering tering “derin” 152
teringde tering “derinden de derin; çok derin” 193
terk ödün “hemen” 92
terk tavrak “çabucak, acele” 91
terk terk “çabucak, derhâl” 154
terlig kanlıg “terli kanlı” 175
ters azag “ters, yanlış; yoldan çıkmış” 72
ters tetrü “ters, aksine, yanlış” 85
tev kür “hile, fesat, kandırma” 53
tevlig kürlüg sarsıg savlıg “hileli, hilekâr, yalancı, kötü sözlü” 202
tevsiz kürsüz “hilesiz, fesatsız” 183
tıd- tut- “mani olmak, tutmak, engellemek” 106
tıdıg ada “yasak, engel, tehlike” 56
tıdıg tutug “yasak, engel” 21
tıdıgsız tutugsuz “yasaksız, engelsiz” 179
tıdıl- tutul- “yasaklanmak, engellenmek, tutulmak” 98
tıdılp tutulup “yasaklanıp, engellenip, tutulup” 121
tıdılmış salırmış “yasaklamak, engellemek; salmak, bırakmak” 147
tigin öge “prens, şehzade” 60
tijit kşanti “af, tövbe” 58
tik- sanç- “dikmek delmek; batırmak sokmak” 102
tiki çuğı ün küg “ses, gürültü” 208
tiki çuğı “gürültü” 69
tiki kög “ses, gürültü” 62
tikişü idreşü “itişip kakışarak” 127
tikişü sançısu “itişip kakışarak” 133
tilep istep “dileyip, isteyip” 121
timin ök “hemen, derhâl” 89
tip ay- “deyip söylemek” 162

tip sözle- “deyip söylemek” 164
tip ti- “deyip demek” 160
tip tiş- “deyip söylemek; danışmak;
 birbiriyle konuşmak” 164
tirig ölüğ “diri ölü” 142
tirilip yığılıp “toplanıp, bir araya
 gelerek” 120
tirin kuvrak “topluluk, cemaat,
 meclis” 45
tişi erkek “kadın ve erkek” 142
titik odug “zeki, uyanık” 73
titik sikiz “zeki, uyanık; titiz” 81
titip ıdalap “bağışlayıp, bırakıp” 122
titip kodup “bağışlayıp, bırakıp” 120
titirü çingaru “tam, dikkatle,
 şüphesiz” 92
titirü telmire “sert ve dik dik
 bakmak; dikkatle bakmak”
 136
titre- ırgal- “titremek, sallanmak”
 103
titre- kamşa- “titremek, sallanmak”
 95
titreyü kamşayu “titreyerek,
 sallanarak” 134
titrüm tering “derin, dikkatle” 91
titsi urı “öğrenci, genç” 19
tod- kan- “doymak, kanmak” 105
tod tolvi “sefil, değersiz, alçak, kötü”
 78
tod uçuz “ucuz, değersiz” 88
todmak kanmak “doyum, kanma”
 107
toduñsız kanıñsız “doyumsuz,
 kanmayan” 182
todurup kanturup “doyurup,
 kandırıp” 125
tog- öl- “doğmak, ölmek” 146
toga ölü “doğup ölerək” 147
togar ölür “doğum ve ölüm” 146
togmak ölmek “doğmak ve ölmek”
 147

tokı- bedize- “işlemek, süslemek” 93
tokı- sök- “dövmek, azarlamak,
 sövmek” 101
tokı- tültür- “vurmak, dövmek,
 çarpmak” 100
tokıguçı tonglaguçı “vuran, döven;
 dövücü” 111
tokımak tonglamak “vurma, dövme”
 107
tokış- sançış- “vuruşmak” 100
toku törü “töre, örf, kanun” 66
tolu tükel “dolu, tam” 87
ton etük itig “kıyafet ve süs” 201
ton etük “giyim kuşam; kıyafet” 50
ton kedim “elbise, kıyafet” 67
tongmuş budmış “donmuş” 112
tonsuz çopa yalıng “elbisesiz,
 çıplak” 204
tonsuz yalıng “çıplak” 186
tor bag “ağ, bağ; tuzak” 58
toy kuvrag “cemaat, topluluk” 38
toyın dintar “rahip, dindar” 38
toyın şamnanç “rahip ve rahibe” 141
toyın toyın “rahip” 150
toz toprak “toz toprak” 41
töltemiş töşemiş “döşemiş” 113
töltrünü tokunu “vurarak, çarparak”
 127
töpü baş “tepe, baş” 43
töpü töpü “tepe, baş” 150
törü nom “kanun, öğreti, din” 37
törü toku “töre, örf, kanun” 70
törölüg tokulug “kanuni” 170
törüsüz tokusuz “töresiz, kanunsuz”
 183
töz oguş “soy, nesil; geçmiş” 34
töz yiltız “temel, kök, esas” 37
tözlüg atlıg “soylu, şöhretli” 175
tsuy ayıg kılınç “suç, günah” 61
tsuy irinçü “suç, günah, hata” 61
tsuy yazuk “suç, günah” 59
tsuylug irinçülüg “günahkâr” 174

tsuylug yazuklug “suçlu, günahkâr” 173
tun- beklen- “tikanmak, kapanmak” 103
tur tur “dur” 157
turgurgalı tarkargalı “durdurmak için, dağıtmak için” 138
turug orun “durak, yer, sığınak” 68
turum ara “o esnada, hemen” 88
tuş- sokuş- “rastlamak, karşılaşmak” 96
tut- kavra- “tutmak, yakalamak, kavramak” 98
tüklüg tümenlig “tamamıyla, on binlerce, sayısız” 169
tül tüş “rüya” 71
tült orun eşük tüşek “yastık, yer, örtü, döşek” 208
tült töşek “yastık, döşek” 41
tümen tümen “on bin; on binlerce” 153
tün kün “gece gündüz” 144
tün tünle “gece, geceleyin” 198
tünle küntüz “gece gündüz” 145
tüpsüz tering “dipsiz, derin” 188
türk türkış “güç kuvvet; güçlü kuvvetli” 73
tüş utlı “sonuç, karşılık, semere” 36
tüşmek taymak “düşme kayma; düşüp kaymak” 107
tüşüp kamılıp “düşerek, devrilerek” 121
tüz kerinçsiz “eşsiz, üstün, kusursuz” 86
tüz köni “hakikatli, gerçek; doğru düzgün” 78
tüzü tüketi “tamamıyla, eksiksiz” 92
tüzün kutlug “soylu, kutlu; asil” 82

U

uçsuz uzun “sonsuz” 187

uçuz yinik “ucuz, değersiz, hafif” 73
udu kodı “takip ederek, bırakarak” 148
ujik bitig “harf ve yazı; kitap” 26
uk- bil- “anlamak, bilmek” 94
uk- uk- “anlamak, bilmek, öğrenmek,” 157
ukgalı bilgeli “anlama, öğrenme, bilme; anlamak için” 140
uktaçı bilteçi “anlayan, bilen” 111
ul kızıg “temel, esas; sınır, kıyı” 24
ulag sapag “sıra, dizi; bağlanma” 64
ulayu müngreyü “bağırarak, ululayarak” 133
ulgad- bedü- “büyümek” 97
ulgadıp bedüp “büyüyüp” 116
ulgat- beltrü- “büyümek, çoğaltmak” 95
ulı- sıgta- “ağlamak, sızlamak” 97
ulımak mungramak “uluma, böğürme, bağırma” 109
ulımak sıgtamak “ağlama, sızlama” 108
ulıyu müngreyü “ululayarak, böğürerek, bağırarak” 133
ulıyu sıgtayu “ağlayarak, sızlayarak” 133
ulug agar “ulu, büyük, şerefli” 81
ulug bedük “ulu, büyük” 75
ulug karı “ulu, yaşlı, muhterem” 80
ulug kiçig “büyük küçük” 144
ulug kutlug “kutlu, saadetli, ulu; seçkin” 76
ulug küçlüg “büyük, güçlü” 83
ulug ulug “ulu, büyük” 152
uluş balık “şehir, memleket, ülke” 42
uluş il “memleket, şehir” 29
umug inag “umut, ümit; dayanak” 45
umugsuz inagsız “umutsuz, ümitsiz; dayanaksız” 186

unut- kod- “unutmak, bırakmak, terk etmek” 106
upasi upasañ “mümin, mümine” 143
urug tarig “kuşak, soy” 33
ut- yiged- “yenmek, kazanmak, üstün gelmek” 95
utlı tüş “sonuç, karşılık, semere” 36
utmış yigedmiş “yenmiş, kazanmış, üstün gelmiş” 114
utup yigedip “yenip, kazanıp” 120
uvut uyat “edep yeri; utanç, ahlak” 50
uvut yin “ud uzuv” 32
uz uzagut “usta, sanatkâr, işinin ehli” 199

Ü

üç ming ulug ming “binlerce” 87
ükli- asıl- “artmak, büyümek, gelişmek”
ükli- bedi- “büyüme, gelişme, çoğalmak” 104
üküş üküş “çok” 151
ülgüsüz öküş “hadsiz hesapsız, çok” 187
ülgüsüz sansız “hadsiz hesapsız, sayısız” 185
ün sav “ses, söz” 41
ün taviş “ses, gürültü” 56
ünerçe ün- “doğarcasına yükselmek” 163
ünsüz çugısız “sessiz, gürültüsüz; sakin” 182
üntdürdeçi ozgurdaçı “çıkarıcı, kurtarıcı” 110
ür kiç “er geç; uzun zaman” 145
ür ödün “zaman, müddet” 37
ürkmeksiz korkmaksız “ürkmeyen, korkmayan” 181
üstelü ükliyü “çoğalıp, artıp” 130

üstün altın “yukarı ve aşağı; üstten ve alttan” 146
üz- biç- “engellemek, kesmek” 102
üz- kes- “parçalamak, koparmak, yok etmek” 105
üzük bilezük “yüzük bilezik” 25
üzül- alkın- “bitmek, tükenmek, sonu gelmek” 106
üzüp bıçıp “kırp, koparıp, kesip kopararak” 123
üzüp iskep “parçalayıp, koparıp” 123
üzütlüg ajunlug “manevi ve dünyevi” 174

V

vaidurilig spirilig “lacivert taşlı ve kristalli” 168
vyakrt alkış “dua, kader” 25

Y

yagısız börisiz “düşmansız” 179
yagış saçıg “kurban, kurbanlık” 36
yagış yaga- “kurban sunmak” 164
yakın yaguk birşi kerşi “yakın, etraf; çevre” 206
yaltıryu yaşuyu “parlayarak” 135
yana yana “yine, tekrar” 156
yana yime “yine, tekrar” 91
yanış- öçeş- “vuruşmak, çekişmek, öç almak” 99
yang osug “yol, usul” 70
yanturup evirip “evirip çevirip; rüzgâr estirip” 117
yap yavişgu “yaprak” 47
yapıg emig “uzuv, göğüs” 20
yapış- bodul- “yapışmak, bağlanmak” 98
yarlıg yarlıka- “lütfetmek” 163

yarlıgda yarlıg “fakir, yoksul, perişan; daha da perişan ” 192
yarsınçig yavlak “pis, tiksindirici” 71
yarı- yalrı- “aydınlanmak, parlamak” 103
yarı- yaşı- “aydınlanmak, parlamak” 96
yaruk yaltrık “ışık, parlak”
yaruk yaşuk “ışık” 20
yarut- tamtur- “parlatmak, aydınlatmak” 105
yarutup yaşıutup “parlatıp, aydınlatıp” 118
yaş yaşa- “yıl yaşamak” 160
yaşuru baturu “gizleyerek, saklayarak; gizli saklı” 132
yavazta yavaz “kötüden de kötü; çok kötü” 192
yavışgu çibık “yaprak, budak; dal budak” 30
yazmış yangılmış “yanılmış, günah işlemiş, hata etmiş” 115
yazuk yangluk “günah, hata, suç” 60
yek içkek yek yilpik “cin, şeytan” 208
yek içkek “şeytan” 64
yene ikile “yine, tekrar” 91
yetigen uduzgan “liderlik eden” 112
yıd tütsük “koku, tütsü” 57
yıd yıdı- “koku kokmak; kokmak” 158
yıd yıpar “koku” 54
yıdıg sasıg “pis, kokan, kokmuş” 88
yıdıg yıparlıg “kokulu” 170
yıgılıp kuvralıp “toplanıp, bir araya gelip” 123
yıgılıp toylap “yığılıp, toplanıp” 119
yıgıp tirip “yığmak, bir araya getirmek” 117
yıl ay “yıl ve ay; uzun süre” 89

yılıg yumşak “sıcak, yumuşak, ılımlı” 82
yılınçga yumşak “ılık, yumuşak” 83
yıngak bulung “taraf, yön” 66
yıparlag yıd “kokulu koku; koku” 72
yi- iç- “yemek içmek” 101
yi- suva- “yiyip sıvamak; yutmak” 102
yi- yungla- “yemek, harcamak, kullanmak” 101
yigde yig “iyiden de iyi; çok iyi” 192
yiged- ut- “yenmek, kazanmak, üstün gelmek” 95
yigedmiş utmuş “yenmiş, kazanmış, üstün gelmiş” 114
yigit türk “güç, kuvvet; güçlü kuvvetli” 17
yigit urı “yiğit, delikanlı” 39
yıl esin “rüzgâr” 56
yıl yiltir- “rüzgâr estirmek” 160
yınçke yınçke “ince ince” 153
yınçü munçuk “inci boncuk” 53
yınçürü yükünüp “eğilerek, secde ederek, baş eğerek” 137
yıng yar “irin, salya” 28
yir bor “toprak; mezar” 15
yir orun “yer” 49
yir suv “yer, yeryüzü” 51
yir yol “yer, yol” 65
yire müneyü “kötüleyerek, azarlayarak” 137
yirtinçü yir suv “yeryüzü, dünya, yer” 203
yışmek içişmek “yiyişme içişme” 109
yitinçsiz yitiz “ulaşılmayan, yüksek” 187
yivek yivet- “malzemeyle donatmak” 163
yivig tizig itig “gerdanlık, süs” 201
yivig tizig “gerdanlık” 43

yok bar “yok var, olsun olmasın”
144

yok ıgay “yoksul, fakir” 79

yok yodun “imha edilmiş, yok;
yokluk” 65

yok yok “yok, kötü, fena” 151

yokad-yitlin- “yok olmak, ölmek” 94

yol oruk “yol” 55

yolçı yirçi “kılavuz, rehber” 189

yongagalı yirgeli “iftira atmak için,
kötölemek için” 139

yörgep tolgap “sarıp, etrafını
dolayıp” 123

yu- arıt- “yıkamak, temizlemek” 97

yultuz körüm “fal, görüş; fal ilmi”
57

yünmek tegzinmek “dönüp dolaşma”
109

yürek buu “yürek, cesaret” 67

yürek köngöl “yürek, gönöl” 44

yüz mengiz “yüz, ehre” 57

yüz yüz “yüz” 151

yüzlög mengizlig “yüzlö benizli;
gözel” 173

ÖZGEÇMİŞ

5 Şubat 1995 tarihi, İstanbul ili Bağcılar ilçesi doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Bağcılar'da, lise öğrenimimi ise Beşiktaş'ta tamamladıktan sonra Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2017 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl Beykent Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

İlgi alanlarım Eski Türk Dili, Eski Uygurca, etimoloji, filoloji ve Türk kültürüdür. Yabancı dilim İngilizcedir.